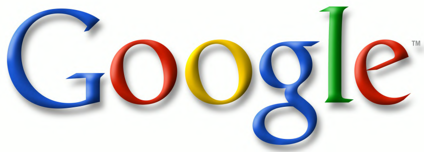
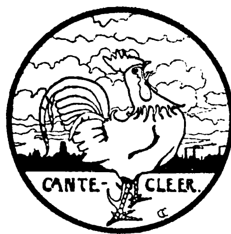

Algemeene Werkstaking en Sociaaldemocratie

door

Henriette Roland Holst

H. A. Wakker & Co. — Rotterdam — MCMVI

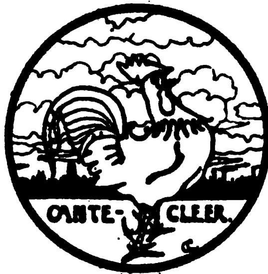

Algemeene Werkstaking en Sociaaldemokratie. ••

Henriette Roland Holst.

Algemeene Werkstaking en Sociaaldemokratie • •

Vertaling van J. F. A.

ROTTERDAM. — H. A. WAKKER & Co.

Voorwoord bij den eersten Duitschen druk.

De uitgever van dit geschrift wenscht dat ik het een begeleidend woord meegeef, daar ik in zekeren zin de aanleiding ben, dat het ter wereld gekomen is. Bij de bespreking van Friedebergs brochure over de algemeene werkstaking in de Neue Zeit (XXIII, I, 5) had ik opgemerkt: „Het bestudeeren en discuteeren der politieke massastaking is iets noodzakelijks geworden en zeer gewenscht ware een brochure die een geschikte grondslag daartoe bleek." Partijgenoot Wallfisch noodigde mij daarop uit, zulk een brochure zelf te schrijven. Tijdsgebrek, vooral door de uitgave van Marx' „Theorien über den Mehrwert", noopte mij echter deze uitnoodiging af te wijzen, maar ik raadde Wallfisch aan, zich tot partijgenoote Roland Holst in Holland te wenden, van wie ik wist, dat zij zich ernstig met het onderwerp had bezig gehouden en het grondig beheerschte, gelijk zij reeds op het Internationaal Congres te Amsterdam getoond had, waar zij als inleidster over de algemeene werkstaking optrad, ongelukkigerwijze zonder haar inleiding ten einde te kunnen brengen, wegens den al te kort toegemeten tijd.

Wallfisch volgde mijn raad op en het resultaat is dit geschrift, waarvan het mij genoegen doet den stoot ertoe gegeven te hebben. Immers het vervult op voortreffelijke wijze de taak die er aan gesteld is. Het gansche voorhandene feitenmateriaal wordt er in behandeld en wel met een methodiek waaruit een vaste hand blijkt. Leert ieder lezer er zooveel uit als ik, en zet het hem evenzeer aan het denken, dan kan het zeker zijn van zijn succes.

Maar belangrijker nog dan het litteraire succes schijnt mij het practische nut dat het boekje van partijgenoote Roland Holst zal uitwerken, daar het klaarheid brengt in het belangrijkste practische vraagstuk dat wij thans hebben op te lossen, het vraagstuk nl. wat het scherpste wapen kan zijn in de groote, beslissende worstelingen die wij tegemoet gaan. Men zegge niet dat deze vraag voor Duitschland slechts academische beteekenis heeft, aangezien hier de politieke massa-staking onder de gegeven omstandigheden niet de minste kans op welslagen zou hebben. Wij behoeven slechts naar Rusland te zien, om te begrijpen, hoe onverwacht, als 't ware van den eenen dag op den andere, de toestand geheel omkeeren kan, omstandigheden zich

kunnen voordoen, die de politieke massa-staking ontketenen. Deze zal echter des te meer uitwerking hebben, te minder offers kosten, te grooter resultaten bereiken, naarmate de massa's meer geschoold zijn, waartoe ook het noodige licht omtrent het wezen, de voorwaarden en de methoden van de politieke massa-staking behoort. Niets verkeerder dan de opvatting dat wij ons hierom niet zouden hebben te bekommeren, aangezien zulk een staking niet het resultaat zou kunnen zijn van welberaamde voorbereiding, doch slechts van den spontanen toorn van tot het uiterste getergde proletariërs tegen een even zinnelooze als brutale regeering. Zijn wij eenmaal zoover, dat de massa's aan de regeering den oorlog verklaren en, om haar te verlammen, productie en verkeer stilzetten, dan is de tijd voor studeeren en debatteeren al lang voorbij, dan komt het er op aan te handelen, zoo goed of zoo slecht men kan. Neen, juist omdat een politieke massa-staking slechts dan uitwerking kan hebben als zij niet methodisch voorbereid is en tegen een bepaalden termijn aangekondigd wordt, juist omdat het oogenblik van haar uitbreken volkomen onberekenbaar is, juist daarom moet men steeds op haar voorbereid zijn, moet men haar discuteeren en bestudeeren, zoolang de mogelijkheid daartoe nog voorhanden is, zoolang nog een toestand van betrekkelijken vrede heerscht. Niets belachelijker dan een legerbestuur, dat eerst wanneer er oorlog verklaard is, zou willen beginnen met het onderzoek der wapens, het oefenen der troepen, het drillen van de officieren in strategie en taktiek. Zóó ongeveer heeft de Russische regeering gehandeld, maar zij leefde ook in het trotsche geloof, dat niemand het zou wagen haar aan te vallen. Zoo weten ook de tegenstanders van een bespreking der idee van de politieke massastaking niets beters te doen, dan de illusie te wekken dat, als de duitsche sociaaldemocratie maar handig opereert, niemand het zal wagen deze groote partij met geweldmiddelen aan te tasten. De staatslieden van het proletariaat, die meenen ongewenschte katastrofen op deze listige wijze te kunnen voorkomen, zouden allicht een dergelijke katastrofe kunnen beleven als de staatslieden aan de Newa.

Maar niet slechts als voorbereiding tot toekomstige worstelingen is de discussie en studie van de politieke massastaking en daarmee ook dit boek van groote beteekenis. Men verkrijgt daardoor òok dieper inzicht in den strijd van het heden, en wel niet slechts in buitengewone politieke stakingen buiten Duitschland, maar ook in den dagelijkschen vakstrijd in Duitschland zelf. Men kan niet de politieke massastaking bestudeeren, zonder de staking in het algemeen te bestudeeren, haar verschillende soorten en de bizondere voorwaarden en methoden van elk daarvan. Dat is echter van het grootste belang voor den practischen economischen strijd van onze dagen.

De vak-actie en de werkstaking in den ouden zin worden steeds machteloozer door de moderne economische ontwikkeling. Toch zou niets verkeerder zijn, dan daaruit de slotsom te trekken, dat de dagen der vakvereenigingen en der werkstakingen nu geteld zouden zijn. Integendeel, deze worden steeds noodzakelijker en gewichtiger, zij krijgen steeds grooter beteekenis voor het geheele maatschappelijke en politieke leven. Alleen worden de oude cliché's steeds meer onvoldoende ter vervulling van de taak die aan de vakvereenigingen en de stakingen gesteld wordt; deze taak wordt steeds meer samengesteld en haar vormen worden steeds menig-

vuldiger. Dienovereenkomstig moeten ook de methoden der vakactie steeds menigvuldiger worden, verschillend worden voor verschillende vakken en toestanden. Voor de leiding van een vakvereeniging, van een staking is het niet meer voldoende veel handigheid in de routine en nauwgezetheid in de administratie te hebben, er vooral naar te trachten de kas te vullen en alles te vermijden wat haar zou kunnen ledigen, zonder zich erom te bekommeren wat er rechts en links voorvalt. De leider van vak-acties moet een politicus in grooten stijl zijn; hij behoeft geen over-listige diplomatie, die meent door bizondere slimheid elke botsing zonder strijd te kunnen vereffenen, maar wel een ver-zienden blik, inzicht in den dieperen economischen samenhang, in de betrekkingen tusschen politiek en economie, zeer nauwe voeling met de algemeene beweging van het proletariaat, die haar beste uitdrukking in de sociaaldemokratie vindt, en helder inzicht in de eigenaardigheid van het bedrijf en van den economischen en politieken toestand waarin de eventueele strijd zich afspeelt.

In democratische organisaties, zooals de vakvereenigingen zijn, zullen echter zulke elementen te eer de leiding krijgen en behouden, naarmate de massa der leden zelven al deze factoren ijveriger bestudeert en nagaat. Slechts waar dit in hooge mate het geval is, zullen de organisaties der arbeiders de groote kracht ontplooien waartoe zij in staat zijn. Of en hoe dit geschiedt, dat hangt intusschen af van een reeks omstandigheden, die niet naar willekeur in het leven te roepen zijn, doch ten zeerste bepaald worden door de bizondere sociale en politieke verhoudingen en overleveringen. Een doelmatige ontwikkelingslectuur is slechts eene der voorwaarden die hier gelden, maar geenszins de onbelangrijkste daarvan. Ik zou echter geen enkel boek weten, dat beter geschikt is om zoowel door zijn feitenmateriaal als door zijn methode dit geestelijk leven te bevruchten, dan dat van onze hollandsche vriendin. En dat is niet zijn geringste verdienste.

Het vakvereenigingskongres te Keulen heeft wel is waar besloten dat de propaganda, d. w. z. de discussie van de politieke massastaking in de vakvereenigingswereld voortaan een einde moest nemen en het heeft geklaagd over de letterkundigen, die niet beter wisten te doen dan daarover te schrijven.

Maar de verhandelingen van dit kongres hebben slechts één ding bewezen: dat de werkstaking nog *te weinig* besproken is, dat de meerderheid der vakverennigings-mannen zich nog in volkomen onkunde omtrent haar wezen, haar voorwaarden, haar methoden bevindt. Deze nu nog ontbrekende kennis te verschaffen, is intusschen in de eerste plaats de plicht der „letterkundigen", d. w. z. der theoretici; zij hebben het strijdende proletariaat tot zelfbewustzijn omtrent zijn historische taak te brengen, een taak die het proletariaat aanvankelijk slechts instinctief voor oogen zweeft. Als men den letterkundigen in zake de massastaking een verwijt wilde maken, zou het hoogstens dit kunnen zijn, dat zij *te weinig*, niet dat zij *te veel* er over geschreven hebben, d. w. z. te weinig grondigs en uitvoerigs.

Maar ook dit verwijt vervalt door het boekje dat wij hier aankondigen.

De bezwaren van eenige vakvereenigingsmannen op het Keulsche congres tegen de letterkundigen schijnen trouwens op eenigen dezer laatsten een eigenaardige uitwerking gehad te hebben. Juist nu deze regelen

ter perse gaan, bereikt mij de „Vorwärts" van 8 Juni 1905, waarin, in tegenstelling tot haast de geheele partijpers, gepoogd wordt het besluit van het Keulsche kongres omtrent de politieke massastaking te rechtvaardigen.

Drie redenen weet het blad aan te geven waarom de vakvereenigingen de politieke massastaking niet behoeven te bespreken.

1°. „De politieke massastaking is een *politiek* strijdmiddel en daarom hebben.... de vakvereenigingen er niets mee te maken."

2°. „Als op de schitterende toepassing van de politieke werkstaking in Rusland gewezen wordt, dan moeten wij er toch de aandacht op vestigen, dat juist de russische arbeiders het minst gelegenheid gehad hebben om dit strijdmiddel te bespreken."

3°. „Wat zijn ten slotte de vijfkwart millioen in vakvereenigingen georganiseerde arbeiders tegenover de massa van het duitsche proletariaat? Daarom valt het wel te begrijpen, dat zij (de vakvereenigingen) den wensch koesteren, eerst deze massa te winnen en de bespreking van strijdmiddelen, die hun bij de aanschouwing van hun betrekkelijk gering aantal nog geenerlei kans op welslagen schijnen te bieden, voorloopig afwijzen."

Dus de vakvereenigingen behoeven de politieke werkstaking niet te bespreken:

1°. Omdat niet zij, doch de politieke organisaties haar te bespreken hebben.

2°. Omdat het gaat, ook zonder dat men haar besproken heeeft.

3°. Omdat het voor de vakvereenigingen te vroeg is om haar te bespreken.

Deze drie argumenten heffen elkaar op, maar ook elk afzonderlijk is niet steekhoudend. Het loont de moeite ze nader te beschouwen, wijl men ze vaker ontmoet.

De „Vorwärts" is van oordeel, dat de bespreking van de politieke werkstaking eerst dan voor de vakvereenigingen op haar plaats zou zijn, als zij *„de massa van het proletariaat"* gewonnen hebben. Acht hij het werkelijk mogelijk, de massa van het proletariaat in vakvereenigingen te organiseeren? Maar indien hij ook al zoo optimistisch zou zijn, in afzienbaren tijd valt dit toch niet te verwachten. Hoe sterker echter de organisaties van het proletariaat worden, des te grooter wordt ook de tegenstelling tusschen haar en de heerschende klassen, des te nader komt een politiek van reactie, die ons elk oogenblik brengen kan in een toestand, welke dan vroeg of laat tot de politieke massastaking noopt. De „Vorwärts echter denkt zich de zaak zoo gemoedelijk, alsof de vakvereenigingen zouden mogen verwachten dat de reactionaire drijvers en de regeeringen rustig zouden toezien tot de massa van het proletariaat hecht georganiseerd is„ wat toch ook in het beste geval binnen twintig of dertig jaar niet te verwachten is, en dat er voor de vakvereenigingen geen dringende reden is om, eer dit doel bereikt is, over nieuwe strijdmiddelen na te denken. De discussie daarover wordt aldus een menschenleeftijd verschoven.

De „Vorwärts" wijst dan op Rusland, waar het tot de massastaking kwam zonder voorafgaande discussie. Zeker, maar ook zonder vrijheid van

drukpers, zonder voldoende schoolonderwijs, zonder vakorganisatie. Zou dit alles daarom overbodig zijn?

Het voorbeeld van Rusland bewijst slechts, dat de noodzakelijkheid van de massastaking komen kan als een dief in den nacht, zonder dat men tijd gehad heeft om haar te bespreken. Is dat een reden om elders deze discussie te verschuiven? Anderzijds echter toont het russische voorbeeld, hoe onjuist de opvatting is, die het welslagen van de massastaking afhankelijk maakt van het in vakorganisaties vereenigd zijn van de massa van het proletariaat. Waar de kapitalistische industrie voldoende ontwikkeld is en de sociale en politieke verhoudingen tot die staking dwingen, komt zij zonder eenige vakorganisatie, zonder eenige voorafgaande discussie. Maar zeker zal zij des te krachtiger zijn, des te meer bereiken, des te minder offers eischen, naarmate het proletariaat meer geschoold, beter ontwikkeld en georganiseerd is. Wij verlangen echter de bespreking van de politieke massastaking ook niet om haar *mogelijk te maken*, maar om haar *zoo goed mogelijk te doen slagen*.

Eindelijk echter, meent de „Vorwärts", behoeven de vakvereenigingen de politieke massastaking niet te bespreken, daar zij een politiek strijdmiddel is, waarmee zij niets te maken hebben:

„Had het vakvereenigingscongres verklaard: wij hebben enkel een vakvereenigingstaak, in dit bestek past niet de politieke massastaking tot verovering van politieke rechten of tot verhindering van politieke ontrechting, dat laten wij over aan de politieke organisatie der arbeiders, — dan zou waarschijnlijk niemand iets daartegen ingebracht hebben."

Hier geeft de „Vorwärts" zich nu toch aan zelfmisleiding over, want tegen dit standpunt valt *zeer veel* in te brengen. Ik weet niet, hoe men zich in de redactie van ons centraal orgaan de politieke massastaking voorstelt, maar gewoonlijk beschouwt men die niet als een eenzijdige actie van de *partij*, maar als een *gemeenschappelijke actie van partij en vakvereenigingen*, voor zoover zulke organisaties aanwezig zijn, en wel tot *oogmerken*, die wederom niet eenzijdig enkel de *partij*, maar ook de *vakvereenigingen* aangaan. De politieke massastaking wordt juist noodzakelijk in situaties, waarin de afzonderlijke vakvereeniging zoowel als de partij op zich zelve het niet af kan, waar zij hun krachten en methoden *vereenigen* moeten, om hun strijdvermogen te vergrooten. Juist deze combinatie van economische met politieke actie (in de parlementen, in de gemeenteraden, door de dagbladpers enz.), juist dat maakt het wezen, de eigenheid van de politieke massastaking uit, daarom gaat zij de vakvereenigingen evenzeer aan als de partij. En wat van haar strijdmiddelen geldt, geldt ook van haar oogmerken. Dat blijkt reeds uit de ervaring, waar de werkstaking niet van te voren beraamd was, zooals de belgische, maar spontaan uit een situatie voortsproot, zooals het vorig jaar in Italië, nu in Rusland. De algemeene werkstaking in Italië strekte tot beveiliging van het stakingsrecht, brak uit als protest tegen de praktijk der gendarmerie om bij elke gelegenheid in den vakstrijd door het neerschieten van arbeiders in te grijpen. Was dat een kwestie die de vakvereenigingen niet aanging?

En de algemeene werkstakingen nu in Rusland dienen niet alleen tot ondermijning van het absolutisme. Hand in hand met dit politieke doel

gaan zuiver economische oogmerken en de stakingen hebben in *beide* opzichten reeds veel bereikt, meer dan men meestal in het buitenland denkt; zij hebben hier en daar een vrijheid van drukpers en vergaderen geschapen, zooals tot dusver in Rusland onbekend was, en hebben de arbeidstijden verminderd, de loonen verhoogd en vele misbruiken in de fabrieken afgeschaft.

Niets is dus meer in strijd met de feiten dan de bewering dat de politieke massastaking iets is dat de vakvereenigingen niet zou aangaan. Ook in Duitschland, als zij daar noodzakelijk zou worden, zal de politieke massastaking een middel worden in worstelingen, waarin het evengoed om economische als om politieke oogmerken gaat. Immers de vakvereenigingen zijn den reactionairen drijvers niet minder een doorn in het oog dan de sociaaldemocratie. Het proletariaat van Duitschland staat voor het gevaar niet alleen het algemeen kiesrecht, maar ook het stakingsrecht te moeten verdedigen. Zou dat werkelijk alleen de politieke organisatie der arbeidersklasse iets aangaan?

Ons centraal orgaan heeft dus met zijn betoog volstrekt niet bewezen, dat de vakvereenigingsmannen geen reden zouden hebben om de massastaking te bestudeeren en te discuteeren. Het heeft slechts bewezen, dat ook buiten de vakvereenigingswereld deze noodzakelijkheid in hooge mate bestaat en heeft daarmee een nieuw argument voor het nut van het boek van partijgenoote Roland Holst geleverd.

Natuurlijk is dit boek evenmin als het besluit van het vakvereenigingscongres in staat, zij het ook op andere wijze, de discussie over de massastaking af te sluiten. Dat is volstrekt onmogelijk ten aanzien van een strijdmethode, wier praktijk pas begonnen is en die ons, zooals thans Rusland het prachtigst toont, elken dag nieuw licht brengt en nieuwe gezichtspunten opent. Maar het zal verrichten wat het vakvereenigingscongres verzuimd heeft: de discussie op een hooger peil te brengen en haar vruchtbaar te maken.

Zoo schijnt het mij geroepen, in zeer verschillende richting licht en kracht in den proletarischen ontvoogdingsstrijd van onzen tijd te vermeerderen. Moge het den lezerskring vinden dien het noodig heeft om zijn vollen invloed te kunnen uitoefenen.

K. KAUTSKY.

BERLIJN, Juni 1905.

Bij den tweeden duitschen druk.

Bij den tweeden druk is het gepast, dat ik vooreerst mijn dank uitspreek voor de meest welwillende kritiek en voor de grondige aandacht, die mijn werk in de duitsche partijpers gevonden heeft. De kritiek die op mijn boek uitgeoefend is, is door mij zorgzaam overwogen en heeft er mij toe gebracht bij het herzien van den tekst een en ander dat voorbijgezien was aan te vullen en dat misverstaan werd in helderder vorm te gieten.

Intusschen betreft dat meestal ondergeschikte zaken. Het hoofdpunt van kritiek was het vraagstuk der maatschappelijke ontwikkeling, de vraag of het noodzakelijk op de massastaking als vorm van een proletarische revolutie moet uitloopen. Door verschillende critici is mij verweten, dat ik de vreedzame ontwikkeling, het geordend opstijgen der onderdrukte massa, zoo al niet geheel uitsluit, dan toch als iets zeer onwaarschijnlijk voorstel en al te zeer neig tot de opvatting dat de maatschappelijke ontwikkeling tot de katastrofe leidt. Aangezien aldus de eindbotsing in mijn voorstelling als onvermijdelijk beschouwd wordt, zou daaruit als noodzakelijke vorm van den beslissenden strijd de massastaking voortvloeien.

In dit opzicht, het punt waaruit de bekende discussie tusschen „Neue Zeit" en „Vorwärts" voortkwam, heb ik gemeend geen belangrijke wijzigingen of nieuwe beschouwingen in mijn boek te moeten aanbrengen. Vooreerst zou dat onmogelijk geweest zijn zonder den ganschen cyclus der vraagstukken van de samentrekking van het kapitaal, de toespitsing der klassentegenstellingen en de richting der maatschappelijke ontwikkeling dieper te behandelen. Zulk een behandeling echter behoort niet thuis in een onderzoek naar aard en waarde van de algemeene werkstaking; zij is een taak op zich zelve, die reeds sinds jaar en dag volbracht is in Kautsky's „Bernstein en het sociaaldemokratisch program". De maatschappelijke ontwikkeling op economisch en politiek gebied, die zich sedert dien voltrok, heeft verdere talrijke bewijzen bijgebracht voor de conclusies waartoe Kautsky in een tijdperk van economischen bloei en betrekkelijken politieken stilstand kwam.

Mijn geschrift echter beperkt zich tot de beantwoording der vraag, *of en onder welke voorwaarden, in welke toestanden de werkstaking het proletari-*

aat als strijdmiddel tegen den staat kan dienen. Het onderzoek van het voorhanden feitenmateriaal, van de ervaringen uit het verleden en van de richting der sociaal-politieke ontwikkeling leverde het resultaat op, dat de werkstaking zoowel, onder bepaalde voorwaarden, in een bepaalde periode van den proletarischen ontvoogdingsstrijd, een geschikt middel kan zijn om den staat hervormingen af te dwingen, als zij bij meer ontwikkelde klassenstellingen en in een revolutionairen toestand de vorm der proletarische omwenteling moet zijn, aangezien voor het proletariaat het neerleggen van den arbeid het uit zijn gansche positie in de huidige maatschappij voortvloeiende uiterste en onvervreemdbare machts- en geweldmiddel is. Dat te beweren beteekent echter niet, dat men de onvermijdelijkheid der gewelddadige omwenteling onder alle omstandigheden voorspelt. Wel spreekt de historische ervaring voor zulk een eindresultaat der ontwikkeling, daar er geen voorbeeld bestaat van een bevoorrechte klasse, die zich zonder vertwijfelden strijd laat verdringen. Wel wijzen thans onze politieke weerglazen alle op storm, maar niettemin zijn er mogelijkheden van een andere ontwikkeling als eene die op den beslissenden strijd tusschen bourgeoisie en proletariaat uitloopt. Een dezer mogelijkheden zou een wereldoorlog en zijn gevolgen zijn. Een ander kan voortvloeien uit de sociale gevolgen der trusts, die pas in het begin hunner werkzaamheid zijn en wellicht den maatschappelijken bodem op nog ongedachte wijze doorwoelen zullen.

Intusschen zou ook geen enkele dezer mogelijkheden voor het proletariaat de noodzakelijkheid wegnemen om de politieke macht te veroveren, ten einde zijn maatschappelijke orde door te voeren. Evenwel staat daarbij de kans open, dat haast alle middenklassen zich tegen het heerschende bewind zullen keeren en, de zedelijk-geestelijke meerderheid van het proletariaat erkennend, zijn leiding zullen volgen. Want een ander punt, dat de huidige maatschappelijke beweging en daarmee ook haar toekomst-inzichten van elke vroegere zeer onderscheidt, is waarop door Bebel te Jena terecht gewezen werd: de ontwikkeling en het politiek bewustzijn der massa.

Dit is echter niet de vraag waarom het hier gaat. De opvatting dat de massastaking in geval van botsing de vorm der proletarische omwenteling is, beteekent evenmin een eenzijdig nadruk-leggen op de toespitsing der verhoudingen, als een ongepast gering-schatten van de andere middelen van het proletariaat, bovenal van het parlementarisme. De kritiek die zulk een geringschatting uit mijn geschrift gelezen heeft, moet ik beschuldigen niet goed te hebben begrepen. Dit gebrekkig begrijpen echter vindt blijkbaar zijn oorzaak in onvoldoende geschoolheid in dialectisch denken. Deze critici begrijpen niet, of niet voldoende, dat de kennis, de scholing, de samenhang, het klassebewustzijn die de politiek-parlementaire strijdmethode in verband met andere strijdmiddelen van het proletariaat in den loop der ontwikkeling kweekt, tot een punt kan leiden waar deze strijdmethode zich zelve opheft, d. w. z. waar zij in andere, schijnbaar tegengestelde methoden moet omslaan, even goed als de toepassing dezer methoden in een vroegere phase van den proletarischen strijd noodig kan zijn om het strijdperk van het parlementarisme te winnen. Niet ik, die deze dialectiek der werkelijke ontwikkeling aantoon, maak mij aan inconsequentie of „dualisme" schuldig, maar *het leven zelf* is het dat zich langs de banen van het schijnbaar tegenstrijdige

voorwaarts beweegt. „Het „Als en Maar" [1]) is bij het onderzoek van historische tendenzen van het heden en bij het doortrekken daarvan naar de toekomst onvermijdelijk, want de historische ontwikkeling wordt bepaald door tal van factoren en deze zooveel mogelijk te wikken en te wegen is de taak van den socioloog. Het „òf dit, òf dat" echter, d. i. in dit geval het belijden der opvatting waarbij het toekennen van een hooge revolutionaire waarde aan de massastaking een dweepen met katastrofen, een minachten van den parlementairen strijd zou beteekenen — zulk een „òf dit, òf dat" schijnt slechts een terugval in het metaphysische denken, dat voor de sociaaldemokratie een overwonnen standpunt moest zijn.

Heb ik dus in dit opzicht aan mijn geschrift niets van belang gewijzigd, zoo was toch de kritiek mij van nut, daar mij eruit bleek, dat mijn beschouwingen over het verschillend karakter en de verschillende kansen van de werkstaking, al naar gelang van toestand en omstandigheden, niet geheel begrepen waren. Daarom heb ik ze bij de herziening van den tekst gedeeltelijk omgewerkt en, waar noodig, aangevuld. Ook aan den factor der publieke opinie is een grondiger beschouwing gewijd en zij is in haar bestanddeelen ontleed. Van groot nut was mij in dit opzicht een inmiddels in de „Neue Zeit" (XXIII, 2, 51, bl. 804—816) verschenen voortreffelijk artikel van Hilferding over „Parlementarisme en Massastaking". Zijn uitstekende beschouwingen over den verschillenden aard van de massastaking, al naar gelang van de machtsverhoudingen der klassen en van het stadium der proletarische beweging, worden den lezers van mijn boek warm aanbevolen.

In één opzicht moet ik erkennen, te zeer door een rooskleurige bril gekeken te hebben: daar namelijk, waar ik de zwitsersche democratie voorstel als een systeem waarin aan den wil van het volk de onbeperkte gelegenheid wordt verstrekt om zich in ordelijke vormen te uiten. Het resultaat van de laatste verkiezingen leert, dat ook daar de democratie een kogel aan het been draagt en het schijnbaar meest onbeperkte kiesrecht zeer wel te vereenigen valt met bepalingen die den politieken invloed van het proletariaat kunstmatig verminderen.

* * *

Sedert de eerste druk van mijn boek verscheen, is het vraagstuk van de politieke massastaking steeds meer op den voorgrond getreden en heeft steeds grooter belangstelling gewekt. Heel het oude Europa dreunt van den ijzeren tred der russische revolutie; de geschiedenis heeft vleugels gekregen; belangrijke, sinds lang voorbereide verschuivingen in de machtsverhouding der klassen zijn plotseling aan het licht gekomen; politieke gebeurtenissen van ontzaglijke draagwijdte, die voor nauwelijks een jaar op verren afstand schemerden, zijn in de onmiddellijke nabijheid gekomen. Reeds heeft het oostenrijksche proletariaat, de gunstige situatie op bewonderenswaardige wijze benuttigend, door eensgezind optreden de halve overwinning behaald: het staat gereed en vastbesloten tot de massastaking over te gaan, als niet het gelijk, rechtstreeksch en geheim kiesrecht binnen zeer korten tijd „te

[1]) Titel van een tegen mijn boekje gerichte artikelserie in den „Vorwärts".

voorschijn" komt. Fn reeds ruischen duidelijk waarneembaar de vleugelen van de godin der overwinning door de lucht.

Dicht bij de oosterijksche grens echter, in Saksen, begint het te weerlichten. Lang kan de toorn van het ontrechte volk zich samenpakken, niet licht wordt bij het bedachtzame en kalme germaansche ras de toorngedachte tot daad. Maar de eerste teekenen eener verandering in de stemming der massa voltrekken zich. En als eenmaal de massa's der duitsche arbeiders, bewust, georganiseerd, geschoold, kalm van bloed en klaar van zin als geen andere ter wereld, in beweging komen, als eenmaal een revolutionaire toestand hun het aan het proletariaat eigene wapen in de hand drukt, dan zal de worsteling vreeselijk zijn, maar de overwinning van wereldhistorische beteekenis, want zij ware de vernietiging der midden-europeesche reactie, d. w. z. van de sterkste reactionaire macht die na den val van het russische despotisme nog overgebleven is.

Alles echter, wat in Oostenrijk-Hongarije gebeurt en in Duitschland zich begint voor te bereiden, is door de russische revolutie als 't ware losgemaakt, in gang gebracht. En gelijk zij de haard is van waar de revolutionaire vlammen zich onafgebroken over geheel Europa verbreiden, zoo is zij het ook, die ons thans onuitputtelijke leering biedt omtrent de verschijnselen, de methoden, de kansen en de gevolgen van het nieuwe revolutionaire wapen der massastaking. Zeer zeker kan het west-europeesche proletariaat niet alle ervaringen zijner russische broeders zonder meer op zijn eigen toestand overdragen en hun strijd eenvoudig nabootsen. Het strijdt ten deele tegen andere klassen, voor andere belangen, in een andere maatschappelijke omgeving, waar min of meer democratische opvattingen, levensvormen en zeden reeds den grond omgewoeld en den dampkring gedrenkt hebben. Al dit ongelijksoortige mogen wij niet over het hoofd zien, maar evenmin mag het ons het gelijksoortige verhullen. In de russische revolutie, evenals bij een eventueelen opstand van de volkmassa's in West-Europa, is het een strijd van het proletariaat tegen de staatsmacht, een strijd die grootendeels met dezelfde wapenen gevoerd moet worden, een strijd waarin het proletariaat opstaat tegen toestanden en verhoudingen die ondragelijk geworden zijn. Want de sociale revolutie, de omverwerping van het burgerlijk regime, kan slechts intreden, als dit regime, als uitbuiting en onderdrukking in het algemeen in het gevoel van het west-europeesche proletariaat even ondragelijk geworden zijn als thans voor het russische het absolutisme, de onbeperkte uitbuiting en de politieke rechteloosheid; als het evenzeer bereid is, alles er voor te wagen, ten einde zich van de burgerlijke heerschappij te bevrijden, gelijk thans de russische arbeidersklasse ten einde het absolutisme omver te werpen.

Al blijft ook de volkomen waardeering van de russische revolutie natuurlijk aan de toekomst voorbehouden, toch zou over de leeringen van de russische revolutionaire werkstakingen thans reeds veel te zeggen zijn, wat mijn boek voor negen maanden pas kon aanduiden. Mogelijkheden, die toen nog half als toekomstig opgevat moesten worden, als de stakingen van het spoorwegpersoneel en van de post- en telegraafbeambten, hun uitwerking op de boeren, op den financieelen toestand enz., zijn intusschen werkelijkheid geworden.

Onder den overvloed van zaken, waaromtrent de russische gebeurtenissen leering verstrekken, schijnen mij de volgende ten opzichte van de massastaking als vorm der revolutie van hoog belang.

Vooreerst de lange duur van den strijd. Steeds meer blijkt, dat de revolutionaire massastaking niet te vergelijken is met den eenmaal uitgevoerden, gelukten of teruggeslagen stormaanval, doch meer met de belegering eener vesting, waar herhaalde aanvallen, waardoor de eene stelling na de andere den vijand ontrukt wordt, met steeds verdere ondermijning zijner werken samengaan. Dit doel, den vijand te verzwakken, murw te maken, de eigen scharen echter te oefenen en te schoolen en de macht harer eensgezindheid aan vriend en vijand duidelijk te maken, wordt ook vervuld door zoodanige aanvallen waarbij schijnbaar niets gewonnen wordt. Een aanval van dezen aard was o. a. de vijfdaagsche proteststaking (15 tot 20 November) van de arbeiders en spoorwegbeambten te Petersburg tegen de afkondiging van den staat van beleg in Polen en de doodvonnissen over de Kroonstadsche muiters. Deze staking, die door de gansche burgerlijke pers als „mislukt" uitgekreten werd, wijl zij geen tastbaar resultaat bereikte, was in waarheid een groote overwinning: zij verkondigde, hoe ontzaglijk in weinige maanden het gevoel van solidariteit en discipline onder het russische proletariaat was toegenomen.

Een tweede punt van groot gewicht is het verbazingwekkend volhardingsvermogen, dat het russische proletariaat in het verduren van lichamelijke ontberingen bewijst. Op het gevaar van spoedige algeheele uitputting, van overgave wegens honger, werd nog op het kongres te Jena, gelijk reeds zoo vaak te voren door tegenstanders van de politieke massastaking, sterk de nadruk gelegd. Toen reeds kon men hun met het volste recht de russische gebeurtenissen voorhouden; sinds dien echter heeft zich een nieuwe stakingsgolf verheven, die alle vorige in grootte, kracht en volharding overtreft. Ook deze vraag: hoe de massa's, in weerwil van den honger, de staking die den honger voortbrengt kunnen volhouden, wordt door de dialektiek der werkelijkheid opgelost; het onmogelijke wordt mogelijk als *beweging;* als de arbeiders door den strijd al te zeer uitgeput zijn, beëindigen zij hem korten tijd, om hem, zoodra zij zich eenigszins hersteld hebben, opnieuw te beginnen. *Hoe* zij dat echter tot stand brengen, hoe het russische en poolsche proletariaat thans reeds haast een jaar lang zonder geregelde ondersteuning volhoudt, de organisatie van den steun, van de approviandeering enz., de organisatie van de staking in het algemeen — dat alles vormt voor het west-europeesche proletariaat een onderwerp van de hoogste belangstelling. In den revolutionaren dampkring heeft zich daar, waar het proletariaat zoo lang in de organisatie moest terugblijven, de proletarische strijdorganisatie van economischen zoowel als van politieken aard zoo wonderbaarlijk snel ontwikkeld, dat thans ook in dit opzicht het west-europeesche proletariaat van zijn russische broeders leeren kan.

Een derde leering van de russische revolutionaire werkstakingen, waarop ik nog wijzen wil, is de innige vermenging van politieke en economische eischen. Bij de theoretische ontleding, in het brein, kunnen en mogen wij, om klaarheid te brengen, de stakingen in soorten verdeelen en classificeeren, zooals classificatie bij elk wetenschappelijk onderzoek onvermijdelijk is. In de werkelijkheid — en dit mogen wij niet over het hoofd zien, anders wordt ons werk pedant en levenloos — vloeien de grenzen vaak ineen. Want zoo innig zijn politieke knechtschap en economische uitbuiting in

de hedendaagsche maatschappij verbonden, dat de proletariër niet lang aan de eene ketting kan rukken, zonder den druk van de andere te gevoelen.

Een laatste inzicht eindelijk van buitengewoon belang, dat uit de russische revolutie naar ons overwaait, is de geleidelijke oplossing van het leger door de stakingsbeweging. Een geweldig voordeel van de nieuwe proletarische boven de oude burgerlijke revolutionaire methode doet zich hier gevoelen.[1]) Het vroegere gewapende oproer verliep snel, in weinige dagen of hoogstens weken; in den korst mogelijken tijd moest het leger gebroken, murw gemaakt worden. De stakingsbeweging, die zich over vele maanden kan uitstrekken, heeft oneindig veel gunstiger kansen om dit doel te bereiken; zij holt de militaire tucht even zeker uit als de druppel den steen; zij geeft de revolutie gelegenheid en tijd om haar opvoedingswerk aan het starre milieu van het militarisme te voltrekken. De voortdurende aanraking van het leger met de arbeidersklasse is in de oogen van den staat het allergevaarlijkste en verderfelijkste wat geschieden kan en toch maken de groote stakingen dit onvermijdelijk: de ineenstortende staat moet zelf het leger voortdurend blootstellen aan het gevaar om door de revolutionaire gezindheid der massa besmet te worden, wil hij niet zijn onmacht openlijk ten toon spreiden. En de aandrang, waarmee het proletariaat steeds weer opnieuw zijn eischen tot tempering zijner uitbuiting stelt, moet den soldaat na korter of langer tijd ertoe brengen, over zijn eigen onderdrukking, rechteloosheid en uitbuiting na te denken en zelf eischen te stellen. Dan echter ziet hij in de stakende scharen niet langer muiters en opstandelingen, doch broeders.

De russische revolutie is nog midden in haar wording; daarom moeten deze schetsmatige aanduidingen omtrent de uit haar te putten leeringen thans volstaan. Moge het mij gegeven zijn, ze eenmaal grondiger uit te werken, als de nevelen en dampen, die thans over het slagveld hangen, weggewaaid zijn, de duistere macht van het absolutisme ten grave gedragen is en de held, het russische proletariaat, zijn roemrijke wonden heelt in den gloed der vrijheidszon, die thans boven het Oosten opgaat en wier eerste stralen de harten der arbeiders aller landen verwarmen.

LAREN, December 1905. HENRIETTE ROLAND HOLST.

---

[1]) De verschrikkelijke gebeurtenissen te Moscou hebben helaas opnieuw de waarheid gestaafd der sociaaldemokratische opvatting omtrent de geringe kansen van den gewapenden opstand tegen een over moderne vuurwapenen beschikkend leger. Het overgaan der revolutionairen tot den gewapenden opstand bood de regeering een kans, de weifelende stemming der troepen te „verbeteren" en onder het strijdend proletariaat de massa-slachting aan te richten, waartoe de stakingen geen gelegenheid gaven. Intusschen zou men verkeerd doen, de nederlaag der arbeiders en studenten van Moscou met die van het parijsche proletariaat in Juni '48 of van de Commune te vergelijken. Deze beteekenden het *einde* van den opstand van het proletariaat; de straatgevechten van Moscou daarentegen beteekenen niet meer dan een *episode* in de Russische omwenteling; een episode waarin bemoedigende teekenen niet ontbreken. Zulk een teeken is de gebleken onvertrouwbaarheid der infanterie, zulk een teeken is bovenal het feit zelf dat het niet zeer talrijken en slecht gewapenden revolutionairen gelukt is een week lang een groot deel van een uitgestrekte stad in bezit te houden.

I.

WAT IS DE ALGEMEENE WERKSTAKING?

De algemeene werkstaking is sedert eenige jaren voor de sociaaldemocratie een punt van bespreking. Driemaal heeft een internationaal kongres er zich mee bezig gehouden en getracht de opvattingen der sociaaldemocratie over de algemeene werkstaking in een motie vast te leggen. Nationale kongressen, o.a. in Holland en Oostenrijk, hebben hetzelfde gedaan; in Duitschland is besloten de kwestie op den partijdag van 1905 te behandelen. In onze dagbladpers zoowel als in onze wetenschappelijke tijdschriften worden er tal van artikelen aan gewijd. Verschillend zijn de meeningen en groot de meeningsverschillen. Nieuwe feiten nopen tot hernieuwd onderzoek, tot wijziging van sinds lang vaststaande opvattingen. Uit dit alles blijkt, dat de sociaaldemocratie zich ervan bewust wordt, van welk een groote beteekenis het vraagstuk der algemeene werkstaking voor haar is. Het is een gewichtig theoretisch probleem, want het raakt de verschillende opvattingen in den boezem der partij omtrent de waarschijnlijke ontwikkeling der maatschappelijke verhoudingen en der klassentegenstellingen. Het is tegelijkertijd ook in praktisch opzicht een gewichtig vraagstuk, omdat de arbeiders weten moeten of zij, om den aanval hunner vijanden tot staan en tot wijken te brengen, in bepaalde omstandigheden van dit wapen hulp verwachten mogen of niet.

Iedere bespreking van de algemeene werkstaking wordt echter zeer bemoeilijkt door de vage beteekenis van het woord. Het is tot een verzamelwoord voor zeer verschillende dingen geworden, en de zin ervan is in verschillende tijden en

landen verschillend. Het woord heeft in Duitschland een andere beteekenis verkregen dan in Frankrijk, in België een andere dan in Spanje. Een fransch partijorgaan, de „Mouvement socialiste", heeft onlangs een internationale enquête over de algemeene werkstaking gehouden, die veel opmerkelijk materiaal opleverde. Het is echter niet verwonderlijk dat de lectuur van het geheel een tamelijk verwarden indruk achterlaat, aangezien de beteekenis van de woorden „algemeene werkstaking" door de verschillende deelnemers geheel verschillend uitgelegd wordt. Hoe rekbaar deze beteekenis alleen reeds in Frankrijk is, blijkt uit de volgende beschouwing van Lafargue:

„Gedurende zekeren tijd beteekende algemeene werkstaking het staken van alle arbeiders van eén vakvereeniging over het geheele land, byv. van de mijnwerkers of van het spoorwegpersoneel; later beteekende het de staking van de arbeiders eener vakvereeniging in een bepaalde streek of plaats; en eindelijk is het zoover gekomen, dat het woord zelfs de staking der arbeiders van een enkele fabriek beteekent. Het woord algemeene werkstaking wordt tegenwoordig vaak voor een of andere willekeurige staking gebezigd."

In dezelfde enquête somt Iglesias zes verschillende soorten van stakingen op, waarop naar zijne meening de uitdrukking algemeene werkstaking past. „Dit zijn: vooreerst de staking van alle arbeiders van een bedrijfstak of een groep verwante bedrijfstakken in een plaats. Ten tweede de staking van alle bedrijven in een plaats. Ten derde: de staking der arbeiders van een of meer verwante bedrijven in een streek of een land. Ten vierde: de staking der arbeiders van alle bedrijven in een streek of een land. Ten vijfde: de staking der arbeiders van een bedrijfstak in alle landen. Eindelijk: de staking die naar de meening van zekere lieden op één dag door de arbeiders van alle bedrijven doorgevoerd zal worden in alle landen waar het kapitalistische stelsel heerscht."

Het is duidelijk dat verschillende soorten van stakingen die Iglesias onder den naam „algemeene werkstaking" samenvat, dezen naam slechts in beperkte mate verdienen. Zij zijn zoowel algemeen als beperkt; algemeen tegenover een beperkter, beperkt tegenover een algemeener staking. De staking van alle arbeiders van een bedrijfstak in een streek of land bijv. is algemeen vergeleken bij de staking der arbeiders van één be-

drijfstak in één plaats, maar beperkt vergeleken bij de staking der arbeiders van alle of van een aantal bedrijven in een land.

Maar de vraag van het meer gedeeltelijk of meer algemeen karakter, d w.z. van de grootere of kleinere uitbreiding, is het niet die de sociaaldemocratie in de eerste plaats bij de „algemeene werkstaking" belang inboezemt. Of het voor de arbeiders van een bedrijfstak of van een groep verwante bedrijfstakken doelmatig is, een staking zoo gedeeltelijk of zoo algemeen mogelijk te maken, haar tot één bedrijf te beperken of over een plaats of een streek uit te breiden, dat is een vraagstuk voor de vakvereenigingsleiding. Wil men elke staking van de arbeiders van een bedrijf in een plaats of een streek algemeene werkstaking noemen, dan is daartegen in taalkundig opzicht niet veel in te brengen. Maar bij het onderzoek van het probleem hoe de onderlinge verhouding is van sociaaldemocratie en algemeene werkstaking, wordt niet de algemeene werkstaking in dezen zin bedoeld. Wat de sociaaldemocratie onder algemeene werkstaking verstaat, is niet een staking van bijzondere uitbreiding, maar met bizondere beweegredenen en met bizondere doeleinden. De gewone beweegreden van de tegen de patroons gerichte werkstaking is de wensch der arbeiders van een bedrijf om hetzij verbetering der arbeidsvoorwaarden te bereiken of de verslechtering ervan te verhinderen; dit te bereiken is het doel der staking. Wij noemen dit een economische werkstaking. Maar er zijn stakingen wier beweegreden proletarisch klassegevoel en solidariteit, wier doel de verovering van economische voordeelen voor arbeiders van een ander bedrijf is: de sympathie- of solidariteitsstaking. Er zijn ook stakingen wier beweegreden politiek klassebewustzijn, wier doel de verheffing van den toestand der gansche arbeidersklasse, de verovering van politieke rechten en vrijheden, of het verzet tegen aanvallen daarop is: de politieke werkstaking. En eindelijk bestaat de idee eener werkstaking, wier beweegreden de volstrekte solidariteit van alle proletariërs, wier doel de val der kapitalistische orde zijn zou: de volstrekt algemeene werkstaking als sociale revolutie.

Niet omtrent de doelmatigheid van het meer beperkt of het meer algemeen karakter van de economische vakstaking, doch omtrent haar eigen verhouding tot de solidariteits- en tot de politieke staking, zoomede tot de idee der volstrekt algemeene

staking, daaromtrent is het dat de sociaaldemocratie zich een helder inzicht vormen moet.

Wij merkten op dat er geen vaste grenslijn bestaat tusschen gedeeltelijke en algemeene staking. Maar ook tusschen economische en politieke staking bestaat zulk een vaste grenslijn niet. Een economische, d.w.z. tot verovering van beter arbeidsvoorwaarden tegen de patroons gerichte staking, kan politieke uitwerkingen teweegbrengen. Dit kan zij doen, als zij, door de uitgebreidheid of eigenaardigheid van het bedrijf waarin zij plaatsvindt, in haar consequenties algemeen maatschappelijke beteekenis verkrijgt, tot een politieke aangelegenheid wordt. Wat blijft dus van onze beschouwingen buitengesloten? De zuiver economische staking van enkel plaatselijke, of ten minste in het maatschappelijk leven ondergeschikte beteekenis, onverschillig of zij meer gedeeltelijk of meer algemeen is. Het aantal stakers alleen is hierbij geen overwegende factor: de staking van een paar duizend man spoorwegpersoneel kan van grooter maatschappelijke beteekenis zijn dan de staking van een vijf of tien maal grooter aantal arbeiders in een ander bedrijf. Wel slaat ook hier de kwantiteit in de kwaliteit om, maar het punt waarop dit geschiedt, hangt af van den aard van het bedrijf, van zijn onmisbaarheid in het voortbrengingsproces.

Naar mijne meening behooren hier dus onderzocht te worden de volgende soorten van stakingen:

Ten eerste de staking uit solidariteit, uit klassegevoel, aangezien deze ondenkbaar is zonder zekere socialistische gezindheid en daaruit voorkomt. Dus de veralgemeende sympathie- of solidariteitsstaking (grève généralisée).

Ten tweede: de idee van een, met bepaalde soorten van de veralgemeende solidariteitsstaking samenhangende, zich grenzenloos uitbreidende, economisch-sociale algemeene werkstaking, die door de anarchisten en revolutionaire antiparlementaire vakvereenigingen gepredikt wordt als de beslissende slag tusschen kapitaal en arbeid, de sociale revolutie.

Ten derde: de door haar consequenties tot publiek-maatschappelijke, dus politiek-sociale aangelegenheid wordende economische massa-staking, die de productie van onontbeerlijke voortbrengings- en gebruiksmiddelen in hooge mate belemmert (staking der mijnwerkers, havenarbeiders enz.) of den kringloop van het economisch en maatschappelijk leven verlamt (staking

der havenarbeiders, van het spoorwegpersoneel enz.), dus de economische staking met politieke draagwijdte.

Ten vierde: de staking die de politiek-sociale verhoudingen bewust beïnvloeden, een wapen van aanval of verdediging in den proletarischen ontvoogdingstrijd tegen den burgerlijken staat zijn wil: de politieke massa-staking.

II.

DE VERALGEMEENDE SYMPATHIESTAKING.

„Veralgemeende staking" is de uit het Fransch stammende benaming voor de werkstaking, die op eene plaats of in eene streek van het eene bedrijf naar het andere overspringt, tot zij een groot aantal of ook wel alle takken van bedrijf omvat. Het vaakst komt zij voor als sympathie- of solidariteitsstaking. De arbeiders van een bedrijf voeren strijd, maar het gelukt hun niet de patroons klein te krijgen; van de arbeiders van een anderen bedrijfstak worden diensten gevorderd, die de positie der strijdenden in gevaar brengen: dezen sluiten zich aan bij den strijd. Of wel, het staat slecht met de staking, de strijdenden verliezen den moed en de staking dreigt te mislukken: de leiders hopen door uitbreiding der staking over andere bedrijven den zinkenden moed weer te doen verlevendigen of door de pressie der openbare meening het plaatselijk of staatsbestuur tot inmenging te bewegen. Nu wenden zich de stakers tot hun makkers van andere takken van bedrijf en vragen van hen „moreelen steun."

Zoo kan zich iedere werkstaking eensklaps tot een maatschappelijk gewichtige gebeurtenis ontwikkelen, plotseling om zich heen grijpen als een verterend vuur. Eene werkstaking van deze soort was de „algemeene werkstaking" van 1902 te Barcelona. Zij ontstond uit de afspraak van eenige spaansche vakvereenigingen, om onder zekere omstandigheden iedere werkstaking in een bedrijf over alle andere takken te veralgemeenen. Toen tengevolge van deze overeenkomst de metaalbewerkers na eenige weken strijd de solidariteit hunner medearbeiders inriepen, stond

in Barcelona de gezamenlijke productie gedurende eenige dagen stil.

De eerste staking der Hollandsche spoorwegarbeiders in Januari 1903 is een voorbeeld van de onverwachte uitbreiding, die de sympathiestaking kan aannemen, en van haar gewichtige maatschappelijke gevolgen. Als een electrische stroom doorsidderde het gevoel van klassesolidariteit op-eens het gansche spoorwegproletariaat; een heroieke strijdlust beving het. De bourgeoisie geraakte voor een oogenblik buiten zichzelf van verbazing en laffen angst; de directies der spoorwegmaatschappen zoowel als de regeering verloren het hoofd, gedurende eenige dagen waren de machtsmiddelen van den staat volkomen gedesorganiseerd, de regeering stond radeloos. Maar de heerschende klassen kwamen spoedig tot bezinning; een storm van reactie stak op in de pers en moedigde de regeering aan tot maatregelen van dwang en onderdrukking; de arbeiders werden tot een verdedigende positie gebracht en getergd tot de wanhoopsstaking van 5—10 April tegen de besnoeiing van het stakingsrecht. En dit alles, dit tijdperk van klassenstrijd, heftiger dan ooit tevoren in Holland tusschen proletariaat en bourgeoisie woedde, had zijn oorsprong in eene gedeeltelijke staking der havenarbeiders om de kwestie van het samenwerken met ongeorganiseerden.

Men ziet hieruit, hoe de sympathiestaking, die de elementaire kracht in het proletariaat, het gevoel van klassesolidariteit, ontketent, ieder oogenblik ware maatschappelijke uitbarstingen te voorschijn roepen, het publieke leven aanmerkelijk schokken kan.

De tegenhanger der lokale, veralgemeende sympathiestaking zou de internationale uitbreiding eener staking van één bedrijf zijn. Deze soort staking is tot dusver uiterst zeldzaam. Hier en daar hebben havenarbeiders geweigerd schepen, die uit een haven kwamen waar gestaakt werd, of die voor zulk een haven bestemd waren, te laden en te lossen; mijnwerkers weigerden overwerk te verrichten, opdat een staking van buitenlandsche makkers niet zou worden benadeeld. En in Maart—Juni 1904 greep in Amsterdam en Antwerpen de groote strijd der diamantbewerkers plaats, die, al nam hij ook te Amsterdam den vorm eener uitsluiting en te Antwerpen dien eener staking aan, toch op eene internationale overeenkomst berustte. Dit is bijna alles. [1])

---

[1]) Nadat dit geschreven werd, heeft de groote staking der mijnwerkers in het Roergebied plaats gevonden: zij gaf aanleiding tot eene staking der Belgische kolenwerkers, waaraan de idee der solidariteit niet vreemd was.

Maar de internationale aaneensluiting der arbeiders van een tak van bedrijf, zooals deze in de laatste jaren plaats greep bij sigarenmakers, textielarbeiders, havenarbeiders en anderen, wijst er op, dat het zonder twijfel tot internationale stakingen van een bedrijf zal komen. Voor zekere categorieën van arbeiders, bv. voor de havenarbeiders en mijnwerkers, zouden deze waarschijnlijk reeds in de naaste toekomst noodzakelijk kunnen blijken.

Er bestaat een diepgaand verschil tusschen de voorwaarden, waaruit de plaatselijk-veralgemeende staking, en die, waaruit de internationaal-uitgebreide staking van een bedrijf ontstaan kan. De plaatselijk-veralgemeende sympathiestaking ontstaat uit eene oogenblikkelijke stemming. De arbeiders worden meegesleept door den aanblik, door de welsprekende woorden hunner stakende makkers. In de opwinding, waarin zij door de onmiddellijke inwerking van de strijdatmosfeer geraken, snellen zij den strijdenden te hulp. De karaktereigenschappen der romaansche volken, hun licht ontvlambaar gemoed, hun opbruisend temperament maken de Franschen, Italianen en Spanjaarden meer geneigd tot de veralgemeende werkstaking, als economisch strijdmiddel, dan de noordelijke volken. Maar ook andere omstandigheden, bv. politieke rechteloosheid of anti-politieke gezindheid van het proletariaat kunnen de voedingsbodem van deze soort van staking worden. In politieke rechteloosheid wortelen de groote veralgemeende stakingsbewegingen in Rusland, waarover wij nog spreken zullen en waarin het Russische proletariaat het eenig mogelijk demonstratiemiddel zijner ontevredenheid met de economische, politieke en maatschappelijke verhoudingen vond.

Geheel andere dan die der plaatselijke sympathiestaking, zijn de voorwaarden der internationale staking van één bedrijf. Daar ontbreekt de opwindende strijdatmosfeer: van handelen onder een onmiddellijken indruk op de zinnen is geen sprake. De grenzen van taal, nationaliteit, afstand werken eerder belemmerend. Onbekenden, vreemdelingen zijn het, waarvoor men in een steeds wisselvalligen kamp zich wagen, zijn bestaan op het spel zetten moet. Dan blijkt het klassegevoel ontoereikend, slechts een klaar en uiterst ontwikkeld klassebewustzijn kan zulke offers brengen. De internationale staking eischt eene veel grooter geschooldheid en vaster organisatie der massa, dan de plaatselijk-veralgemeende, een geschooldheid en organisatie, die op het oogenblik internationaal

nog niet voldoende bestaan. Zij eischt, dat de klassesolidariteit in de massa, van een af-en-toe heftig oplaaiende vlam tot een staag lichtende gloed geworden is.

Door ervaren leiders van vakvereenigingen is dikwijls de staf gebroken over de veralgemeende sympathiestaking. En dit wel omdat hare uitwerking voor de vakorganisatie bijna altijd ongunstig is geweest. Deze soort van algemeene werkstaking (de naam als verzamelwoord genomen) bedoelt Greulich vermoedelijk, als hij in de „Mouvement socialiste" de algemeene werkstaking in de volgende woorden veroordeelt:

„Alle pogingen tot algemeene werkstaking zijn tot dusver zonder succes verloopen; zij hebben de arbeiders zelf geschaad, moeizaam opgerichte organisaties vernield en de arbeiders aldus gedwongen ze opnieuw op te richten. Krachtverspilling! Het is gemakkelijk te bewijzen, dat waar de algemeene werkstaking gepredikt wordt, de vakorganisatie zeer achterlijk is. Aan de vruchten kent men den boom! Waar de vakvereenigingen eene zekere macht en levenskracht verworven hebben, oordeelen de arbeiders dat de algemeene werkstaking eene utopie is."

Greulich spreekt hier uitdrukkelijk van pogingen tot algemeene werkstakingen die mislukt zijn. De volstrekte, sociaal-revolutionaire algemeene werkstaking kan hij dus niet meenen, daar deze nooit beproefd is, evenmin de een streek of een heel land omvattende werkstakingen van één bedrijf, daar deze soms succes gehad hebben. Hij bedoelt hier dus klaarblijkelijk de veralgemeende solidariteitsstaking. En dan heeft hij zonder twijfel grootendeels gelijk.

Waarom echter verloopen zulke stakingen bijna altijd zonder succes en doen zij de kwade vruchten rijpen die Greulich ze verwijt? Dit zal ons een verdere analyse aantoonen.

De solidariteitsstaking is een symptoom van klassegevoel, d. w. z. van socialistische gezindheid, want slechts het socialisme leert de arbeiders zich als eenheid, als klasse te voelen. Wil een solidariteitsstaking tot stand kunnen komen, dan moet dit gevoel in de arbeiders reeds als een mooi, sterk dier alle kleingeestige bekrompenheid, gildeëgoisme enz. weggevreten hebben. Daarom is de solidariteitsstaking vóór alles een heugelijk teeken van de wassende kracht van het socialistisch voelen onder het proletariaat, en juist daarom wordt zij door de bourgeoisie ten diepste gehaat. Een staking voor beter arbeidsvoorwaarden kan de

bourgeois nog begrijpen, ja, hij kan er somtijds zelfs sympathie voor hebben. Maar den arbeid staken, de maatschappij in wanorde, de productie tot stilstand brengen, niet om eigen voordeel, maar uit zuiver meegevoel, [1]) dat kan hij niet vatten, het vloekt te hard tegen zijn ingeworteld individualisme. Voor zulk eene „lichtvaardige" staking heeft hij slechts woede over als de stakers sterk, slechts hoon als zij zwak zijn; het schijnt hem een half-belachelijke, half-afschuwelijke onderneming toe.

Maar zoo ook de solidariteitsstaking een symptoom van socialistische gezindheid is, is zij toch geenszins een teeken van sterke vakorganisatie. Integendeel: sterke, goedbestuurde vakvereenigingen zullen er steeds afkeerig van zijn, aan eene solidariteitsstaking, die licht den vorm aanneemt van eene krachtproef tusschen patroons en arbeiders, deel te nemen: er staat voor hen te veel op het spel. Bovendien zal een sterke vakorganisatie niet licht in de positie komen om in dezen vorm een beroep te doen op het medegevoel der arbeiderswereld. Het zijn bijna altijd zwakke vakvereenigingen, die andere bedrijven in hun strijd met de patroons pogen mee te slepen, hetzij wijl onderkruipers in eigen gelederen de overwinning in gevaar brengen, of aan de massa der strijders de moed dreigt te ontzinken en zij wat nieuws, opwindends noodig heeft om bijeen te blijven, of ook wel omdat de plaatselijke veralgemeening der staking met haar gevolgen van last, verwarring enz. het laatste middel schijnt te zijn, om door druk op de openbare meening de patroons tot toegeven te dwingen.

Sterke, welbestuurde en soliede vakvereenigingen zullen meestal, als een strijd gevaar loopt verloren te worden, dezen op het juiste oogenblik kunnen afbreken, zonder dat de organisatie er onder lijdt, en zoodra de verhoudingen gunstiger zijn, opnieuw beginnen. Van deze taktiek is Crimmitschau een schitterend voorbeeld. Zwakke, minder soliede organisaties daarentegen zullen trachten zich van de zege die hun dreigt te ontglippen, nog met kunst- en vliegwerk meester te maken, omdat eene nederlaag maar al te vaak de vernietiging der organisatie

---

[1]) Hiermee wordt niet bedoeld dat de uit solidariteit meestakenden niet ook eigen eischen kunnen stellen, maar enkel dat de solidariteit bij hen hoofdmotief was, om in staking te gaan. De klassesolidariteit van het proletariaat berust in het algemeen op ontevredenheid met eigen toestand; niet in eene ideologie wortelt zij, maar in de alledaagsche werkelijkheid.

beteekent. Zij zullen b.v. pogen, den patroons de grondstoffen te onttrekken, opdat de onderkruipers niet kunnen doorwerken, of het hun onmogelijk maken de producten te vervoeren. Of, als er zeer veel op het spel staat, zullen zij zelfs in hun wanhoop trachten, het gansche economische leven van de stad of van het land in verwarring te brengen. Zoo riep, toen de verloren staking der fransche mijnwerkers in 1902 haar einde naderde, het stakingscomité in het laatste oogenblik alle vakvereenigingen van Frankrijk tevergeefs op tot de solidariteitsstaking.

In de praktijk is de solidariteitsstaking maar al te dikwijls de poging van een zwakke, om zich staande te houden door zich aan een ander, even zwakke, vast te klampen. Eene poging die voorbeschikt is om te mislukken. Waar de sympathiestaking, zooals in Frankrijk, in de zeden van het proletariaat is overgegaan, is het niet heel moeilijk de arbeiders in den strijd mee te slepen; een beroep op hunne solidariteit, hunne klasseëer zal vaak voldoende zijn. Maar het zal moeilijk zijn, hen lang in den strijd staande te houden. Als eenige tijd verloopt, zonder dat de overwinning naderbij komt. wordt de vloed van het overspannen solidariteitsgevoel allicht weer tot eb. Klaar en scherp geformuleerde eischen, die de stakenden duurzaam met geestdrift voor den strijd vervullen, ontbreken, of waar ze gesteld werden, is er weinig kans ze door te voeren. Want dit is een onvermijdelijk nadeel van de veralgemeende werkstaking: de gunstige tijd om speciale eischen door te zetten, is bijna nooit dezelfde voor de verschillende takken van bedrijf; het is daarom bijna uitgesloten, dat alle meestakende bedrijven winnen.

Onder zulke omstandigheden kan slechts de door oefening en scholing verkregen sterke tucht de strijders staande houden. Zij vormt voor iederen enkeling een borstwering tegen moedeloosheid en zwakheid. Ontbreekt deze tucht, dan zal dikwijls de staking, die onverwacht als een lawine aanwies, even onverwacht ineenstorten. Hoe dreigend zij er ook uitzag, er was geen merg, geen gezonde kracht in, innerlijk was zij hol en voos. De zwakke, die zich met behulp van anderen op de been hoopte te houden, sleurt deze mee in zijn val.

Dit is de geschiedenis van talrijke veralgemeende werkstaking der laatste jaren. Waar zij de patroons verrassen, hebben zij dikwijls succes. Maar slechts bij heel korten duur. Duren zij langer, dan loopen zij gewoonlijk uit op eene katastrofe. Het gelukt

den arbeiders niet hun eischen door te zetten en, wat erger is, de organisatie wordt zwaar beschadigd of vernietigd.

Zoo is de zwakte der vakorganisatie de eene wortel der veralgemeende werkstaking. Maar zij heeft nog een anderen: de antiparlementaire gezindheid van reeds socialistisch voelende, maar nog niet sociaal-democratisch bewuste arbeiders. Met den afkeer van het parlementarisme verbindt zich noodzakelijkerwijze de overtuiging dat de politieke arbeiderspartij overbodig is. Arbeiders die niet meer burgerlijk denken, niet meer gelooven aan de onveranderlijkheid der kapitalistische maatschappijorde, deze vervangen willen door het socialisme, en zich toch afwenden van de sociaal-democratie en den politieken strijd, moeten wel tot de opvatting komen, dat de vakvereenigingen er zijn, om den strijd tegen het kapitalisme in zijn ganschen omvang te voeren. Bij gevolg moet door hen het wezen der vakorganisatie verkeerd begrepen worden, die in tegenstelling met de politieke organisatie, niet de eenheid der klasse, maar de veel beperktere van het bedrijf tot grondslag en den strijd tegen afzonderlijke kapitalisten of groepen van kapitalisten tot voornaamste taak heeft.

Volgens haar wezen is de politieke organisatie der arbeiders, de sociaal-democratie, de draagster der meest uitgebreide, algemeene klassesolidariteit. Haar program drukt de gemeenschappelijke belangen van alle proletariërs uit. De antiparlementaire revolutionnaire vakvereenigingen erkennen wel is waar het algemeene proletarische klassebelang, maar niet zijn draagster, de politieke arbeiderspartij. Zij moeten dus andere banen zoeken om hunne klassesolidariteit in daden om te zetten. Door hun gebrekkig politiek inzicht moeten zij de vakvereeniging tot eenige draagster der klassesolidariteit verheffen, haar een taak opleggen die niet in haar wezen ligt: voor de algemeene proletarische belangen te strijden. In de sympathiestaking zien de revolutionnaire antiparlementaire vakvereenigingen het midden om de algemeene klasseactie door de vakvereeniging te voeren; zij wordt bij hen tot systeem. Zij moet naar hun opvatting het beste wapen zijn niet alleen in den economischen strijd tegen de patroons, maar ook tegen de kapitalistische maatschappij-orde. Paart zich hieraan het geloof, dat men de patroons het gemakkelijkst door verrassing, door een gelukkigen overval tot toegeven kan dwingen, zonder dat een langdurig ontwikkelings- en organisatiewerk noodzakelijk is, dan is het revolutionnaire anti-

parlementarisme, een soort economisch Blanquisme, klaar. In zijn consequenties voert het regelrecht tot het geloof aan de almachtige, universeele algemeene werkstaking, een denkbeeld dat slechts de uitbreiding van de veralgemeende sympathiestaking tot in het onmetelijke, oneindige is. In de revolutionnair-antiparlementaire en anarchistische opvatting wordt de sympathiestaking beschouwd als de Johannes van dezen Heiland, als exercitie daarvoor en als algemeene repetitie.

Gebrek aan helderheid in de opvattingen, aan beheersching van het gevoel; zwakke vakvereenigingen, antiparlementair socialisme: daar hebben wij den voedingsbodem der veralgemeende staking. Zij hangt dus samen met den ontwikkelingsgraad van het proletariaat, met de mate van rijpheid zijner denkwijze, zijner vakorganisaties en van zijn politiek bewustzijn. Maar bij haar beschouwing moet nog op iets anders gelet worden, namelijk op de maatschappelijke voorwaarden van den proletarischen strijd. Onder zekere omstandigheden is het uitbreken en snel omzichheengrijpen eener staking, al is zij nog zoo verward en chaotisch, een uiterst verblijdend teeken van proletarisch ontwaken. Dit is het geval in landen, waar het proletariaat geene politieke rechten bezit, dus geene wettige organisaties kan stichten. Daar kan de veralgemeende staking, vooral in industriëele streken, waar zij tegenover de verraste regeering plotseling groote menschenmassa's stelt, uitstekend werken om het proletariaat in beweging te brengen, het zijn eigen kracht te leeren kennen en het te vervullen met revolutionaire energie, moed en vertrouwen. Van dezen aard waren de veralgemeende stakingen, die in den zomer van 1903 in Zuid-Rusland uitbraken en honderdduizenden arbeiders omvatten. Zij werden door de verschillende fracties van het russische socialisme vol vreugde begroet als teeken van beginnend ontwaken. Het russische socialisme deed al wat mogelijk was, om aan deze reusachtige beweging samenhang en een doel te geven en de strijdlust der arbeiders tegen de schuldigen aan hun politieke rechteloosheid te richten. De verschillende socialistische organisaties zonden redenaars naar de vergaderingen, deelden duizenden vlugschriftjes uit onder de stakers etc. Deze machtige stakingsbeweging met half economisch, half politiek karakter vormde om zoo te zeggen het voorspel der russische revolutie, de eerste golf der onstuimige vloeden, waarmee het russische

proletariaat sedert, na anderhalf jaar van schijnbare rust, tegen de politieke slavernij en de kapitalistische uitbuiting is opgetrokken.

In scherpe tegenstelling tot deze houding van het russische socialisme staat die, welke onze spaansche broederpartij aannam bij de veelvuldige veralgemeende werkstakingen in haar land. Met een enkele uitzondering — bij de staking der mijnwerkers in Bilbao — onthield zij zich steeds van iedere aanmoediging of deelname aan zulke stakingen en verzette er zich zoo lang mogelijk tegen. Zij ging daarbij uit van de overweging, dat de manier, waarop de vakvereenigingsstrijd door de anarchisten werd misbruikt, om botsingen met het openbaar gezag uit te lokken, het proletariaat talrijke offers kostte, zijn vakorganisaties verzwakte, zijn politieke vrijheid in gevaar bracht, en dit alles zonder eenig nut. „Zoo vaak een staking uitbrak," bericht Iglesias in de enquête van den „Mouvement socialiste", „in een stad of streek waar de anarchisten een zekeren aanhang hadden, een strijd om een of andere verbetering der arbeidsvoorwaarden, wisten zij het zoo in te richten, dat spoedig een botsing tusschen uitbuiters en uitgebuiten plaats greep; zij hoopten steeds dat uit deze botsing de vonk zou ontspringen, die de sociale revolutie zou opwekken. Dit hebben zij voortdurend uitgesproken in de vlugschriften, die zij in zulke gevallen het licht deden zien, en het is ter wille van deze taktiek, dat zij poogden iedere staking in een bedrijf, ja zelfs van eene enkele fabriek of werkplaats, in eene algemeene werkstaking om te zetten. Zij hebben zich openlijk verzet tegen iedere overeenkomst, ja zelfs tegen iedere onderhandeling; zij hebben voortdurend geagiteerd tegen stakings- en vereenigingskassen. Zij wilden de arbeiders eenvoudig tot vertwijfeling drijven, opdat dezen, door den honger en de weigering der werkgevers om op al hun wenschen in te gaan, tot gewelddadige middelen hun toevlucht zouden nemen."

De veralgemeende staking heeft dus eene andere beteekenis al naar gelang van het land, de rijpheid der arbeidersklasse en den ontwikkelingsgraad der sociale en politieke verhoudingen. Zij kan eene sympathiek-aandoende, zij het dan ook niet verstandige, betuiging zijn van socialistische gezindheid bij een politiek zoowel als intellectueel nog niet helderbewuste arbeidersklasse; of het eerste ontwaken van onderdrukte en rechtelooze massa's, de stormvogel der revolutie, of ook een bloot voorwendsel tot botsingen met de openbare macht, tot dolzinnige anarchistische avonturen.

Wat zij echter ook wezen moge, zij is altijd een wapen, dat slechts bij wijze van uitzondering in den proletarischen bevrijdingsstrijd gebruikt kan worden. Hare geregelde, systematische toepassing zou het economisch leven onvermijdelijk schokken. Voor de systematisch toegepaste veralgemeende solidariteitsstaking gaat geheel op, wat ten onrechte beweerd wordt van de politieke massastaking, zooals de belgische of italiaansche: „dat zij ieder bestaan, in de eerste plaats dat van het proletariaat, onmogelijk zou maken."

Maar er moet in verband met de veralgemeende staking nog een laatste punt onderzocht worden; en wel dit: hoe wij te oordeelen hebben over de door vele vakvereenigingsleiders aangenomen verkieslijkheid der zoo klein, zoo gedeeltelijk mogelijk gehouden staking. Is het werkelijk onder alle omstandigheden taktisch aanbevelenswaardig, iedere staking zoo partieel mogelijk te houden, dan zou daarmee natuurlijk zoowel over de veralgemeende, als over iedere economische of politieke massa-staking de staf gebroken zijn.

Deze overtuiging van de taktische verkieslijkheid der partieel gevoerde staking is in de laatste tien tot vijftien jaren, vooral in de landen waar sterke arbeiders- en patroons-organisaties bestaan, zeer toegenomen. Zij heeft haar goede gronden in de ontwikkeling der maatschappelijke verhoudingen. Zij ontstond door waarneming van het feit, dat vele massastakingen, schoon goed georganiseerd en gevoerd door sterke vakvereenigingen, verloren gingen. Toen probeerden de arbeiders het met de gedeeltelijke staking... die dikwijls door de ondernemers met algemeene uitsluiting beantwoord werd.

De voorkeur voor de gedeeltelijke staking is eene noodzakelijke wijziging in de taktiek der vakvereenigingen, na het opkomen en krachtiger worden der patroonsorganisaties. Zoo lang de patroons niet of zwak georganiseerd waren, wâs de massastaking in een tak van bedrijf, bij voldoende organisatie der arbeiders en overigens gunstige omstandigheden, dikwijls de kortste weg tot overwinning. De economisch-zwakkeren onder de patroons moesten na eenigen tijd toegeven, het werk werd bij hen weer opgenomen, en onder den druk der concurrentie schikten zich de anderen eveneens. Zijn echter de patroons in sterke bonden georganiseerd, ondersteunen de sterken de zwakkeren bij staking of uitsluiting, dan wordt de massastaking wel niet in

ieder, maar toch in menig bedrijf, een zeer gewaagde onderneming. De kansen van een groot aantal achtereenvolgens gevoerde en zoo gedeeltelijk mogelijk gehouden gevechten zijn dan dikwijls beter, daar deze taktiek het de massa der vakvereenigingsleden mogelijk maakt, de krijgskas te steunen. Het staken slinkt in de breedte, om zich in de lengte uit te breiden.

Maar niet altijd. Er zijn takken van bedrijf, waar de patroons voor de gedeeltelijke staking niet erg, maar voor de massastaking onder zekere omstandigheden hèèl bang zijn. Dit is b.v. het geval in den mijnbouw, in het transportbedrijf enz. Zooals van zelf spreekt slechts dan, als de voortzetting der productie op het oogenblik der staking voordeelig is voor de werkgevers, dus bij goede conjunctuur. De beantwoording van de vraag: wat is beter, gedeeltelijke of massastaking, hangt dus niet alleen af van de economische kracht en organisatie der werkgevers, maar ook van het wezen van het bedrijf en van de andere economische omstandigheden.

Zeer zeker kweekt de maatschappelijke ontwikkeling neigingen in de richting om de stakingen te localiseeren en te beperken. Maar deze neigingen worden weer door andere doorkruist. Het is niet te loochenen, dat de uitbreiding der stakingen in het algemeen niet af-, maar toeneemt. De oorzaken hiervan zijn de uitbreiding der grootindustrie, die steeds wassende arbeidersmassa's bijeenbrengt, als ook het ontwaken dezer massa's, die weliswaar nog niet door de vakvereenigingen en de politieke organisaties zijn opgeslorpt, maar toch in den klassenstrijd getrokken worden.

Er is geen reden om aan te nemen, dat de maatschappelijke ontwikkeling de gedeeltelijke staking tot de alleen gebruikelijke en beste methode in den economischen strijd zal maken. De massastaking is geen verouderd, ondeugdzaam geworden wapen, dat in de rommelkamer der proletarische strijdmiddelen thuis hoort. Met de ontwikkeling van den klassenstrijd nemen de organisaties der arbeiders zoowel als die der patroons in kracht en omvang toe; voor beide partijen wordt de strijd een steeds ernstiger aangelegenheid, daar zij dreigt, voor één van beide noodlottig te worden, wijl beide oneindig meer te verliezen hebben dan vroeger. Beide partijen pogen derhalve eene beslissing zoolang mogelijk te verschuiven; komt het echter eenmaal tot strijd, dan wordt deze veel hardnekkiger gevoerd dan vroeger, somtijds tot vol-

volkomen uitputting toe. Het ligt dus ook in de ontwikkeling, dat het aantal botsingen af-, maar hun omvang en duur toeneemt.

Uit de beschouwing van deze elkaar kruisende tendenzen volgt, dat in de toekomst zoowel de gedeeltelijke als de massastaking in toepassing zal worden gebracht. De eene zoowel als de andere kan al naar gelang van toestand en omstandigheden voor het proletariaat voordeeliger zijn; geen van beide bezit een innerlijke, altijd geldige verkieslijkheid boven de andere. Dit echter kan met waarschijnlijkheid beweerd worden: hoe meer het proletariaat van een land door vakvereenigingen en politieke organisaties wordt opgezogen, des te meer zullen de dikwijls vormlooze veralgemeende stakingen, dat verwarde kluwen van ordeloos dooréén vechtende strijders, afnemen. In hun plaats zullen zoowel beperkte stakingen als ook uitgebreide massastakingen treden, al naar gelang van omstandigheden, maar wier scherpe omgrenzing een deel hunner zorgvuldige organisatie zal zijn.

III.

DE ECONOMISCH-SOCIALE ALGEMEENE WERKSTAKING.

Nu wij in het vorig hoofdstuk de veralgemeende solidariteitsstaking uitvoerig ontleed hebben, kunnen wij omtrent de idee der revolutionaire, economisch-sociale algemeene werkstaking met eenige korte beschouwingen volstaan. Deze idee is slechts die eener ontzaglijk veralgemeende staking; een staking die alle arbeiderscatagorieën van een land of van meer landen omvat, en niet een speciaal politiek doel nastreeft, maar als het *eenige* revolutionaire middel tot de omverwerping der kapitalistische maatschappij en tot haar vervanging door het socialisme wordt opgevat. Deze opvatting duikt het eerst op in de dagen der Internationale. [1]) Het congres van 1868 te Brussel sprak in dezen het volgende uit:

„dat het maatschappelijk lichaam niet zou kunnen bestaan, als de voortbrenging gedurende een bepaalden tijd gestaakt werd; dat de voortbrengers dus zouden kunnen volstaan met op te houden met voortbrengen, om de ondernemingen van persoonlijke en despotische regeeringen onmogelijk te maken."

Kort hierna merkte het in Brussel verschijnende blad „De Internationale" hieromtrent op:

„Als de stakingen zich uitbreiden en dichter opeen volgen, naderen zij tot een algemeene werkstaking, en een algemeene werkstaking kan bij de thans heerschende emancipatie-ideeën

[1]) Het bepleiten door eenige leiders der Chartistenbeweging van een algemeene staking gedurende een maand behoort in dit verband niet thuis, daar zij de staking beschouwden als middel tot doorvoering van eenige politieke hervormingen, niet echter tot de omverwerping van het kapitalisme, zooals de Chartistenbeweging in het algemeen geen socialistisch karakter had. Zie verder hoofdstuk V.

slechts eindigen in een katastrofe die de maatschappij vernieuwt."

Met de ontbinding der Internationale verdween de idee der algemeene werkstaking, wier aanhang zich voornamelijk uit de volgelingen van Bakoenine recruteerde, voorloopig uit de internationale arbeidersbeweging. Zij vertoonde zich zelden meer in de landen waar de arbeidersmassaas, onder den toenemenden invloed der sociaaldemocratie, zich meer en meer wijdden aan het werk der organisatie en opvoeding op het gebied van politiek en vakvereeniging.

Daarentegen kwam deze idee eenige tientallen jaren na den ondergang der Internationale opnieuw in verschillende landen in eere.

Het eerst in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, waar de anarchisten van Chicago zich van haar meester maakten. De practische zin der Amerikaansche arbeiders verbood hun echter, haar op zich zelve te propageeren. Slechts verbonden met de idee van den achturendag, die toen bij de Amerikaansche arbeidersklasse zeer populair was, kon de leuze der algemeene staking weerklank vinden. Haar propaganda droeg ertoe bij, een stakingsbeweging te ontketenen, waarin eenige categorieën van arbeiders erin slaagden, een zekere verkorting van den arbeidstijd door te zetten.

Niet lang daarna dook de idee der algemeene werkstaking weer op in Frankrijk en Spanje, landen waar de zwakte der vakvereenigingen zoowel als het nationale temperament de arbeiders geneigd maken tot de veralgemeende solidariteitsstaking en waar bovendien een ook thans nog niet overwonnen beslist antiparlementaire gezindheid van een deel der arbeiders de vakbeweging tot de eenige draagster van den proletarischen ontvoogdingsstrijd verheft. [1])

Het kongres der fransche vakvereenigingen te Bordeaux in 1888 was het eerste, dat zich met de algemeene werkstaking bezighield. De daar aangenomen motie brengt het geloof aan de almachtige algemeene werkstaking in een klare formule, waarin

---

[1]) Hoezeer de idee der algemeene werkstaking met de zwakte der vakbeweging samenhangt, bewijst ook de rede van den afgevaardigde Briand ten gunste van deze idee op den Partijdag der fransche socialistische organisaties (December 1899), waarin „de machteloosheid waartoe de partieele staking haast altijd veroordeeld is," uitdrukkelijk genoemd wordt als de grond van de geestdrift voor de idee der algemeene werkstaking in de fransche vakvereenigingswereld. (Enquête van den „Mouvement Socialiste", bl. 206.)

duidelijk de wijze blijkt waarop haar aanhangers te werk gaan, het afzien van alle feiten en verhoudingen van het werkelijke leven, ten einde een scherp licht te doen vallen op een enkel denkbeeld. De motie maakte het begrijpelijk hoe de ongeschoolde denkwijze van onwetende proletariërs betooverd kan worden door de schijnbare logica dezer verlokkende idee. Zij luidt:

„Overwegende dat de samentrekking der arbeidsmiddelen en der kapitalen in de handen der ondernemers hun een macht geeft, die de kanson der gedeeltelijke staking in gelijke mate vermindert; dat het kapitaal niets is, als het niet in beweging gebracht wordt door den arbeid; dat dus de arbeidsweigering voor de arbeiders het middel zou uitmaken om met één slag de macht hunner meesters te vernietigen; overwegende dat de gedeeltelijke staking slechts een middel tot propaganda en organisatie zijn kan, verklaart het kongres: dat slechts de algemeene werkstaking, d.i. de volslagen onderbreking van allen arbeid, de sociale revolutie, in staat zal zijn om de bevrijding der arbeidersklasse te voltrekken."

Tal van kongressen der fransche vakvereenigingen hebben sinds 1888 deze geloofsbelijdenis van de algemeene werkstaking herhaald; zij is voor de fransche vakvereenigingswereld een bestendig punt van bespreking. Als de algemeene werkstaking in den laatsten tijd ook in Frankrijk met den strijd voor den achturendag saamgevat wordt, kan men daarin slechts een zekeren vooruitgang naar de werkelijkheid begroeten, hoe onmogelijk het natuurlijk ook blijken zal om voor alle arbeiderscategorieën van een land tegelijkertijd denzelfden arbeidstijd door te voeren.

De idee der algemeene werkstaking heeft verbreiding gevonden in Spanje, Italië, Holland, gelijk in alle landen waar socialistisch gevoel zonder sociaaldemocratisch bewustzijn, verlangen naar verlossing uit de hel van het kapitalisme zonder duidelijk inzicht in de economische, politieke en organisatorische voorwaarden tot de omwenteling der maatschappij van kapitalisme tot socialisme, den geestestoestand van het proletariaat uitmaken. Deze voor den onwetenden, naar verlossing hakenden proletariër zoo meesleepende idee, die hem met één slag, als loon van één enkele krachtsinspanning een betere wereld belooft, is in de laatste jaren het middelpunt geworden van alle onklare, antiparlementaire en anarchistische stroomingen en stemmingen in de massa. Voor het anarchisme vormt de

prediking dier idee de eenige mogelijkheid om nog eenigen invloed op de arbeiders te krijgen of te houden, hen van de sociaaldemocratie af te houden en voor zijn eigen doel mee te sleepen. De vraag: voor of tegen de revolutionaire, economisch-sociale algemeene werkstaking, beteekent haast altijd: voor of tegen het anarchisme.

De sociaaldemocratie is zich bewust dat de onvereenigbaarheid der produktieverhoudingen met de nog bestaande eigendomsorde den economischen grondslag der sociale omwenteling vormt. Het ineenvallen der kapitalistische maatschappij voltrekt zich naar economische wetten. De revolutionaire arbeidersklasse kan de bestaande maatschappij slechts omwentelen, als de ontwikkelingsgraad van het productieproces een zekere hoogte bereikt heeft, die haar rijp maakt voor de socialistische productiewijze. Om aan het kapitalisme, wanneer deze rijptegraad bereikt is, een einde te kunnen maken, moet het proletariaat de staatsmacht veroveren en deze omvormen zoodat zij voor zijn doel geschikt wordt. Slechts de staatsmacht kan de hefboom zijn om de onteigening der kapitalistische klassen en het opnieuw-organiseeren der productie op den grondslag van de vermaatschappelijking der productiemiddelen door te voeren. De aard der moderne productiemiddelen, zoomede de vergevorderde bedrijfsconcentratie door grootbedrijf en kartell, maken de staatsnaasting der belangrijkste bedrijven en het opnieuw-organiseeren der belangrijkste productietakken op nationale, in sommige gevallen zelfs op internationale schaal, onvermijdelijk. Als voor de staatsnaasting het meest geschikt komen het eerst in aanmerking de transportmiddelen, de productie der grondstoffen en halffabrikaten, zoomede de groothandel. Op ander productiegebied, zoo bij de bereiding van arbeidsproducten voor het persoonlijk gebruik en bij den kleinhandel, zullen waarschijnlijk de gemeenten, vakvereenigingen en coöperaties een groote rol spelen. Ongetwijfeld echter zal het door den staat genaaste bedrijf in een door het proletariaat beheerschte maatschappij de belangrijkste bedrijfsvorm zijn, d.w.z. de bedrijfstakken omvatten die thans reeds tot monopolies geworden zijn en het economisch leven in hooge mate beheerschen. [1])

De ontwikkeling van het productieproces tot waar de kapi-

---

[1]) Zie K. Kautsky, „Am Tage nach der Revolution," blz. 9—10. (Holl. uitgave blz. 10—11.)

talistische voortbrengingswijze een ondragelijke belemmering voor de maatschappij wordt, roept echter slechts de mogelijkheid tot de omwenteling in het leven. De *mogelijkheid* tot *werkelijkheid* te maken, daartoe zijn menschen noodig: hun wil en hun inspanning, hun inzicht en bekwaamheden, hun geestkracht en bereidwilligheid om te wagen en zich voor een groote zaak op te offeren.

Om het burgerlijk bestuur te kunnen omverwerpen en door een proletarisch te kunnen vervangen, moet het proletariaat zich dus hebben verheven tot onvoorwaarlijke organisatorische, intellectueele en zedelijke meerderheid boven de burgerlijke klassen, moet het beschikken over een mate van energie, offervaardigheid, geestes-kracht, wetenschap en rijpheid, die het slechts door de dagelijksche praktijk en werkzaamheid in den politieken en vakvereenigingsstrijd verwerven kan Ook heeft het tot zijn verheffing dringend hervormingen noodig, die de sociaaldemokratie in den parlementairen strijd dèn burgerlijken staat tracht te ontworstelen.

Al deze voorwaarden tot de proletarische overwinning worden door de pleitbezorgers van de economisch-sociale algemeene werkstaking volkomen voorbijgezien. Zij is voor hen het eenig middel tot omverwerping van de klasseheerschappij, haar overwinning zal met één slag een einde maken aan de kapitalistische uitbuiting. „Den dag dat de arbeiders gemeenschappelijk de productie opheffen en het economisch leven tot stilstand brengen, zullen zij hun macht ook beseffen, en in plaats van zich met lapmiddelen te vergenoegen, zal het proletariaat de eenig logische slotsom trekken, die het doel van de algemeene werkstaking is: de afschaffing der loonslavernij."[1])

„De reorganisatie der door de algemeene werkstaking vernietigde maatschappij zal echter niet langs den weg der staatsnaasting geschieden: het tot heerschappij gekomen proletariaat heeft geen centraal gezag noodig om zijn maatschappelijke orde door te voeren. De arbeiders zullen zich er voor wachten, de komst van den Messias af te wachten, tot deze, in den vorm van oekasen der „openbare macht", verschijnt. Zij zullen zonder dralen den arbeid zelf in handen nemen. Den beroepsgroepen der vakvereenigingen zal de taak toevallen, zich de fabrieken en werkplaatsen toe te eigenen; zij zijn het, die bij iederen tak van bedrijf de hoeveelheid der productie zullen vaststellen. De arbeidsbeurzen, de knooppunten

---

[1]) La grève générale, Comité de propagande de la grève générale. Blz. 8.

van het verkeer der nieuwe sociale organisatie, zullen de bestellingen opnemen en ze aan de betrokken groepen overbrengen. Het vervoer zal door de federatie der transportarbeiders verzorgd worden."[1])

Men ziet: voor deze „socialisten" is niet de vermaatschappelijking der belangrijkste productiemiddelen de historische taak van het proletariaat, het doel van den proletarischen klassenstrijd, doch de toeëigening daarvan door de beroepsgroepen. De oude leus „de fabriek aan de arbeiders" schijnt hun het laatste woord der economische ontwikkeling. Hun schijnbaar uiterst revolutionaire wil, die zich het proletarisch bestuur niet anders kan voorstellen dan met de leelijke trekken van klasseheerschappij belast, ontpopt zich als feitelijke rest van gildegezindheid.

Maar nog andere, reactionaire consequenties heeft de opvatting dat de productiemiddelen het bezit moeten worden van de *beroepsgroepen*, in plaats van de gansche *maatschappij* bij middel van de door het proletariaat veroverde, tot zijn doel gewijzigde staatsmachinerie. De aanhangers dezer opvatting doen afstand zoowel van de in-bezit-neming der belangrijkste, geconcentreerde productiemiddelen als eerste daad der proletarische revolutie, als in het algemeen van iedere regeling der productie. „Bovenal moet verhoed worden," heet het in een fransche brochure over de algemeene werkstaking, „dat de stakers naar twee of drie punten samenstroomen; zij zouden daarbij slechts kunnen verliezen. Ieder moet in zijn stadswijk blijven, en zich daar ter plaatse de voortbrengingsmiddelen toeëigenen; aanvankelijk de kleine werkplaatsen, de bakkerijen; later de grootere werkplaatsen; eindelijk, maar eerst na de overwinning, de groote industrieele bedrijven.... De toeëigening der voortbrengingsmiddelen zou zich om-zoo-te-zeggen van stadswijk tot stadswijk, van straat tot straat, van huis tot huis voltrekken. Dit zou het totstand-komen van een revolutionaire regeering, van een dictatuur van het proletariaat onmogelijk maken; geen haard van verzet meer, vrije associatie van elke bakkersgroep in elke bakkerij, van elke smidsgroep in elke smederij, met één woord: vrije productie." [2])

Men ziet tot welke onzinnigheden de idee der algemeene

---

[1]) Grève générale réformiste et grève générale révolutionaire. Paris, Imprimerie économique, 1902, blz. 11.

[2]) H. Girard et F. Pelloutier, Qu'est ce que la grève générale? Blz. 9—10.

werkstaking in hare consequenties leidt. Zij maakt de overwinning van het proletariaat niet afhankelijk van de steeds toenemende ontwikkeling van het grootbedrijf, van de concentratie der voortbrengingsmiddelen, maar integendeel van hun versnippering, van het overwicht der klein- en dwergbedrijven. Hoe talrijker deze zijn, des te beter zijn de kansen op „geleidelijke" onteigening. Dit groote aantal onafhankelijk van elkaar produceerende kleinbedrijven maakt echter elke verstandige regeling der productie onmogelijk: het socialisme verliest zijn grondslag in de economische voorwaarden der moderne maatschappij; het wordt tot een droombeeld, een hersenschim.

De revolutionair-economische idee der algemeene werkstaking miskent niet alleen de economische en politieke, maar ook de organisatorische voorwaarden der proletarische revolutie. Wel trachten haar voorstanders het solidariteitsgevoel en het revolutionaire bewustzijn der arbeiders te wekken, maar zij zien niet in, dat opvoeding en organisatie der massa de onvermijdelijke voorwaarden zijn tot een maatschappijvorm die op de vrijwillige aaneensluiting der voortbrengers berust. Tot opvoeding en organisatie der g e h e e l e arbeidersklasse is echter de politiek-parlementaire strijd onontbeerlijk.

Onder de lofredenaars der revolutionair-economische algemeene werkstaking verwachten velen niet van het bewustzijn der massa, doch van de „uitstralende en scheppende kracht der minderheid" de zegepraal der revolutie. [1]) De massa zal zich door het „scheppend" initiatief der minderheid wel laten meesleepen en hare leiding volgen. Of ook, zij zal zich leiden laten door eenige op den voorgrond tredende persoonlijkheden, „energieke mannen, die op het verloop der gebeurtenissen een grooten persoonlijken invloed zullen kunnen uitoefenen." [2]) Zoo blijkt de idee der algemeene werkstaking een soort economisch Blanquisme; evenals het s o c i a l i s m e dezer revolutionairen door hun oplossing van het vraagstuk der toeëigening van de voortbrengingsmiddelen, vliegt hun d e m o c r a t i e het venster uit door hun vereering voor de minderheid en voor de persoonlijkheid.

Het is niet met cijfers te bewijzen, dat de illusie der algemeene werkstaking de normale ontwikkeling der vakbeweging

---

[1]) Grève gén. réf. et grève gén. rév. Bl. 18.

[2]) Op weg naar een nieuwe maatschappij, door Christiaan Cornelissen. Bl. 117.

teruggehouden heeft. Maar het valt wel niet te betwijfelen, dat de geest waarmee zij de vakvereenigingen vervult, deze in hun belangrijkste taak — de verbetering van de arbeidsvoorwaarden der arbeiders in het kapitalistisch heden — beslist belemmert. Als de voorbereiding der algemeene werkstaking de eenige taak van het in vakvereenigingen georganiseerde proletariaat wordt, moet de actie der vakvereenigingen erop gericht zijn, aan iedere staking een zoo algemeen mogelijk karakter te geven, haar tot een voorgevecht van den laatsten, beslissenden slag tusschen kapitaal en arbeid te maken. Het stelsel van de veralgemeende solidariteitsstaking vloeit dus even logisch voort uit de algemeene-werkstakings-illusies, als de geregelde toepassing der eerste tot de idee der laatste leidt. Hoe aanmerkelijke nadeelen de als geregelde vakvereenigingspraktijk toegepaste solidariteitsstaking voor de ontwikkeling der vakvereenigingen meebrengt, hebben wij reeds vroeger uiteengezet.

De idee der algemeene werkstaking is echter vooral verderfelijk voor de vakvereenigingspraktijk, wijl zij geen waarde hechten kan aan het winnen der massa voor de organisatie en aan het dagelijksche kleine werk. Als een minderheid de draagster der revolutie zijn kan, waartoe dan het moeilijke, onafgebroken werk van organisatie en opvoeding der massa? Als het heil zonder langdurige scholing en oefening, enkel door een geweldige uitbarsting van verzet bereikbaar is, waartoe dan zich te kwellen met het dagelijksche kleine werk?

De methoden van den politieken strijd echter boezemen slechts verachting en weerzin in aan de aanhangers der algemeene werkstaking. De politieke organisatie van het proletariaat zoowel als zijn vertegenwoordiging in het parlement schijnt hun volkomen nutteloos, ja gevaarlijk, aangezien de parlementaire strijd het proletariaat zou vervreemden van het economische gevechtsterrein en het zou berooven van het vertrouwen op eigen kracht.

Men kan zeggen, dat de idee van de revolutionair-economische werkstaking een dergelijken invloed op den geestestoestand der arbeidersmassa's heeft als de lectuur van sensatie-romans op de jeugd. Zij maakt hen overspannen, verblindt hen voor de werkelijkheid der maatschappelijke ontwikkeling, vernietigt elke gezonde belangstelling voor het dagelijksche leven en den dagelijkschen arbeid, weerhoudt hen van den opgewekten strijd

van het oogenblik en concentreert hun aandacht op de verwachting van het toekomstig heil, zoo zij al niet de kracht van het proletariaat in onvoldoend georganiseerde en slecht geleide, van te voren tot mislukking gedoemde strijdpogingen verspilt. De vakbeweging in den ban der algemeene-werkstakings-illusie heeft slechts de keuse tusschen koortsachtig er-op-los-staken en werkeloos wachten op de toekomst, waarbij het verlangen zich slechts in opgewonden woorden kan uiten.

Het vervreemden der arbeidersmassa van de politieke actie en van het politieke gevechtsterrein heeft zijnerzijds weer een nadeeligen invoed op de sociaaldemokratie: het brengt het gevaar mee dat hetzij de partijbeweging iets sekte-achtigs krijgt, hetzij kleinburgerlijke neigingen in haar gekomen, en stuwt haar op den weg van het eenzijdig parlementarisme. Algemeene-werkstakings-illusionisme en parlementair illusionisme werken elkaar in de hand en versterken elkaar wederkeerig.

Zoo houdt de idee der revolutionair-economische algemeene werkstaking, al zal zij ook nimmer in vervulling gaan, het proletariaat terug van den strijd, van zijn organisatie als klasse en van het dagelijksche werk dat zijn krachten sterkt en het tijdstip der proletarische revolutie verhaast.

Haar aanhangers zullen betoogen, dat hun propaganda van solidariteit en verzet de revolutionnaire energie in het proletariaat aanvuurt. Dit kan toegegeven worden; de revolutionnaire gezindheid en de solidariteit van het proletariaat ontspruiten echter aan het bewustzijn van zijn toestand en van zijn historische taak; zij kunnen gewekt en tot het uiterste opgevoerd worden, zonder dat het noodzakelijk is zijn toevlucht te nemen tot gevaarlijke droomen.

IV.

DE ECONOMISCHE WERKSTAKING MET POLITIEKE BETEEKENIS.

Verschillende omstandigheden zijn het, die de economische werkstaking tot een in maatschappelijk en politiek opzicht belangrijke gebeurtenis kunnen maken. Vooreerst de politieke verhoudingen in den staat. Waar het recht tot werkstaking geheel of gedeeltelijk ontbreekt, kan iedere staking, iedere afspraak tot staking de arbeiders met het openbaar gezag in botsing brengen. Bij iedere poging tot staking kunnen vergaderingen en betoogingen onderdrukt, de leiders gearresteerd, de leden der vakvereeniging van samenzwering beschuldigd en door de justitie vervolgd worden.

Haast in alle landen heeft de arbeidersbeweging een tijd gekend dat vereeniging en werkstaking verboden waren. De geschiedenis van het Britsche Vakvereenigingswezen door Sidney en Beatrice Webb beschrijft dit uitvoerig voor Engeland. In de jaren 1799 en 1800 werd elke vereeniging bij de wet verboden en tot 1824 stonden de arbeiders bij iedere poging tot staking of tot organisatie aan gerechtelijke vervolging bloot. In dat jaar werden coalitie-vrijheid en stakings-vrijheid ingevoerd, maar de justitie vond ook later nog velerlei middelen om door wetsverdraaiing en partijdige toepassing der wet de arbeiders te lijf te gaan. Nog in de veertiger jaren beschouwde, zooals de Webbs mededeelen, de publieke opinie stakingen. als „vruchtelooze en tuchtelooze pogingen der arbeiders om aan de hun van nature passende positie van sociale afhankelijkheid te ontsnappen," en begroette de wetsverdraaiingen met levendige instemming.

Ook in Frankrijk was tot 1862 — met uitzondering van een korten tijd na de revolutie van 1848 — elke vereeniging den arbeiders verboden. In de tien jaren tusschen 1853 en 1862

werden haast vierduizend arbeiders wegens deelneming aan verboden vereenigingen gestraft.

Wel golden de wetten, die vereenigingen van arbeiders verbieden, in naam ook voor de patroons. Maar, zooals de Webbs terecht opmerken, „zelfs wanneer dit verbod onpartijdig ware toegepast, dan zou altijd nog de ongelijkheid zijn overgebleven, die voortspruit uit de omstandigheid, dat in het nieuwe nijverheidsstelsel de enkele patroon alleen tegen een talrijke vereeniging opwoog." De wet werd echter volstrekt niet onpartijdig toegepasten en de Webbs verhalen van een aantal gevallen, waarin vereenigingen van patroons, die loonsverhooging tot doel hadden, openlijk bestonden, zonder dat de hand der wet zich verhief. „Uit het gansche tijdperk der onderdrukking, toen duizenden arbeiders boeten moesten voor de misdaad dat zij vereenigingen gevormd hadden, wordt van geen enkel geval melding gemaakt waarin een patroon voor hetzelfde vergrijp gestraft werd."

In Frankrijk werd de onpartijdigheid der wet zelfs niet in schijn gehandhaafd. Zij strafte de overtreding van het verbod tot vereeniging bij arbeiders met gevangenisstraf van 1 tot 3 maanden, bij de aanstichters zelfs met gevangenisstraf van 2 tot 5 jaar; bij patroons echter slechts met gevangenisstraf van 6 dagen tot 1 maand, — een onovertroffen voorbeeld van naive klassejustitie.

Dat in Rusland thans nog iedere werkstaking, zoowel als iedere vereeniging bij de wet verboden is en tot gerechtelijke vervolging aanleiding kan geven, behoeft nauwelijks in herinnering gebracht te worden. Dit verbod heeft echter het uitbreken van de reusachtigste stakingsbeweging die de wereld ooit zag, niet kunnen verhinderen.

Waar coalitie- en stakingsrecht ontbreken en iedere staking door de wet als een vergrijp, iedere staker als een misdadiger wordt beschouwd, worden zij natuurlijk eveneens door de publieke opinie veroordeeld. [1]) In Engeland scheen tusschen de jaren 1824 en 1840 iedere vereeniging van arbeiders haar een dreigend gevaar, iedere staking eene poging tot ruïneuse afpersing, die het gansche economische leven der natie te gronde zou richten. — „Zoozeer," berichten de Webbs, „was deze onjuiste meening verbreid,

[1]) Dit geldt niet voor Rusland, waar de werkstakingen van het laatste jaar even zoovele aanvallen op het absolutisme uitmaken en door alle revolutionnaire klassen blijde begroet en gebillijkt worden.

dat, wanneer arbeiders vervolgd en veroordeeld werden, wijl zij zich tot het treffen van overeenkomsten omtrent hun loonen of arbeidstijd georganiseerd hadden, hoe zwaar ook de over hen uitgesproken straf was en hoe hard deze straf ook ten uitvoer gelegd werd, er niemand was die het geringste teeken van deelneming voor de ongelukkigen toonde."

Overal had de werkstaking oorspronkelijk in de oogen der wet zoowel als der openbare meening dit karakter van misdaad. Door langen, onvermoeiden strijd hebben de arbeiders de burgerlijke maatschappij gedwongen dit standpunt te verlaten. Zij hebben zich de wettelijke en maatschappelijke erkenning van de werkstaking veroverd, wijl deze voor hen noodzakelijk was, wilden zij zich niet zonder verzet door het kapitalisme in de diepste ellende laten neerdrukken. Heden ten dage is het een nieuwe vorm van staking, de politieke staking, die uit de voorwaarden van den klassenstrijd ontstaat en die wet en openbare meening wederom als misdadig trachten te brandmerken. Maar ook thans zullen de arbeiders er in slagen de heerschende klassen en hunnen staat tot erkenning te dwingen van dezen vorm van staking, die uit de ontwikkeling van den klassenstrijd opgroeit.

Het is duidelijk dat, zoolang het coalitierecht ontbreekt, iedere economische staking naar het politieke gebied moet overspringen. Zij zelve wordt een deel van den politieken strijd; behalve de door haar bedoelde economische gevolgen heeft zij nog dit gevolg dat zij een drijfkracht tot wijziging van de politieke verhoudingen uitmaakt. In Engeland was gedurende de eerste veertig jaren der 19e eeuw eerst de rechteloosheid der arbeiders, vervolgens de partijdigheid waarmee de wet door de justitie gehandhaafd werd, een der drijfkrachten van de politieke beweging die haar toppunt vond in het Chartisme, de eerste onafhankelijke arbeiderspartij.

Men kan de politieke beteekenis van de werkstaking het best in een land waar het coalitierecht ontbreekt, in Rusland, bestudeeren. De eerste groote stakingen in 1895 en 1896, door de russische regeering bloedig onderdrukt, brachten haar er toch toe een begin te maken met de arbeidswetgeving en een algemeenen elf-en-een-half-urigen arbeidsdag toe te staan — intusschen slechts op papier. Nadat de taktiek der schijnbare concessies mislukt was, trachtte de autocratie op andere wijze de arbeidersbeweging in haar macht te krijgen. Aan den spion Soebatoff werd de opdracht gegeven de arbeiders in

„onafhankelijke" vereenigingen te organiseeren en zoo werden hier en daar werkstakingen met politievergunning op touw gezet. Deze poging eindigde zooals bekend is, met de merkwaardige, tweehonderdvijftigduizend arbeiders omvattende stakingen in Zuid-Rusland, die aan dit spelletje een einde maakten. Zoo zijn de stakingen in Rusland reeds jaren lang het meest doeltreffende wapen tot politieke manifestatie en tot het uitoefenen van druk op de regeering gebleken, voordat zij voor het proletariaat tot het voortreffelijkst wapen van aanval tegen de alleenheerschappij werden. Waar de organisatie der massa onmogelijk is, dragen zij wel het meeste er toe bij om deze wakker te schudden, haar tot gemeenschappelijke actie en tot den klassenstrijd op te voeden.

In al deze gevallen, d.w.z. overal waar den arbeiders het vereenigingsrecht ontbreekt, is de taak der sociaaldemocratie en haar houding ten opzichte van de economische actie van het proletariaat even duidelijk als onder deze omstandigheden de samenhang van economischen en politieken strijd is. De moreele en geldelijke ondersteuning der strijders en slachtoffers, het voeren van een energieke propaganda voor vereenigings- en stakingsrecht, zoowel als voor vrijheid van spreken en drukpers zijn daar vanzelf aangewezen. De middelen en vormen van deze propaganda zullen natuurlijk niet-parlementaire moeten zijn; het ontbreken van het coalitierecht onderstelt hetzij de afwezigheid van parlementaire instellingen of, zoo deze er zijn, het ontbreken van een vertegenwoordiging der arbeiders in het parlement.

Wij gaan thans over tot de maatschappelijke en politieke beteekenis der werkstaking in landen waar coalitie- en stakingsvrijheid bestaan. Deze beteekenis kan gelegen zijn in verschillende omstandigheden.

Als bij een staking ernstige, tot dusver onopgemerkte misstanden ter algemeene kennis komen en tegelijkertijd de stakenden zwak — bijv. vrouwen of ongeschoolde, ongeorganiseerde arbeiders — zijn, dus de burgerlijke maatschappij geen vrees, doch medelijden inboezemen, dan is het mogelijk, dat de in opschudding gebrachte publieke opinie de bemiddeling hetzij van invloedrijke personen, hetzij van den staat ten gunste van de stakenden eischt. Het eerste was bijv. het geval bij de stakingen van de londensche lucifersmaaksters in 1888 en van de londensche dok- en havenarbeiders in 1889. De publieke opinie stelde zich beslist

aan den kant der arbeiders, het publiek steunde hen met aanmerkelijke bedragen en de geconcentreerde druk van invloedrijke maatschappelijke groepen, meer dan de eigen kracht der strijders, dwong de patroons de gestelde eischen intewilligen.

Evenals op de patroons zal de publieke opinie in zekere gevallen een druk kunnen uitoefenen op den staat en zijn tusschenkomst kunnen eischen in den vorm van een scheidsgerecht, van een parlementaire enquête of van wettelijke bescherming. Het laatste, als het misstanden betreft, die slechts door de wetgeving gelenigd kunnen worden, zooals de arbeids- en woningsverhoudingen in de huisindustrie. In dit geval zal reeds de bezorgdheid van het publiek voor zijn eigen gezondheid, bijv. als het arbeiders uit de kleedingindustrie betreft, zooals bij de staking in 1896 in het duitsche confectiebedrijf, om wettelijk ingrijpen doen roepen.

In al dergelijke gevallen hangen de kansen op succes van den maatschappelijken druk natuurlijk niet alleen van zijn eigen kracht af, doch ook van den politieken invloed der patroons en van den algemeenen politieken toestand. Waar een regeering gedeeltelijk op de democratie steunt, waar zij dus gedwongen is nu en dan aan het proletariaat eenige werkelijke of schijnbare concessies te doen, om haar vriendelijke gezindheid jegens de arbeiders te toonen, zijn de kansen op haar ingrijpen ten gunste van de arbeiders tamelijk groot. Komt hierbij de omstandigheid dat de werkstaking het gevolg is van een meer of minder openlijk fabrikanten-verzet tegen een wettelijken maatregel — zooals bijv. de textielarbeidersstaking te Armentières een verweer der arbeiders was tegen de poging der patroons om hun reeds zeer lage loon nog te verminderen wegens de doorvoering van den wettelijken tienurendag — dan wordt het ingrijpen voor een regeering haast een politieke noodzakelijkheid. Zoo was het voor de fransche regeering en de kamermeerderheid in het hier aangeduide geval onmogelijk zich te verzetten tegen Jaurès' voorstel tot het behouden eener parlementaire enquête.

De houding der sociaaldemokratie bij dergelijke stakingen, als dus een deel der burgerlijke klassen de zijde der stakers kiezen kan, wijl dezen de levensbelangen der burgerlijke maatschappij volstrekt niet in gevaar brengen, levert wederom geenerlei moeilijkheid op. Zij zal, als altijd, de eischen der onderdrukten en uitgebuiten steunen, zij zal deze in de pers, in vergaderingen

enz. verdedigen en van de gunstige stemming der publieke opinie gebruik maken om in het parlement op beschermende wetten aan te dringen: het is duidelijk dat dit haar taak zal zijn, al zal zij zich geen groote illusies maken over het resultaat. De wetgevende machine werkt langzaam, vooral waar het de belangen der arbeiders geldt, en gelukt het eindelijk haar in beweging te brengen, dan zal de staking meestal reeds zijn geëindigd en de opschudding, die zij in breede kringen teweegbracht, verdwenen. De burgerlijke partijen zullen, gelijk zoo vaak, de sociaaldemokratie in den steek laten en de voorstellen der regeering zullen onder die omstandigheden onbeduidend en onvoldoende zijn.

Wij komen thans tot die werkstaking, wier economische gevolgen hetzij door hare uitgebreidheid, hetzij door de onontbeerlijkheid van den tak van productie waarin zij plaats vindt, haar tot een in maatschappelijk en politiek opzicht belangrijke gebeurtenis maken.

Het ligt in den aard der kapitalistische voortbrengingswijze, dat de werkstakingen zich meer en meer tot zulke gebeurtenissen van algemeen-maatschappelijke, dat is: politieke beteekenis uitbreiden. Wij zagen vroeger reeds, welke machtige neigingen in de kapitalistische ontwikkeling ingaan tegen de vakvereenigingstaktiek die beperking en isoleering der werkstaking op het oog heeft. „En hoe meer de kapitalistische voortbrengingswijze zich ontwikkelt en het kapitaal zich samentrekt, des te reusachtiger afmetingen zullen de werkstakingen aannemen. En hoe meer de kapitalistische voortbrengingswijze de kleinburgerlijke verdringt, des te meer wordt de geheele maatschappij afhankelijk van het ongestoord functionneeren der kapitalistische voortbrenging, des te meer wordt iedere ernstige stoornis daarin, zooals een groote werkstaking die meebrengt, tot een nationale ramp, tot een politieke gebeurtenis." (Kautsky, Die soziale Revolution, bl. 49; holl. uitgave bl. 55.)

In welke bedrijven wordt nu de massa-staking het eerst tot een dergelijke ramp, een dergelijke gebeurtenis? Uitgesloten zijn bedrijven die enkel of voornamelijk voor de plaatselijke markt werken, zooals bijv. de bakkerij. Uitgesloten zijn ook de weeldebedrijven, zooals bijv. de bewerking van edelsteenen enz. Of de productie kleinburgerlijk op den grondslag van het handwerk, dan wel kapitalistisch op den grondslag der grootindustrie gedreven wordt, maakt in dit geval niet veel uit. Een plaatselijke

staking in het bakkersbedrijf bijv. heeft geen algemeene beteekenis, hoe groot de opgewondenheid ook zijn moge die de verbruikers bevangt, — zij blijft een plaatselijke aangelegenheid en geeft in het ergste geval slechts den plaatselijken autoriteiten aanleiding om in te grijpen.

Anders wordt de zaak, zoodra de productie van levensmiddelen voor de nationale en internationale markt werkt. Dan krijgt de staking politieke beteekenis, dan grijpt de landsregeering menigmaal in — zij het ook vaak slechts om, zooals bij de stakingen der landarbeiders in de rijstvelden van Noord-Italië, den grondbezitters soldaten als onderkruipers ter beschikking te stellen, of, zooals bij de haast honderdduizend man omvattende massa-staking der galicische landarbeiders, den strijd voor beter levensvoorwaarden zoo mogelijk met geweld te onderdrukken. Zoo had ook de staking van de arbeiders in de vleeschfabrieken van Chicago maatschappelijke beteekenis; tot ver over de grenzen van den staat Illinois, door geheel Noord-Amerika, waren haar gevolgen te bespeuren.

En daar de maatschappelijke ontwikkeling gaat in de richting van vervanging der productie voor de lokale, door die voor de nationale en internationale markt, zullen stakingen van maatschappelijke beteekenis ook in de productie van levensmiddelen wel steeds veelvuldiger worden.

Maar in het algemeen is de productie van levensmiddelen niet de sfeer waarin zich de stakingen tot conflicten van maatschappelijke en politieke beteekenis uitbreiden. Het belang dezer sfeer, zooals dat der geheele productie van consumptie-middelen, d. w. z. het in haar vastgelegde kapitaal en de in haar te werk gestelde menschen, krimpt meer en meer ineen, vergeleken bij de sfeer der productie van productie-middelen. Deze laatste geven steeds meer den doorslag voor de kapitalistische economie, en de stakingen in deze sfeer verkrijgen steeds grooter beteekenis.

Er zijn echter nog andere deelen in het samengestelde organisme der hedendaagsche maatschappij, waarin bij elke ernstige stoornis van den arbeid het leven uit zijn voegen raakt. Ten eerste in het vervoer- en verkeerswezen, dat de circulatie der personen en goederen voltrekt. Dan in de voor het leven der groote steden, der bevolkingscentra, onontbeerlijke bedrijven, als waterverzorging, verlichting, reinigingsdienst enz.

Wij zullen de maatschappelijke en politieke gevolgen der

massa-stakingen op elk dezer terreinen kortelijk beschouwen.

A. WERKSTAKINGEN BIJ DE PRODUCTIE DER ARBEIDSMIDDELEN.

De belangrijkste arbeidsmiddelen voor de hedendaagsche groot-industrie zijn ijzer en steenkool, het eerste als grondstof, het tweede als hulpmateriaal. Tusschen deze beide bestaat echter het volgend aanmerkelijk onderscheid. Wel is het ijzer even onontbeerlijk als de steenkool, maar de productie en bewerking ervan kunnen in geval van nood eenigen tijd onderbroken worden zonder dat het economisch en maatschappelijk leven ernstig gestoord wordt. En dit, wijl de producten der ijzer- en staalindustrie, d. w. z. haast alle belangrijke arbeids- en verkeersmiddelen, niet ineens, doch slechts geleidelijk door den arbeid, door de productieve consumptie verbruikt worden. De steenkool echter is een onontbeerlijk hulpmateriaal bij de productie, dat telkens geheel in haar opgaat. Bovendien is het ook een belangrijk verbruiksartikel. Wordt haar productie gestaakt, dan treft dit de gezamenlijke voortbrenging, alle bedrijven van een land, het vervoer inbegrepen, en beteekent voor de gezamenlijke consumenten gebrek en ontbering. Het wordt tot een ware ramp voor de openbare instellingen als scholen, ziekenhuizen enz.

De massa-staking der arbeiders in de kolenmijnen behoort daarom tot de meest beteekenisvolle botsingen tusschen kapitaal en arbeid. Dit spruit ook nog voort uit de omstandigheid dat de concentratie van het kapitaal zoowel als van de bedrijven in dezen tak van productie haar hoogtepunt bereikt heeft. De mijnbouw brengt tien-, ja honderdduizenden arbeiders op weinige vierkante kilometers tezamen, en hun staking, die het geheele economisch leven van een land beroert, mobiliseert tevens met één slag een dreigend leger van proletariërs.

Het is dus niet verwonderlijk, dat in de laatste jaren haast geen enkele werkstaking van arbeiders in de kolenmijnen plaats vond, die niet tot een maatschappelijke gebeurtenis van beteekenis aanwies. Eenige voorbeelden mogen dat bewijzen.

De staking der belgische mijnwerkers van 1886, waarbij zich de arbeiders der metaal- en glasindustrie voegden. Van deze staking dagteekent het politiek ontwaken der arbeiders van het Walenland, de opkomst van een sterke beweging voor het algemeen kiesrecht en het eerste begin van arbeidswetgeving in het „luilekkerland van het kapitalisme.”

Dan de staking der kolenmijnwerkers van Pennsylvanië, die haast honderdvijftigduizend man omvatte en eenige maanden duurde. Volgens de overtuiging onzer Amerikaansche partijgenooten heeft zij meer voor de verbreiding der socialistische gedachte gedaan dan tien jaren propaganda. Tegenover de uit arbeiders veler rassen en volken bestaande, strijdende proletarische massa stond ongeveer een dozijn kapitaalmagnaten, die zich onderscheidden door hun hardnekkig weigeren van elk ingaan op de meest bescheiden eischen der arbeiders, zoowel als door onbeschaamde onverschilligheid voor het ongemak en het lijden dat zij over millioenen hunner landgenooten brachten. Toen bleek, schriller dan ooit te voren, de tegenstelling van maatschappelijke voortbrenging en kapitalistische toeëigening; toen werden den „vrijen" Amerikaanschen burgers op hardhandige wijze de gevaren en smarten aan het verstand gebracht, die voor de maatschappij uit deze tegenstelling ontstaan. De socialistische gedachte, onteigening der kapitalisten, vermaatschappelijking der kapitalistische bedrijven, werd door de sociale noodzakelijkheid in het licht gesteld.

De overweging dat de verkiezingen naderden, de vrees voor de maatschappelijke opwinding, voor de toenemende agitatie tot nationalisatie der mijnen — dit alles gaf eenigen invloedrijken politici, onder wie president Roosevelt, aanleiding om integrijpen. Een scheidgerecht kwam tot stand, maar hoewel de verslagen daarvan de bezwaren der arbeiders — b.v. den loondiefstal, waaraan de mijneigenaars zich geregeld schuldig maakten — ten volle bevestigden, sprak het zich toch niet voor volledige inwilliging hunner eischen uit.

De staking versterkte ongetwijfeld het klassebewustzijn der arbeiders en kwam aan de zaak van het socialisme ten goede. Het aantal socialistische stemmen steeg in Pennsylvanië van 4800 in 1900 tot 25000 in 1904. Maar bij het ontbreken van een sterke, onafhankelijke arbeiderspartij konden de arbeiders op politiek gebied niet de resultaten bereiken die anders de vrucht van deze staking geweest zouden zijn. Hoe goed had een sterke sociaaldemocratie op het gunstige oogenblik, d. w. z. tijdens de staking, toen de gevolgen van den kolennood het maatschappelijk leven schokten, parlementairen druk kunnen uitoefenen. Hier zou aan een gezamenlijke actie op economisch en politiek gebied wellicht gelukt zijn, wat aan de enkel-economische actie tegenover de reuzenmacht der monopolisten niet

gelukken kon. Want de politiek-parlementaire actie zou de g a n s c h e arbeidersklasse in den strijd getrokken hebben, ten einde langs indirecten weg voor de mijnwerkers te verkrijgen, wat zij langs directen weg en afzonderlijk strijdend, niet bereiken konden. Nu echter moesten de kolenarbeiders, toen ze uitgeput waren van den maandenlangen strijd, vertrouwend op de vijanden hunner klasse, zich aan hun bescherming overgeven en den arbeid hervatten op de oude voorvaarden, totdat het scheidsgerecht zich uitgesproken had!

Uit de pennsylvanische staking blijkt, hoe onmogelijk het voor het proletariaat is, door een enkel-economische actie de patroons te bedwingen, wanneer eenige weinige kapitaalmagnaten een geheelen tak van bedrijf beheerschen; ook dan onmogelijk, als de publieke opinie den kant der stakers gekozen heeft. Juist in zulk een geval levert de vereeniging van economische en politieke actie de gunstigste kansen op.

Hoe waar dit is, toont het verloop der Oostenrijksche kolendelversstaking. De algemeene toestand was ongeveer dezelfde als in Amerika. Er stonden 60.000 proletariers tegenover een half dozijn overmachtige ondernemers. Ook hier dreigde het kolengebrek de industrie stil te leggen, en reeds moest een aantal takken van bedrijf de productie beperken. Midden in den winter ontstond gebrek aan brandstof, waardoor de arbeidersklasse zwaar bezocht werd, — vele steden moesten de verlichting der straten en tramwagens staken, en de scholen sluiten. Ook hier koos de publieke opinie partij tegen de monopolisten en plaatste zich aan de zijde der arbeiders. Maar het kapitaal wilde niet toegeven en de vakvereenigingsactie alleen was te zwak om het te dwingen. Maar hier ging met deze de politiek-parlementaire actie hand in hand. Reeds bij het begin van de staking hadden de vergaderingen der mijnwerkers, als demonstratie tegen nationalistische stokerij, hun vertrouwen in de sociaaldemocratie uitgesproken. De afgevaardigden der sociaaldemocratische partij leidden samen met de vakvereenigingsleiders den strijd. Door onvermoeid druk uit te oefenen op regeering en meerderheid, gelukte het de sociaaldemocratische fractie ten minste den negenurendag voor de mijnwerkers te veroveren. „Dit was een opmerkelijk resultaat van de vereeniging van politieke en vakvereenigingsactie. Elk voor zich zou geen succes gehad hebben. De sociaaldemocratische fractie had zich in den Rijksraad heesch kunnen praten ten

gunste van de verkorting van den arbeidsdag in de kolenmijnen, zij zou voor doovemansooren gepredikt hebben zonder de werkstaking. Deze wederom zou zonder resultaat beëindigd zijn, indien de sociaaldemocratische afgevaardigden niet ingegrepen hadden, die niet rustten voordat regeering en meerderheid de beloften, die zij ten tijde van den grooten kolennood afgelegd hadden, ten minste eenigermate vervuld hadden." [1])

Ook de nationale massa-staking der fransche kolenmijnwerkers (October tot December 1902) oefende een maatschappelijken en politieken druk uit die de ondernemingen tot eenig toegeven dwong. Ook in dit geval werkte de socialistische kamerfractie in overeenstemming met het stakingscomité en riep op verzoek der arbeiders de bemiddeling der regeering in. Ware de eenheid der stakers grooter geweest, dan zou bij deze gemeenschappelijke actie een nog beter resultaat bereikt zijn. Maar het geheele verloop van den strijd had iets onvasts en dat moest zijn kansen op resultaat wel sterk benadeelen. Terwijl er oorspronkelijk mee gedreigd was als een politieke staking tegen de regeering wegens het treuzelen met de arbeiderspensioenwet, brak zij eindelijk uit tegen de patroons wegens een loonsverlaging. Wel omvatte zij op haar hoogtepunt vier vijfden van alle arbeiders van het bedrijf, maar eenige belangrijke centra, zooals Monceau, deden niet mee. De leiding van het nationale stakingscomité werd slecht gevolgd en nog eer de staking geeindigd was, had reeds een aantal mijnen hun eigen vrede met de ondernemers gesloten. Bovendien was deze leiding zelve in haar taktiek uiterst onvast: nu eens wendde het comité zich tot de socialistische kamerleden en hoopte dat zij er door hun bemoeiingen in slagen zouden eervolle en voordeelige vredesvoorwaarden voor de arbeiders te bedingen; dan weer trachtte zij de federatie der arbeidsbeurzen te bewegen tot de algemeene solidariteitsstaking te besluiten. Onder zulke omstandigheden moest natuurlijk de bedoeling van het stakingsbestuur, om vóór alles één scheidsgerecht voor het geheele land te verkrijgen, mislukken, en dit viel ook voor de socialistische actie in de kamer niet te bereiken.

In weerwil van zijn zwakheden heeft de staking der fransche mijnwerkers een zekeren invloed op regeering en kamermeerderheid uitgeoefend. De vrees voor een herhaling der staking heeft

[1]) K. Kautsky, Allerhand Revolutionäres. Neue Zeit, Jg. 22, deel I, bl. 689.

bewerkt, dat Kamer en Senaat eindelijk de jaren lang uitgestelde regeling van den arbeidstijd ter hand genomen en den wettelijken achturendag, zij het dan ook niet voor alle categorieën van arbeiders, ingevoerd hebben. Waren de fransche mijnwerkers na de staking sterk georganiseerd gebleven en had, in plaats van de huidige tegenstelling, eensgezindheid tusschen de politieke en economische organisaties van het proletariaat bestaan, dan zou natuurlijk ook in dit geval uit de parlementaire smeltkroes iets beters te voorschijn zijn gekomen.

Eindelijk heeft de reusachtige staking in het Roerbekken, die in het voorjaar van 1905 plaats vond en wier geschiedenis nog versch in het geheugen ligt, opnieuw bewezen, hoe gering de kansen zijn, om de groote monopolisten door werkstaking klein te krijgen. Bovendien was zij een waarschuwing voor hen die bovenmatige verwachtingen vastknoopen aan den invloed der publieke opinie op de regeeringen. Ongetwijfeld sprak deze zich ditmaal met in Duitschland ongewone energie voor de zaak der stakers uit. Niettemin werd het toch reeds geheel onvoldoende wetsontwerp der regeering tot bescherming der mijnwerkers door de meerderheid van den pruisischen landdag nog aanmerkelijk verslechterd. Dat de publieke opinie zich aan de zijde der arbeiders stelde, wierp dus voor dezen in werkelijkheid zoo goed als geen nut af. Zij maakte noch op de kolenbaronnen, noch op het pruisische jonkerparlement indruk.

Het is duidelijk dat de kracht der reactionairen van alle klassen, in de eerste plaats van de grootgrondbezitters in de pruisische kamer, zoowel als de onbetrouwbaarheid van het Centrum, de uiterlijke, oppervlakkige oorzaak is van het feit dat de opstand der pruisische mijnwerkers er niet in slaagde van den staat de armzaligste hervormingen af te dwingen, gelijk dit toch bijvoorbeeld in Oostenrijk het geval was. Dit uitspreken beteekent echter tevens de vraag opwerpen wat de eigenlijke oorzaak is van de politieke overmacht der reactie en van de politieke machteloosheid van het proletariaat in Pruisen, zooals die in de samenstelling van het wetgevend lichaam tot uiting komt.

Deze vraag, alsmede die naar den aard en de oorzaak van het gebrek aan invloed der publieke opinie, zal nader in hoofdstuk V onderzocht werden.

B. DE STAKING IN HET TRANSPORTWEZEN.

Het behoort tot het mechanisme der kapitalistische productiewijze, dat in haar voortdurend groote menschen- en goederenmassaas heen en weer gevoerd worden. Hoe meer deze productiewijze zich uitbreidt, des te grooter is de massa waren die voor de nationale markt en de wereldmarkt vervaardigd worden, des te reusachtiger goederenmassaas nemen aan het verkeer deel, des te grooter worden de afstanden die zij te doorloopen hebben. En naast dit toenemend goederenvervoer is er een uit velerlei oorzaken steeds meer aanzwellend personenvervoer.

Goederen- zoowel als personenvervoer hebben plaats langs land- en waterwegen, die het adernet der circulatie zijn. Het ontzaglijk veel goedkooper worden van het vervoer, een gevolg van de omwenteling in de verkeersmiddelen, schept eerst de voorwaarden tot de productie der massa-artikelen voor de wereldmarkt. Het internationaal goederenvervoer omvat de belangrijkste voortbrengings- zoowel als verbruiksmiddelen, als ijzer, erts, steenkool, hout, petroleum, katoen, graan, vee, koffie, suiker, tabak enz. Staat het vervoer stil, dan raken zoowel productie als consumptie in wanorde; de bloedaandrang op de eene plek brengt bloedsgebrek op andere plekken van het maatschappelijk organisme te weeg.

De knooppunten in het internationale vervoer, waar de zeewegen met de binnenwateren en spoorwegnetten samenkomen, zijn de wereldhavens. Een geweldige hoeveelheid waren, voortbrengings- zoowel als verbruiksmiddelen, vloeit hier onophoudelijk in stage beweging af en aan. Staat deze beweging stil, dan voelt het gansche „achterland" van de haven, d. w. z. het door rivieren, kanalen en spoorwegen met haar rechtstreeks verbonden gebied, de gevolgen.

De beteekenis van het goederenvervoer in enkele der voornaamste havens wordt duidelijk uit de volgende cijfers.

In 1903 werden ingeklaard in:

	schepen	tonnen
Londen	27.359	17.075.313
Liverpool	19.906	10.991.939
Cardiff	14.465	9.670.945
Hamburg	14.028	9.156.000

	schepen	tonnen
Marseille	8.672	7.261.327
Antwerpen [1]	5.775	9.115.372
Rotterdam	7.499	7.626.263

De vermeerdering van het vervoer in drie belangrijke vastelandhavens blijkt uit de volgende cijfers:

	Hamburg		Antwerpen		Rotterdam	
	schepen	tonnen	schepen	tonnen	schepen	tonnen
1894:	9.165	6.228.821	4640	5.008.983	5109	4.413.403
1903:	14.528	9.156.000	5775	9.115.372	7499	7.626.263

Hoe ernstig de maatschappelijke gevolgen zouden zijn van een massastaking in een der wereldhavens, als Londen, Hamburg, Rotterdam, Antwerpen, Marseille, is dus licht te begrijpen. Deze zouden nog toenemen, als de staking zich over alle havens van een land of tenminste van een kustgebied uitstrekte, zooals dit bij de laatste algemeene uitsluiting te Marseille voor alle fransche havens aan de Middellandsche Zee korten tijd het geval was.

Nog ernstiger gevolgen zou de internationale uitbreiding van een staking der havenarbeiders hebben. Zulk een staking eerst zou er in kunnen slagen een land feitelijk af te sluiten en het den toevoer van levensmiddelen af te snijden. Want in de verbinding van de zee met het achterland wordt meestal door meerdere, tot verschillende landen behoorende havens voorzien. Zoo kan bijv. het verkeer van Rotterdam met Duitschland desnoods voor Noord-Duitschland door Emden, voor Midden- en Zuid-Duitschland door Antwerpen overgenomen worden. De algemeene werkstaking in deze drie havens zou tot veel grooter ongemak, verlies en ellende leiden en dus een veel sterker maatschappelijk-politieken druk uitoefenen, dan de afzonderlijke staking in een hunner! [2]

[1] De belgische tonnenmaat is door een andere wijze van berekening 10 % te hoog in vergelijking met die der andere havens.

[2] Zooals wij vroeger reeds betoogden is slechts bij zeer voortreffelijke organisatie en sterk klassebewustzijn aan internationale stakingen, zij het met economische of politieke doeleinden, te denken. De statuten van de in den zomer van 1904 gereorganiseerde Internationale Federatie van Transportarbeiders zeggen over dit punt enkel: „Bij alle belangrijke stakingen, uitsluitingen en boycots zal de Centrale Raad in overeenstemming met de nationale organisatie, tot elken maatregel van finantieelen en moreelen steun in het belang der beweging besluiten." De mogelijkheid van internationale staking wordt dus opengelaten.

Er zijn thans reeds eenige voorbeelden van havenarbeidersstakingen die een zekere maatschappelijk-politieke uitwerking hadden. Zoo de staking van 1900 in Marseille, waarin de door de regeering op de reederijen uitgeoefende druk deze dwong, de eischen der arbeiders in te willigen. Zoo de massastaking in Genua, die de regeering dwong, het besluit van den prefect tot sluiting der arbeidsbeurs in te trekken.

Er zijn echter twee omstandigheden die den politieken invloed van elke havenarbeidersstaking dwarsboomen.

Hoewel de groote reederij- en scheepvaartmaatschappijen in den laatsten tijd evengoed het karakter van monopolie aannemen als de reuzenbedrijven der industrie, staat de bevolking toch veel minder vijandig tegenover haar. Behalen de reederijen ook al extrawinst ten koste der bevolking, dan hebben toch aan den anderen kant groote kringen van de bevolking der handelssteden economisch belang bij den bloei van handel en scheepvaart. Deze kringen vreezen echter, dat de onrust en onzekerheid, die herhaalde stakingen teweegbrengen, de ontwikkeling van hun haven zullen benadeelen ten gunste van hun concurrenten. In dit geval wendt zich de opgewondenheid en verontwaardiging, die de economische stoornis in het leven roept, niet tegen de patroons doch tegen de arbeiders, en de maatschappelijke druk werkt de staking tegen.

Een tweede omstandigheid ligt in het wezen van het havenarbeidersberoep. Het betreft hier over 't algemeen ongeschoolden of ten minste voor een krachtig mensch snel te leeren arbeid. Daardoor zijn de patroons bij iedere havenarbeidersstaking gemakkelijk in staat, onderkruipers aan te voeren uit andere vakken, vooral van het platteland. Hoe dreigend een staking er ook aanvankelijk uitziet, bijna altijd gelukt het den patroons na eenigen tijd een voldoend aantal onderkruipers voor het noodigste werk bijeen te vinden: zoo bij de massa-stakingen van de laatste jaren in Marseille, Rotterdam en Antwerpen. Daarmee is dan de kracht van de staking alsmede haar maatschappelijk-politieke uitwerking gebroken.

Wij wenden ons nu tot de beteekenis van de staking in het eigenlijke verkeerswezen.

Dit valt te splitsen in watertransport en spoorwegverkeer.

Bij het watertransport oefent niet alleen de strenge tucht, waaronder de matrozen en de overige bemanning der handels-

marine staan, een buitengemeen belemmerenden invloed uit op het uitbreken van eventueele stakingen, maar ook de verbrokkeling dezer arbeiders, hun afzondering telkenmale van elkander en van de buitenwereld. Waar de bestaande wetten en toestanden de staking mogelijk maken, zoodat bijv. in Frankrijk, is, als het tot een treffen komt, de maatschappelijke uitwerking groot. Zoo werd bij de laatste staking van het personeel der handelsmarine te Marseille, die tot de uitsluiting der havenarbeiders leidde, de personen- en berichtenverbinding van het fransche moederland met zijn algerijnsche kolonie aanmerkelijk gestoord.

Maar de veelvuldigste en ook maatschappelijk-politiek belangrijkste stakingen in het verkeerswezen komen voor op het gebied van het spoorwegbedrijf.

Ook hier bemoeilijkt een aantal omstandigheden het uitbreken van een staking. Wij zullen ze opsommen bij het onderzoek van de politieke staking. Thans hebben wij slechts met de maatschappelijke uitwerking van de staking in het spoorwegbedrijf te maken.

De spoorwegen van een land voltrekken niet slechts het personenverkeer, den berichtendienst en een groot deel van het goederenvervoer van het land zelf, maar zij zijn tevens een schakel in den keten van het wereldverkeer. De storing van het verkeer op een enkele internationale lijn, de afsluiting van een enkele wereldhaven of van een enkel bevolkingscentrum plant zich in steeds wijder kringen voort, als de golving van den in beweging geraakten waterspiegel. De ongestoorde voortzetting van de levensfuncties der kapitalistische maatschappij berust op de snelheid, veiligheid en regelmatigheid der moderne verkeersverbindingen; worden deze gestoord, dan wordt de samenhang van het maatschappelijk organisme opgeheven, de maatschappij gedesorganiseerd Het verkeer der gedachten staat stil zoowel als dat der personen en goederen; de berichtendienst bereikt niet meer of slechts onregelmatig zijn doel. De afzondering, als in vroeger eeuwen, waarin zich de verschillende deelen van het land plotseling bevinden, brengt de menschen in angstige opwinding, als de kinderen bij een onverwacht invallende duisternis. Nog eer de stoffelijke gevolgen van de spoorwegstaking zich geheel ontplooien, den eersten dag reeds, heeft zij een geweldige moreele uitwerking.

De samenhang van den regeeringstoestel wordt verstoord, de omtrek van het centrum afgesneden. De maatregelen, waar-

mede een regeering anders elke de burgerlijke orde ook maar in het minst bedreigende staking bestrijdt, zooals troepenzendingen enz., zijn niet meer mogelijk. Een onbedwingbare macht schijnt zich tegenover haar te plaatsen; zij kan niet meer zooals zij wil.

Maar de spoorwegstaking heeft voor een regeering nog andere noodlottige gevolgen. Het postverkeer met het buitenland staat stil, wat tot internationale verwikkelingen aanleiding geven kan. In ieder geval toont zij zich tegenover het buitenland zwak, niet meer meester over de verhoudingen in het eigen land, zij verliest politiek prestige.

Bij dit alles voegt zich de kwestie der mobilisatie. De burgerlijke staat moet ten allen tijde tot militaire doeleinden over de spoorwegen kunnen beschikken. Tot dit doel immers bouwt hij eigen lijnen, ja, vaak geeft de militaire kwestie bij den bouw van groote stukken van het spoorwegnet den doorslag. Maar wat beteekenen rails en rollend materiaal zonder spoorwegpersoneel? Dood staal, dood ijzer – meer niet! De staking van het spoorwegpersoneel stelt den staat de onmogelijkheid van de mobilisatie tegenover den buitenlandschen zoowel als tegenover den binnenlandschen vijand voor oogen. Hij toont zich hulpeloos tegenover eventueele vijandelijke bedoelingen van naburige staten en even hulpeloos tegenover een stormloop der proletarische massaas. Nooit wordt zoo helder als bij een spoorwegstaking in het licht gesteld, dat de arbeid van het proletariaat de grondslag der maatschappij is; door deze staking worden maatschappij en staat zoo diep mogelijk getroffen.

Juist wijl zij de regeeringsmachinerie desorganiseert, staat elke regeering aanvankelijk hulpeloos en radeloos tegenover de spoorwegstaking – natuurlijk wanneer zij erdoor verrast wordt. Zij kan niet terstond tegen den toestand opgewassen zijn, want zij is niet vrij in haar bewegingen, haar machtsmiddelen zijn om zoo te zeggen onbewegelijk gemaakt. De spoorwegstaking heeft buitengewone politieke gevolgen, zij brengt plotseling een revolutionairen toestand teweeg: vandaar de angstige stemming die zich van de burgerlijke klassen meester maakt, vandaar ook de blijde hoop bij het proletariaat, de geestdrift die erin oplaait.

Intusschen moeten de arbeiders de voorloopige overwinning meestal duur betalen. Met elken dag dat de staking langer duurt, nemen haar bezwaren toe en ook de krachten van den tegenstan-

der, die in dit gevaarlijk oogenblik bovenal op zijn militaire organisatie steunt. Deze bewijst hem velerlei diensten: zij levert onderkruipers, haar ontplooiing brengt vrees onder de stakers, zij maakt het de regeering mogelijk tot onwettige maatregelen over te gaan, als dit haar noodig schijnt om de staking meester te worden.

Zelfs waar een verstandige leiding de staking te rechter tijd afbreekt, d.w.z. als de regeering zich nog in verlegenheid bevindt, helpt dit den arbeiders weinig. De burgerlijke maatschappij heeft zich een oogenblik in de macht van het proletariaat gevoeld, zij heeft ervoor gesidderd; zoodra haar vrees verdwenen is, leeft nog slechts één gedachte in haar: de nederlaag uit te wisschen, zich voor de toekomst te beveiligen. De staat toont aanstonds zijne bereidwilligheid om den wil der heerschende klassen in de daad om te zetten: de wetgeving wordt in beweging gezet om ketenen te smeden voor die vermetele proletariërs, wier burgerlijke rechten onduldbaar worden voor de burgerlijke maatschappij, zoodra zij door hen aangewend worden. Om een herhaling te voorkomen, worden verschillende maatregelen getroffen. De spoorwegstaking wordt wettelijk tot misdaad gestempeld en lange jaren gevangenisstraf worden ertegen bedreigd; of de arbeiders worden „gemilitariseerd", d.w.z. onder militair recht gesteld; of er wordt tot vorming van een spoorwegbrigade besloten, een deel van het leger tot onderkruipersdiensten opgekweekt en van te voren daartoe bestemd. Dit alles leert de geschiedenis der spoorwegstakingen en der stakingspogingen in Italië, Holland, Australië, Hongarije enz. Op aanvankelijk welslagen volgt, zoodra de staat al zijn machtsmiddelen bijeenraapt, een snelle ommekeer. Hoe grooter aanvankelijk de proletarische overwinning, hoe grooter de schrik der burgerlijke klassen was, des te onverbiddelijker is de onderdrukking. Haast iedere belangrijke spoorwegstaking gelijkt in de stemmingen die zij wekt, zoowel als in haar gevolgen, een aanvankelijk zegevierende, daarna echter mislukte revolutie.

Men begrijpe wel: er is hier slechts sprake van de economische spoorwegstaking, van de staking die verbetering der arbeidsvoorwaarden van de vakgenooten ten doel heeft. Wat dit betreft, is het tamelijk wel hetzelfde, of het spoorwegbedrijf in handen van machtige maatschappijen is, dan wel de staat zelf als ondernemer optreedt. Het eerste was in Holland en Italië, het tweede

in Hongarije het geval. In de maatschappelijke en politieke gevolgen maakt het weinig onderscheid. Ook waar hij niet als ondernemer optreedt, stelt de staat al zijn krachten ter beschikking van de kapitalisten in het spoorwegbedrijf en treedt met dezelfde middelen tegen de stakers op.

Een goed deel van wat hier over de beteekenis van de staking in het spoorwegbedrijf gezegd is, geldt ook voor den berichtendienst, dus voor post en telegraaf. Hier heeft de altijd als ondernemer fungeerende staat zich tegen een voor hem hoogst gevaarlijke staking zoo goed mogelijk beveiligd door den diensteed en de half militaire tucht waaronder het personeel gesteld is. De arbeidsweigering zou hier reeds half dienstweigering worden. Een staking van dit personeel zou ook economisch een zeer gewaagde onderneming zijn, daar het bedrijf door den staat volkomen gemonopoliseerd is en ontslag broodeloosheid zou beteekenen. Stakingen van post- en telegraafbeambten zullen dus waarschijnlijk slechts mogelijk zijn, wanneer zij samenvallen met de kans op het verwerven van een door het proletariaat beheerschte regeering, dus als politieke stakingen.

C. WERKSTAKINGEN VAN DE ARBEIDERS IN DE GEMEENTEBEDRIJVEN DER GROOTE STEDEN.

Wij verstaan hier onder „gemeentebedrijven" zulke bedrijven die onontbeerlijk zijn voor de levensverrichtingen eener groote stad, om het even of zij door de gemeente zelve of door particuliere kapitalisten beheerd worden. Veel van wat over de maatschappelijke gevolgen van de spoorwegstaking gezegd is, zou hier herhaald kunnen worden. Zooals deze laatste op nationale schaal de maatschappij desorganiseert, zoo een staking aan een gemeentebedrijf op locale schaal. Want het organisme der groote stad is van de zekerheid van den watertoevoer, van de verlichting, van den reinigingsdienst en van de plaatselijke verkeersmiddelen even afhankelijk, als het staatsorganisme van het ongestoorde spoorwegverkeer.

Waar de stedelijke verzorgings- of verkeersbedrijven, zooals de tramwegen, zich nog in handen van particuliere ondernemers bevinden, zijn stakingen niet zeldzaam. Men denke slechts aan de

indrukwekkende reeks van stakingen bij electrische tramwegen en staatsspoorwegen, die in de laatste jaren in groote steden als Berlijn, Parijs, NewYork enz. plaats vonden. De maatschappelijke stroomingen, die zulk een staking opwekt, riepen in menig geval een beweging voor gemeentelijke exploitatie in het leven, of versterkten die waar zij reeds voorhanden was.

Waar de gemeente als ondernemer optreedt, komen werkstakingen in de genoemde bedrijven minder voor. Vaak bestaan daar instellingen tot beslechting van eventueele geschillen, zooals bestendige scheidsgerechten enz. In de romaansche landen hebben zich echter de sympathiestakingen vaak ook over de arbeiders der gemeentebedrijven uitgestrekt. Ook in Amsterdam werd in Februari 1903 een massa-staking der gemeentewerklieden, die tengevolge van de ontevredenheid met de arbeidsvoorwaarden en tengevolge van de door de overwinning van het spoorwegpersoneel ontwaakte strijdlust dreigde uit te breken, slechts met de uiterste moeite verhoed.

* * *

De slotsom dezer beschouwingen is de volgende. De massastaking in de economisch meest belangrijke, onontbeerlijke takken van bedrijf heeft altijd politieke gevolgen, al werden deze door de arbeiders aanvankelijk niet bedoeld. Dit is het geval in de eigenlijke productie zoowel als in het transport — maar allermeest bij het spoorwegbedrijf. Daar is de werkstaking altijd slechts het eerste bedrijf van het stuk, waarop spoedig een tweede in het parlement volgt. De door de arbeiders langs economischen weg een oogenblik overweldigde burgerlijke maatschappij overweldigt harerzijds spoedig de arbeiders weer door de kracht der wettelijke macht.

Hieruit volgt in de eerste plaats: Daar de belangrijkste stakingen door den voortdurenden groei der kapitalistische voortbrengingswijze steeds meer ook tot politieke gebeurtenissen worden, wordt voor het proletariaat politieke organisatie zoowel als samenwerking van vakvereenigingsactie en politieke actie steeds noodzakelijker.

In de tweede plaats: De door hen aanvankelijk niet bedoelde politieke gevolgen van hun economischen strijd wekken bij

de arbeiders de gedachte, deze zelfde gevolgen zoo noodig bewust te veroorzaken. Van de economische massastaking met maatschappelijke-politieke beteekenis tot de politieke massa-staking is slechts één schrede. De idee der laatste groeit uit de eerste op, zooals de idee der volstrekte sociaal-economische algemeene werkstaking uit de solidariteitsstaking.

DE POLITIEKE MASSA-STAKING.

A. DE FEITEN VAN DE POLITIEKE MASSA-STAKING.

De arbeidersklasse lijdt evenzeer onder politieke onderdrukking als onder economische uitbuiting. Zij heeft politieke rechten noodig als de lucht tot ademen Hetzij om zich ruimte te veroveren voor den vakstrijd, die zonder vereenigings- en stakingsrecht, vrijheid van spreken en van drukpers niet gevoerd kan worden. Hetzij om den staat den weg der sociale wetgeving op te stuwen, welke alleen in staat is de ellendigsten onder de proletariërs op te heffen tot de hoogte waarop zij met den wil en de kracht tot den klassenstrijd vervuld worden.

Het eenige middel waarmee het proletariaat in den hedendaagschen staat *rechtstreeks* en *voortdurend* politieken invloed kan uitoefenen, is het *kiesrecht*. Daarom is dit het belangrijkste recht, de sleutel tot alle andere rechten en vrijheden en voor het proletariaat onontbeerlijk tot zijn verder voorwaarts-schrijden in de kapitalistische maatschappij.

De eisch van het algemeene, gelijke, geheime en directe stemrecht is dus de fundamenteele politieke eisch van het proletariaat. Zij wordt gesteld in alle landen waar het proletariaat tot het bewustzijn van zijn klassetoestand begint te komen en zich tegen uitbuiting en onderdrukking begint te verzetten. De idee van het algemeen kiesrecht is verbonden met de sociaaldemokratische beweging in Duitschland; de strijd om het kiesrecht scheen Lassalle het meest geschikte middel om de arbeiders wakker te maken en te organiseeren; in België, OostenrijkHongarije, Holland, Zweden, Rusland: overal is het de sociaaldemokratie die de arbeidersmassa's langs velerlei wegen in den strijd voor het algemeen kiesrecht voert.

De idee van het algemeen kiesrecht is echter niet noodzakelijk met de sociaaldemokratie verbonden. Reeds voordat deze als product der economische ontwikkeling ontstaan was, had de leuze van het algemeen kiesrecht de arbeiders reeds in één land tot gemeenschappelijke politieke actie samengevoerd: in Engeland.

De middelen, waarmee de arbeidersklasse in den loop van haast een eeuw, en in zeer verschillende phasen der maatschappelijke ontwikkeling, den strijd voor het kiesrecht voert, zijn natuurlijk zeer verschillend. Hiertoe behooren: vergaderingen, straatbetoogingen, verzoekschriften, volksstemmingen, artikelen in de pers enz. Leiden deze tot geen resultaat, dan ligt het voor de hand dat de arbeidsklasse zal pogen het haar onontbeerlijk schijnende recht, dat pas den vreedzamen politieken klassenstrijd mogelijk maakt, met geweld af te dwingen. De straatbetoogingen nemen een steeds dreigender revolutionair karakter aan, opstootjes en oproertjes ontstaan, en in dit stadium van de beweging wordt, voor zoover het proletariaat reeds een verleden van industriëelen strijd achter zich heeft, de idee der politieke werkstaking geboren.

Niet aanstonds aan den aanvang van de kapitalistische productiewijze schijnt het neerleggen van den arbeid het proletariaat de vorm van geweld die aan zijn positie in het productieproces beantwoordt. Wat de groote redenaar Mirabeau in een oogenblik van helderziendheid begreep en den heerschenden klassen van zijn tijd toeriep: „Past op! Breng dit volk niet in woede, want om schrikkelijk te zijn, heeft het slechts werkeloos te blijven", — dat worden de arbeiders zelven zich eerst helder bewust in den loop van een lange ontwikkeling van strijd en verzet tegen de kapitalistische maatschappij.

De idee der politieke massastaking kan slechts ontwaken in een arbeidersbevolking, die reeds door de sociale verhoudingen op groote schaal tot den vakstrijd gedrongen werd, doch zich nog niet in het bezit bevindt van het belangrijkste politieke recht, het algemeen kiesrecht.

Het baart derhalve geen verwondering, dat wij de idee der politieke massa-staking het eerst in Engeland zien opduiken. Daar had reeds in de dertiger en veertiger jaren der negentiende eeuw de ontwikkeling der grootindustrie tot een onafgebroken economischen strijd tusschen arbeiders en patroons geleid. Van

politieke democratie was geen sprake. Nog ontbrak den arbeiders het eerste burgerrecht, het kiesrecht. Daar kwam onder de Chartisten het plan op van een algemeenen stilstand van den arbeid, een „heilige maand", ter verovering van de volkscharta. Dat was de eerste maal dat aan het beïnvloeden der politieke verhoudingen door het nederleggen van den arbeid gedacht werd, als proletarisch machtmiddel dat de voor de arbeidersklasse eigenaardige vorm van geweld is. Of deze zich tot de vreedzame staking bepalen zou, dan wel zoo noodig ook tot andere, bij den toenmaligen stand der techniek mogelijke geweldmiddelen moest overgaan, — daaromtrent waren, zooals bekend is, de Chartisten het niet met elkaar eens, daar zich onder hen zoowel aanhangers van het „stoffelijk geweld", als van het „enkel-moreel geweld" bevonden.

Nimmer werd gepoogd het plan van de „heilige maand" te verwezenlijken. Hierop moet de nadruk gelegd worden, aangezien door enkele tegenstanders van de politieke staking de door de engelsche patroons in de textieldistricten uitgelokte stakingen en woelingen van 1842 als zulk een poging genoemd worden. Zoo schrijft o. a. Greulich in zijn artikel voor de enquête van den „Mouvement socialiste": „De algemeene werkstaking is een kinderlijke droom van slecht georganiseerde arbeiders. De engelsche arbeiders hebben van 1830 tot 1840 in dezen droom geleefd en zij hebben menigmaal opmerkelijke pogingen aangewend om hem te verwezenlijken — pogingen waarbij de tegenwoordige algemeene werkstaking slechts kinderspel is. Zij bezetten gansche industrieele districten en brachten den arbeid in alle fabrieken en mijnen tot stilstand. Revolutionaire energie ontbrak hun niet, waar zij verzet ontmoetten, zij belegerden de fabrieken en staken die in brand, zij streden dapper tegen politie en soldaten. En als de algemeene werkstaking een beslissend middel geweest ware, zou de engelsche staat geen soldaten genoeg gehad hebben om haar te bedwingen."

Maar deze poging der engelsche arbeiders van 1842 heeft volstrekt niets gemeen met de politieke massa-staking zooals de sociaaldemokratie die opvat. Dus bewijst zij ook niets tegen deze. De door Greulich bedoelde staking was, zooals Engels reeds in zijn werk over den toestand der arbeidende klassen in Engeland betoogde, een onvoorbereide opstand waarin de arbeiders gejaagd werden door de liberale fabrikanten. Het is volkomen

uist, dat de arbeiders fabrieken en mijnen stilzetten; intusschen wisten zij zelf niet met welk doel. Van een algemeen doel was namelijk onder hen zelfs geen sprake. „Sommigen", zegt Engels, „wilden de volkscharta doorzetten, anderen, die het hiervoor nog te vroeg achtten, wilden enkel den loonstandaard van 1840 afdwingen. Ware de opstand van den aanvang af een bewust arbeidersoproer geweest, hij zou waarlijk geslaagd zijn. Maar deze massa's, die door hun broodheeren op straat gejaagd waren zonder het te willen, die volstrekt geen bepaalde bedoeling hadden, konden niets doen." Het heeft dus geen zin, de staking van 1842, zooals Greulich het doet, als argument voor de nutteloosheid der politieke massastaking uit te spelen. Ook Bernstein heeft dit reeds in 1894 in de „Neue Zeit" (XIII, I, bl. 690 en vlgg.) aangetoond. Voor de politieke staking, zooals de meerderheid der sociaaldemokratie haar onder zekere omstandigheden doelmatig acht, ontbraken den engelschen arbeiders toenmaals eenige voorname voorwaarden: ontwikkeld klassebewustzijn zoowel als eensgezindheid tusschen politieke beweging en vakbeweging.

De massa der vakvereenigingsleden stond zeer koel tegenover het Chartisme en toonde zelfs voor de offers van den politieken klassenstrijd een verbazingwekkende onverschilligheid. Het Chartisme zijnerzijds had geen belangstelling voor de vakbeweging. Het owensche socialisme wederom verwachtte van de politieke arbeidersbeweging, van het Chartisme, slechts nadeel voor de arbeiderszaak. Het bracht immers onwil en tegenzin onder de bezittende klassen, die Owen voor het socialisme hoopte te winnen. De vakbeweging echter werd door dit utopische socialisme beschouwd noch als een noodzakelijk strijdmiddel der arbeiders tegen de verarming die hen uit het kapitalisme bedreigde, noch als de school van den klassenstrijd, doch slechts als een embryonaal orgaan der toekomstige voortbrengingswijze.

Vakbeweging, politieke arbeidersbeweging en socialisme waren dus in Engeland tusschen de jaren 1840—50 nog gescheiden en stonden zelfs vijandig tegenover elkaar. Den engelschen arbeiders ontbrak nog het heldere inzicht in de maatschappelijke verhoudingen, dat alleen tot het eensgezind voelen, denken en handelen leidt.

Dit maatschappelijk inzicht, dit eensgezind denken bezitten thans, ook in landen waar het school-onderricht uiterst gebrekkig is, zooals in België en Italië, de arbeiders in veel hooger mate

dan destijds in Engeland. Ook bij het russische stedelijke proletariaat is dit onlangs aan licht gekomen. Deze vooruitgang is de vrucht van de sociaaldemokratische propaganda. Overal waar in de laatste tientallen jaren een industrieel proletariaat opkwam, hebben de grondgedachten van het modern wetenschappelijk socialisme er haast sedert de wieg op ingewerkt en zijn denken en handelen beïnvloed. Daarbij komt de invloed der internationale solidariteit. De kennis van den strijd van het proletariaat in de vroegst ontwikkelde landen en de daaruit geputte ervaringen maken het mogelijk dat de arbeiders der landen waar het kapitalisme later opkwam veel sneller tot het bewustzijn van hun klassetoestand komen, dan zonder die kennis het geval zou zijn.

Is in Engeland de idee der politieke massa-staking het eerst opgedoken, het geboorteland van de eerste poging tot hare verwezenlijking is België. Het Engeland van 1840 en het België van 1880 hadden de industrieele ontwikkeling zoowel als de politieke rechteloosheid van het proletariaat gemeen. Ook in België kwam het denkbeeld om langs den weg der nederlegging van den arbeid voor het fundamenteele politieke recht, het kiesrecht, te strijden, eerst ernstig op nadat de arbeiders de maatschappelijke en politieke uitwerking van de massa-staking uit eigen ervaring hadden leeren kennen. De spontane massa-staking van 1886 in den mijnbouw en in de glasindustrie, die der bourgeoisie eenige dagen lang grooten schrik inboezemde, werd voor de latere ontwikkeling der Belgische arbeidersbeweging van groote beteekenis. Toen de socialistische invloed toenam en de leuze van het algemeen kiesrecht bij de massa begon in te slaan, werd, zoo de gewone middelen van propaganda te zwak zouden blijken, de politieke staking als dwangmiddel tot verovering van het algemeen kiesrecht door de Belgische arbeiders als van-zelf-sprekend beschouwd.

Eer wij de tegen de politieke massa-staking geopperde bezwaren en de voorwaarden tot haar welslagen onderzoeken, willen wij de ervaringen omtrent hare praktijk bijeenzamelen. De internationale arbeidersbeweging heeft reeds een geheele reeks, naar doel en uitvoering uiterst verscheidene, door betrekkelijk succes bekroonde zoowel als geheel mislukte pogingen van politieke staking aan te wijzen. Bij de kenschetsing dezer pogingen houden wij ons ten opzichte van de beide Belgische stakingen en van de Zweedsche staking aan het rapport, dat het bestuur der

hollandsche sociaaldemocratie in opdracht van het internationaal bureau publiceerde. Onze beschrijving van de italiaansche stakingen steunt op de verslagen der italiaansche, duitsche en fransche partijpers.

„Onze belgische kameraden" — zoo luidt het rapport der hollandsche sociaaldemocratie — „hebben ten opzichte van de politieke werkstaking de rijkste ervaring. Tweemaal maakten zij van dit strijdmiddel gebruik; de eerste maal behaalden zij een betrekkelijk belangrijk succes; de tweede maal leden zij de nederlaag. De belgische werkstaking van 1893 tot verovering van het algemeen kiesrecht was de eerste in haar soort. Zij werd voorafgegaan door een jarenlange, voortdurend gevoerde propaganda. De vakorganisatie was in 1893 onder de belgische arbeiders nog zeer zwak en ook de politieke partijvorming liet nog veel te wenschen over; maar door den langen veldtocht voor het algemeen kiesrecht hadden de arbeiders twee dingen geleerd: vooreerst, al hun krachten op één punt samen te trekken, het algemeen kiesrecht als het voornaamste doel te beschouwen, waarvoor alles op het spel gezet moest worden; ten tweede, de politieke leiding der sociaaldemocratie te vertrouwen en te volgen. Niet alleen was in de massa het klassebewustzijn ontwaakt, het was ook in een politieke eisch tot concrete uitdrukking gekomen.

Toen de Algemeene Raad der Partij het parool tot werkstaking uitgaf, volgde in de groote steden en industrieele centra de massa der arbeiders onmiddellijk die opdracht. Deze politieke geschooldheid, een vrucht van jarenlangen strijd, is naar onze overtuiging een der oorzaken die aan de staking van 1893 succes brachten.

Een tweede hoofdoorzaak was het onverwacht uitbreken van de staking en de schrik dien zij dientengevolge onder de bourgeoisie verbreidde. Voor de eerste maal in de geschiedenis richtten de arbeiders het wapen der werkstaking tegen den staat. Elke nieuwe uiting van kracht en strijdvaardigheid hunnerzijds verschrikt de bourgeoisie des te meer, naarmate zij haar minder verwachtte. Een oogenblik meent zij dat haar einde gekomen is. Zoo ging het in de meeste landen bij de eerste Meibetooging in 1890, zoo ging het in België ook in 1893.

De vrees voor de revolutie, waarvan zij in de werkstaking een voorspel zag, de vrees voor den opmarsch van tienduizenden

mijnwerkers naar Brussel, bracht de bourgeoisie een oogenblik in verwarring en verlamde haren wil. Zij verweerde zich wel met haar gewone geweldmiddelen, politie en soldaten, maar haar verweer was onzeker en aarzelend. Liever dan zich aan het gevaar van een in haar oogen dreigende revolutie bloot te stellen, deed zij concessies en gaf gedeeltelijk toe.

Een compromis dus, een halve overwinning van het proletariaat — de invoering van het wel algemeene, maar ongelijke kiesrecht — was het resultaat van de eerste politieke werkstaking. Ongetwijfeld was dit resultaat geschikt om het krachtsbewustzijn van het proletariaat in hooge mate op te wekken.

De staking van 1902 echter dwong van de belgische bourgeoisie niet de gerinste concessie af. Zij was — men lette wel — veel omvangrijker dan die van 1893; driehonderdduizend arbeiders namen er aan deel; organisatie en geschooldheid waren toegenomen; de algemeene geestdrift was zeker niet minder dan in 1893. En toch was zij niet in staat de aaneengesloten meerderheid in het parlement of ook de reactionaire partijen daarbuiten in het allerminst het spoor bijster te doen worden. De scherpzinnigste theoretici der sociaaldemocratie hebben als oorzaak der mislukking het parlementaire bondgenootschap met de liberalen aangeduid, dat de revolutionaire beweging van het proletariaat verlamde. Wij willen hierop niet verder ingaan en niet onderzoeken in hoeverre een verkeerde taktiek de nederlaag bracht. Een herhaling daarvan zou natuurlijk in de toekomst licht te vermijden zijn. Duidelijk echter was, dat de burgerklasse, nu zij de politieke staking kende, niet meer bij haar nadering de vlucht nam, maar zich met alle onderdrukkingsmiddelen waarover de kapitalistische staat vervoegt, teweerstelde. En dat zonder angst, en in het bewustzijn dat deze onderdrukkingsmiddelen bij de tegenwoordige machtsverhoudingen tusschen de klassen wel in staat zijn, aan het uithoudingsvermogen van het proletariaat in de politieke werkstaking weerstand te bieden.

Wat echter de tweede belgische staking voor het internationale proletariaat zoo uiterst belangrijk maakt, is de wijze waarop de belgische arbeiders den terugtocht volvoerden. Het gelukte hun, de verloren staking op het juiste oogenbllk af te breken en de beweging in de beste orde op te heffen. Zij volbrachten, wat aan overwonnen legers steeds als een groote eer aangerekend wordt: zich na de nederlaag in volkomen discipline

terug te trekken. Het voorbeeld dat zij gaven bewijst welke eigenschappen en krachten bewustzijn en strijdlust bij het proletariaat kweeken. Dit is voldoende om de opvatting te vernietigen, alsof elke nederlaag bij een politieke staking op een ramp behoeft uit te loopen. De belgische staking van 1902 heeft bewezen, dat dit evenmin bij dezen strijdvorm het geval behoeft te zijn, als bij de gewone economische staking, en dat de gevaren, die onvermijdelijk verbonden zijn aan een staking die zich tegen een zoo machtigen vijand als den modernen staat richt, door eenheid in leiding en optreden zeer verminderd kunnen worden.

Ook de belgische beweging kostte aan het proletariaat offers en de treurige gebeurtenissen van Brussel en Leuven, waar bij een betooging zes arbeiders door burgerlijke nationale gardes gedood werden, leven nog in aller herinnering. Maar de eenheid van leiding en massabeweging, de eensgezindheid waarmee de arbeid neergelegd en weder opgevat werd, behoedde de belgische arbeiders voor de ontzenuwende gevolgen van een nederlaag, voor het demoraliseerend schouwspel de strijders van gisteren, van hun brood beroofd, als paria's verdreven, aan ellende overgeleverd te zien. Vergeldingsmaatregelen van de zijde der patroons kwamen zoo goed als in het geheel niet voor. De organisaties bleven onverzwakt, en de verkiezingen, die onder den rechtstreekschen indruk der gebeurtenissen en een sterke antisocialistische reactie bij de door de klerikale propaganda sterk beïnvloede middelklassen gehouden werden, brachten wel hier en daar een kleinen achteruitgang, maar over het gansche land toch een aanwas van 16.000 stemmen. Wel verslapte een tijd lang de beweging voor het algemeen kiesrecht, maar het is nog de vraag, of dit alleen aan de mislukte staking toe te schrijven is, en of niet ook zonder deze de parlementaire nederlaag, d.w.z. de verwerping van het socialistisch-liberale voorstel tot grondwetsherziening in de Kamer, tot een tijdelijke verslapping geleid zou hebben. Dit is toch ook zonder staking in Oostenrijk en Holland het geval geweest. En zooals Victor Adler onlangs zeer terecht opmerkte, is zulk een verslapping volkomen natuurlijk, daar men onmogelijk een beweging jaren lang onafgebroken op het kookpunt kan houden.

Wij gaan nu tot de zweedsche staking over en willen de aandacht vestigen op de voornaamste verschillen tusschen deze en de beide belgische. Vooreerst was zij uitdrukkelijk als betoo-

ging en niet als dwangmiddel aangekondigd. De zweedsche arbeiders wilden op deze wijze toonen, dat zij ten gunste van het algemeen kiesrecht afstand deden van hun loon en gedurende de gewichtige dagen der behandeling van de kiesrechtvoorstellen in het parlement hun gansche belangstelling op de groote politieke beslissing samentrokken. Dit uitdrukkelijk uitgesproken doel van de staking had natuurlijk het voordeel dat het een directe mislukking van te voren uitsloot.

Een tweede belangrijk punt is de van te voren vastgestelde duur. Vooraf was reeds vastgesteld, dat de staking terstond na beëindiging van de behandeling der kiesrechtvoorstellen in het parlement opgeheven zou worden, dus slechts weinige dagen zou duren. Dit besluit ontnam aan de burgerlijke pers min of meer de gelegenheid om de staking als voorspel der revolutie voor te stellen en de publieke opinie tegen de arbeiders op te hitsen.

Evenals de eerste belgische eindigde ook de zweedsche staking met een halve overwinning van den volkswil, een compromis, dat in dit geval den vorm aannam van een verschuiving der definitieve beslissing. [1]) De totaal onvoldoende kiesrechtvoorstellen der burgerlijke partijen werden verworpen, tegelijkertijd echter ook dat der sociaaldemocratie, en de regeering werd uitgenoodigd binnen twee jaren een nieuw ontwerp in te dienen.

Wat den omvang betreft, stond de zweedsche staking zeker bij de belgische niet ten achter. In Stockholm stonden niet alleen de geheele industrie en de bouwvakken stil, maar ook de arbeiders van de staatsspoorwegen en gasfabrieken, van den reinigingsdienst enz. staakten, en geen enkele burgerlijke krant kon verschijnen. Al was zij ook nog zoo zeer als betooging aangekondigd, toch bracht zij het economisch leven vrijwel tot stilstand en veroorzaakte aan de bevolking groot ongemak.

Ook hier was, evenals in België, het proletariaat door een jarenlangen veldtocht voor het algemeen kiesrecht tot eenheid opgevoed en in politiek bewustzijn geschoold. De leiding was uitsluitend in de handen der sociaaldemocratie; ter voorkoming van wraaknemingen der patroons werden de vakvereenigingen

---

[1]) Deze is tot dusver (October 1905) nog steeds niet gevallen. Een wetsontwerp, dat stakingen, die „de veiligheid van den staat in gevaar brengen", strafbaar wilde stellen, is door de kamer verworpen. De juist afgeloopen verkiezingen hebben de sociaaldemokraten en links-radikalen zeer versterkt en de kansen van het algemeen kiesrecht verbeterd.

volkomen buiten spel gelaten en ging de oproep om te staken alleen van de sociaaldemocratie uit. Ten gevolge van deze taktiek en van de groote eenheid en discipline kostte de beweging aan de vakvereenigingen zoo goed als geene offers. Slechts in één groote fabriek gingen de patroons na afloop van de staking tot de uitsluiting over, deze werd echter weldra weer opgeheven.

Ten slotte willen wij nog mededeelen, dat naar de overtuiging van onze zweedsche partijgenooten ook hier de overwinning voor een goed deel aan het voor de bourgeoisie onverwachte uitbreken van de staking te danken is. „Het is ons", schrijft de afgevaardigde Hjalmar Branting, „gedeeltelijk door overrompeling gelukt en wij weten dat wij in de toekomst met veel scherper daden van wraak van de zijde der patroons te rekenen zullen hebben." Het is dus duidelijk dat, om succes te hebben, een herhaling van de staking de bourgeoisie veel gevoeliger dan de eerste maal zou moeten treffen, hetzij door langer duur, hetzij door grooter omvang of op andere wijze."

Tot zoover het rapport van het bestuur der hollandsche sociaaldemocratie.

Wij gaan nu over tot de hollandsche werkstaking van 5 tot 10 April 1903. Haar oorzaak waren, naar bekend is, de dwangwetten, die naar aanleiding van de schitterende overwinning op 2 Februari van de solidariteitsstaking van het spoorwegpersoneel, door de regeering ingediend werden. Spoedig na deze overwinning bleek, dat de bourgeoisie de mogelijkheid van een tweede, dergelijke overwinning nimmer zou dulden; haast onmiddellijk na het einde der staking verschenen in de reactionaire pers artikelen, die van de regeering eischten dat zij het spoorwegpersoneel het stakingsrecht ontnemen en de uitoefening daarvan aan de andere arbeiderscategorieën bemoeilijken zou. Einde Februari verschenen de later ietwat verzachte wetsontwerpen, die het staken voor het spoorwegpersoneel en voor de arbeiders in openbaren dienst met gevangenis tot zes jaren (later in het gewijzigd ontwerp tot vier jaren verminderd) bedreigden en voor de overige arbeiders het posten zeer bemoeilijkten. Nog voor de wetsontwerpen bekend waren, hadden de arbeiders, door den opruienden toon der burgerlijke pers gewaarschuwd, zich ter verdediging aaneengesloten. De vakvereeniging van spoorwegpersoneel had reeds vroeger de uittartingen der burgerlijke pers beantwoord met den oproep tot hare leden, om zich op het

eerste teeken tot staking bereid te houden. De havenarbeiders van Amsterdam (voor wie het spoorwegpersoneel den 31sten Januari tot solidariteitsstaking overgegaan was) verklaarden zich bereid hun hulp te verleenen. Van een algemeene werkstaking was geen sprake, en het was een bewijs voor de zwakte der vakbeweging, dat de zoogenaamd neutrale vakvereenigingen, waarvan de meeste min of meer onder anarchistischen invloed stonden en over de algemeene werkstaking een groot woord pleegden te voeren, thans in het bewustzijn hunner onmacht zwegen.

Het Comité van Verweer, waarin sociaaldemocraten, enkelvakvereenigingsmannen en anarchisten samenwerkten, voerde de agitatie in het land met groote energie. Op eenzelfden dag werden in het gansche land groote vergaderingen gehouden, die door ongeveer 50.000 arbeiders bijgewoond werden. Aan de eendrachtige en geestdriftige beweging gelukte het echter niet, de intrekking der dwangwetten te bewerken. Evenmin had de herhaalde inspanning der sociaaldemocratische fractie in de kamer eenig succes. Troelstra poogde vergeefs de regeering op den weg van verzoening en billijkheid te leiden door de verdaging der behandeling van de strafwetten tot na het tijdstip waarop het resultaat der eveneens door de wet te gelasten enquête over de arbeidsvoorwaarden van het spoorwegpersoneel bekend zou zijn. Minister Kuyper, de „sterke man", weigerde hierop in te gaan: aan het spoorwegpersoneel moesten zijn rechten ontnomen worden, nog eer zijn grieven behoorlijk onderzocht waren. De ophitsing tot een uitbarsting van vertwijfeling paste in het plan der regeering, die begeerig was haar kracht en vastberadenheid in de verdediging der kapitalistische belangen te toonen en haar militaire en andere maatregelen zeer goed voorbereid had. Ook hoopte zij dat de staking de sociaaldemocratie zoowel als de onafhankelijke vakvereenigingen voor lange jaren krachteloos maken zou.

Einde Maart verschenen de gewijzigde wetsontwerpen. De liberalen, die tot dusver een schijnoppositie gevoerd hadden, zwichtten en hun gansche pers hief een loflied aan op de wijsheid en gematigdheid der klerikale regeering, die zoo verstandig geweest was aan den raad der liberale partij gehoor te geven. Alle burgerlijke partijen maakten gesloten front tegen de arbeiders. Toen de Kamer den 1sten April bijeenkwam, vernam zij, dat in strijd met de bepalingen van het reglement van orde de dwang-

wetten reeds den volgenden dag in openbare behandeling zouden komen.

Den 2den April hielden de politieke organisaties en vakvereenigingen, die zich bij het Comité van Verweer hadden aangesloten, wederom een vergadering. De arbeiders stonden nu voor een onmiddellijk gevaar, de tijd van kalm overleg was voorbij, de behandeling der wetten was dien dag reeds begonnen en binnen weinige dagen zou alles beslist zijn. De arbeiders moesten nu hetzij zich er in schikken dat de strijd tot het parlement beperkt en door de sociaal-democratische afgevaardigden gevoerd werd, hetzij buiten het parlement den weg der staking inslaan. In beide gevallen was de nederlaag zeker; de gevolgen van een nederlaag buiten de kamer zouden echter ongetwijfeld van geheel anderen aard zijn dan die van een enkel parlementaire nederlaag.

Eerst in deze vergadering van vereenigingsbesturen werd, toen de arbeiders den strik reeds om den hals voelden, het definitieve besluit tot staken genomen. Vergeefs waarschuwde onze partijgenoot Oudegeest, voorzitter der vereeniging van spoorwegpersoneel, met ernstige woorden tegen den strijd. In de twee maanden, die sedert den bovengemelden oproep aan het spoorwegpersoneel verstreken waren, was er veel veranderd. De spoorwegmaatschappijen hadden hun maatregelen getroffen, „orde-bonden", d.w.z. vereenigingen van onderkruipers, opgericht of begunstigd, en door te speculeeren op persoonlijk voordeel, door dreigementen enz. de besluiteloozen, zwakken en wankelmoedigen van de vakvereeniging losgemaakt. Wel omvatte deze naar het uiterlijk nog een groot aantal leden, maar inwendig was zij zeer verzwakt en haar strijdlust was aanmerkelijk afgenomen. De christelijke vakvereenigingen echter hadden zich met waarlijk hondsche aanhankelijkheid aan hun regeerende geloofsgenooten vóór de dwangwetten verklaard en werkten hun met alle macht in de hand. Het leger stond in het gansche land gereed om alle stations, rangeerterreinen en spoorwegovergangen te bezetten en elke aanraking tusschen stakers en niet-stakers zoo goed als onmogelijk te maken.

Maar de geest van verzet was door het brutale optreden der regeering in de arbeiders tot het uiterste opgevoerd: de vergadering luisterde niet naar Oudegeest's waarschuwingen, doch enkel naar de beschouwingen van die leden van het Comité, die

den stand van zaken gunstiger beoordeelden en den raad gaven tot staken over te gaan. Tot de staking in de transport-bedrijven (spoorwegpersoneel en havenarbeiders) werd besloten. Door de anarchistische elementen werd verklaard dat de staking geen manifestatie doch pressie bedoelde: intrekking of verwerping der wetten zou haar oogmerk zijn. Omtrent den duur der staking werd niets bepaald, evenmin een dag van aanvang genoemd: stilzwijgend gold als zoodanig de 5de April. Het besluit zou geheim blijven, in den nacht van 4 op 5 April bleek echter dat de autoriteiten gewaarschuwd waren.

Reeds den eersten dag der staking bleek dat de geest onder het spoorwegpersoneel een andere was dan den 31sten Januari. Zelfs Amsterdam, dat ieder bizonder betrouwbaar geacht had, leverde een groot aantal onderkruipers. Het verkeer werd bemoeilijkt, maar niet als toen opgeheven. En het feit, dat uit Amsterdam steeds weer treinen naar verschillende richtingen vertrokken, ontmoedigde de arbeiders op andere stations, waar, zooals in Haarlem, den Haag, Rotterdam, Utrecht, de staking tamelijk algemeen was uitgebroken. Den tweeden dag breidde de staking zich eenigszins uit, in het Noorden en Oosten stond de zaak tamelijk goed. In het katholieke Zuiden daarentegen werd slechts op eenige weinige plaatsen korten tijd gestaakt. Van een algemeene spoorwegstaking was geen sprake. De spoorwegmaatschappijen stuurden de stakers aanstonds den eersten dag de aankondiging van hun ontslag thuis, tenzij zij zich binnen een bepaalden termijn weder voor den arbeid aanmeldden; dit had in vele plaatsen groote ontmoediging ten gevolge, vooral onder de vrouwen. De staking der Amsterdamsche havenarbeiders werd door de patroons terstond beantwoord met een algemeene uitsluiting van alle bij het havenbedrijf betrokken arbeiders (ongeveer 4000), die zij nog verscheiden weken na het einde der politieke staking volhielden en waarmee zij aan de organisatie dezer arbeiders een slag toebrachten, welken zij thans nog niet te boven gekomen is. In Rotterdam nam de havenarbeidersstaking, zoo zij ook al niet algemeen was, toch onverhoopt groote afmetingen aan. Voor de eerste maal werden deze arbeiders verblijdenderwijze in een algemeene beweging betrokken.

Den 8en April was de behandeling der wetten in de Kamer haast ten einde, de discussie werd uitsluitend door de sociaaldemokraten gevoerd; tot obstructie konden zij echter niet over-

gaan, aangezien de staking daartoe te zwak stond. Onder deze omstandigheden kondigde het Comité van Verweer, om den spoorwegmannen te hulp te komen en hun zwakte te verbergen, den 8en April 's namiddags de algemeene werkstaking voor alle bedrijven af. Dit was natuurlijk de laatste noodkreet. Te Amsterdem werd er aan gehoor gegeven door de 8000 diamantbewerkers (zooals bekend is, de best georganiseerde arbeiderscategorie) en door het meerendeel der bouwvakarbeiders. De poging tot staking van de bakkers en letterzetters mislukte. Van de gemeentewerklieden legden eenige groepen (verlichting en reiniging) het werk neer, dat gedeeltelijk door militairen overgenomen werd. Buiten Amsterdam werd hier en daar in de grootere steden in enkele bedrijven (bouwbedrijf, metaalbewerking, drukkersbedrijven) geheel of gedeeltelijk gestaakt. Alles bijeen omvatte de staking over het geheele land 50—60.000 arbreiders, waarvan ongeveer 30.000 in Amsterdam.

Zonder twijfel zou de staking bij langer duur in een aantal bedrijven zich nog uitgebreid hebben. Maar den 9en April werd in den namiddag de wet door de Tweede Kamer reeds aangenomen en daarmee was elk verder staken, zij het als middel van verzet of protest, nutteloos geworden. Daarbij stond het met de strijdlust der spoorwegmannen zeer slecht en elke verdere dag stakens moest dit meer aan het licht brengen en hun nederlaag verergeren. Onder deze omstandigheden besloot het Comité in den nacht van 9 op 10 April, de staking op te heffen. Dit werd den volgenden morgen bekend gemaakt en hoewel het hier en daar niet zonder moeilijkheden ging, waren toch binnen enkele dagen alle stakingen, die met de algemeene beweging samenhingen, beëindigd. In den nacht van 10 op 11 April hield het Comité van Verweer met de besturen der vereenigingen nogmaals een vergadering, om van de plotselinge opheffing der staking rekenschap af te leggen. Daar werd van anarchistischen kant de ergerlijke beschuldiging geuit dat de sociaaldemocratie de beweging verraden had en na een discussie die twee volle nachten duurde en vele betreurenswaardige oogenblikken opleverde, werd uit de belangrijkste vakvereenigingen eene commissie benoemd, ten einde dit „verraad" nader te onderzoeken. Natuurlijk kon deze commissie, die in meerderheid uit enkel-vakvereenigingsmannen en tegenstanders der sociaaldemocratie bestond, geen spoor van het beweerde verraad ontdekken.

Zoo eindigde de met zoo groote geestdrift aangevangen beweging in een nederlaag, wier gevolgen door verwarring en tweedracht zeer verergerd werden. De kapitalisten, die deze arbeiders, voor wie zij kort te voren gesidderd hadden, thans verdeeld en weerloos zagen, oefenden vreeselijke wraak. Zij gevoelden zich aangemoedigd door de houding der regeering, die de stakers „misdadigers" noemde, en door de wraakgierige stemming van haast de geheele bourgeoisie. De spoorwegmaatschappijen gaven het voorbeeld: zij sloten meer dan 1500 mannen uit. De andere ondernemers bleven niet achter; het aantal slachtoffers bedroeg in het geheele land ongeveer 5000, een voorbeeldeloos hoog aantal op 50.000 stakers! Daarbij nam dit aantal slechts zeer langzaam af, daar haast alle ondernemers weigerden arbeiders, die aan de staking deelgenomen hadden, weer aan het werk te zetten. Na verloop van een jaar waren nog honderden slachtoffers over, die slechts karig ondersteund konden worden.

De spoorwegstaking mislukte volkomen. De stakers konden bij de hervatting van den arbeid geen enkele voorwaarde stellen, hnn aantal was daartoe veel te gering en hun demoralisatie te groot. Hun organisatie werd haast geheel vernietigd en herstelde zich slechts langzaam en moeilijk.[1]) Ook een gansche reeks andere vakvereenigingen werd ernstig verzwakt; vooral in Amsterdam verloren zij duizenden leden. Een schrikbewind ving aan en de hollandsche vakbeweging heeft zich thans nog niet geheel hersteld van den slag die haar voor twee jaren toegebracht werd.

Uit het voorafgaande blijkt duidelijk, waarom zoowel de staking van het spoorwegpersoneel als de algemeene werkstaking mislukken moest. De economische organisatie was gebrekkig, de voorbereiding en leiding onvoldoende, het politiek bewustzijn der massa gering. En de vijand, die de staking verwachtte, had tijd gehad om al zijn maatregelen te treffen.

Niettemin was de staking een psychologische noodzakelijkheid. De ongehoorde overwinning der spoorwegmannen op 2 Februari had het hare er toe bijgedragen om het proletariaat overmoedig te stemmen en tot overschatting zijner krachten te verleiden. De anarchisten hadden sedert jaren de algemeene werkstaking gepredikt als algemeen heilmiddel in tegenstelling tot de vakvereenigings- en politieke organisatie, en hun invloed

[1]) In den laatsten tijd is, na den val van het ministerie-Kuyper, hierin een verblijdende wijziging gekomen.

op de vakvereenigingen was groot. Maar de hoofdoorzaak waarom de staking als laatste verweermiddel uit vertwijfeling bij de arbeiders moest opkomen, lag in het ontbreken van het algemeen kiesrecht. Meer dan de helft der arbeiders bezit geen stemrecht en die toestand sloot voor het proletariaat de mogelijkheid uit, om langs den weg van den politiek-parlementairen strijd de regeering, die aan een deel der hunnen het eerste, onontbeerlijke recht van den arbeider in de kapitalistische maatschappij uit de hand wilde slaan, ten val te brengen! Het klasse-bewustzijn was te sterk, dan dat de arbeiders zich zonder strijd lieten ontrechten; de politieke geschooldheid was echter te zwak, dan dat zij hadden kunnen besluiten den strijd te beperken tot de agitatie in het land en de werkzaamheid der sociaaldemocratische afgevaardigden in het parlement. Voor een groot deel der arbeiders zou dat van gelijke beteekenis zijn geweest met afstanddoen van allen strijd. Zoo paste zoowel de staking zelve als de wijze waarop zij gevoerd en beëindigd werd, volkomen bij den ontwikkelingsgraad der nederlandsche arbeidersbeweging.

Het is duidelijk dat, hoewel de arbeiders bedoelden door de staking de regeering te dwingen tot intrekking der wetten, zij voor een dwangmiddel feitelijk veel te zwak was en slechts de beteekenis van een protest had.

* * *

Ook een proteststaking, maar van onvergelijkelijk veel grooter omvang en machtiger uitwerking dan de hollandsche, was de italiaansche algemeene werkstaking van 16 tot 20 September 1904. Zij onderscheidde zich van de zweedsche, belgische en hollandsche staking vooral door haar geheel spontaan karakter. Van organisatie en beraamd samengaan kon geen sprake zijn, wijl zij volkomen onverwacht uitbrak. Daardoor bestond zij eigenlijk uit een aantal plaatselijke, naast en na elkander gehouden stakingen, die enkel door den zedelijken band van dezelfde machtige verontwaardiging verbonden waren.

In den morgen van den 15en September verbreidde zich door Italië het bericht, dat in Castelluzzi wederom door carabinieri [1]) op georganiseerde arbeiders geschoten was en dat twee

---

[1]) Een soort maréchaussee.

van hen neergeveld waren. Deze bloedige daad was een nieuwe schakel in een reeks van moorden die door de verdedigers der kapitalistische orde binnen weinige maanden te Berra, Candela, Giarratana en Buggerru gepleegd waren. Telkens weer had het proletariaat in openbare vergaderingen geprotesteerd en geeischt dat zijn leven tegen gewelddaden beschermd zou worden. Thans werd het overweldigd door een grimmigen toorn. Bliksemsnel, zonder overleg, uit de diepte van zijn medegevoel en verontwaardiging, besloot het over te gaan tot den sterksten vorm van protest dien het in de kapitalistische maatschappij bezit: tot het weigeren van zijn arbeidskracht, die deze gansche maatschappij in het leven houdt.

„Twee uren nadat het blad Il Tempo het bericht uit Sicilië onder de arbeiders van Monza verbreid had, was daar tot de staking besloten. Des middags om 12 uur stonden de raderen stil: 7000 arbeiders staakten. In den avond van denzelfden dag kondigden de leden der Milaansche Kamer van Arbeid de algemeene werkstaking af, nadat men nog een etmaal te voren dit middel van protest afgewezen had, toen het na het bloedblad van Sardinië door partijgenoot Dugoni voorgesteld was. In den morgen van den 16en September lag in Milaan alle arbeid stil. Men stelt het aantal stakers op 80000 à 100000." [1])

In den nacht van 15 op 16 September stelden de in Rome aanwezige leden van het bestuur en van de kamer-fractie der sociaal-democratische partij met den eersten politieken redacteur van den Avanti een manifest op, waarin het initiatief der Milaansche Kamer van Arbeid toegejuicht en den organisaties aanbevolen werd de algemeene werkstaking in de grootst mogelijke uitgebreidheid en intensiteit over gansch Italië te bewerkstelligen.

Dit manifest kon intusschen enkel voor Rome het teeken tot den strijd worden, daar alle bladen die het verbreidden achtergehouden werden. De verbreiding bleek evenwel ook onnoodig, want reeds greep de staking overal om zich heen. In Ligurië kwam het tot staking nog voordat het bloedbad van Castelluzzi bekend was, en wel onder den indruk der gebeurtenissen van Sestri, waar eveneens op arbeiders geschoten was en twaalf hunner verwond

---

[1]) Oda Olberg, Der italienische Generalstreik. Neue Zeit, Jrg. XXIII, Deel I, no. 1. Onze beschrijving der staking steunt voornamelijk op dit voortreffelijk verslag.

waren. In Genua gingen in den morgen van 17 September het trampersoneel, de gaswerkers en de arbeiders der electriciteitswerken tot staking over. Des middags werd door de Kamer van Arbeid de algemeene werkstaking geproclameerd en twee dagen lang stond alle economisch leven stil.

Te Rome, waar de staking in den avond van 17 September uitgesproken werd, omvatte zij eveneens, op de gaswerkers na, alle bedrijven. Ook de dagbladen moesten ophouden te verschijnen.

Dan volgden Turijn, Bologna, Livorno, Biella en honderden kleinere steden. Toen de staking hier op een eind liep, ving zij aan in Mantua, Venetië, Napels, Florence, Ravenna en andere plaatsen. De mogelijkheid tot gelijktijdige massastaking over geheel Italië ontbrak, daar de couranten hetzij niet verschenen, hetzij in beslag genomen werden en de telegraaf tot 18 September alleen ter beschikking van de regeering stond. Op dezen dag werd de order van de Milaansche Kamer van Arbeid, om den arbeid den 19e te hervatten, doorgelaten. De Milaansche volksvergadering echter keurde dit besluit niet goed, de arbeiders hervatten het werk eerst den 21en September.

Ook op het platteland verbreidde zich de staking; in de louter van landbouw levende provincie Mantua verlieten 120.000 landarbeiders de velden; tot in de kleinste bergdorpen werd de uitwerking der staking bespeurd. Het aantal stakers valt niet nauwkeurig op te geven, maar zal niet ver van het millioen gebleven zijn.

Slechts ééne, doch een in het economisch raderwerk zeer belangrijke arbeidersgroep hield zich van de staking verre: in het groote koor der solidariteit ontbrak de stem der spoorwegmannen. Alleen in Siena en Napels namen zij aan de beweging deel. Hun afzijdigheid zal gedeeltelijk toegeschreven moeten worden aan het geheel onverwachte uitbreken der beweging, daar een onmiddellijke mobilisatie voor deze arbeiders niet mogelijk was door den aard van hun arbeid en door den vorm van hun organisatie. Maar een nog grooter rol zullen wel gespeeld hebben de bedenkingen die hoe langer hoe meer een belemmerenden invloed moeten hebben op het uitbreken van een spoorwegstaking: het bewustzijn van de ontzaglijke draagwijdte van een stilstand van het verkeer, van zijn ernstige maatschappelijke gevolgen en van de groote persoonlijke gevaren die het staken voor deze arbeiders meebrengt. Een zoo algemeene

en geweldige opwinding in de arbeiderswereld kon alleen hierdoor hen onberoerd laten, wijl voor hen in veel hooger mate dan voor de arbeiders van andere bedrijven bij de staking het gansche bestaan op het spel stond.

Alles te samen genomen betoonden de massaas gedurende de staking een hoogst verblijdende kalmte en gematigdheid. Slechts hier en daar kwam het tot enkele, in vergelijking tot zulk een reusachtige beweging zeer onbelangrijke uitspattingen, die bovendien, zooals in Genua en Napels, niet op rekening van de georganiseerde arbeiders gesteld moeten worden, maar door het groote-stads-gepeupel gepleegd werden. In eenige groote steden deed de regeering onvoorziens sedert den eersten dag der staking afstand van elke uitoefening der politie-functie, zij het uit bezorgdheid voor bloedige botsingen, of in de hoop op excessen van het lompenproletariaat, ten einde de gansche beweging te discrediteeren. Daardoor stond de arbeidersbeweging onverwacht voor de nieuwe taak, om aanstonds den veiligheidsdienst te organiseeren; in Milaan geschiedde dit met goed gevolg, in Genua gelukte het niet altijd de slechte elementen meester te worden.

Gaan wij thans over tot de vruchten der werkstaking. Van positieve resultaten op wetgevend gebied of van een positieve nederlaag kon in dit geval geen sprake zijn, aangezien de staking uitsluitend betooging was. Het kwam dus hoofdzakelijk op moreele uitwerkingen aan en dit maakt het begrijpelijk dat haar gevolgen zeer verschillend beoordeeld zijn. In de beoordeeling der staking is drieërlei waardeering waar te nemen, al naarmate de beoordeelaar tot de linkerzijde, tot het centrum of tot den rechtervleugel der sociaal-demokratie behoort. Dezelfde uitwerkingen die door den een blijde begroet werden, schenen den ander slechts schade te kunnen toebrengen aan de zaak van het proletariaat.

Voor Turati bijvoorbeeld zijn het bedroevende gevolgen van de staking, dat het de reactie terstond daarna gelukte nieuwe verkiezingen door te drijven en dat zij aan de parlementaire aaneensluiting der sociaaldemocratie met de radikale en democratische partijen plotseling een einde maakte. Daarentegen beoordeelde Enrico Leone, toenmaals redacteur van den Avanti, den toestand aldus: „De algemeene werkstaking heeft getoond, dat het proletariaat geen reden meer heeft, zijn afgevaardigden

n het wetgevend lichaam tijd en kracht te laten verspillen door ondersteuning van een of andere burgerlijke regeering. De massa zal zelve in staat zijn, zich van den eenen dag op den andere rechten te veroveren. De afgevaardigden mogen zich niet laten sussen ter wille van kleine resultaten, die de vakvereenigingen zonder veel moeite langs directen weg zouden bereiken, zoodra zij willen."

De staking was ongetwijfeld — en dat is onzes inziens haar groote beteekenis — het eerste historisch-geweldige optreden van het proletariaat als revolutionaire klasse in het sociale leven van Italië. Tot dusver had het steeds den strijd gevoerd in politiek verbond met de stedelijke kleinburgerij en de kleine boeren: in de staking trad het voor de eerste maal onafhankelijk, als een de gansche kapitalistische maatschappij-inrichting bestrijdende klasse op. Door de staking leerde het den onzekeren, weifelenden aard kennen van zijn voormalige politieke bondgenooten, die zich ontpopten als scherpe tegenstanders van de revolutionaire actie van het proletariaat. [1])

De staking bewees, hoe diep de socialistische gedachte onder de massa wortel geschoten had, hoe levendig het bewustzijn van haar gemeenschappelijke belangen en van haar historische zending in haar geworden was. Haar eerste gevolg voor het proletariaat was een versterking van zijn economische organisatie, een vermeerdering van zijn zelfbewustzijn, een betere waardeering van de noodzakelijkheid van den politieken strijd. De vakvereenigingen werden zich naast haar macht ook meer bewust van haar taak om niet alleen economische beroepsbelangen te dienen, maar ook draagsters en organen van de proletarische politiek te zijn. Op hun laatste congres is dit inzicht ook tot uiting gekomen. In het algemeen verhoogde de werkstaking sterk het machtsgevoel van het proletariaat, het heeft zijn onontbeerlijkheid in het voortbrengingsproces leeren kennen en is vast besloten, elken ernstigen aanval op zijn rechten, zoowel als elke overweldiging met het uiterste verzet te beantwoorden.

Ongetwijfeld is de maatschappelijke positie van het proletariaat door de staking versterkt. Zij zal zeker tot gevolg hebben dat zij de heerschende machten tot voorzichtigheid aanspoort en de overweldiging van strijdende arbeiders door de verdedigers

[1]) La grève générale et la politique ouvrière, door Enrico Leone in den „Mouvement Socialiste" van 1 Nov. 1904.

der orde beperkt. Een proletariaat, dat met de daad getoond heeft voor geen offers terug te schrikken om zijn verontwaardiging over de schennis zijner elementaire menschelijke rechten, zijn meegevoel met de vermoorde broeders den heerschenden klassen duidelijk aan het verstand te brengen — zulk een proletariaat boezemt hun een geheel andere vrees en een geheel ander respect in, dan een proletariaat dat slechts in machtelooze woorden aan zijn smart uiting gegeven had. De werkstaking was een vermaning tot de burgerlijke klassen, want zij toonde hun dat zij afhankelijk zijn van het proletariaat; zij was bovendien een dreigend betoog, welk lijden en verderf dit proletariaat aan de gansche maatschappij zou kunnen bereiden, wanneer de machthebbers het door aanvallen op zijn rechten of zijn leven tot de herhaling van zulk een daad van verontwaardiging zouden drijven.

Zeer verschillend in haar uitwerking op de massa waren de gevolgen der werkstaking op het gebied van den politiek-parlementairen strijd. Zij hebben tot aanmerkelijke wijzigingen in den politieken toestand en in de verhoudingen der partijen geleid, die den parlementairen invloed der sociaal-democratie niet gunstig waren.

Onder den indruk van de werkstaking vereenigden zich weldra alle burgerlijke elementen tot een gemeenschappelijke socialistenjacht. Toen de reactionairen er in slaagden de ontbinding van het parlement te bewerkstelligen, vond een algemeene mobilisatie tegen de sociaal-democratie plaats. Het klerikalisme steunde openlijk zijn vroegeren doodsvijand, het anti-klerikale liberalisme, waar het er op aan kwam een socialist te bestrijden. Giolitti overwon, maar slechts met behulp van de zwartste reactie. De sociaal-democratie streed alleen tegen alle burgerlijke partijen, daar zich het verbond der volkspartijen ontbonden had, dat als een vereeniging van de socialisten en de burgerlijke democratie ontstaan was onder den druk van de reactie die volgde op de Mei-oproeren van 1898.

Tegenover de burgerlijke coalitie kon de sociaaldemocratie er niet in slagen al haar zetels te behouden, doch slechts die welke zij uit eigen kracht, zonder het verbond der volkspartijen, gewonnen had. Het op socialistische candidaten uitgebrachte stemmenaantal verdubbelde echter ongeveer (van 146.946 op 316.000), terwijl daarentegen het aantal socialistische vertegen-

woordigers in het parlement iets verminderde. De verkiezingen, die in het teeken der algemeene werkstaking stonden en naar de voorstelling der regeering het „volksoordeel" daarover zouden vormen, brachten aan de sociaaldemocratie een groot politiek succes, indien ook een parlementaire nederlaag.

Het is zeker begrijpelijk dat, al naar het standpunt van den beoordeelaar, het oordeel over de werkstaking zeer verschillend moet uitvallen. Wie in den proletarischen ontvoogdingsstrijd aan de parlementaire positie en de parlementaire successen der sociaaldemocratie de grootste beteekenis toekent, zal ongunstig oordeelen over de gevolgen van de werkstaking, die een ongunstigen invloed op deze positie hadden en verdere successen in de naaste toekomst onwaarschijnlijk maakten. Wie echter de solidariteit, het strijdvermogen en het revolutionaire klassebewustzijn der massa het hoogst stelt, zal de staking beschouwen als een roemrijke episode in den proletarischen klassenstrijd en als een schrede op den weg naar verdere successen, indien hij zich ook niet de bedenking verhelen kan, dat onder den indruk dezer imposante massabeweging tijdelijk een zekere overschatting van dit uitzonderingsmiddel waarschijnlijk is, zoowel tegenover de dagelijksche politiek-parlementaire strijdmethoden, als tegenover de wezenlijke macht van het proletariaat, gelijk dat in de aangehaalde woorden van Leone dan ook werkelijk aan het licht komt.

De offers der algemeene werkstaking eindelijk zijn voor het italiaansche proletariaat aanmerkelijk geweest, indien ook al tijdens haar verloop een matig gebruik van de wapens gemaakt is en massa-uitsluitingen van den kant der ondernemers, zooals dit in Holland het geval was, niet voorkwamen. Daarentegen hielden de rechtbanken op de ergste wijze huis, tot einde Februari werden reeds ongeveer honderd jaren gevangenisstraf opgelegd, niet zelden twee à drie jaren per hoofd. Een groot aantal processen is echter nog niet afgeloopen.

* * *

Indien het ook thans nog evenzeer ondoenlijk is een samenhangende beschrijving van de russische revolutionaire stakingsbeweging te geven, als een eindoordeel te vellen over dezen reuzenstrijd, die op het veld der historie van het proletariaat een nieuwe machtige voor trekt, zoo is het toch nog veel onmo-

gelijker, in een verhandeling over de algemeene werkstaking de russische gebeurtenissen stilzwijgend voorbij te gaan. Het russische proletariaat is het eerste, dat het wapen der werkstaking met revolutionair-politieke oogmerken ter omverwerping van de heerschende staatsmacht toegepast heeft. Bovendien geschiedt deze toepassing in een vorm die tot dusver nimmer voorgekomen is en wiens mogelijkheid in de sociaaldemocratie nooit ernstig vermoed en onderzocht werd. Daarom is de russische revolutie, wier inleiding en eigenaardige vorm de stakingsbeweging is, voor het west-europeesche proletariaat niet slechts in haar oogmerken, maar ook in haar middelen van de grootste beteekenis, kan zij dit proletariaat in vele, zij het ook natuurlijk niet in alle opzichten de rijkste lessen voor zijn eigen toekomstigen strijd geven.

Daarom zal hier gepoogd worden, een schets van de belangrijkste voorvallen der russische stakingsbeweging te geven en daaruit eenige voorloopige conclusies te trekken. Aan een volledig overzicht valt niet te denken, niet alleen wijl het aan bebetrouwbare, samenhangende berichten over de beweging ontbreekt, maar ook wijl deze nog niet afgesloten is, met korte tusschenpoozen nog steeds voortduurt en telkens weer tot kolossale afmetingen aanzwellen kan.

In het hoofdstuk over de veralgemeende staking voerden wij de zuid-russische staking van 1903 als voorbeeld aan, om te doen zien, welk een uitnemend wapen de sympathiestaking kan zijn om een industrieproletariaat wakker te schudden, waaraan alle middelen van openbare werkzaamheid op het gebied der vakbeweging zoowel als van de politiek onthouden worden. Deze stakingsbeweging van 1903 was de eerste grootsche uitbarsting van het russische proletariaat, zijn eerste massaopstand tegen den druk van economisch, sociaal en politiek onrecht. [1]) Zij was echter ook het type van den revolutionairen opstand, wiens geweldig aanzwellen er in slagen zal het rotsblok van het absolutisme weg te spoelen, zij was de eerste vloedgolf van de russische revolutie.

De oorzaken dezer revolutie hebben ons hier niet bezig te houden. De huidige stakingsbeweging kon slechts ontstaan en om zich heen grijpen in een land waar revolutionaire brandstof bij massaas lag opgehoopt. Zij is het resultaat van de economische,

[1]) Zie B. Kritschewsky, Le prolétariat et la révolution en Russie. „Mouvement socialiste," 1 Febr. 1905.

sociale en politieke ontwikkeling van Rusland gedurende vele tientallen jaren. De oorlog in Oost-Azië bespoedigde in hooge maten het rijpen der vruchten van deze ontwikkeling, door het absolutisme van de rest van zijn militair, economisch en moreel prestige te berooven. De onzekerheid die tengevolge van de aziatische nederlagen en van de gisting in het land zich van de machthebbers meester maakte, hun ontmoediging en verwarring na den dood van Plehwe, het tijdelijk laten vieren der teugels en de politiek van schijnconcessies waartoe de regeering ook onder den indruk van den aanslag overging — dat zijn enkele der belangrijkste omstandigheden, die het uitbreken van den proletarischen opstand mogelijk maakten en begunstigden.

De aanleiding ertoe was even gering als dit bij haast alle belangrijke historische gebeurtenissen het geval geweest is. De geheime organisatie der Petersburger reactionairen besloot de leden van Gapons arbeidersvereeniging uit de fabrieken te werpen; het ontslag van eenige arbeiders op de Poetiloff-fabrieken was haar eerste stap. Dit vormt het uitgangspunt van een beweging, die millioenen menschen omvatten zou en de eerste besliste schrede van Rusland op den weg van de politieke revolutie ten gevolge zou hebben. Uit solidariteit met de ontslagenen legden hun kameraden het werk neer en binnen weinige dagen staakten de gezamenlijke 12.000 arbeiders van dit reusachtig bedrijf den arbeid. Den 17den Januari breidde de stakingbeweging zich uit over de arbeiders van andere bedrijven, o. a. ook over eenige werven en spoorwegwerkplaatsen In den avond van den 20sten omvatte de staking minstens 75.000, den 22sten meer dan 200.000 man.

Haast de geheele dagbladpers moest ophouden te verschijnen; in alle fabrieken en werkplaatsen rustte de arbeid, ook in die waar slechts vrouwen en kinderen in dienst waren. In deze dagen nam de beweging onder den invloed der sociaaldemocratie een politiek-revolutionair karakter aan. Naast de tot de ondernemers gerichte, de arbeidsvoorwaarden betreffende eischen, deden thans de stakers den roep naar een constitueerende vergadering en een democratische staatsinrichting hooren: het proletariaat der hoofdstad had met de staking als belangrijkst strijdwapen den oorlog verklaard aan het absolutisme.

De 22ste Januari brak aan en bracht de gruwelijke slachting onder de scharen die in kinderlijke argeloosheid naar den Tsaar optrokken om hulp en redding. De Petersburgsche arbeidersbe-

bevolking echter bleef in weerwil van de ontzettende aderlating standvastig en het gelukte niet haar tot het beëindigen der staking te dwingen. Dien dag ging de zon van het tsarisme onder en het oude zieleleven van het volk vlood heen — een verleden van grijze onwetendheid, naieve aanbidding, kinderlijk-mystisch bijgeloof, eerbied en deemoed. En de zon van het proletarisch klassebewustzijn ging op — eindelijk schemerde voor Rusland de dag.

De salvo's die den 22sten Januari 2000 weerlooze mannen, vrouwen en kinderen neervelden, gaven het signaal tot een revolutionair-politieke stakingsbeweging zooals de wereld ze nog niet gezien heeft. Binnen weinige dagen strekte zij zich uit van Petersburg tot den Kaukasus, van Polen tot Oost-Siberië; overal waar in het oneindige russische rijk fabrieken of werkplaatsen, mijnen of werven zijn, overal waar proletariërs leven, verhieven zich duizenden wrekers der vermoorden, verhief zich tegen het absolutisme een dreigend leger van strijders vol doodsverachting, En overal was de politiek-economische staking, in den regel met vergaderingen, betoogingen, politieke straat-redevoeringen verbonden, als een tweesnijdend zwaard tegelijkertijd tegen de politieke tirannie en de kapitalistische uitbuiting gericht. Met vasten tred hadden de russische arbeiders het politieke strijdperk betreden.

Reeds den 23e, den dag na het Petersburger bloedbad, brak de staking in Moskou en Kowno uit, als onmiddellijk antwoord van de russische arbeiders op de beestachtige onderdrukkingspoging der regeering. Den 25e omvatte zij in Moskou 30.000 man. Terzelfder tijd, tusschen 24 en 26 Januari, tastte zij Reval en Riga aan, spoedig ook Windau en Libau in het noordwesten, het verre Saratoff in het oosten en de spoorwegwerkplaatsen der lijnen Koersk—Bresk en Moskou—Kasan. Den 27e waren er in Petersburg nog 150.000 stakers in weerwil van het schrikbewind van Trepow, van de fusilades, de arrestaties en de deportaties naar de dorpen; in het begin van Februari was hun aantal tot 20.000 gedaald, tegen het midden der maand echter weer tot 40.000 aangegroeid. Onder dezen waren opnieuw de duizenden arbeiders der Poetiloff-fabrieken. Intusschen had zich de beweging over Estland (massa-stakingen in Narwa en Reval), Koerland (langdurige massastakingen in Riga, Libau, Mitau en Windau), Littauen en Wit-Ruthenië (massa-stakingen in Wilna,

Kowno, Grodno en Homel), aan de oekraïnische kust (Odessa), op de Krim (Kertsj), in Georgië (Tiflis, Batoem, Koetais) en Armenië (Bakoe) uitgebreid, bovenal echter in Polen een nieuwen, geweldigen haard gevonden.

Den 27en Januari begon de staking in Warschau en Lodz, reeds denzelfden dag omvatte zij op beide plaatsen bijna 100.000 arbeiders. Met razende snelheid verbreidde zij zich over alle poolsche fabrieks- en mijndistricten, o. a. in Czenstochowa, Pabianice, Radom, Dombrowa en Sosnowice. Het gezamenlijk aantal stakers in Russisch Polen wordt op ten minste een half millioen geschat.

Alles bijeen strekte de stakingsbeweging zich over 150 steden uit en hield langer dan anderhalve maand met onverzwakte kracht aan. Er was inderdaad geen enkele industriestad van europeesch Rusland, waar niet de geheele arbeidersbevolking of toch minstens de arbeiders van eenige belangrijke takken van bedrijf het werk neergelegd hadden. In vele streken duurden de stakingen der fabrieksarbeiders en mijnwerkers verscheidene weken.

Gedurende de tweede helft van Februari plantte zich de beweging onder nieuwe categorieën van arbeiders en beambten voort. Behalve de eigenlijke handswerkslieden staakten in vele steden apothekers, winkelbedienden, bankpersoneel; in enkele gevallen zelfs de politie.

Een nieuw centrum ontstond voor de beweging in dezen tijd in het Don-gebied, waar in het begin van Maart 250.000 arbeiders aan het staken zijn. De gewichtigste gebeurtenis dier dagen zijn echter de tegen het einde van Februari steeds talrijker wordende spoorwegstakingen. In het begin van Maart omvatten zij, behalve het Kaukasisch gebied, dertien spoorweglijnen, waaronder Moskou—Kasan, Moskou—Windau, Moskou—Kiew, Moskou—Warschau, Rostoff—Wladikaukas, den Weichselspoorweg enz. Tot ver in Siberië plantte zich de spoorwegstaking voort; ook onder de arbeiders der spoorwegen of der spoorwegwerkplaatsen van Krasnojarsk en Tsjita in Trans-Baikalië brak zij uit. Lijnen van duizenden wersten lang en die de belangrijkste bevolkingscentra verbinden, moesten alle verkeer volkomen staken. Zoowel het goederentransport als het passagiersvervoer hield op; in de depots en werkplaatsen rustte de arbeid geheel. Bovenal de graanhandel werd zwaar getroffen;

een groote hoeveelheid graan die niet verder vervoerd kon worden, verrotte op de stations. Men schat het verlies op meer dan 100.000 ton.

De tot reusachtige afmetingen aangegroeide spoorwegstakingen werden een der machtigste wapenen in den strijd tegen het absolutisme. Zij brachten de regeering zoozeer in het nauw, dat zij de „militarisatie" van de arbeiders aller spoorwegen, behalve die der midden-aziatische lijnen, gelastte, dus den staat van beleg proclameerde over het gezamenlijke spoorweggebied van het rijk. In het begin van Maart militariseerde zij eveneens, om ook aan de Petersburger stakingen een einde te maken, alle arbeiders der staatsfabrieken aldaar.

Nadat de eerste grootsche stakingsgolf van Januari-Februari geheel Rusland geschokt had, trad gedurende de maanden Maart-April een zekere rustpoos in. Onder den indruk van de nederlaag van Moekden en van het 1-Mei-feest wies de beweging opnieuw aan. In Mei kwamen o. a. den 1en en 4en de algemeene werkstakingen in Warschau, de massastaking der bakkers in Moskau, de algemeene werkstakingen in Odessa en Petersburg. In het begin van Juli volgden dan de met openlijken opstand verbonden massastakingen in Odessa, later in den zomer de haast onafgebroken woelingen in den Kaukasus. In Warschau wordt de eendaagsche politieke algemeene staking tot een bestendige instelling, waardoor het proletariaat tegen de schandelijke maatregelen der regeering protesteert — zoo tegen de moorden van het leger op 1 Mei, zoo tegen den gerechtelijken moord op onzen partijgenoot Kasprzak. In Augustus kwam een nieuwe stakingsgolf op in de Oostzeeprovinciën; daar breidde zich de loonstrijd, die met korte tusschenpoozen den geheelen voorzomer gewoed had, weer tot de geweldige afmetingen van een massastaking met tienduizenden deelnemers uit. Thans (begin October 1905) zijn er weer nieuwe berichten van massastakingen in Moskou, die tot een algemeene werkstaking dreigen aan te groeien.[1])

Uit dit hoogst onvolledig overzicht, dat als 't ware slechts de belangrijkste punten der stakingsbeweging in het licht wil

---

[1]) In de dagen dat deze bladzijden (in het Duitsch) gecorrigeerd werden was deze Moskousche staking tot een hernieuwden, geweldigen, alle vroegere verre overtreffenden, het gansche land meesleependen stormloop aangegroeid, waaraan het gelukken zal, de burcht van het absolutisme te bedwingen, nadat de vroegere bestormingen haar voorwerken veroverd en haar grondslagen geschokt hadden.

stellen, blijkt echter duidelijk dit algemeene feit: als men onder „algemeene werkstaking" slechts verstaat een staking die de groote meerderheid van een land *tegelijkertijd* omvat, en onder „politieke staking" slechts de werkstaking die zich *uitsluitend* tegen de politieke macht met eenzelfden algemeenen eisch richt, dan is de russische staking noch algemeene werkstaking, noch politieke staking. Zij is niet één beraamde en georganiseerde, regelmatig verloopende reuzenstaking, die zich tegelijkertijd over het gansche gebied van het rijk uitstrekt, maar evenmin bestaat zij uit een reeks opeenvolgende stakingen in verschillende plaatsen. Veeleer golft de beweging rusteloos af en aan, wordt hier zwakker, om daar weer in hooge vlammen op te laaien, wendt zich van het Noorden en het Westen naar het Zuiden en het Oosten, om weder op haar wegen terug te keeren en in de oude brandpunten opnieuw uit te barsten. Zij grijpt voortdurend nieuwe streken en nieuwe beroepen aan, doch keert ook telkens tot de vroegere terug, om als een nimmer volkomen gebluschte brand voor de derde of vierde maal op te laaien. Zoo bij de arbeiders der Poetiloff-fabrieken te Petersburg, de vakarbeiders te Warschau en de letterzetters te Lodz, die drie, vier en meer malen achtereen met korte tusschenpoozen tot staking overgingen.

In dit onontwarbaar monster van elkaar kruisende en aflossende, groote en kleine, op en neer golvende stakingen klinkt niet maar ééne zich gelijkblijvende, heldere en luide strijdleus, maar er zijn, als stemmen in den storm, een aantal verschillende leuzen te hooren. Loonsverhooging, vermindering van den arbeidstijd, achturendag, beëindiging van den oorlog, vergader- en vereenigingrecht, nationale zelfregeering, gelijk recht voor alle talen, bijeenroeping van een volksparlement tot uitwerking eener grondwet — dit zijn eenige der belangrijkste leuzen. Maar evenals de duizend stemmen in den storm steeds weer tot één overweldigenden klank vereenigd klinken, zoo klinkt ook één enkele wil uit al die verschillende eischen, die uit den revolutionairen drang naar wegneming van economischen, socialen en politieken druk voortspruiten: de wil tot vernietiging van het absolutisme.

Wel worden vaak door de een of andere arbeidergroep slechts economische eischen geuit. Maar zelfs als de ondernemers deze inwilligen, houden deze arbeiders niettemin de staking vol of vangen haar na enkele dagen werkens weer aan. De stremming

van den arbeid wordt tot den gewonen toestand der maatschappij, slechts door korte, onrustige arbeidstijdperken onderbroken. Eene bestendige arbeidsverrichting heeft opgehouden en de voortdurende onzekerheid en onrust, het bewustzijn dat ieder uur nieuwe uitbarstingen, nieuwe verwikkelingen kan brengen, vervult ondernemers zoowel als regeering met zulk een tegenzin en radeloosheid, dat zij vaak liever ertoe overgaan de fabrieken te sluiten, zooals het den 1sten Maart te Petersburg bij de Poetiloff-werken en op de Newski-werf werkelijk voor een tijd lang gebeurde.

De steeds toenemende gisting, het losmaken van alle banden van het maatschappelijk leven, zooals het uit de stakingsbeweging ontstaat, plant de crisis in steeds grooter kringen voort en desorganiseert het openbare leven meer en meer. De universiteiten worden gesloten, in Polen grijpt de beweging het geheele schoolwezen aan, alle onderwijs houdt op. [1]) Verschillende zenstwo's verklaren, dat zij in de algemeene onrust het bestuur niet meer verder voeren kunnen.

Maar het toppunt van desorganisatiewerk vormen de spoorwegstakingen. Het duurde eenigen tijd, voordat de vloedgolf zich naar deze onder half militaire tucht staande en min of meer van hun klassegenooten geïsoleerde arbeiders voortplantte. Des te noodlottiger bleken echter de spoorwegstakingen voor het reeds verzwakte en gedemoraliseerde absolutisme. Tot dusver kon de staat toch nog zijn ledematen roeren en met behulp van het militair gezag, zoo niet de stakingsbeweging meester worden, dan toch zijn heerschappij tegenover haar handhaven. Door de spoorwegstaking veranderde echter de toestand geheel. De staatsmachine wordt tot stilstand gebracht, de nog altijd aanmerkelijke onderdrukkingsmiddelen waarover het absolutisme beschikt, helpen het niet meer. De tot herstel der „rust" noodige militairen kunnen niet meer vervoerd worden, de afgelegen streken worden van het centrale gezag afgesneden; Polen, de Kaukasus, Siberië

---

[1]) De staking in het poolsche schoolwezen nadert haar einde; haar doel, de invoering van de poolsche taal bij het onderwijs, is bereikt. De universiteitsstaking in Rusland bereikte eveneens haar doel door de verstrekking van het zelfbestuur aan de universiteiten, wat deze in de beslissende Octoberdagen tot een steun en een bolwerk der revolutionairen maakte.

worden min of meer aan zich zelve overgelaten.[1]) Na de economische, de maatschappelijke en de administratieve desorganisatie voltrekt zich door de spoorwegstaking de desorganisatie van den staat. Bij dat alles heeft zij het onschatbaar voordeel dat zij de revolutie naar het platteland draagt en daarmee tot een aangelegenheid van de gansche bevolking maakt. De boeren, wien men natuurlijk de vreeselijke gebeurtenissen uit schier alle groote en industrie-steden van het rijk onthield, kunnen zich door den stilstand der spoorwegen overtuigen, hoever het met de desorganisatie der staatsmacht reeds gevorderd is.

Door de russische gebeurtenissen blijkt de staking de passende vorm voor elke revolutie waarin het industrieele, klassebewuste proletariaat de belangrijkste massakracht uitmaakt, ook wanneer het niet voor zijn laatste oogmerken, voor de socialistische maatschappij-inrichting, strijdt.

De staking als vorm van revolutie neemt natuurlijk veel heftiger, beslister vormen aan dan de betoogingsstaking en de binnen wettelijke perken verloopende pressiepogingen der laatste jaren in West-Europa. Voor de strijdende arbeiders staat bij de revolutie-staking alles op het spel; voor de verovering van een nieuwe staatsorde waagt zij vrijheid en leven. Zij deinst er niet voor terug, in den strijd de oude wettelijkheid te doorbreken, wijl de strijd juist de stichting eener nieuwe wettelijkheid ten doel heeft. De staking is in zulk geval een nieuwe, bij de ontwikkelde, kapitalistische productiewijze en het moderne proletariaat passende vorm van den burgeroorlog, waarin zich de open borst en het onbeschutte hart tegenover de gewapende macht plaatsen. Slechts het inzicht dat het door dezen vorm van geweld niet kan overwinnen, houdt het proletariaat van den gewapenden opstand terug. Waar echter geweld de bereiking van het doel, de omverwerping van het staatsgezag, nader brengen kan, daar aarzelt het proletariaat niet het te gebruiken. Vandaar plundering en brandstichting in de aan den staat toebehoorende

---

[1]) Wel is het de regeering ditmaal nog gelukt door economisch toegeven de spoorwegstakingen meester te worden. Maar deze beschouwingen strekken ook niet alleen om het werkelijk gebeurde voor oogen te stellen, maar daarenboven om de uitwerkingen te schetsen, die zij in verband met een revolutionnairen toestand *kunnen* hebben en ongetwijfeld ook *zullen* hebben, zoodra het russische proletariaat tot den hernieuwden aanstorm op het absolutisme al zijn krachten samenraapt.

Deze in Maart uitgesproken hoop heeft zich intusschen (einde October) ten volle vervuld.

magazijnen en brandewijndepots, beschadiging van telegraaf en telefoon, pogingen om spoorwegbruggen in de lucht te doen vliegen enz. De revolutionair-politieke staking beteekent geenszins uitsluitend de methode der lijdzaamheid, de revolutie met gekruiste armen, doch de toepassing der economische macht van de arbeidersklasse als voornaamste middel — waaraan alle andere middelen ondergeschikt zijn —, tot desorganisatie van maatschappij en staat.

Niet te vergeten is echter dat, hoewel de russische stakingsbeweging in menig opzicht het voorbeeld van elke toekomstige proletarische revolutie mag zijn, deze niettemin waarschijnlijk in menig opzicht van haar zal afwijken. De beide belangrijkste elementen die bij de aanwending van geweld in aanmerking komen, leger en proletariaat, zien er thans in Rusland, dat zich eerst in den aanvang der burgerlijke ontwikkeling bevindt, natuurlijk heel anders uit dan zij er na vele tientallen jaren van deze ontwikkeling in West-Europa uitzien. Een ruwe beroepssoldateska als de half-barbaarsche kozakken, die geheel buiten de natie staan, kon zich wel onder het absolutistische regime handhaven, doch is met een burgerlijk staatswezen onvereenigbaar. En het russische proletariaat werd wel door de grootindustrieele ontwikkeling tot eenheid en ontwakend klassebewustzijn gebracht, doch vond in den absolutistischen staat den weg tot organisatie versperd; het kon zoo goed als geen school in den massa-strijd doorloopen en had haast geen gelegenheid om zich in discipline te oefenen.

Deze beide omstandigheden maken de veelvuldige toepassing van geweld, het op den voorgrond treden van gewelddadige strijdmethoden in de russische omwenteling begrijpelijk. Het eigenaardige machtsmiddel van het proletariaat, de organisatie, steekt nog in de kinderschoenen, al ontwikkelt het zich dan ook in het verloop der russische revolutie met ontzaglijke snelheid. De wreedheid, waarmee politie en leger ook tegen vrouwen en kinderen in tal van gevallen optreden — gedurende de laatste maanden kwamen niet minder dan honderd gevallen van bloedige botsingen tusschen burgers en troepen voor —, de drijfjachten van het tot dit doel in de „zwarte honderden” georganiseerde gespuis en de verarmde kleine burgerij tegen intellectueelen, joden, armeniërs en arbeiders, —, de door de werktuigen der reactie gepleegde veelvuldige slachtingen — dit alles kweekt

natuurlijk in het volk de diepste verbittering. Deze zoekt een uitweg in de vele aanslagen op beambten, politiechefs, officieren, hooge en lage spionnen. De aanslagen worden tot het gewone verdedigingsmiddel der arbeiders tegen het „witte schrikbewind", bommen worden ijverig vervaardigd [1]), de dynamietwerkplaatsen houden op een toebehooren van kleine terroristische organisaties te zijn. Zoo tracht de russische arbeidersklasse die groepen der bevolking, die tot beulsknechten der regeering gezonken zijn, wier werving voor de heilige zaak des volks uitgesloten schijnt, door geweld vrees in te boezemen. Daarnaast wordt echter voortdurend voortgezet de methode van het vreedzaam inwerken op het leger, de propaganda door onvermoeide schriftelijke en mondelinge agitatie, wier succes in de laatste maanden zich in een gansche reeks militaire opstanden uitte.

* * *

Thans rest nog, eenige algemeene eindconclusies uit de besproken feiten te trekken.

Het eerste wat er uit blijkt is de toenemende veelvuldigheid waarmee het strijdmiddel van de politieke massa-staking door het proletariaat toegepast wordt. Voor twaalf jaren was nog geen enkele dergelijke poging gedaan, van 1893 tot 1901 is er slechts één, in de jaren 1902 tot 1905 echter komen niet minder dan vijf politieke massa-stakingen voor, van de zuivere manifestatie-staking der Zweedsche arbeiders tot de revolutionaire stakingsbeweging van het russische proletariaat. Voorts blijkt, dat de politieke staking, aanvankelijk opgekomen als buiten-wettelijk middel om den wettelijken bodem voor den politieken klassenstrijd, het algemeen kiesrecht te veroveren, in den loop der ontwikkeling ook als afweermiddel tegen inbreuk op bestaande rechten in toepassing komt.

Aan de arbeidersklasse wordt blijkbaar het gebruik van dit nieuwe nieuwe strijdmiddel in zeer verschillende toestanden en bij volslagen verschillende ontwikkelingsmate der economische en politieke verhoudingen algemeen opgedrongen. De theorie heeft, als altijd, slechts de voorhanden feiten te bestudeeren en

---

[1]) Die erste Epoche der russischen Revolution, von L. Martoff. Neue Zeit, pag. 24, deel II, nr. 10.

daaruit de richting der verdere, waarschijnlijke ontwikkeling af te leiden.

Het onderzoek dezer feiten levert de volgende gronden op voor de toepassing en toenemende veelvuldigheid der politieke massa-staking.

Onder den invloed van de kapitalistische ontwikkeling en de socialistische propaganda wordt onder de arbeiders de behoefte steeds sterker naar verheffing van hun economischen en socialen toestand. Het zelfbewustzijn groeit; het verlangen naar verovering en beveiliging van politieke rechten en vrijheden neemt meer en meer toe. Deze groeiende behoefte aan meer rechten en grooter vrijheid, het toenemend zelfbewustzijn van het proletariaat heeft echter geenszins een vermindering van verzet bij de heerschende klassen ten gevolge. Integendeel: zij kanten zich met de grootste hardnekkigheid tegen elke uitbreiding en zekerstelling van de wettelijke strijdmiddelen van het proletariaat. De politieke organisatie zijner klasse, de sociaaldemocratie, verliest schijnbaar in parlementairen invloed, hoe meer het aantal aanhangers toeneemt en hoe belangrijker zijn maatschappelijke positie wordt. In menig geval doen de regeeringen zelfs moeite om den rechtsbodem die de arbeidersklasse tot den klassenstrijd noodig heeft, in te perken en te vernietigen. De politieke massastaking is het resultaat van beide factoren; zij komt voort zoowel uit de toenemende aanvalskracht, het gestegen klasse-bewustzijn van het proletariaat, als uit het toenemend verzet der heerschende klasse. Zij wordt onder bepaalde historische en politieke voorwaarden, als de gisting en opgewondenheid der massa het kookpunt bereikt, met noodwendigheid de verschijningsvorm van de sociaal-politieke crisis, van de scherpe toespitsing der verhoudingen in den klassenstrijd.

Wat nu het verloop van de politieke massa-staking betreft, zoo blijkt uit de aangevoerde feiten, dat hare kansen het minst gunstig zijn, als zij binnen wettelijke perken hervormingen wil afdwingen of bedreigde rechten wil beveiligen, in tegenstelling tot de staking die zich ermee tevreden stelt protest of betooging te zijn, zonder het staatsgezag open strijd te leveren. Het schitterend verloop van de manifestatie- en proteststakingen in Zweden en Italie bracht aan het proletariaat dezer landen een onmiskenbare vermeerdering van zelfbewustzijn en een versterking van haar maatschappelijke positie. De in haar vormen en oogmerken

van deze vredelievende demonstratie-stakingen het verst verwijderde russische politiek-revolutionaire stakingsbeweging bewijst anderzijds de kolossale uitwerking van dit wapen, zelfs in de handen van een percentsgewijs zwakke en weinig in den strijd geoefende arbeidersbevolking. Daarentegen verliepen de pogingen, die lagen tusschen de uiterste grenzen van de vreedzame pressie-staking en de politiek-revolutionaire staking, met één enkele uitzondering (de belgische staking van 1893) zonder resultaat en eindigden met een algeheele nederlaag van het proletariaat. Deze uitzondering echter was het allereerste geval waarin de politieke staking toegepast werd. Zij verraste de heerschende klasse in hooge mate, hoewel de belgische arbeiders reeds lang te voren er toe besloten hadden. Bij de tweede belgische en bij de hollandsche staking daarentegen waren de regeeringen, die de uitbarsting zagen naderen, volkomen toegerust en hadden de meest uitgebreide maatregelen getroffen tot bescherming van hen die bleven doorwerken, tot het bezigen van militairen als onderkruipers enz.

B. DE BEWEERDE ONMOGELIJKHEID VAN DE POLITIEKE MASSA-STAKING.

„Even onmogelijk als onnoodig" — zoo luidt de algemeene formule waarin de onvoorwaardelijke tegenstanders van de politieke massa-staking hun bezwaren kort samenvatten. Onder „onmogelijk" verstaan zij natuurlijk niet, dat elke poging tot politieke massa-staking in de toekomst achterwege blijven zal, maar dat een welslagen dezer pogingen onvoorwaardelijk uitgesloten is.

Eer wij ons tot de positieve voorwaarden der massa-staking wenden, is het noodzakelijk de redenen te leeren kennen die voor haar beweerde onmogelijkheid aangevoerd worden. Wij zullen daartoe voornamelijk aan die partijgenooten het woord geven, die deze redenen uiteengezet hebben bij de enquête van den „Mouvement socialiste" en bij de discussie in onze partijpers. Wel maken niet alle tegenstanders der politieke massastaking altijd nauwkeurig onderscheid tusschen deze en de revolutionair-economische algemeene werkstaking. Wij zullen echter deze verwarring zooveel mogelijk verhelpen, door slechts die bezwaren te vermelden die hoofdzakelijk de politieke massastaking betreffen.

Het eerste argument tegen de politieke massastaking luidt,

dat zij een krachtproef tusschen regeeringsgezag en proletariaat is, die steeds ten gunste van het regeeringsgezag moet uitvallen, wijl het proletariaat onvoorwaardelijk de zwakste partij is. „Elk dergelijk conflict," schrijft W. H. Vliegen in den „Mouvement socialiste," „wordt tot een strijd, die in laatste instantie altijd weer deze eene vraag stelt: wie is sterker, de regeering of de arbeidersbeweging? Nu, de laatste is de zwakste en zij zal het blijven, zoolang zij niet tegen de heerschende klasse opweegt in aanhangers en organisatie. Iedere strijd die ten doel heeft de regeering door een of ander buitenparlementair middel te dwingen een of ander te doen of te laten, heeft ten slotte de macht in den staat tot inzet."

Voor Vliegen spreekt deze overmacht der regeering tegenover de politieke staking van zelf. [1]) „Want er zal nooit algemeen genoeg gestaakt worden, om de regeering tot capitulatie te dwingen. Niet iedereen zal staken. Zelfs in gunstige omstandigheden zal nog een aanmerkelijk aantal arbeiders aan het werk blijven. In geval van nood kan ieder zijn eigen brood bakken. Scheepvaart en verkeer zijn met militairen in gang te houden. Wel staan de groote bedrijven stil, maar het is onmogelijk dat de productie volkomen stilstaat. In weerwil van de krachtigste agitatie zullen er altijd districten blijven, waar men zelfs boven het gemiddelde zal produceeren. Ja, in het hart van iedere stad zal de industrie in zekere mate in beweging blijven."

Dezelfde opvattingen uit ten opzichte van Duitschland W. Düwell in de „Neue Zeit". Ook hem schijnt een werkstaking, die de groote massa der arbeiders omvat, voorloopig onmogelijk. Meer nog: hij ontkent zelfs voor Duitschland, d. w. z. voor een land met sterke vakorganisatie, de mogelijkheid van een algemeene economische staking in één enkelen tak van bedrijf. En dit op grond van de groote macht der christelijke vakvereenigingen, waarin de arbeiders door den clerus beheerscht, bewust tot tegenstanders van de moderne arbeidersbeweging opgevoed worden. „Als de clerus op een gegeven oogenblik een actie van de arbeiders als tegen de belangen van kerk en godsdienst gericht uitlegt, zou de slagorde uiteengescheurd zijn; vele duizenden, hon-

[1]) Uitgezonderd in het geval dat ook het niet-socialistische proletariaat en de kleine burgerij de staking ondersteunen en een deel van de bourgeoisie de regeering in den steek laat. In dit geval is echter de staking *onnoodig*. („Mouvement socialiste", bld. 248.)

derdduizenden, die zich wellicht spontaan bij de beweging aangesloten hadden, zouden afvallig, berouwvol het clericale gebod volgen. Maar het zou zoover niet eens komen. Een spontane staking moest, als haar elke voorwaarde tot een overwinning ontbreekt — zoo men niet in een een-, twee-, driedaagsche algemeene werkstaking, die niet in bloed en ijzer ondergaat of niet door den honger bedwongen wordt, een nastrevenswaardige overwinning ziet — spoedig zonder resultaat verloopen; bij een georganiseerde algemeene werkstaking zouden zich de honderdduizenden leden der kerkelijke organisaties heelemaal niet aansluiten." („Neue Zeit," XXIII, 1, 8, bl. 250. W. Düwell, Zur Frage der Generalstreiks.) Düwell vindt het onzin, een politieke staking te wagen, zoolang de katholieke arbeiders niet tot zelfbewustzijn ontwaakt zijn, d.w.z. zich bij de sociaaldemocratie aangesloten hebben.

Maar ook dan nog, meent hij, zal de staking niet algemeen genoeg zijn, om de heerschende klassen in ernstige verlegenheid te brengen. Er zijn behalve de in de christelijke vakvereenigingen georganiseerde arbeiders nog vele andere, die het kapitaal met hart en ziel toegedaan zijn. „Gesteld dat het ons gelukken kan, deze bewuste tegenstanders in geestdrift te brengen voor een algemeene werkstaking, dan hebben wij altijd nog de onverschilligen niet gewonnen. Hun aantal is groot! Bij dezen komen nog de „ontmanden," zij die door den druk van het kapitaal alle wilskracht verloren hebben. Tot hen behooren vrijwel al die „jubilarissen," die zich sedert twintig jaren op een en dezelfde fabriek afsloven. Een staking past volstrekt niet in de voorstellingswereld van zulke lieden; bovendien is hun voortdurende zorg, niets te doen wat hen eventueel zou kunnen berooven van het genot der door de fabrieksfondsen voorgespiegelde voordeelen. Voor vele bewoners van aan de fabriek toebehoorende huizen is het bewustzijn, dat zij bij ontbinding van het arbeidscontract ook terstond de woning moeten ontruimen, voldoende om iedere gedachte af te wijzen als zouden zij tegenover den patroon een of andere oppositioneele daad kunnen begaan. Daar komt bij dat in de bewerkingsindustrie de mogelijkheid bestaat om in geval van nood voor een groot deel der productie snel aan ongeschoolde arbeiders het werk te leeren. Dat is voor zulke arbeiders ook met een betrekkelijk aanmerkelijke verbetering van hun economischen toestand verbonden. Men zal genoeg menschen vinden, die een zoo gunstige gelegenheid niet zouden versmaden." (Bl. 251.)

Moeielijker dan de arbeiders te winnen zou het nog zijn, ze gedurende verscheidene weken zoo bijeen te houden, als het, wilde de staking eenige kans op succes hebben, volgens de meening dezer partijgenooten volstrekt noodzakelijk zou zijn.

Het beeld eener politieke massa-staking, zooals het hier geschetst werd, heeft voor de heerschende klassen weinig schrikwekkends. De groote meerderheid der aanhangers van de christelijke vakvereenigingen, de talrijke onverschilligen en zwakkelingen blijven aan het werk; de ongeschoolde arbeiders nemen de plaatsen der geschoolde in. In geen enkelen tak van productie, zoomin als in eenige stad staat de productie volkomen stil, veeleer wordt zij overal, zij het dan ook niet zonder moeite, gaande gehouden, in de achterlijke streken zelfs boven het gemiddelde opgevoerd. Voor het verkeer is evenmin gevaar, daar dit door militairen in gang gehouden wordt. Nu, zulk een massa-staking zal aan staat en bourgeoisie geen al te groote zorg baren! De kapitalistische maatschappij zal het met haar zonder veel moeite klaarspelen. Wat Vliegen en Düwell daar beschrijven, is een.... mislukte poging tot staking. Zoo, als deze partijgenooten haar voorstellen, vertoont de politieke massa-staking den heerschenden klassen een zeer onschuldig gelaat. Dit wordt echter anders, zoodra de gevolgen voor het proletariaat ter sprake komen. Hoewel een groot aantal arbeiders aan het werk blijft, wordt het proletariaat als consument toch door de duurte der levensmiddelen zwaar getroffen. Honger en koude heerschen in zijn rijen en drijven het onweerstaanbaar tot de aanranding der burgerlijke rechtsorde, tot geweld.

„Als de productie stil staat," schrijft Vliegen, „wordt ieder sociaal bestaan onmogelijk. Geen levensmiddelen op de markt, scheepvaart en spoorwegverkeer zijn onderbroken; de hongersnood vangt aan; de koude eischt haar offers. Ja, wie zal het eerst honger moeten lijden? De proletarier. Wie zal het eerst moeten bevriezen? De proletarier. Zeker, de gansche maatschappij wordt aan een schrikkelijke crisis blootgesteld, maar zooals bij alle crisissen is het de proletarier die het eerst en het ergst lijdt." („Neue Zeit, XXII, I, no. 7.)

„Een algemeene werkstaking, die dezen naam verdient, moet noodzakelijk tot gewelddadige revolutie gedreven worden, maar in de ongunstigste omstandigheden die men zich denken kan. Want het is niet de bezittende klasse, die het meest door

het gebrek aan levensmiddelen, kleeren en brandstof getroffen wordt; niet zij is het, die het eerst gebrek aan geneeskundige hulp en artsenijen zal lijden, of wier wijken zich in een toestand van voor de gezondheid gevaarlijke vervuiling bevinden zullen. De gansche last van het gebrek aan levensmiddelen zal dus in deze dagen van duurte op de arbeidersklasse vallen. De heerschende klasse zal zoo noodig gewapenderhand de winkels der paar arbeiderscoöperaties ledigen, waarop honderdduizenden arbeidersgezinnen voor hun bestaan zijn aangewezen. De rijken kunnen het land verlaten, zoodra de staking uitbreekt, de arbeiders moeten blijven en zullen vreeselijke ellende lijden. De heerschende klasse zal er niet tegen opzien, waar het gaat om haar bestaan, de machinisten met den revolver te dwingen de locomotieven te besturen. Het lijden zal de armen tot vertwijfeling drijven, hongeroproeren zijn zeker. Plundering is onvermijdelijk; het geweer zal spreken, de mitrailleuse zich laten hooren." (H. van Kol, Mouvement socialiste, bl. 232—233.)

Maar de regeeringen zullen deze onvermijdelijke gewelddaden niet eens afwachten, om de staking neer te slaan. In de „Sozialistische Monatshefte" (November 1904) betoogt J. Leimpeters, dat het staatsgezag terstond na het proclameeren van de staking den staat van beleg afkondigen, het vergaderrecht opheffen en elke beraadslaging onmogelijk maken zal. De staking zou de reactie in de kaart spelen! „Nu of nooit zou het parool van jonker en jonkersmaat zijn, nu ligt de hydra overwonnen ter aarde, nu zullen wij haar de koppen vertrappen."

Wel spreekt Leimpeters hier slechts over duitsche toestanden. Hyndman echter is van meening, dat de politieke massastaking overal tot gewelddadig ingrijpen der regeering moet leiden, indien niet reeds te voren de ellende, de gedachte aan vrouwen en kinderen de strijders tot overgave dwingt. „Een algemeene werkstaking, d.w.z. een totale onderbreking van de productie door het geheele proletariaat van een land, eindigt noodzakelijk met de toepassing van geweld, eerst door de heerschende klassen en de regeering, dan ook door de arbeidersklasse die zich verdedigen moet."

Maar, mag men vragen, zal een regeering er niet tegen opzien, in tijden van algemeene opgewondenheid met brutale willekeur op te treden, zoolang de massa vreedzaam blijft? Zal zij niet vreezen moeten, dat onder zekere omstandigheden de pu-

blieke opinie zich keert tegen hen die het eerst geweld toepassen?

Neen, antwoorden de tegenstanders van de politieke staking, een regeering zal daarvoor nimmer behoeven te vreezen, want de publieke opinie zal steeds tegen de arbeiders zijn en elke actie tot onderdrukking der staking billijken. „Reeds de bedreiging met zulk een staking zal de tusschenklassen, den middenstand, in de armen onzer vijanden drijven, want deze talrijke klasse zal de eerste slagen ontvangen en van haat vervuld zijn tegen het proletariaat, de oorzaak van zijn lijden. Alles wat niet volkomen socialistisch is — en dat zal nog langen tijd de groote meerderheid der natie zijn — zal zich tegen ons verheffen en den vijand versterken die beschikt over het regeeringsgezag, zoowel als over het leger." (Van Kol in den „Mouvement socialiste", bl. 233.)

Zoo zijn wij weder bij ons uitgangspunt aangekomen. Het proletariaat zal de politieke massa-staking nimmer zegevierend voltrekken, wijl het alleen te zwak is en van eventueele ondersteuning door andere klassen geen sprake kan zijn. De staking zal nooit algemeen genoeg zijn om den heerschenden klassen ernstige schade toe te brengen, nog minder om hun bestaan te bedreigen. Het proletariaat echter zal tot schrikkelijke ellende vervallen, de honger zal de arbeiders tot vertwijfeling brengen. De staat zal hen, met instemming van de gansche maatschappij, met geweld onderwerpen en hun zinneloos onderstaan in bloed verstikken. Zoo *kan* niet slechts, neen, zoo *moet* iedere ernstige poging tot een politieke staking er uitzien.

Een korte beschouwing dezer bezwaren leert ons, dat het den bepleiters dezer opvatting aan logica mangelt. De volstrekte tegenstanders van de politieke staking streven er zoo ijverig naar al haar schaduwzijden te ontdekken, dat zij niet bespeuren, hoe het tweede lid hunner argumentatie niet sluit op het eerste. Want één van beide: òf de werkstaking is *algemeen* (wat niet hetzelfde is als *volstrekt*), òf zij is *niet* algemeen. Is zij zoo algemeen dat voortbrenging en verkeer stilstaan, gebrek aan levensmiddelen ontstaat enz., dan lijdt het proletariaat, maar de staking heeft de bedoelde uitwerking (indien zij daarom ook al nog geenszins haar doel behoeft te bereiken). Staat en maatschappij worden geschokt en gedesorganiseerd. Is zij echter daartoe niet algemeen genoeg, blijven voortbrenging en verkeer eenigermate in gang, welnu, dan mislukt de staking. Dan echter kan wel een

zekere prijsstijging, kan onder het proletariaat gebrek en ontbering ontstaan, maar tot schrikkelijke ellende, tot hongersnood met zijn consequenties zal het moeilijk kunnen komen en dus zal ook het hongeroproer, de uitbarsting van vertwijfeling uitblijven. In dit geval echter lijkt het niet zeer waarschijnlijk, dat staat en maatschappij de toch reeds machtelooze staking met de uiterste inspanning, met bloed en ijzer, zullen neerslaan. Dit zou een zeer slechte taktiek zijn en het beste middel om het proletariaat te verbitteren, het den samenhang te geven dien het blijkbaar nog niet bezat. Veel waarschijnlijker is het, dat de staat de mislukte staking rustig zal laten begaan, tot de nood de arbeiders weer onder het juk brengt. [1])

Dus: de staking kan mislukken doordat zij niet algemeen geis — of, wanneer zij algemeen is, kan zij hetzij door de uitputting van het proletariaat ineenzinken, hetzij met geweld onderdrukt worden. Onwaarschijnlijk is het echter, dat zij door deze beide omstandigheden tegelijkertijd mislukken zal. Maar zelfs als zij door een dezer mogelijkheden mislukken kan, dan is het toch niet noodzakelijk dat dit gebeurt. Haar welslagen is niet van te voren onder alle omstandigheden uitgesloten, zooals wij verderop zullen uiteenzetten. Het is vooral van belang, dat het ons duidelijk is, wat de politieke massastaking bedoelt, wat haar bereikbaar doel is.

C. Doel en vormen van de politieke massastaking.

De politieke massastaking kan, naar de ervaring leert, door het proletariaat in velerlei situaties toegepast worden, uit velerlei toestanden voortkomen en velerlei doel in het oog vatten. Al naar toestand en doel zal echter haar inhoud, haar beteekenis geheel verschillen. Zij kan *in het begin* van een politieken klassenstrijd van het proletariaat ten doel hebben een parlementair optreden mogelijk te maken; zij kan *in het verloop* van dezen strijd toegepast worden om bedreigde rechten — zij het tegen reactionaire inbreuk, zij het tegen de brutaliteit van het openbaar gezag —

---

[1]) De ervaring van de hollandsche stakingspoging van April 1903 stemt volkomen met deze opvatting overeen. De hollandsche regeering ging niet eens tot opheffing van het vergaderrecht enz. over, aangezien de staking al aanstonds mislukt bleek.

te beveiligen. Zij kan echter ook het eindresultaat van een lange periode der sociaal-politieke ontwikkeling zijn, die de machtsverhouding tusschen bourgeoisie en proletariaat totaal omgewenteld en de tegenstelling tot het uiterste toegespitst heeft. In dit laatste geval zal de politieke werkstaking de vorm zijn van den beslissenden strijd om de politieke macht, van de heerschappij in den staat, en slechts als zoodanig in toepassing komen.

De wijze van toepassing der politieke staking, zoowel als de heftigheid van het verweer dat zij van de burgerlijke maatschappij ontmoeten zal, zijn dus het resultaat van de geheele maatschappelijke ontwikkeling, zooals verderop nader zal worden aangetoond. Het hier gezegde diene echter tot verklaring van het feit der uiterlijk veelsoortige vormen van de politieke staking, van de ongelijksoortigheid van haar doel en methoden, zoowel als van de geestkracht waarmee zij doorgezet wordt.

De politieke staking treedt steeds en overal op als het voor het proletariaat eigenaardige machtsmiddel; in haar is het los van allen invloed en alle contrôle van den burgerlijken staat, in openlijk verzet tegen dien staat. Dat is echter des te meer het geval, naarmate de staking meedoogenloozer doorgezet wordt en naarmate de inzet van den strijd grooter is. Onder „meedoogenloos doorzetten" verstaan wij niet zoozeer het meer of minder gewelddadig optreden en de meerdere of mindere uitbreiding van den strijd, als wel *de energie, die het proletariaat voor het doorzetten van zijn eisch aanwendt*, den blijkbaren wil om het uiterste te wagen.

Een eisch doorzetten wil *elke* politieke staking, — ook haar bastaardvormen, die als „protest- of betoogingsstakingen" aangeduid worden, willen dat. Ook in die gevallen hopen de arbeiders dat de stakingsactie de een of andere gunstige uitwerking zal hebben, hetzij rechtstreeks door beïnvloeding der regeering, hetzij middellijk door beïnvloeding der publieke opinie. Iedere proteststaking heeft beïnvloeding tot doel, want men protesteert slechts in de hoop, door het protest een zekeren invloed op toekomstige gebeurtenissen uit te oefenen. Zoo steekt in iedere betoogingsstaking een stuk psychische pressiepoging, zooals bijv. ook bij de arbeidsrust op 1 Mei. In zulke gevallen echter doet de staking geen poging, de bedoelde uitwerking rechtstreeks *af te dwingen*. Zij wil als 't ware den heerschers slechts de macht en de eenheid van het strijdende proletariaat toonen, hen vermanen

dat het normale voortbestaan der maatschappij berust op het rustig bij den arbeid blijven van het proletariaat.

De protest- of betoogingsstaking is de vorm van politieke staking die in de burgerlijke maatschappij het meest voorkomt. Zij treedt op in situaties, waarbij het niet gaat om belangrijke, fundamenteele, het gansche leven betreffende belangen, doch waarbij de verontwaardiging over een bizonder feit — zooals in Italië — de aanleiding tot de staking vormt, zoomede daar waar wel-is-waar gewichtige belangen op het spel staan, maar de arbeidersklasse niet den wil, de revolutionaire energie heeft om den strijd tot het uiterste te voeren, hetzij wijl zij beoogt het doel langs anderen weg, met minder offers aan goed en bloed te bereiken, hetzij wijl haar leiders haar van den strijd tot het uiterste weerhouden.

Een dergelijke staking was de belgische van 1903. Had het proletariaat na de verwerping van het ontwerp tot grondwetsherziening door de Kamer bij de staking volhard, dan zou deze zich tot stakingsdwangmiddel ontwikkeld hebben, tot staking die aan het staatsgezag den openlijken strijd aanbiedt.

Een dergelijke strijd behoeft nog geen beslissende strijd om de heerschappij in den staat te zijn, gelijk het belgische voorbeeld bewijst. Ook indien de belgische staking doorgezet en overwonnen had, zou zij slechts tot een wijziging van de burgerlijke heerschappij, niet tot haar algeheele vervanging door een proletarisch regime geleid hebben. Het stakingsdwangmiddel kan derhalve ook voor afzonderlijke acties van het proletariaat toegepast worden bij een graad van ontwikkeling, waarbij de verovering der politieke heerschappij nog niet op het spel staat. De stakingsdwang is dan gunstig voor het doorzetten van een aantal oogenblikseischen van het proletariaat, als: intrekking van een ongewenschten maatregel, afkondiging van een gewenscht recht, verandering van ministerie die een andere, voor de oogenblikseischen van het proletariaat gunstiger gestemde regeering aan het roer brengt, enz.

Aan de mogelijkheid om een tot drie dagen lang een betoogingsstaking door te voeren in landen met eenigermate democratische instellingen zal in den boezem der sociaaldemocratie wel nauwelijks ernstig getwijfeld worden. De staking wil in dit geval slechts een versterkte vorm van straatbetooging zijn, doch veel nadrukkelijker werken, daar zij de bezittende klasse

rechtstreeks in haar economisch belang schaadt en — indien zij tot de dagbladpers, het verkeerswezen, de gemeentebedrijven enz. uitgebreid wordt — aan de gansche maatschappij onaangenaamheid en stoornissen bereidt. Intusschen loopt het proletariaat door een dergelijke staking steeds gevaar evenveel in sympathie bij alle andere klassen te verliezen als zij aan indruk wint, — een omstandigheid, die ook sociaaldemocratische tegenstanders van energieke, onvervaarde acties van het proletariaat ertoe gebracht heeft, den arbeiders in ieder geval de uiterste gematigdheid bij de betoogingsstaking aan te bevelen.

Een verder nadeel van deze soort staking is, dat zij bij eventueele herhaling, wat duur of uitgebreidheid — of beide tegelijk — betreft, beslist versterkt moet worden, als haar indruk grooter of ook maar dezelfde zal zijn, een omstandigheid die het op zich zelve reeds onmogelijk maakt haar vaak toe te passen. Kan ook al bij deze staking van een bepaald succes of een eigenlijke nederlaag geen sprake zijn — daar zij naar haren aard van rechtstreeksch resultaat afziet —, dan zal toch haar meer of minder schitterend verloop, haar grootere of geringere uitbreiding, de energie en zelfbeheersching die het proletariaat erbij toont, in ieder geval in verband met den algemeenen toestand een spoedig merkbaren invloed uitoefenen. Zij zal de heerschende klassen voorwaarts drijven op den weg van de door het proletariaat gewenschte concessies of ook integendeel soms deze klassen van concessies afhouden, daar de eensgezindheid en kracht van het proletariaat hun in de staking grooter bleken dan zij meenden. In dit geval zal zij de reactie versterken, maar ook het klassebewustzijn der arbeiders vergrooten, kortom, de staking zal de verscherping der klassentegenstelling sneller voorwaarts drijven.

Het groote meeningsverschil in den boezem der sociaaldemocratie omtrent de toepasselijkheid der werkstaking als politiek strijdmiddel heeft betrekking op de staking die niet volstaat met protesteeren of demonstreeren, maar die een wapen in den strijd tegen de regeering wil zijn. Zij het dat zij voor een belangrijke bizondere actie van het proletariaat aanvaard wordt, zij het dat zij zich ontwikkelt tot den beslissenden strijd om de politieke heerschappij, — is het voor het proletariaat mogelijk, een van beide doeleinden langs dezen weg te bereiken?

Op deze vraag antwoorden de onvoorwaardelijke tegenstanders

der politieke massastaking met: neen. Het schijnt hun uitgesloten dat langs den weg der staking voor de arbeiders groote politieke beslissingen naar hun wensch verkregen kunnen worden. De rijkdom der kapitalistische klassen in geld en verbruiksmiddelen, zoowel als de rijkdom der regeering in georganiseerde dwang- en onderdrukkingsmiddelen maken volgens hun meening de toepassing van economische pressie-pogingen tot een hopeloos onderstaan. Het proletariaat, als de klasse der bezitloozen, kan evenmin de klasse der bezittenden „uithongeren", als het zich tegenover de staatsmacht kan staande houden.

De meening der tegenstanders van de politieke massa-staking, dat de economische nederlaag der heerschende klassen door „uithongering", zooals de geliefkoosde uitdrukking luidt, bij middel van staking onmogelijk is, onderschrijven ook wij volkomen.

Daartoe zou de duur van de staking bij lange na niet voldoende zijn, zij zou het weerstandsvermogen van het proletariaat verre overschrijden.

De staking te beperken tot eenige weinige takken van bedrijf ware belachelijk onvoldoende; elke grootere uitbreiding echter zou voor de arbeiders van noodlottige uitwerking worden, daar zij hun een deel der hulpmiddelen, die de doorwerkende kameraden hun anders verstrekken konden, zou onttrekken.

Het is echter ook nog op andere gronden volstrekt onmogelijk, de heerschende klassen door „uithongering" te verslaan. Zooals G. Eckstein in de „Neue Zeit" (XXII, I, 12) aantoont, kunnen op deze wijze de stoffelijke belangen van zekere categorieën der van meerwaarde levende personen in het geheel niet getroffen worden. Het grootgrondbezit, het geldkapitaal zoowel als het koloniale kapitaal kan men bij middel van staking niet bij de kladden krijgen.

Resten: de industrieele kapitalisten. Dezen kan de staking ongetwijfeld aanmerkelijk schade toebrengen, hierop berust ook *ten deele* haar invloed; maar hen ten ondergang brengen, als kapitalisten vernietigen, dat vermag zij niet. In een langdurigen strijd zou de zege ongetwijfeld ten deel vallen aan hen die zich in het bezit bevinden van alle belangrijke voortbrengingsmiddelen, benevens van alle groote voorraden verbruiksmiddelen. Terecht vestigt Leimpeters in de „Sozialistische Monatshefte" (II, 2, bl. 880) er de aandacht op, dat de staking juist de machtigste kapitalisten het minst kan treffen. De onmetelijk rijke groote financiers,

de spoorweg- en petroleum-koningen, de kolenbaronnen en staalmagnaten, hen allen zou de hevigste economische storm nauwelijks doen wankelen. „De grootkapitalisten zullen", zegt Leimpeters, „in een strijd waarin het voor hen ten slotte om zijn of niet-zijn gaat, door geen achtdaagsche arbeidsrust overwonnen kunnen worden." Ja, als het er om ging, de *kapitalisten* door de staking te overwinnen, tot „niet-zijn" te brengen, dan zou ook een achtmaandsche werkstaking nauwelijks voldoende zijn. Het groot-kapitaal is door de economische werkingen der staking niet te overwinnen, eenvoudig wijl de kapitalisten kapitalisten, d. i. bezitters der voortbrengingsmiddelen zijn.

De heeren monopolisten zouden niet dralen hun voorraden gedurende den strijd tot waanzinnige prijzen te verkoopen en een aardig extra-winstje in te palmen. Zoodra de staking door de economische uitputting der arbeiders beëindigd zou zijn en de productie weer onder de oude maatschappelijke verhoudingen aanving, zou de meerwaarde, die den kapitalisten opnieuw toevloeide, het eventueel geleden verlies spoedig weer vereffenen.

Wel zou de ondergang van vele kleine kapitalisten en hun verdringing door grooteren een der gevolgen van de staking zijn; het tempo der kapitalistische samentrekking zou versneld worden; de arbeidersklasse echter bereikte daardoor slechts dat haar uitbuiters nog machtiger gemaakt werden dan zij te voren waren.

Als *verbruikers* echter kan men de groote kapitalisten nog veel minder te na komen; het uithongeren in dezen zin heeft nog minder kans op succes! De almacht van den rijkdom speelt het zelfs in een belegerde, letterlijk uitgehongerde stad klaar, de gewone weelde te vinden. Dit zou ook gedurende een staking het geval zijn.

Maar de politieke massa-staking stelt zich niet het onmogelijke doel, de kapitalistische maatschappij „uit te hongeren". Wie haar op dien grond bestrijdt, bestrijdt slechts een dwaalbegrip, dat zich in zijn hoofd vormde ten gevolge van de verwarring tusschen *politieke staking* en *economische algemeene werkstaking*. De politieke werkstaking richt zich tegen den staat; zij tracht niet de maatschappij uiteentehalen, doch de politieke machthebbers tot wijken te brengen.

Deze druk op de regeering is zoowel van directen als van indirecten aard. De indirecte druk wordt uitgeoefend door de maatschappelijke crisis die de staking teweegbrengt en die na-

tuurlijk des te heviger uitwerking heeft naarmate zij algemeener is, naarmate zij langer aanhoudt en naarmate de door de staking aangegrepen bedrijfstakken belangrijker zijn voor het maatschappelijk organisme. Het grootbedrijf staakt de productie, het verkeer staat geheel stil of is aanmerkelijk gestoord, de berichten bereiken niet of ongeregeld en te laat hun doel; de prijs der levensmiddelen stijgt snel, verlichting, reiniging, communicatiedienst, misschien ook watertoevoer zijn in de groote steden, de centra der bevolking, afgesneden. Men leeft als in een vijandelijk land, aan de stoffelijke belangen van den middenstand wordt zware schade toegebracht, de handelsbetrekkingen worden met den dag slechter. Ieder bezitter vreest voor eigendom en leven, het geld heeft zijn almacht verloren: deze nieuwe, beklemmende toestand van maatschappelijke machteloosheid vervult de kapitalistische klassen met zenuwachtigen angst. Ieder ziet naar de regeering om hulp uit; zij moet snel en krachtig handelen, den eigendom bewaken en beschermen, rust en orde handhaven, bovenal echter: aan den stilstand van voortbrenging en verkeer spoedig een einde maken, die ontzaglijke massaas rustende arbeiders weer in de mijnen, fabrieken en werkplaatsen opsluiten, opdat het leven zich opnieuw in het oude spoor voortbewege. Hoe echter zal de regeering dat tot stand brengen?

De politieke werkstaking is een nationale opstand: ook in de achterlijke of afgelegen plaatsen, waar nog gewerkt wordt, dreigt zij uit te breken; de gisting grijpt de arbeiders van het gansche land aan. Overal is onrust, overal gevaar. Onderdrukkingsmaatregelen van nationale draagwijdte worden vereischt om de staking meester te worden, d. w. z. het proletariaat te desorganiseeren.

Wel beschikt de huidige staat over geweldige onderdrukkingsmiddelen, maar zal hij ze in dit geval geheel kunnen ontplooien?

Die machtsmiddelen berusten vooral op de kracht van het modern bewapend leger, alsmede op de verkeersmiddelen voor berichten, personen en goederen. Opdat echter de staat zijne machtsmiddelen geheel kunne ontplooien, is het volstrekt noodig dat er een snelle, zekere verbinding bestaat tusschen het centrale gezag en alle deelen van het land. Uit alle bedreigde punten, alle industrieele centra eischt men troepenzendingen, alom verlangt men spoedige, nauwkeurige bevelen. Maar alle verbindingen zijn onzeker, elke regelmatige en snelle communicatie is onmo-

gelijk. De gecentraliseerde staat valt uiteen; elke provincie, elk district wordt aan zichzelf overgelaten, den onderdrukkingsmaatregelen der regeering moet het aan beraamden samenhang, aan eenheid ontbreken.

Dit is echter niet de eenige oorzaak der desorganisatie van den staat. Verderop zullen wij onderzoeken of zijn voornaamste machtsmiddel, het leger, ook zonder eenheid van actie in staat zou zijn om een volksopstand met geweld te onderdrukken en hoe het zich waarschijnlijk tegenover de strijdenden zou verhouden. Hier willen wij enkel opmerken, dat de staking geenszins aan het leger gelegenheid behoeft te bieden om gewelddadig op te treden. Het geweld kan zich niet uiten, zoolang zich geen tot overweldiging geschikt object aanbiedt. De staking behoeft geen oproerig karakter aan te nemen, de massa der stakers kan vreedzaam blijven, botsingen met de gewapende macht uit den weg gaan, plundering, opstootjes vermijden. Zij kan bij elke sommatie uiteengaan, doch steeds weer samenkomen, steeds den onzichtbaren, innerlijken samenhang bewaren die haar door klassebewustzijn en eenparig streven verleend wordt.

Anders bij de heerschers. Onder hen bestaan sedert den aanvang meeningsgeschillen over de vraag, hoe de staking het best en het snelst onderdrukt kan worden. Er zijn vechtersbazen, die energiek optreden, een bloed- en ijzertaktiek eischen; slimmerds, die uittarting of verleiding willen toepassen; gematigden, die een politiek van toegeven wenschen; ontevredenen, die de gebeurtenissen aan onbekwaamheid en besluiteloosheid der regeering toeschrijven. Naarmate de gevolgen der maatschappelijke crisis in hevigheid toenemen, de prijzen der noodigste levensmiddelen — brood, vleesch, melk — stijgen, het gevaar van plundering, van uitspattingen van het lompenproletariaat wast, algemeene ontevredenheid en onzekerheid grooter worden, naar die mate neemt ook de oneenigheid in de rijen der politieke machthebbers toe. Met elk nieuw teeken van hun besluiteloosheid en verwarring dringen de revolutionaire massaas sterker vooruit, groeien hun vastberadenheid en zelfvertrouwen. Het politiek succes nadert als het resultaat hunner economische machtsmiddelen; de overwinningskans keert zich naar hunne zijde, naar de zijde der taaiste en weerstandskrachtigste organisatie. De uitwerking van zulk een succes wordt door Kautsky aldus aanschouwelijk uitgebeeld:

„Slagen de stakers erin, zoolang hun samenhang en doelbewuste lijdzaamheid te bewaren tot zij het regeeringsgezag hier of daar gedesorganiseerd hebben, zij het dat zij erin slagen factoren, die de regeering noodig heeft, op hun kant te halen, zij het dat de regeering zelf door order-, tegen-order, wanorde, verwarring, zwakheid en radeloosheid onder haren aanhang kweekt, dan is het proletariaat op weg naar de overwinning; de bezitters verliezen dan het vertrouwen dat de regeering hen beschermen kan, de vrees komt onder hen op dat elk verder verzet hun tot verderf zou kunnen strekken, zij dringen bij het regeeringsgezag sterk op toegeven aan, zij laten het in den steek om met het opkomend gezag te onderhandelen en te redden wat te redden is; de regeering verliest allen grond onder de voeten en het staatsgezag valt toe aan die klasse die haren organisatorischen samenhang in deze crisis het langst heeft weten te bewaren, wier kalmte en zelfvertrouwen den sterksten indruk maakte op de groote onverschillige massa, die door haar bezonnen kracht zelfs haar tegenstanders ontwapende: aan het sociaaldemocratisch geschoolde proletariaat." (Neue Zeit, XXII, I, 22, bl. 695.)

Deze beschouwingen willen slechts aantoonen, dat de overwinning aan het proletariaat ten deel kan vallen, zonder dat van uithongering, van economische vernietiging der kapitalistische klassen sprake is. Of het echter zoo gebeuren zal, dat hangt af van een reeks voorwaarden en omstandigheden die nog nader onderzocht moeten worden. Thans behoeft slechts dit geconstateerd te worden: met het vervallen van het uithongeringsdoel vervalt ook een aantal onmogelijkheden, die aan het welslagen van elke politieke massastaking anders *noodzakelijk* in den weg staan. Niet de economische, maar de organisatorische meerderheid der klasse wordt beslissend; daarmee verdwijnt elke noodzaak tot een zoo langen duur van den strijd, dat het uithoudingsvermogen van het proletariaat verre overschreden zou worden en onverbiddelijk òf met radelooze onderwerping òf met radelooze gewelddadigheid zou moeten eindigen.

Ongetwijfeld zal ook de overwinning door desorganisatie der regeering niet binnen zeer korten tijd te bereiken zijn. En iedere dag dien zij er in slaagt zich staande te houden en de staking langer te rekken, brengt voor de massa het gevaar van economische uitputting en ineenzakken naderbij, het gevaar dat de nood haar dwingt hetzij den nek onder het juk te

buigen, hetzij de perken der burgerlijke rechtsorde te doorbreken.

Waren de arbeiders slechts in staat den strijd gedurende zeer korten tijd, eenige weinige dagen uit te houden, dan, ja, stond het slecht met hun kansen. Onder bepaalde voorwaarden echter behoeft dit niet het geval te zijn. Bij de beantwoording der vraag: hoe spoedig zal de honger de arbeiders tot onderwerping dwingen, moet men niet vergeten, dat geenszins van een volstrekt, maar slechts van een betrekkelijk gebrek aan voedingsmiddelen sprake kan zijn. In de huidige maatschappij met haar kolossaal ontwikkelde productie-krachten zijn immers te allen tijde groote voorraden verbruiksmiddelen opgestapeld, en voordat deze opgeteerd zijn, verloopt reeds eenige tijd. Er zijn wel enkele levensmiddelen, zooals het brood, die slechts voor zeer korten tijd vooraf bereid kunnen worden, deze kunnen echter zoo noodig door andere, als rijst, boonen enz., vervangen worden. Niet een volstrekt gebrek aan levensmiddelen bedreigt de arbeiders, doch de prijsstijging der waren. Deze prijsstijging zou wel-is-waar, daar de meeste levensmiddelen voor het proletarisch gebruik in minderwaardige qualiteiten aangemaakt worden, vermoedelijk geringer zijn dan bij de eersterangswaren, maar toch zou de arbeidersklasse haar zwaar gevoelen. Voor zulke gevallen komt een reeks hulpmiddelen in aanmerking die het proletariaat gedurende de crisis staande kunnen houden. Vooreerst voor de beter gestelde arbeiders hun eigen voorraden. Menig arbeidersgezin zou zich met zijn spaarpenningen eenigen tijd boven water kunnen houden. In de tweede plaats komt de ondersteuning der vakvereenigingskassen en verbruikscoöperaties in aanmerking; beide zouden het proletariaat tot aanmerkelijken steun kunnen zijn, deze met waren, gene met geld. Verder het crediet dat bakker en winkelier toch ook bij staking, werkeloosheid enz. verleenen, en moeten verleenen, om niet hun proletarische klanten voor altijd te verliezen. Eindelijk de geldmiddelen die den strijders uit de tusschenlagen toevloeien, indien de publieke opinie hun gunstig is. Ten slotte de geldzendingen van het internationale proletariaat.

Zeker, ook in het gunstigste geval zouden de strijdende arbeiders door veel nood en veel ontbering getroffen worden. Maar nood en ontbering komen ook thans bij vele stakingen voor, zonder dat de stakers het daarom aanstonds opgeven. Oneindig veel kunnen de menschen uithouden, als groote

dingen voor hen op het spel staan, als een groote zaak hun geestdrift inboezemt, ja zelfs reeds als een sterke discipline hen bijeenhoudt. De geschiedenis van ontelbare oorlogen en belegeringen leert ons dit, zoowel als die van vele uitsluitingen en stakingen. Bij het proletariaat werken beide elementen samen: opoffering voor een groot doel en discipline; daaruit put het verbazingwekkende kracht.

Ongetwijfeld zou de bourgeoisie er gedurende een revolutionaire stakingsperiode stoffelijk beter aan toe zijn dan de arbeidersklasse; zij zou het voordeel hebben van beter approviandeering, het proletariaat echter het voordeel van minder behoeften te bezitten. De vertroetelde bourgeois gevoelt reeds het ontbreken van de gewone weelde als een ernstige kwelling. De proletariër daarentegen is tegen de ontberingen van het leven gehard en gewoon te derven. Hoe menig arbeidersgezin is er niet, dat bij werkeloosheid of ziekte van den kostwinner terstond tot beperking van den levensstandaard overgaat. De harde school van het leven staalt het proletariaat, geeft het in dagen van strijd een moreel overwicht op het materieel overwicht der bourgeoisie.

Er is dus geen reden om aan te nemen, dat een georganiseerde, gedisciplineerde, over gemeenschappelijke kassen en instellingen beschikkende arbeidersbevolking de staking slechts weinige dagen zou kunnen uithouden. Ook in dit opzicht kunnen de russische gebeurtenissen eenige leering verstrekken. Zij toonen, hoe zelfs ongeorganiseerde, ongeschoolde massaas met ellendigen levensstandaard den strijd verscheidene weken konden voortzetten, zonder dat hongeroproeren uitbraken.

De russische arbeidersklasse heeft echter bovendien de politieke massastaking toegepast in een vorm, die het mogelijk maakt haar over weken en maanden uit te breiden, zonder het proletariaat door volledige uitputting in gevaar te brengen. De algemeene werkstaking wordt om zoo te zeggen geparcelleerd; het komt niet tot een algemeen, gelijktijdig nederleggen van den arbeid in alle belangrijke takken van bedrijf, doch de beweging neemt den vorm aan van een reeks zoowel gelijktijdige als opeenvolgende stakingen, die voortdurend zoowel in nieuwe bedrijven uitbreken als zich in oude herhalen. Deze sleepende vorm van de politiek-revolutionaire werkstaking kan wel niet zoo snel een beslissing brengen als het algemeen, gelijktijdig nederleggen van den arbeid in de belangrijkste takken van productie; zij lijkt in

aard en gevolgen minder op een stormloop dan op een beleg. Op den duur echter kan zulk een stakingsbeweging, die elke bestendigheid van het maatschappelijk leven ondermijnt, die industrie en handel van elk gevoel van zekerheid berooft, ongetwijfeld de desorganisatie van den staat bewerkstelligen. Daartoe is het bovenal noodig, dat het proletariaat in staat is, de stakingsbeweging met korte tusschenpoozen steeds weer opnieuw te beginnen, de rustige productie tot uitzondering, stilstand en crisis daarentegen tot den gewonen maatschappelijken toestand te maken, dus alle normale maatschappelijke verhoudingen op den kop te zetten.

Deze beschouwingen hebben geenszins ten doel te loochenen, dat de approviandeering der massa gedurende een politiek-revolutionaire stakingsperiode tot de moeilijkste vraagstukken behoort. Dit vraagstuk wordt echter niet opgelost door, zooals de onvoorwaardelijke tegenstanders der politieke staking in onze gelederen doen, de moeilijkheden opeentestapelen, zich daardoor elk uitzicht te versperren en van de oplossing zonder meer aftezien. De studie der geschiedenis leert ons, hoe elke revolutie de voortbrenging min of meer tot stilstand brengt. Er is nauwelijks ooit een revolutionaire crisis geweest, die niet voor de volksmassa armoede en gebrek op groote schaal meebracht. De geschiedenis leert ons echter ook dat een revolutionaire beweging niet noodzakelijk behoeft te mislukken en leert ons verder dat de verscherping der revolutionaire crisis een noodzakelijk gevolg van de ellende der volksmassa was. Vooral de studie der groote fransche revolutie is in dit opzicht zeer leerrijk.

Uit de voorgaande beschouwingen over de hulpbronnen die den arbeiders bij een politieke massastaking ten dienste staan en over de vormen die zij kan aannemen, blijkt in ieder geval dat het niet volstrekt haar noodlot behoeft te zijn, reeds in de eerste dagen van den strijd, voordat de overwinning nog in het verschiet kan zijn, de rechtsorde te doorbreken en een nederlaag te verwekken. Daarmee echter vervalt de tweede „onmogelijkheid" die aan een eventueele overwinning in den weg staat: de onvermijdelijke botsing met de gewapende macht. Wil de regeering met behulp van het leger, d. i. door geweld, de staking meester worden, dan kan dit slechts geschieden doordat de stakers van het doelbewust passief verzet tot het actief verzet overgaan. Want om het passief verzet te breken, om de arbeiders met

geweld weer aan den arbeid te drijven, daartoe is de kracht van het machtigste leger niet toereikend. Bij de eigenlijke grootindustrie is iedere poging om de arbeiders tot voortbrenging te dwingen onmogelijk. In het verkeerswezen en in den berichtendienst zullen pogingen tot dwang eer aangewend worden. Of zij echter iets zouden kunnen uitrichten, is een andere vraag. In het moderne, op groote arbeidsverdeeling berustende productieproces grijpt alles ineen; zoodra het functioneeren van een onderdeel onderbroken wordt, is het gansche organisme gestoord. Dit geldt voor ieder afzonderlijk bedrijf zoowel als voor het geheel van den maatschappelijken arbeid. Nemen wij bijv. het spoorwegbedrijf. Van Kol voert het geval van den machinist aan, die met den revolver tot den arbeid gedwongen zou worden. Hoe is hij echter in staat dien arbeid te volbrengen, als niet eveneens stokers, seinwachters, rangeerders enz. den hunne verrichten? Zijn arbeid is toch slechts een enkel raadje in het ontzaglijk samengesteld mechanisme van het moderne verkeer. Moet het geheele spoorwegpersoneel „met den revolver" tot den arbeid geprest worden? Is de staking algemeen, dan zal het leger niet toereikend zijn om de arbeiders tot de voortbrenging te dwingen. Dit is in strijd met het karakter van het moderne productieproces. Toepassing van geweld tot dit doel kan slechts sporadisch plaats vinden en zal op het totale verloop van den strijd nauwelijks invloed hebben.

D. De voorwaarden tot de politieke massastaking. [1]

De eerste voorwaarde tot de politieke massastaking is een talrijk, in het grootbedrijf samengetrokken proletariaat. In landen waar de samentrekking van het kapitaal gering, het proletariaat zwak in aantal en versnipperd is, de kleinburgerlijke productiewijze de overhand heeft, het grootste deel van de bevolking op het platteland leeft, vrije boeren en ambachtslieden haar ruggegraat vormen — in zulke landen is de overwinning van de politieke massastaking evenzeer uitgesloten als die van het proletariaat in het algemeen. Zoodra echter de kapitalistische ontwikkeling zoover gevorderd is, dat zich een, zij het dan ook verge-

[1]) Waar in het hier volgende van de voorwaarden tot de politieke massastaking sprake is, worden steeds de voorwaarden niet tot de *poging* ertoe, maar tot haar welslagen bedoeld.

leken bij de totale bevolking nog zwak, grootindustrieel proletariaat gevormd heeft, zal, wanneer andere strijdmiddelen, bovenal politieke rechten nog ontbreken, de politieke staking toegepast kunnen worden. Bij een gezamenlijken strijd van alle moderne klassen tegen voorkapitalistische staats- en uitbuitingsvormen zal zij ook het eigenaardig-proletarische revolutionaire wapen vormen en maatschappelijke gevolgen teweeg brengen die, indien zij ook al op zichzelve niet voldoende zijn om het bestaande staatsgezag omver te werpen, toch aanmerkelijk daartoe kunnen bijdragen.

Haar gansche kracht echter zal de politieke staking slechts in economisch hoogontwikkelde landen kunnen ontplooien, in landen waar de agrarische bevolking bij de industrieele ten achter staat en het proletariaat een aanzienlijk gedeelte van de totale bevolking uitmaakt. Hoezeer dit reeds in de landen van het ontwikkeld kapitalisme het geval is en steeds meer wordt, bewijzen de volgende cijfers:

Duitschland

1882:	zelfstandigen	344,	onzelfstandigen	640	per	1000.
1895:	„	249,	„	751	„	1000.

Belgie

1895:	„	183,	„	817	„	1000.

De Duitsche cijfers hebben betrekking op industrie, handel en akkerbouw, de Belgische alleen op de industrie. In Duitschland vormden dus de zelfstandigen in 1895 24,94 percent der bevolking, de arbeiders 75,06 percent.

Niet alleen echter de massale opeenhooping van het proletariaat moet in aanmerking genomen worden, maar ook zijn samenstelling.

Hoe talrijker deel der arbeidersklasse van een land in de midden- en grootbedrijven samengetrokken is, des te grooter is de mogelijkheid van de politieke massastaking. Haar kansen tot welslagen zijn gunstiger bij een in aantal zwakker, maar in grootindustrieele bedrijven samengetrokken proletariaat, dan bij een wel talrijker, maar over een menigte kleinbedrijven verspreide arbeidersklasse. Deze is voor de propaganda moeilijk toegankelijk, zij leeft in grooter moreele afhankelijkheid van haar broodheeren, het kost oneindige moeite haar in een economische of politieke beweging mee te sleepen; bij haar zou de politieke staking slechts geringe kansen hebben, in elk geval zou zij zich slechts

langzaam kunnen uitbreiden. In de productie zijn de kleinbedrijven onafhankelijk van elkaar, de stilstand van het eene heeft volstrekt niet noodzakelijk den stilstand van het andere ten gevolge. In de grootindustrie echter wordt ten gevolge van hun hoogere organisatie de gansche productie van een bedrijf tot stilstand gebracht, als een deel van de in dat bedrijf tewerkgestelde arbeiders het werk neerlegt.

De neiging van de kapitalistische productiewijze is de voortdurende groei van het groot- en midden- ten koste van het kleinbedrijf. Hoe snel deze centralisatie plaats heeft en hoe ver zij in de ontwikkelde industrielanden reeds gevorderd is, daarvan getuigen de volgende cijfers over de beweging der klein-, midden- en grootbedrijven in Duitschland:

Bedrijven

	1882	1895	Vermeerdering of vermindering	
Kleinbedrijf: eenpersoons bedrijven	1.877.872	1.714.351	— 163.521	— 8,7 pct.
gezellenbedrijven 1—5 personen	1.004.896	1.220.372	+ 215.376	+ 21,4 pct.
Middenbedrijf: 6—50 personen	112.715	191.301	+ 78.586	+ 69,7 pct.
Grootbedrijf: 51 en meer personen	9.974	18.953	+ 8979	+ 90 pct.

Personen

	1882	1895	Vermeerdering of vermindering	
Kleinbedrijf: eenpersoonsbedrijven	1.887.872	1.714.351	— 163.521	— 8,7 pct.
gezellenbedrijven, 1—5 personen	2.457.950	3.056.318	+ 598.368	+ 24,3 pct.
Middenbedrijf: 6—50 personen	1.391.720	2.454.333	+ 1.062.613	+ 76,3 pct.
Grootbedrijf: 51 en meer personen	1.612.247	3.044.267	+ 1.431.020	+ 88,7 pct.

Op elke 100 tewerkgestelde personen vielen in 1895 op het kleinbedrijf 39,9, op het middenbedrijf 23,6 en op het grootbedrijf 36,3 pct; dus op midden- en grootbedrijf samen 60 pct. Van de 10.269.269 arbeiders werkten er in 1895 reeds 5.498.600 in midden- en grootbedrijven.

In België zijn de cijfers van het grootbedrijf nog iets gunstiger. Er werkten in 1896 per honderd arbeiders:

kleinbedrijf	(1—4 personen)	16,56
middenbedrijf	(5—49 „)	19,85
grootbedrijf	(50—500 „)	26,96
(meer dan	500 „)	16,97

Er werkten dus 63,78 pCt. van alle arbeiders in midden- en grootbedrijven. Van dezen behoorden er 36 pct. tot het gecombineerde reuzenbedrijf.

Uit deze cijfers blijkt echter het overheerschen van groot- en reuzenbedrijf nog lang niet zoo sterk als inderdaad het geval is. De samentrekking der voortbrengingsmiddelen is veel verder gevorderd dan die der arbeiders. De duitsche bedrijfsstatistiek van 1895 geeft de volgende verhouding aan als het gemiddeld aantal personen en paardekrachten die aangewend werden in de bedrijven welke met arbeiders en krachtwerktuigen werkten:

bedrijven met	op één bedrijf komen	
personen	personen	paardekrachten
1—5	2,6	0,3
6—20	9,3	2,2
21—100	41,6	16,8
101—1000	231,5	161,2
1001 en meer	1900,8	2247,5

Het is duidelijk dat het aantal paardekrachten veel sneller stijgt dan dat van de in het bedrijf tewerkgestelde personen. Men merke bovendien op, dat één paardekracht met 24 menschelijke arbeidskrachten wordt gelijk gesteld.

Uit dit kolossaal aantal paardekrachten valt, zooals het eindverslag van de bedrijfsstatistiek zich uitdrukt, het geweldige overwicht te verklaren, dat de grootbedrijven in de huidige economie veroverd hebben. In 1895 volbrachten de 296 reuzenbedrijven reeds een vijfde en de bedrijven met meer dan 100 personen meer dan de helft der productie, de kleinbedrijven (beneden 20 personen) echter slechts een vierde.

Eerst uit deze cijfers wordt men de werkelijke overheersching

van het grootbedrijf gewaar. Er blijkt uit, dat als in de 18.953 grootbedrijven de productie onderbroken wordt, de 2.934.723 kleinbedrijven, zelfs vermeerderd met de 191.301 middenbedrijven, hoogstens een vijfde of een kwart van de productie zouden kunnen leveren. Niet de geheele voortbrenging van een industrieel ontwikkeld land behoeft dus stilgelegd te worden, opdat de arbeiders een sterken druk op de maatschappij zullen kunnen uitoefenen. Het stilstaan der grootbedrijven zou voldoende zijn. *Dit echter zou reeds door te voeren zijn, wanneer nog geen 40 pct. der arbeiders van een hoogontwikkeld industrieland als Duitschland in staking gingen.*

De groot- en kleinbedrijven zijn echter niet gelijkmatig over alle productietakken verdeeld. Integendeel. Terwijl in menigen tak van nijverheid het kleinbedrijf nog stand houdt, heeft in andere het reuzenbedrijf reeds haast de alleenheerschappij veroverd. In Duitschland werkten volgens de bedrijfstelling in 1895 van elke 100 personen in het grootbedrijf (met meer dan 50 arbeiders) in de volgende bedrijven:

mijnbouw	95,2	personen
chemische industrie	61,7	„
textielindustrie	59,2	„
machine-industrie	59,0	„
papier-industrie	50,8	„
steen- en aarde-industrie	47,7	„

In den mijnbouw behooren zelfs 45,3 pct. van alle arbeiders tot de reuzenbedrijven met meer dan duizend personen. In de belangrijkste takken der moderne industrie: mijnbouw, staal- en ijzer-, chemische en textielindustrie, is dus de concentratie het verst gevorderd. [1])

Het allereerst in den mijnbouw. En juist in dezen nijverheidstak hebben de werkstakingen, zoals uit ons onderzoek

---

[1]) Het is een hoofdfout van de onlangs in de „Bibliothèque Socialiste" verschenen brochure van onzen partijgenoot E. Buisson over de algemeene werkstaking, dat hij wel het aantal der in groot-, midden- en kleinbedrijf werkzame personen, doch niet hun verdeeling over de verschillende voortbrengingstakken en evenmin het onvergelijkelijk veel grooter leveringsvermogen van het grootbedrijf onderzoekt. De in groot- en kleinbedrijf werkzame personen worden bij hem eenvoudig als productiekrachten aan elkaar gelijk gesteld. Bij deze methode komt Buisson natuurlijk tot een lijnrecht aan de mijne tegenovergestelde slotsom, nl. dat, ook indien de productie in het grootbedrijf volkomen werd stilgelegd, de arbeiders der klein- en alleenbedrijven in staat zouden zijn om de productie zekeren tijd gebrekkig in stand te houden.

naar de economische massa-stakingen van de laatste jaren bleek, haast de sterkste maatschappelijke schokken teweeggebracht en zich tot belangrijke politieke gebeurtenissen uitgebreid. In landen die geen of slechts onbeteekenenden mijnbouw hebben, zal dus aan de politieke werkstaking steeds een harer belangrijkste steunpunten ontbreken.

Slechts in één ander bedrijf bleken de maatschappelijke en politieke gevolgen der werkstaking nog gewichtiger dan in den mijnbouw, nl. in het spoorwegbedrijf. Hier is van concentratie nauwelijks sprake, aangezien de voor dit bedrijf noodige geweldige kapitalen het al aanstonds haast enkel als reuzenbedrijf in den vorm der naamlooze vennootschap lieten opkomen. Het spoorwegbedrijf bevindt zich dus in handen van een klein aantal machtige maatschappijen, of wel de eischen van het verkeer, zoomede militaire overwegingen hebben den staat tot alleeneigenaar der voornaamste spoorweglijnen gemaakt. [1])

In het laatste geval bevindt zich dus het spoorwegpersoneel in dezelfde positie als het post- en telegraafpersoneel. De omstandigheid dat er staatsmonopolie is, verhoogt hun economische afhankelijkheid en de politieke macht van hun broodheer berooft hen — tenzij de staat een volkomen democratie is — van elke politieke bewegingsvrijheid en maakt ook daar, waar hun vereenigings- en vergaderrecht wettelijk gewaarborgd wordt, deze rechten illusoir. Voor de afzonderlijke economische staking ontbreekt hun meer en meer de mogelijkheid; slechts in een tijd van algemeene gisting, ondersteund door de gansche arbeidersklasse, kunnen zij het wagen te staken. De politieke staking is — en wordt voor de spoorwegarbeiders elken dag meer — de eenig mogelijke vorm van staking; zij zetten daarbij echter hun gansche bestaan op het spel.

In hun positie maakt het weinig verschil, of de staat dan wel particuliere kapitalisten als ondernemers fungeeren. De neiging der maatschappelijke ontwikkeling is voor hen in beide gevallen in de richting van toenemende afhankelijkheid, van verminderende bewegingsvrijheid, ten gevolge van hun onontbeerlijkheid zoowel voor het maatschappelijk leven als voor de staatsorganisatie. Want, zijn de spoorwegarbeiders in groote mate van den staat

[1]) Dit geldt slechts voor Europa, niet bijv. voor Noord-Amerika, waar het spoorwegkapitaal nog een heel andere belangrijke politieke rol speelt.

afhankelijk, zoo de staat, naar wij zagen, niet minder van hen. De onderbreking van den spoorwegdienst verlamt de staatsorganisatie en haar middelen tot heerschappij. Vandaar het streven, zoowel waar de staat als ondernemer optreedt, als ook waar dit niet het geval is, om door militaire tucht het spoorwegpersoneel van de moderne arbeidersbeweging af te houden. Vandaar de opkomst van een speciale wetgeving, die de staking van het spoorwegpersoneel tot een misdrijf stempelt dat met lange jaren gevangenisstraf geboet moet worden.

Het is duidelijk dat het spoorwegpersoneel, dat zich geheel in de economische afhankelijkheid van machtige monopolisten, zoomede in de politieke afhankelijkheid van den staat bevindt, voor de politieke massa-staking in een zeer ongunstige positie is. Alle voorwaarden die bij het proletariaat aanwezig moeten zijn, wil het de groote meerderheid der arbeiders van een tak van bedrijf meesleepen, worden *hier* in de hoogste mate vereischt. Niet slechts sterke organisatie, helder klassebewustzijn, diepe ontroering zijn noodig om het spoorwegpersoneel tot staken te brengen, maar daarenboven goede kansen op succes. Dit succes echter moet, zooals Kautsky opmerkt, willen zij zich zonder al te groote gevaren bij een staking aansluiten, in de verwerving van een door het proletariaat beheerschte regeering, van een proletarisch regime bestaan. Bij de protest- of demonstratiestaking, in het algemeen bij iedere staking die niet den beslissenden strijd met het burgerlijk staatsgezag brengt, zal waarschijnlijk van het deelnemen van het spoorwegpersoneel steeds minder, in elk geval slechts in beperkte mate, sprake zijn. Het is dus even kenmerkend als verklaarbaar, dat de massa der spoorwegarbeiders zich bij geen der politieke stakingspogingen van de laatste jaren aangesloten heeft. Zij waagden daarmee te veel; de beweging was in geen enkel geval indrukwekkend, overweldigend genoeg om hen mee te sleepen. In Holland, waar de staking hun eigen zaak betrof, waar de voorafgegane propaganda grootendeels ten doel had het spoorwegpersoneel te winnen, waar zij bovendien kort te voren een sensatie-makende overwinning behaald hadden, staakten van hen nog geen 20 percent.

* * *

Het moderne staatsgezag is het proletariaat in alle stoffe-

lijke hulpmiddelen van politieken en economischen aard verre de baas. Het feit van de politieke staking kan daarin geen wijziging brengen. Zoomin als economisch door uithongering, kan het proletariaat in politiek opzicht den tegenstander overwinnen door machtsontwikkeling van denzelfden aard als de staat aanwendt, door geweld.

In een enkel opzicht echter is het proletariaat de heerschende klasse van huisuit de baas: in aantal. De zelfstandige organisatie van het proletariaat is de stelselmatige toepassing van dit aantal in den klassenstrijd. De politieke staking, vooral als zij meer dan demonstratie of protest, als zij pressiemiddel wil zijn, is een uiterste worsteling tusschen de staatsorganisatie en de proletarische organisatie.

Deze beide zijn echter geheel verschillend van aard: de eerste is dwangorganisatie, de tweede vrijwillige organisatie. De macht der eerste berust bovenal op haar stoffelijke geweldmiddelen; die der tweede, waaraan deze middelen ontbreken, kan de stoffelijke overmacht van den staat slechts door zedelijk overwicht breken.

Niet zoozeer de physieke overmacht als wel de betere organisatie van den heerschtoestel vormt, volgens Kautsky, den grondslag van alle heerschersmacht. Ook bij organisaties van hetzelfde type, bijvoorbeeld bij twee legers, valt het groote voordeel waar te nemen dat — zelfs bij ongeveer gelijk aantal en bewapening — organisatorische meerderheid verschaft. Nog veel dieper gevolgen echter heeft het onderscheid tusschen organisaties van verschillend type, zooals de dwangorganisatie van den staat en de proletarische vrijwillige organisatie.

De moderne, gecentraliseerde, op bureaucratie en militarisme steunende staatsorganisatie beschikt wel over geweldiger heerschappij-middelen als eenige vroegere heerschersmacht, in één belangrijk opzicht echter staat zij, naar bekend is, bij die vroegere ten achter. De organisatie van den feodalen en in geringer mate ook die van den absolutistischen staat was de organisatie der heerschende klassen zelve. Leger, administratie, justitie waren in hunne handen. In den burgerlijk-kapitalistischen staat echter hebben de heerschende klassen zich aan de heerscherstaak onttrokken, om zich uitsluitend aan geldverdienen en aan genot te kunnen wijden. Daarom is de burgerlijke staat minder een organisatie der burgerlijke klasse dan een organisatie, welke aan deze

klasse diensten bewijst. De elementen waardoor hij gevormd wordt zijn niet dezelfde die den staat beheerschen; zij zijn door de kapitalistische klassen gekocht, om hun staatsbelangen waar te nemen. Zij kunnen zonder eenige neiging in dienst van den staat zijn overgegaan, dezen, de bureaucratische elementen, ter wille van de inkomsten, genen, de militaire, grootendeels door dwang geprest. Lang niet alle dienaren van den staat zijn van gelijke liefde tot dien staat vervuld! Integendeel, er is een aantal ontevreden, oppositioneele elementen onder, slecht betaalde en achteloos behandelde beambten, die om hun broodje jaar na jaar veel slikken en geen seconde zouden aarzelen in de ure des gevaars het zinkende schip te verlaten en tot de opkomende machten over te gaan.

Hoe geheel anders bij de proletarische organisatie! Daarin komen slechts menschen van dezelfde positie bijeen, met dezelfde levensbelangen en oogmerken. Vrijwillig komen zij tot de organisatie, in het bewustzijn dat zij die noodig hebben. Haar kracht ligt in de offervaardigheid en de geestdrift, in de liefde der massa; een anderen pijler heeft zij niet. Juist daarom is zij onverwoestelijk. Haar vorm kan vernietigd worden, maar het bewustzijn van samenhorigheid, de eenheid van willen, kan de massa niet ontnomen worden.

De dwang-organisatie, bovenal de militaire, valt uiteen zoodra haar vorm vernietigd wordt. Zoolang een verslagen leger zijn samenhang bewaart, is het in staat een ordelijken terugtocht te aanvaarden; worden echter de organisatorische eenheden ontbonden, zijn alle banden verscheurd, dan is het met de discipline gedaan; de terugtocht wordt een wilde vlucht. Hoe daarentegen geschoolde proletarische massa's, ook waar de vorm der organisatie met geweld vernield wordt, weten te strijden, dat hebben o.a. de duitsche arbeiders gedurende de Socialistenwet getoond.

De vrijwillige, proletarische organisatie kweekt haar eigen leiders. Zij kiest diegenen uit haar midden die haar eigen denken en gevoelen, haar levensbelangen en oogmerken het helderst begrijpen en het duidelijkst weten uit te spreken. Zulke menschen brengt de organisatie echter steeds weer opnieuw voort; daarom is haar geen leider onontbeerlijk; valt hij, dan komen er anderen die in zijn plaats treden. In de dwang-organisatie echter is hij de leider die het beste weet te gebieden, te heerschen en het beste de kunst verstaat om de massa te gebruiken voor doel-

einden die haar vreemd zijn. Zijn persoonlijke bekwaamheden bepalen haar lot. De groote veldheer, de autoritaire minister van een autokratischen staat zijn voor de militaire of bureaucratische organisatie onontbeerlijk; vallen zij, dan raakt alles uit zijn voegen, een periode van onzekerheid en desorganisatie treedt in.

Uit de organisatie spruit voort, op de organisatie berust alle kracht en alle zelfbewustzijn van den modernen proletariër. Zij geeft hem, wat den feodalen edelman zijn wapens gaven, wat den bourgeois zijn geld geeft: weerstandsvermogen, trots en waardigheid. Een ongeorganiseerde arbeider is het zwakste schepsel ter wereld; elke bedreiging doet hem sidderen; maar al te licht berooft het gevoel van afhankelijkheid hem van elken moreelen steun, maakt hem laf en slaafsch.

De organisatie voedt het proletariaat op niet slechts voor den klassenstrijd, maar ook voor het geheele maatschappelijk leven. In de organisatie leert het zichzelf te regeeren. In haar leert ieder enkelling zijn kleine en toevallige belangen ondergeschikt te maken aan die van het geheel waarvan hij een deel is; zijn tijdelijke en toevallige oogmerken op te offeren aan het ook door hem gewilde groote, algemeene doel; hij leert, met één woord, discipline.

De proletarische discipline is het tegendeel van de dwang-discipline der militaire organisatie. Bij deze moet de wil van den enkelling verzwakt, gebroken, bij de proletarische juist gekweekt worden. Hoe sterker de wil, wanneer het inzicht voorhanden is, des te beter. De militaire discipline heeft ten doel elke uiting van den individueelen wil terug te dringen, den mensch voor vreemde oogmerken af te richten, hem de blinde gehoorzaamheid, zonder kennis van het doel des bevelhebbers, tot levensgewoonte te maken. De proletarische discipline leert den enkelling, alle neigingen, die de bereiking van het ook door hem nagestreefde doel bemoeilijken, terug te dringen — ter wille van dit doel zelf. Zij leert hem zijn verstandig Ik te gehoorzamen, dat te midden van een eigen lot bepalende veelheid van gelijk-gezinde kameraden zelfstandiger wordt en in de autoriteit van een zelf gekozen leider een tegenwicht verwerft tegen voorbijgaande neigingen van zijn onverstandig Ik. De militaire discipline verlaagt den mensch door hem af te richten voor hem vreemde oogmerken, welke in strijd kunnen zijn met zijn belangen, zijn

inzicht, zijn geweten. De proletarische discipline verheft hem door het hem mogelijk te maken gemeenschappelijke oogmerken beter te bevorderen. De militaire discipline doodt in den mensch het verantwoordelijkheidsgevoel, de vrijwillige, proletarische versterkt dit.

De vrijwillige discipline maakt het voor het proletariaat pas mogelijk, den strijd te voeren met een vijand die in geweldmiddelen zijn meerdere is, standvastig en kalm te blijven in het gevaar, gelijk de soldaat in den slag. Zij schenkt den leider vertrouwen in de massa, der massa vertrouwen in den leider, ieder enkelling vertrouwen in zijn kameraden. Niet zoozeer om den strijd te aanvaarden heeft het proletariaat discipline zoowel als oefening en gehoorzaamheid noodig, maar om den strijd voort te zetten; bovenal om zich niet door den vijand te laten verschrikken en bedriegen. Strijdlustig blijkt ook, als het eenmaal in beroering komt, het ongeschoolde en ongeorganiseerde proletariaat, menigmaal zelfs in hooger mate dan het geschoolde en georganiseerde, aangezien het minder te verliezen heeft; het is echter in veel geringer mate in staat tot duurzamen strijd. De massa van het ongeorganiseerde proletariaat laat zich door stemmingen beheerschen. Haar moed golft op en neer: heden stort zij zich in doodsverachting op een overmachtigen vijand, morgen stuift zij voor een ingebeeld gevaar uiteen. Zij verschrikt spoedig bij ieder dreigement, wordt door ieder lokaas ontwapend, iedere uittarting brengt haar in woede. Anders het gedisciplineerde, geschoolde, georganiseerde proletariaat. Wel is ook dit toegankelijk voor de menschelijke stemmingen van vrees en hoop, maar het laat zich niet daardoor beheerschen, doch wordt ze meester. Ook in toorn bewaart het zijn bezonnenheid; de ervaring in den strijd heeft het geleerd, zich evenmin te laten ontmoedigen als tot overmoed te laten prikkelen. Slechts een geschoold proletariaat vermag tegenover alle bedreigingen, uittartingen en verlokkingen onwrikbare vastberadenheid te stellen.

Om zich bewust te worden, hoe onontbeerlijk voor het proletariaat in de politieke werkstaking geoefendheid in den strijd en discipline zijn, behoeft men slechts te bedenken welke middelen de politieke machthebbers kunnen aanwenden om de strijders in verwarring te brengen. Wij hebben gezien dat het militair geweld daarom de staking niet meester kan worden, omdat het niet bereiken kan wat alleen aan de maatschappelijke span-

ning en crisis een einde zou maken: de arbeiders tot hervatting van het werk te dwingen. Wel echter kan de staat pogen, de strijders door ontplooiing van al zijn geweldmiddelen bevreesd te maken. Hij kan de rijks- en gemeentewerklieden in massa doen arresteeren; hij kan de arbeiders met geweld uit hun woningen drijven, wanneer deze eigendom van staat, gemeente, spoorwegmaatschappijen enz. zijn; hij kan vergaderrecht en vrijheid van beweging opheffen, de leiders in de gevangenis werpen, — met één woord: de beweging radeloos maken in de hoop een uitbarsting van woede uit te lokken. Hij kan echter ook met middelen van overreding de arbeiders bewerken, dreigen met algemeen ontslag, beloven hun grieven te verhelpen, de oorzaken van den strijd uit den weg te ruimen, zoodra de arbeid maar hervat is. Hij zal valsche geruchten van verraad en moedeloosheid, van hervatting van het werk op andere plaatsen laten verspreiden. Hij zal het lompenproletariaat tot plundering ophitsen en opstootjes aanstoken om de beweging te discrediteeren en het leger een voorwendsel tot geweld te geven. Hij zal zich bedienen van alle bestaande instellingen zoowel als van alle vooroordeelen en van alle bijgeloof, om de arbeiders aan den strijd te onttrekken; hij zal door de kerk de stakers laten vervloeken, door de pers ze laten voorstellen als slachtoffers van buitenlandsche samenzweerders. Wie zich een denkbeeld wil vormen van de duizenden middelen van wreedheid en laagheid die de staat tegen een politieke stakingsbeweging in toepassing zal brengen, herinnere zich slechts het schaamtelooze optreden der russische regeering sedert de Januari-dagen, haar maatregelen van de brutaalste wreedheid tot de meest verfijnde sluwheid.

Een ongeschoolde, ongedisciplineerde arbeidersklasse zal, hoe geestdriftig zij ook den strijd aanvaardt, onder deze omstandigheden allicht den moed verliezen of tot geweld overgaan. Slechts geharde, geoefende strijders zijn in staat tegenover alle bedrog en alle brutaliteit koude verachting te stellen, in ongewelddadig verzet te volharden. Intusschen mag ook hier niet uit het oog verloren worden, dat zijnerzijds de revolutionaire strijd het best geschikt is, om de geschooldheid en discipline van het proletariaat in stormpas vooruit te brengen.

Naast de organisatie van het proletariaat is van gewicht het bewustzijn, de geest die het bezielt en ook invloed heeft op de ongeorganiseerde massa. Ook aan dezen geest stelt de

politieke massa-staking de hoogste eischen. Het proletariaat moet, om groote dingen te kunnen volbrengen, van helder klassebewustzijn vervuld, d. w. z. sociaal-democratisch opgevoed zijn. Het moet in zijn opvattingen en gewoonten steeds rekening gehouden hebben met de mogelijkheid dat een beslissende strijd inzet, als vrucht van den langzaam gerijpten ommekeer in de verhoudingen der klassen. Het moet vast besloten zijn in zulk een geval zijn uiterste krachten aan te wenden tegen de machtsmiddelen der heerschende klassen, voor geen offers aan goed en bloed terug te schrikken. Het moet in allen strijd en arbeid van elken dag het bewustzijn van zijn groote beschavingszending levendig houden, den trotschen wil om de maatschappij om te wentelen.

Slechts een aldus denkend en gevoelend proletariaat — een proletariaat, doorgloeid van revolutionaire gezindheid — zal bereid zijn in beslissende situaties het lijden en de ontberingen van de massastaking op zich te laden, aan haar gevaren het hoofd te bieden; slechts zulk een proletariaat is in staat, zich door een groote vloedgolf van revolutionaire geestdrift over de alledaagsche overwegingen en angsten te doen heenzetten.

Slechts de sociaaldemocratie echter stelt aan het proletariaat groote oogmerken, verheven idealen voor oogen, waarvoor het in geestdrift kan geraken. Waar de arbeidersbeweging, zooals thans in Engeland, grootendeels in de banen van een bekrompen, kleingeestige vakvereenigingspolitiek zich beweegt, waar de burgerlijke rechten voor het grootste deel der arbeiders slechts dienen om met deze of gene der burgerlijke partijen over oogenblikseischen te sjacheren, daar kan de politiek-revolutionaire staking, hoe hecht en uitgebreid de vakorganisatie ook zij, niet in aanmerking komen. Het bewustzijn van het proletariaat dat het een historische zending vervult, zijn strijdlust en zijn revolutionaire gezindheid is en blijft het element dat beslist over de mogelijkheid wel niet van haar *welslagen*, maar van een *poging* tot de politieke massastaking. Daarom was zij in Rusland mogelijk en om dezelfde reden ontbreekt thans in Engeland haar belangrijkste voorwaarde.

De politieke staking is de verbinding van politieken en economischen strijd, de mobilisatie van de economische macht van het proletariaat ter bereiking van zijn politieke doel. Zij maakt

het dus noodig, dat de samenhang van al zijn strijdmiddelen het proletariaat helder voor oogen staat. Waar de politieke en economische organisatie tegenover elkaar staan inplaats van elkaar aan te vullen, waar de vakbeweging antiparlementair is, de politieke partij uitsluitend haar kracht en aandacht richt op den strijd in het parlement, de beteekenis van den buiten-parlementairen strijd onderschat en zich dientengevolge een zekere animositeit tusschen de verschillende vormen der proletarische organisatie ontwikkelt, daar is de politieke staking een uiterst gevaarlijk experiment. Daar bestaat het gevaar dat de massa het politieke doel der staking, zij het betooging of druk, niet helder onderscheiden zal en haar opvatten als een beslissenden strijd die op de vernietiging van het kapitalisme gericht is. Dit strekt er dan weer niet toe om aan de staking de sympathieën van de politieke vertegenwoordigers van het proletariaat te verzekeren; zij zal hun een onzinnige onderneming schijnen, waarbij zij zich onmogelijk van harte kunnen aansluiten. Onder zulke omstandigheden is overwinnen uitgesloten — is de nederlaag noodlottig. De strijd moet in twist en tweedracht eindigen, de arbeiders zullen elkander te lijf gaan op het oogenblik dat de grootste eendracht noodig was.

Ook waar de vakbeweging in de omgekeerde fout vervalt, namelijk slechts op het bereiken van kleine oogenblikssuccessen gericht is, daarin geheel opgaat en in bewuste tegenstelling tot het socialisme staat, kan de politieke stakingspoging slechts mislukken, want het is onmogelijk, dat de opvattingen en gewoonten der massa plotseling een geheel andere richting inslaan.

De ervaring leert dat sociaaldemocratisch bewustzijn, goede verstandhouding en samenhang tusschen vakorganisatie en politieke organisatie, innerlijk samengroeien van beide, nog belangrijker zijn dan de omvang dezer organisatie. In België, waar deze samenhang bestond, waar van ouds de economische met den politieken strijd als een organisch geheel functioneerden, was het aan het proletariaat, toen de overwinning niet te behalen was, mogelijk een ordelijken terugtocht te volbrengen; de organisatie werd ternauwernood geschokt. In Holland, waar deze goede verstandhouding ontbrak, partij en vakvereenigingen niet gewoon waren bij elke gewichtige actie samen te gaan, waar aan de massa der arbeiders het doel der polieke staking volkomen on-

duidelijk was, leidde de nederlaag, naar bekend is, tot een catastrofe voor de vakorganisatie.

* * *

Bij de discussie over de algemeene werkstaking wordt er vaak over gesproken, of de politieke massastaking in dit of dat geval, bijv. tot verovering of beveiliging van het kiesrecht, aangewend moet worden. Wie dit van te voren wil uitmaken, bewijst slechts, dat hij van de psychologische voorwaarden, die zich aan de economische en organisatorische voorwaarden tot den zegevierenden volksopstand moeten paren, niet het minste besef heeft. De politieke massastaking valt evenmin te proclameeren of te verbieden als de een of andere groote werkstaking, een massabeweging, een volksopstand, een revolutie.

Ieder vakvereenigingsleider weet, hoe onmogelijk het is, de massastaking, zelfs als de situatie zoo gunstig mogelijk is, te decreteeren, als de massa niet met haar gansche ziel achter hem staat. Ieder vakvereenigingsleider weet echter ook, hoe moeilijk en vaak onmogelijk het is een staking tegen te houden, als de onwil tot langer lijden en de strijdlust in de massa ontwaakt zijn. De toorn die zich van de arbeiders meester maakt, drijft hen van den arbeid weg; zij *kunnen* niet anders, zij *moeten* staken. Hoezeer ook het „bliksemsnelle" omzichheengrijpen van de staking de burgerij verrast, allen die het proletariaat kennen, weten dat deze toorn geen luim van het oogenblik is, maar de ontlading van een verontwaardiging, die sedert lange jaren van druk, armoede, vernedering opgestapeld is. Welke directe aanleiding de staking ook hebben mag, zij is altijd slechts de laatste droppel in den vollen beker. De kapitalistische orde slaat het proletariaat zoo vele en zoo diepe wonden, dat het, als eenmaal zijn strijdlust ontwaakt, als het eenmaal zijn onverschilligheid en stompzinnigheid afschudt, den strijd tegen de uitbuiters als een zalige verlossing gevoelt.

Daarom kan zich, als diepe verontwaardiging tot het uitbarsten van den massastrijd leidt, met één slag het zielsaanzien der massa wijzigen. Er zijn geen onverschilligen, geen ontzenuwden, geen wederstrevenden meer, allen volgen den stroom der algemeene geestdrift. Daarin verdwijnt individueele zwakheid en onverschilligheid als een stuk drijfhout in de golven der zee. De

diepe plooi der onderworpenheid wordt in de zielen gladgestreken, de overlevering van slaafsche tevredenheid als een oud gewaad uitgeschud. De wil tot vrijheid schemert en slaat de kleine zorgen van het leven naar den grond. Op den voorgrond staat in het bewustzijn der strijders slechts één ding en dit eene schijnt hen geheel te vervullen: *de wil tot den strijd.* „Strijden al moesten wij sterven", „liever sterven dan langer zonder strijd te dulden" — deze grondtoon klinkt uit elken massastrijd. De verlossing uit de alledaagsche, eentonige arbeidskwelling, het bewustzijn zich eindelijk na lange vernedering opgericht te hebben, het zich-één-gevoelen in een groot doel, het volkomen opgaan van den enkelling in de gemeenschap der duizenden: dit alles wekt in de massa een heldengeestdrift. Ongeorganiseerden en warhoofden, ouden en jongen, vrouwen en kinderen worden erdoor aangegrepen. Alle voorzichtigheid wordt vergeten. De stakingsdrift werkt onweerstaanbaar, en gelijk de wolken over den hemel trekken, trekken de scharen der stakers over stad en land. De sterkste teugel van het proletariaat, de eigen verstandige wil, die zich als besluit der organisatie tegenover zijn hartstocht stelt, wordt opzij geslingerd, de proletarische discipline verbroken.

Zulk een opwinding heeft menigmaal der verbaasde maatschappij economische massastakingen en sympathiestakingen voor oogen gevoerd. En slechts een zoo diepe en geweldige verontwaardiging vermag een algemeene politieke staking in het leven te roepen. Niet enkel de georganiseerden worden erdoor meegesleept; integendeel, komt zij op het juiste oogenblik, als uitbarsting van een onweerstaanbare revolutionaire ontroering, dan zal zij ongetwijfeld veel grooter massa's in de beweging meesleepen, als aan het socialistisch bewustzijn in den eigenlijken zin beantwoordt. [1]) Reeds uit de belgische algemeene werkstaking ter verkrijging van het kiesrecht bleek dit; in nog hooger mate uit de italiaansche staking en eerst recht uit de ontzaglijke russische stakingsbeweging.

Dit is natuurlijk slechts het geval, als de ontroering niet

---

[1]) Zie hierover ook: Rosa Luxemburg, Und zum dritten male das Belgische Experiment, Neue Zeit, 2, bl. 208 en vlgg. De schrijfster beroept zich hier, als belangwekkend voorbeeld, op een plaatselijke politieke algemeene werkstaking te Carmaux.

louter de arbeiders van een tak van bedrijf of van een streek, naar *de geheele arbeidersklasse* van een land omvat. Dit kan echter slechts gebeuren bij vragen die de levensbelangen — stoffelijke of ideëele — van het geheele proletariaat ten diepste raken. Zoo diep moet de verontwaardiging, zoo overweldigend het verlangen der massa zijn, dat het hun tot onomstootelijke zekerheid wordt: in de oude verhoudingen kunnen wij niet verder leven; zoo begeeringswaardig moet hun het oogmerk van den strijd zijn, dat ieder zijn economisch bestaan, ja zijn leven met vreugde daarvoor op het spel zet. De politieke massastaking kan dus slechts het resultaat van een hevige moreele crisis in het proletariaat zijn, een uitbarsting van lang opgehoopten revolutionairen toorn. Geenszins echter behoeft zij, zooals Jaurès aanneemt, steeds uit een zeer ongunstigen politieken toestand, dus uit een gevoel van *vertwijfeling* voort te komen. Vertwijfeling afwisselend met ruwe genotzucht en doffe berusting zijn de kenmerkende opwellingen en driften van het onbewuste, ongeorganiseerde proletariaat. Het kenmerk van het bewuste en georganiseerde proletariaat is echter verontwaardiging tegen alle onrecht en vertrouwen op de overwinning. Deze gevoelens, tot het toppunt opgevoerd, drijven het in den strijd. *Van revolutionaire energie doorgloeid, van overwinningsbewustzijn bezield, sterk en geweldig, wijl het blijde hoopt, niet wijl het twijfelt: zoo zal het georganiseerde proletariaat tot de politieke massastakirg overgaan.*

Het is na het bovenstaande duidelijk, dat de politieke staking niet voor bepaalde gevallen aangekondigd kan worden. Doch al laat de storm zich niet bevelen, toch valt hij menigmaal te voorspellen. Zoo kan uit zekere verschijnselen, uit de stemming der arbeiders en hun organen, uit de stijgende opgewondenheid en verbittering, uit het dreigend karakter der manifestaties en demonstraties een uitbarsting van den opgehoopten toorn met eenige waarschijnlijkheid voorspeld worden. Dit aan te nemen, is echter geheel iets anders dan de politieke staking als een bepaalden maatregel voor zeer bepaalde gevallen voor te schrijven of voor een bepaalden termijn aan te kondigen, bijv. als verdedigingsmiddel voor het kiesrecht, als verzet tegen grondwetsschennis, of als middel van aanval ter verovering van een of ander belangrijk politiek recht.

Immers van te voren valt nooit te zeggen, welke gebeurte-

nissen bij het proletariaat dien geweldigen gloed van toorn, van verontwaardiging en geestdrift zullen ontsteken, die voor de politieke massastaking volstrekt noodzakelijk is. Dit hangt samen met de historische ontwikkeling en met de gansche situatie. Een ontgoocheling of ontrechting zal door de arbeiders van verschillende landen anders opgevat worden, ja door de arbeiders van een en hetzelfde land anders op verschillende tijdstippen. Hier komt een der wetten van het zieleleven in aanmerking, die voor de massa zoòwel als voor den enkelling geldt, de wet van actie en reactie. Iedere stijgende lijn gaat in een dalende over, op ieder hoogtepunt volgt een inzinking, en pas als deze bereikt is, kan de beweging naar een nieuw verder hoogtepunt streven. Deze wet verklaart, hoe de eene maal een uitbarsting van verontwaardiging teweeggebracht kan worden door ongeveer gelijke gebeurtenissen, die een ander maal wel een zekeren tegenzin, maar geenszins een storm hadden kunnen teweegbrengen en omgekeerd. De hollandsche arbeiders, die zich onder den verheffenden indruk van de overwinning van het spoorwegpersoneel in toornige verontwaardiging weerden tegen den aanval der regeering op het stakingsrecht, ontvingen zonder bijzondere ontroering een ontwerp-arbeidscontract, dat in zijn oorspronkelijken vorm iedere mogelijkheid tot staken ophief. De italiaansche arbeiders beantwoordden de milaansche slachtingen van 1898, waarbij honderden mannen, vrouwen en kinderen neergeschoten werden, slechts met een dof morren; zes jaren later, bij het bericht der moorden van Buggerru en Castelluzzi, doorwoelde een geweldige toorn het hart van het italiaansche proletariaat — en de staking ontstond als spontane reuzendemonstratie van dezen toorn.

Wel zijn er verschillende factoren, die de uitbarsting van een politieke staking in een bepaald land bevorderen of belemmeren kunnen. Een dier factoren is ongetwijfeld het nationale temperament. Gedeeltelijk is dat een kwestie van ras: zeer zeker zullen onder dezelfde omstandigheden de volkeren van het romaansche ras eer tot spontane opstanden overgaan, dan de flegmatieke en meer bezonnen Noordelijken. Het nationale temperament is echter ook het resultaat van het jonger historisch verleden en van de onder dien invloed gevormde tradities en zeden. Een volk *zonder* revolutionair verleden en revolutionaire tradities zal moeilijker zich verheffen en besluiten de politieke

massastaking als revolutionair middel toe te passen dan een volk *met* revolutionair verleden en traditie. Maar de door de kapitalistische ontwikkeling gekweekte gelijkheid van toestanden dringt het proletariaat van alle volkeren — wat zijn raseigenaardigheden ook mogen zijn en hoe zijn nationaal verleden er ook moge uitzien — dezelfde opvattingen, dezelfde organisatie en strijdwijze op. En noch het koude noordelijke bloed, noch het absoluut gebrek aan alle revolutionaire traditie bij de massa heeft de politieke massastaking van het russische proletariaat verhinderd, zoodra den grootindustrieelen arbeiders het gebruik van dit hun vreemde strijdmiddel door de gebeurtenissen aan de hand gedaan werd.

Onder de veelvuldige omstandigheden, die de uitbarsting van de politieke staking bevorderen of belemmeren kunnen, verdient nog bizondere opmerkzaamheid de sterkte der organisatie. In de oudere landen van het kapitalisme bestaat tusschen het huidige proletariaat en dat uit den tijd van het Communistisch Manifest het verschil, dat het, indien al niets anders, dan toch de vaak in tientallen jaren worsteling veroverde rechten en zijn ontwikkelde organisaties te verliezen heeft. Een op politiek gebied rechteloos, ook een zich wel in burgerlijke rechten verheugend, maar slechts zwak georganiseerd proletariaat zal gemakkelijker voor de politieke massastaking te winnen zijn, dan een proletariaat dat zich in zekere politieke rechten verheugt en sterk georganiseerd is, want dit heeft bij een eventueele nederlaag oneindig meer te verliezen. Komt het echter tot den strijd, dan zal het verder gevorderde proletariaat dien met de uiterste inspanning en met de taaiste volharding voeren.

Hoe omvangrijker en hechter de organisatie is, des te dieper en blijvender is de ontroering waardoor de massa aangegrepen moet worden, om haar in staking te drijven, — des te grooter zijn derhalve ook de kansen op overwinning. Deze kansen hangen intusschen niet alleen af van het aantal en de flinkheid van het proletariaat, maar hierbij komen ook nog elementen te pas, zonder welke de overwinning onmogelijk is, hoe talrijk en sterk de industrieele arbeidersbevolking ook zijn moge, hoe voorbeeldig haar organisatie, hoe machtig de ontroering die haar in den strijd drijft.

De kansen der politieke massastaking hangen, behalve van de kracht en rijpheid van het proletariaat, ook van het karakter van den staat af.

Vaak is de *politieke staking* gesteld tegenover de *parlementaire methode*. Het aannemen van zulk een tegenstelling berust echter op een dwaling. Deze ontstaat hetzij doordat de politieke staking met de anarchistische algemeene werkstaking verward wordt. Deze laatste staat inderdaad tegenover *alle andere* methoden van den proletarischen klassenstrijd als een volstrekt universeel middel, dat in alle omstandigheden met succes toegepast kan worden, als maar het inzicht en de wil voorhanden zijn. Of ook de dwaling berust op de overschatting van het parlementarisme, dat gemaakt wordt tot de eenige methode en de eenige marschroute waarlangs het proletariaat zijn veldslagen leveren en zijn oogmerken bereiken kan.

In waarheid bestaat tusschen parlementarisme en politieke massastaking evenmin een tegenstelling als tusschen organisatie en geestdrift of tusschen discipline en revolutionaire energie. Zij heffen elkaar niet op, doch vullen elkaar wederkeerig aan. Eenerzijds kwam de idee der politieke werkstaking oorspronkelijk op als een middel om den toegang tot het parlementaire strijdperk af te dwingen; aan dit doel zijn ook verscheidene pogingen tot die staking gewijd. Anderzijds is de massa-staking in zijn zachtere vormen van protest en betooging tot dusver slechts toegepast in landen waar tamelijk ontwikkelde parlementaire instellingen bestaan en het proletariaat zich in een niet al te geringe mate van burgerlijke vrijheid verheugt.

In staten van heel of half absolutistisch karakter, met een sterke centrale regeering en schraal ontwikkelde, weinig invloedrijke parlementaire instellingen, is met de politieke staking als wettig betoogingsmiddel, zooals zij in Zweden en Italië toegepast werd, nog nimmer een proef genomen.

Het is in het algemeen twijfelachtig, of zij in zulke staten, vooral in Duitschland, in dezen vorm ooit toegepast zal kunnen worden. De reden waarom de parlementaire instellingen zich hier niet verder ontwikkelen en het proletariaat niet tot grooter bewegingsvrijheid komt, ligt juist in de massale opeenhooping van dit proletariaat, in de sterke ontwikkeling van zijn zelfbewustzijn, in den omvang en de macht zijner organisaties. Deze omstandigheden wederom maken het onwaarschijnlijk, dat de massastaking iets anders zijn kan dan de inleiding tot beslissenden strijd; niet omdat het proletariaat het zoo wil, maar

omdat zijn tegenstanders ook in de meest vreedzame betoogingen de doodsklok van hun politieke heerschappij zouden hooren.

De democratie heeft zich slechts daar volkomen kunnen ontwikkelen, de parlementaire instellingen hebben slechts daar sterke wortels in het nationaal bestaan kunnen slaan en welig omhoog schieten, waar de strijd der moderne burgerij tegen het absolutisme en de feodaal-agrarische klassen viel in een tijd toen het proletariaat nog onontwikkeld en onzelfstandig was. Daar heeft de burgerij, toen haar vijanden verslagen waren, die politieke instellingen, die aan het wezen harer klasseheerschappij beantwoordden, consequent kunnen doorvoeren, zonder te vreezen dat het proletariaat die instellingen zou bezigen als middel om de burgerlijke heerschappij omver te werpen.

Waar echter, zooals in Duitschland, de revolutie-worstelingen van de burgerij met den aanvang van de proletarische zelfstandige organisatie en van den proletarischen ontvoogdingsstrijd samenvallen, daar groeien parlementarisme en democratie niet boven een schraal begin uit. De burgerij waagt het niet met het absolutisme en de feodaal-agrarische klassen volledig af te rekenen, omdat zij in de politieke macht dier klassen, in haar opvattingen, haar zeden een borstwering tegen het opdringend proletariaat vindt. Het stelt zich, evenals met een halve revolutie, met half parlementaire instellingen tevreden. Het neemt de smadelijke geringschatting, waarmee het door de kroon behandeld wordt, gaarne op den koop toe, ten einde de door haar verstrekte bescherming te blijven genieten.

In zulke landen, onder zulke verhoudingen kan de groei der macht van het proletariaat zich niet in een onafgebroken ontwikkeling der parlementaire instellingen toonen. Integendeel: hoe talrijker zijn aanhangers worden, hoe meer zijn maatschappelijke invloed toeneemt, des te geringer zijn de kansen op democratische hervormingen, des te invloedloozer is het parlementarisme, en des te meer schijnen de bestaande volksrechten in gevaar. Politieke reactie in de wetgeving en in de handhaving van bestaande wetten gaat met het verval van het parlementarisme hand in hand: beide ontspruiten aan denzelfden wortel, de vrees voor de moderne arbeidersbeweging. Wel pogen de heerschende klassen, althans haar verstandiger groepen, nu en dan het proletariaat door materieele concessies te lijmen. Maar de politiek van omkooping blijkt zonder resultaat te zijn naarmate het proletariaat

zich zijn taak en kracht bewust geworden is en hoe vaster het de mogelijkheid, om uitbuiting en onderdrukking geheel te doen verdwijnen, voor oogen heeft. Het is echter den heerschenden klassen onmogelijk, het proletariaat door politieke hervormingen in vrijheidlievenden zin te temperen; zij kunnen het er niet op wagen de bewegingsvrijheid van hun vijand te versterken, hem uit de overwinning nieuwen moed en nieuwe kracht te laten putten.

Bij deze voorwaarde dus: de strijd der burgerij tegen het absolutisme en de feodaal-agrarische klassen samenvallend met het begin van den proletarischen klassenstrijd om de socialistische maatschappij, is het verder verloop der ontwikkeling noodzakelijkerwijs zoodanig, dat het proletariaat onmogelijk *in gelijke mate* groeien kan in innerlijken invloed en in uiterlijke politieke macht. Integendeel: de afstand tusschen zijn wezenlijke macht, zijn rijpheid, zijn zelfbewustzijn en de macht die hij in de sfeer van den staat bereikt heeft, moet steeds grooter worden. Zijn politiek-parlementaire successen worden steeds geringer, terwijl tegelijkertijd het burgerlijk parlementairisme zelf steeds meer ouwelijk-machteloos wordt. In dit stadium der ontwikkeling is er niet alleen geen sprake van dat het proletariaat langs parlementairen weg nieuwe rechten en vrijheden zou kunnen winnen, maar het moet er op verdacht zijn om dreigende aanvallen op bestaande rechten af te weren.

Het spreekt van zelf, dat een proletarische actie, die in meer democratische landen wel scherp verzet van den kant der burgerlijke maatschappij zou ondervinden, maar niet als een revolutionaire daad zou worden opgevat, in landen van sterker druk en tegendruk, van antidemocratische levensvormen en zeden, van meer ontwikkelde klassentegenstellingen en van daaruit voortvloeiende grootere spanning, door de tegenstanders veel scherper beoordeeld en met veel grooter eensgezindheid, energie en onvervaardheid bestreden zal worden. Niet zoozeer op het onmiddellijk doel der actie van het proletariaat komt het daarbij aan, niet de abstracte inhoud van den eisch waarvoor het de politieke staking aanvaardt is het in de eerste plaats die haar in de oogen der heerschende klasse tot een revolutionaire onderneming maakt, maar de concrete beteekenis die deze inhoud uit de voorhanden tegenstellingen, uit de krachtsverhoudingen en uit de algemeene situatie put. De politieke massastaking kan in het *eene* land een *uitbreiding* der volksrechten, bijv. van het

kiesrecht, ten doel hebben, maar als kalme betoogingsstaking verloopen, terwijl in een *ander* land een staking tot *verdediging* van het kiesrecht, dus slechts tot behoud van bestaande toestanden, door de regeering als revolutionaire opstand beschouwd en als zoodanig behandeld wordt. Den doorslag geeft niet de abstracte inhoud van den eisch, maar de algemeene politieke toestand, de verhouding der krachten, de vraag of de heerschende klassen zich reeds door het proletariaat bedreigd gevoelen — niet in dit of dat opzicht, maar in haar gansche klasseheerschappij, — of de overwinning op één punt reeds de overwinning over het gansche front beteekent.

Indien ook de arbeiders in zulk een situatie slechts tot staking overgaan ten einde op bizonder dreigende wijze tegen een regeeringsdaad, bijvoorbeeld een beperking hunner rechten, te protesteeren, dan zou toch het karakter van het regeeringsstelsel het onmogelijk maken, dat de staking als betooging verliep. De staat zou de arbeiders dwingen, hetzij de staking aanstonds te beëindigen, hetzij haar, in strijd met hun bedoelingen, tot een beslissenden slag te maken. Den arbeiders zou het onmogelijk zijn, den strijd, zooals het bij de betoogingsstaking het geval is, naar hun goedvinden af te breken, onmogelijk zou ook het compromis of de ordelijke terugtocht zijn, aangezien de regeering aanstonds de strengste maatregelen zou treffen ter onderdrukking van de staking die in hun oogen een ernstige onwettigheid beteekent. Zouden de arbeiders aan dezen druk toegeven en de staking beëindigen, nog eer zij goed begonnen was, dan zou het politieke zoowel als het moreele succes geheel aan den kant van den staat zijn. Het ware voor het proletariaat beter geweest in het geheel niet te strijden, dan een zwakken, matten strijd te wagen, wiens mislukking niet alleen aan zijn zelfvertrouwen, maar ook aan zijn organisaties een zwaren slag moest toebrengen. Hield het proletariaat echter stand, liet het zich door de bedreigingen en de machtsontwikkeling der regeering niet bang maken, breidde de staking zich ten gevolge van de stijgende verontwaardiging steeds verder uit, dan zou het proletariaat, of het wilde of niet, tot den beslissenden strijd gedrongen worden. De als betooging begonnen staking zou zich snel tot den strijd om de politieke macht uitbreiden. Zij zou eindigen hetzij met de volkomen onderwerping van het proletariaat, met de vernietiging van zijn organisatie, de verlamming van den strijd voor jaren, — hetzij

met den val van het heerschend regime, met de instelling van een van het proletariaat afhankelijke regeering.

De vreedzame betoogings- of proteststaking onderstelt dus een reeds half democratischen bodem en een verhouding der krachten, waarbij het proletariaat wel-is-waar zich reeds tot bewust samengaan, tot de mogelijkheid van gesloten optreden verheven heeft, maar toch zijnen vijand niet al te schrikwekkend sterk voorkomt, terwijl zijn macht nog lang niet toereikend is om de burgerlijke maatschappelijke orde omver te werpen. Deze vorm van staking kan dus slechts onder bepaalde omstandigheden en bij bepaalde politieke gebruiken toegepast worden, het best in kleinere staten, bij min of meer democratische instellingen, waar het staatsgezag minder gecentraliseerd, het militarisme niet tot een zoo vreeselijke autonome macht geworden is. Daar is de vreedzame politieke massastaking van eenige dagen duur als indrukwekkende, agressieve demonstratie zeer wel mogelijk. Zij kan tot steun voor den parlementairen strijd in zekere gevallen een geschikt middel zijn om rijpe politieke hervormingen door te zetten, verslechtering te voorkomen en tegen overweldigingen te protesteeren. In al zulke gevallen brengt zij geen bizondere gevaren voor het proletariaat mee. Zij eischt echter een geschoolde en gedisciplineerde arbeidersklasse, die zich volstrekt bewust is dat het karakter van de staking slechts *demonstratiemiddel* is, en die bereid is haar op het eerste teeken der leiders op den vastgestelden tijd te beëindigen, opdat zij niet het karakter eener pressiestaking aanneme.

Het is duidelijk dat het bij de manifestatiestaking niet noodig is dat de gansche arbeidersklasse van een land in staking treedt. Het komt er slechts op aan, druk op de publieke opinie uit te oefenen, en dit kan door het eenige dagen lang stilleggen van de belangrijkste takken van de grootindustrie, van den mijnbouw en van het haventransport bereikt worden. Hoofdzaak is de *hoeveelheid* stakers. Het is niet noodig het geheele openbare leven door het stilzetten van het verkeer enz. te desorganiseeren. Veeleer zou een te algemeene werkstaking in dit geval het doel kunnen voorbijschieten. Wel zullen de reactionaire partijen toch al bereid zijn de demonstratiestaking tot een revolutionaire pressie-poging op te blazen, de leiders als oproerlingen te brandmerken — dat is onvermijdelijk. Maar indien de staking zich ook over de produktietakken van volstrekte, alge-

meene noodzakelijkheid zou uitstrekken, zou zij het grootste deel der bevolking tegen de stakers in het harnas jagen. Waar het dus slechts om het indrukwekkend vertoon eener betooging te doen is, zou Turati's raad [1]) in acht te nemen zijn, om de hoofdeischen van het openbare leven te eerbiedigen, zij het dan ook in geringer mate dan hij voorstelt. Want als, gelijk Turati verlangt, spoorwegverkeer, post en telegraaf, watertoevoer, gezondheidsdienst, broodverzorging, verlichting en dagbladpers, als al deze instellingen vrij van staking zouden blijven, dan zou haar demonstratieve invloed al te zeer verzwakt worden. Ook moet men, gelijk Oda Olberg terecht opmerkt, geen maas in het weefsel der solidariteit onnoodig stuksnijden.

In politiek ontwikkelde democratieën daarentegen, zooals bijvoorbeeld Zwitserland, zou de manifestatiestaking door de meerderheid der bevolking als een onnoodige stoornis van het economisch leven beschouwd worden. Het is dus onwaarschijnlijk dat men zich daar ervan bedienen zal. Waar alle burgers zich verheugen in politieke rechten die het hun mogelijk maken ten allen tijde langs directen weg in het landsbestuur in te grijpen, waar de regeering dus rechtstreeks in den volkswil wortelt, heeft de politieke staking geen recht van bestaan. Een arbeidersklasse, die over de directe politieke wapens van het algemeen kiesrecht, het volksinitiatief en het referendum beschikt, heeft voor den klassestrijd het indirecte middel der politieke staking niet noodig om haar wil door te zetten. De normale ontwikkeling van den klassestrijd is hier de propaganda en organisatie voor het juiste, d.w.z. het den proletarischen klassebelangen dienende gebruik van alle burgerlijke rechten.

Thans valt, in verband met de bovenstaande beschouwingen, nog te onderzoeken, onder welke voorwaarden de politieke staking in het laatste stadium van den proletarischen klassenstrijd — het stadium der ten naaste bij gelijke krachten, het stadium der groote beslissingen — voor het proletariaat gunstige kansen aanbiedt. Dit zal steeds een stadium zijn, waarin de reactie uiterlijk sterk schijnt. Evenmin echter als deze uiterlijke kracht en reactie hetzelfde beteekent als zwakte van het proletariaat (veeleer is zij een gevolg van zijn wezenlijke macht), evenmin behoeven de niet-proletarische klassen eensgezind en gesloten

[1]) Filippo Turati, Lehren und Folgen des Generalstreiks in Italien, Sozialistische Monatshefte 1904, II, afl. 2.

achter haar te staan, bereid om de regeering in haren strijd tegen den opstand der massa bij te vallen en haar gewillig te steunen. Is dit het geval, staan sterke klassen eensgezind achter de regeering, dan zal zij bezwaarlijk door éêne klasse, hoe talrijk en energiek deze ook zij, omvergeworpen kunnen worden.

Wanneer *enkel het proletariaat* met de regeering ontevreden is, maar zij het vertrouwen der middengroepen geniet en leger en bureaucratie haar toegedaan zijn, kan zij den stormloop tamelijk kalm tegemoetzien. Zij zal haar maatregelen nemen in het bewustzijn van haar kracht en consequent en vastberaden tegen de opstandigen optreden. Zijn echter alle klassen min of meer ontevreden met een regeering en staat het voor haar te vreezen dat haar aanhangers vandaag of morgen tot de nieuwe machten overloopen, dan gevoelt zij zich, al doet zij ook nog zoo brutaal, toch innerlijk zwak, handelt weifelend, is noch tot verziende consequentie van handelen, noch tot rustige onschokbaarheid in staat. Zoo'n inwendig vermolmde regeering, die geen klasse meer in vast geloof en trouw tot aanhangster heeft, kan de proletarische stormloop doen ineenstorten.

Kautsky zegt ergens: De moderne ontwikkeling heeft de neiging om de regeeringen te verzwakken en alle klassen ontevreden met haar te maken. Het staatsgezag en de daarachter staande klassen hebben thans in hoofdzaak alles bereikt wat zij willen, zij hebben geen groote oogmerken meer te verwezenlijken: daarom zijn er geen gesloten burgerlijke partijen, geen sterke burgerlijke regeeringen meer. Er is geen groot gemeenschappelijk belang dat de klassen zou kunnen samensmeden, de kleine, plaatselijke en beroepsbelangen treden op den voorgrond, de partijen der bezittende klassen splitsen zich steeds meer in kleine, kortzichtige klieken. De regeeringen echter worden steeds meer tot coalitieregeeringen, wier taak niet meer bestaat in de doorvoering van een groot program, maar in het onder één hoed vangen van de uiteenstrevende elementen, wat slechts mogelijk is door allen te brengen tot het afstanddoen van de rest van hun overgeleverd program, door dus hun wetgevend onvermogen te verhoogen en hun gansche kracht samen te trekken op een of anderen voor de hand liggenden maatregel [1]).

[1]) K. Kautsky, Allerhand Revolutionäres. Neue Zeit, XXII, I, 23.

Er zijn dus maatschappelijke neigingen, die de neiging tot toenemende aaneengeslotenheid en eensgezindheid der burgerlijke maatschappij in het verweer tegen de massa-staking tegenwerken. Het proletariaat behoeft niet noodzakelijkerwijze alle niet-proletarische klassen als een „reactionaire massa" tegenover zich te hebben, als zijn ontvoogdingsstrijd een revolutionair tempo aanneemt.

Zullen echter, ook waar algemeene ontevredenheid met een onbekwame en werkelooze regeering voorhanden is, tegen een opstand van het proletariaat niet alle niet-proletarische elementen zich verheffen en zich tegen het proletariaat aaneensluiten? Zullen zij niet al hun bezwaren en grieven vergeten, als de overwinning van het proletariaat tastbaar nabij komt?

Een beslist antwoord is op deze vraag niet te geven. De groepeering der maatschappelijke krachten hangt in de beslissende phase van den strijd van allerlei omstandigheden af, bovenal echter van de vraag of de middenklassen in een revolutionaire situatie de overwinning van het proletariaat of die der reactie met de grootste vrees zouden tegemoetzien. Met zekerheid beweren, dat deze klassen altijd, onder alle omstandigheden, de zijde der reactie zouden kiezen, zou toonen dat men tweeërlei vergat. Vooreerst, dat coalitie-regeeringen niet in dezelfde mate de belangen van alle klassen behalve de proletarische vertegenwoordigen, doch hoofdzakelijk die van eenige invloedrijke klieken, zooals de geld-aristocratie, de groote monopolisten, de chefs van het leger en de bureaucratie. In de tweede plaats het feit — een tegenhanger van het eerste — dat het proletariaat meer en meer de eenige voorvechter der algemeen-maatschappelijke belangen wordt. Dit is niet slechts het geval, waar het voor goede internationale betrekkingen, voor bevordering van beschaving, wetenschap, openbare gezondheid enz. opkomt, maar ook waar het oogenschijnlijk slecht voor zijn klassebelang strijdt. Zoo zou bijv. een kiesrechtbeperking, die de arbeidende klassen van hun politieken invloed beroofde, indirect de gansche maatschappij treffen en den gang der maatschappelijke ontwikkeling tegenhouden. Dit zou het omhoogkomen der meest reactionaire, meest bekrompene en meest gewelddadige kapitalistische klieken ten gevolge hebben, die een noodlottige politiek van plundering der massa, van tarieven-oorlogen, van dolzinnig militarisme en marinisme, van gevaarlijke koloniale avonturen teweeg zouden bren-

gen. Geenszins echter zou het tot meer aandacht voor de belangen der middenklassen, der kleine burgers en boeren, der intellectueelen leiden.

Maar het feit dat de onderwerping van het proletariaat en de overwinning van de reactie den middenstand geenszins een verbetering, doch een verslechting van zijn toestand zou brengen, beteekent nog volstrekt niet dat de middenstand dit noodzakelijk zal inzien. Het zijn zeer verschillende groepen, met uiterst verschillende opvattingen, levensgewoonten en belangen, die onder dezen verzamelnaam van den middenstand samengevoegd worden. Met den „ouden middenstand", die vaste, eenvormige massa — eenvormig in levensstandaard en in denken —, hebben zij slechts den naam gemeen. Er bevinden zich daaronder brokken van den ouden, onafhankelijken ambachtsstand, die tot de meest bekrompen en reactionaire deelen der bevolking behooren; kleine kapitalisten en renteniers, die bovenal van een regeering rust en lage belastingen verlangen; meesterknechts, voormannen, technici, ambtenaren en beambten, beoefenaars van de vrije beroepen en allerlei intellectueelen. Van de laatste categorieën zullen velen vooruitstrevend zijn, zelfs in normale tijden tot de meeloopers der sociaal-demokratie behooren, sympathie hebben voor veler harer eischen, zoolang het proletariaat vreedzaam en zonder geweld optreedt. Of zij de ontzaglijke wijziging van taktiek, die de massa-staking uitmaakt en die een gevolg van de ommekeer der verhoudingen is, ook zullen begrijpen en ermee zullen instemmen, is intusschen een andere vraag.

In ieder geval echter is duidelijk, dat men deze middengroepen onmogelijk onder één begrip kan samenvatten. Zij zijn geen eenvormige klasse, noch economisch, noch politiek en moreel. Zooals de grondslag van hun bestaan door de kapitalistische ontwikkeling voortdurend geschokt wordt, zooals hun samenstelling aan voortdurende wijzigingen onderhevig is, zal men zich ook op hun gezindheid niet kunnen verlaten. Hun zielestaat is naar tijd en ruimte oneindig verschillend. Al naar overlevering, toestand, oogenblikbelangen en stemmingen sluit zich de eene of andere dezer groepen bij deze of gene partij aan. Dezelfde groep die in het eene land of de eene stad tot de schijnbaar-democratische reactie behoort, zooals het nationalisme, de christelijk-socialen enz., zal zich elders onder de leiding der sociaal-demokratie stellen. Het is algemeen bekend hoe de zielestaat der klasse van de

kleine kooplieden en andere van de eene stadswijk tot de andere verschillen kan, al naarmate zij door afstamming, belangen enz. met het proletariaat verbonden is of niet.

Deze breede lagen zijn het die, in de huidige maatschappij niet rechtstreeks aan den klassenstrijd tusschen de eigenlijke bourgeoisie en het proletariaat deelnemend, grootendeels de „publieke opinie" vormen. Het staat wel buiten twijfel dat de stemmen dezer publieke opinie een zekeren machtfactor in het moderne leven vormen en de regeeringen bij haar besluiten zekere aandacht aan haar moeten wijden. Dat wil echter nog volstrekt niet zeggen, dat de hulp dezer „publieke opinie" in een revolutionaire situatie van de klasse waaraan zij ten deel viel, een doorslaand overwicht zou geven, haar eigen zwakte zou kunnen vereffenen.

Allen te samen kunnen wij evenmin instemmen met hen die van de „publieke opinie" belangrijke hulp voor het proletariaat bij een revolutionairen opstand verwachten, als met hen die vreezen dat de publieke opinie zich in zulk een toestand altijd tegen het proletariaat zou verklaren. Zeer zeker zou dit voor groote groepen van den middenstand het geval zijn, als slechts zijn rechtvaardigheidszin, zijn zedelijke ingeving hem den kant der arbeiders zou doen kiezen, doch zijn belang noodzakelijk tegenovergesteld aan dat van den volksopstand zou zijn. Echter zijn gevallen niet alleen mogelijk, maar zelfs waarschijnlijk, waarbij de publieke opinie de stoornis van het economisch leven, de onrust en onzekerheid, die de staking tengevolge heeft, als een kleiner kwaad zou opvatten dan de nederlaag van het proletariaat, de eenige klasse die zich tegen de plannen van het staatsgezag met revolutionaire vastberadenheid kan verzetten. Zulk een geval zou bijvoorbeeld zijn een oorlog die tegen den wensch en de belangen der bevolking onder den invloed van enkele gewelddadige, reactionaire klieken zou aangestookt worden, hetzij om hun veroverlust te bevredigen, hetzij om afleiding te bezorgen voor lastige binnenlandsche verhoudingen.

Als de steeds stijgende kartelleering en monopoliseering van belangrijke voortbrengingstakken de middenlagen als voortbrengers en als verbruikers in een vertwijfeld afhankelijken toestand brengt, dan is het ook zonder vrees voor oorlog mogelijk, dat zij een proletarischen opstand geenszins met „waanzinnigen angst" tegemoet zouden zien, doch haar met hoopvolle sympathie zouden

begroeten, want slechts van een proletarische omwenteling zouden zij bevrijding kunnen verwachten.

Het inzicht in de ongelijksoortige samenstelling van den middenstand zal ons echter behoeden voor het misverstand om te verwachten dat hij zich geheel en onverdeeld aan den kant van het proletariaat zou scharen. Zeer waarschijnlijk is het dat hij zich splitsen zal: de meer radikale, proletarisch gezinde en voor de socialistische idee toegankelijke groepen zullen de eischen der massa ondersteunen, de andere zich bij de regeering aansluiten. Zoo zou de publieke opinie verdeeld lijken, gelijk zij feitelijk thans reeds tengevolge van de economische en politiek-moreele verbrokkeling van den middenstand in haast alle belangrijke publieke kwesties verdeeld is.

Maar ook de gunstigste stemming der publieke opinie zal den proletarischen opstand wel kunnen bevorderen en zedelijk steunen, doch *nooit* den doorslag kunnen geven tot zijn zegepraal. Het beslissend element tot de overwinning kan zij reeds hierom niet zijn, wijl de middenklassen, die de publieke opinie vormen, grootendeels het proletariaat evenmin actieve hulp kunnen brengen, als zij de staatsmacht actief verzet kunnen bieden. Dat wat het proletariaat zijn ongewelddadig verzet mogelijk maakt, zijn organisatie, ontbreekt immers dezen klassen geheel. Bij het straatgevecht hief de barricade in zekere mate dit gebrek weer op, doordat zij als bindmiddel voor de ongeorganiseerde massa's diende. Bij den volksopstand in den vorm van de politieke massastaking, waarbij een dergelijk bindmiddel ontbreekt, kunnen slechts georganiseerde klassen de troepen leveren, aangezien slechts het weerstandsvermogen, dat op een taaie, sterke, machtige organisatie berust, de overwinning brengen kan.

De hulp van den middenstand zou zich voornamelijk hiertoe moeten beperken dat hij de staking niet tegenwerkte, de onvermijdelijke ontberingen en ongemakken kalm verduurde en tegen de brutaliteiten en onwettigheden der regeering protesteerde. Verder zou hij de revolutionaire strijders finantieel kunnen ondersteunen, alsmede bij de organisatie van den berichtendienst, bij de approviandeering enz., de helpende hand bieden.

Wij resumeeren: aan den rechtstreekschen steun van den middenstand is weinig waarde te hechten, maar de zedelijke steun, die hij den strijders door eerende, geestdrift-wekkende erkenning van hun inspanning en offers zou kunnen verstrekken, is niet gering te achten.

Het belangrijkst voor het proletariaat zou de hulp kunnen blijken van die groepen van den middenstand die tot de vrije beroepen behooren, de beambten, de onderwijzers. Vóór de uitbarsting van den strijd, in de daaraan voorafgaande periode van stijgende opwinding, zou het intellect door woord en geschrift de situatie duidelijk kunnen maken en de revolutionaire ontwikkeling der geesten bevorderen. Aan den strijd zelf kan het in zekere mate deelnemen, het voorbeeld der arbeiders volgen en tot de staking in het onderwijs, de administratie enz. overgaan. Dat gebeurt thans, indien ook niet algemeen, in Rusland. Men mag echter niet vergeten dat zulk een overbrengen van de staking op het onderwijs enz. een beslist revolutionnair gezind intellect veronderstelt, bovenal een studeerende jeugd die volkomen eensgezind met het proletariaat gevoelt. Beiden zijn thans in Rusland aanwezig, waar het intellect de *oudste vijand* van het absolutisme is, in tientallen jaren worstelens gruwzaam onderdrukt en mishandeld, en de vrije ontwikkeling van den stand der intellectueelen de omverwerping van het absolutisme tot voorwaarde heeft. [1])

Wij spreken hier niet van de vreedzame betoogingsstaking. Zeer zeker kan in de verhoudingen waaruit deze voortkomt, de beteekenis der publieke opinie betrekkelijk groot zijn. Zij kan een regeering er toe brengen, de eischen der arbeiders — het gaat immers niet om levensbelangen van de burgerlijke maatschappij — in te willigen, wraaknemingen van den kant der patroons te voorkomen enz. Waar echter het proletariaat den beslissenden strijd aanbindt, zal het — al zullen ook vele deelen der bevolking geneigd zijn bij zijn eerste succes zijne zijde te kiezen — het best doen, door slechts op zich zelf, op zijn eigen kracht te vertrouwen.

---

[1]) De jongste gebeurtenissen in Rusland toonen, hoe ook onder verhoudingen die buitengewoon geschikt zijn om het revolutionair gevoel van het intellect te wetten, geringe concessies volstaan om het sociaal hooger staande deel der bevolking ertoe te brengen den revolutionnairen strijd in den steek te laten. De russische professoren hebben, toen de regeering aan de hoogeschool een gedeeltelijke „autonomie" verstrekte — namelijk eene die enkel de professoren zelven tegen politiewillekeur beveiligde en overigens alles bij het oude liet —, zich gehaast om de ook door hen gestelde algemeen-politieke eischen te vergeten en zich bereid verklaard het onderwijs te hervatten. De studenten daarentegen hebben zich, toen zij verklaarden de universiteit, totdat de politieke vrijheid gewaarborgd was, als een revolutionaire tribune, als een plaats van propaganda en agitatie te beschouwen, hun roemvol verleden waardig getoond.

E. DE BEWEERDE ONNOODIGHEID VAN DE POLITIEKE MASSA-STAKING.

De overtuiging dat de politieke massa-staking *onmogelijk* is berust, behalve op een onjuiste opvatting van haar doel, op een pessimistische voorstelling van de machtsverhoudingen tusschen de arbeidersklasse en den kapitalistischen staat. De overtuiging dat de werkstaking als politiek strijdmiddel *onnoodig* is, heeft daarentegen haren grond in een al te optimistische opvatting omtrent het verloop van den proletarischen ontvoogdingsstrijd. Zij steunt op de zekerheid, dat het het proletariaat mogelijk zijn zal, zijn doel, de vermaatschappelijking der voortbrengingsmiddelen en de opheffing van den klassestaat, zonder toepassing van dwangmiddelen te bereiken.

Deze optimistische opvatting wordt door de tegenstanders van de politieke massa-staking met bewijzen van politieken zoowel als economischen aard gestaafd. Hun economische bewijsvoering steunt, naar zij verzekeren, op de grondgedachte van het historisch-materialisme, dat de ontwikkeling der productieve krachten, wanneer deze een zekeren graad van rijpheid bereikt hebben, het voortbestaan van de oude productiewijze en productieverhoudingen onmogelijk maakt. Zij barsten uiteen en nieuwe treden in hun plaats. Alle politieke krachtsontplooiïng van het proletariaat kan aan het socialisme niet de overwinning verschaffen, voordat de wijzer van de economische ontwikkeling het uur aangeeft; heeft hij dit echter aangegeven, dan kunnen noch staatsgreep en grondwetsschennis, noch het geweld van reactionaire regeeringen het oogenblik der bevrijding vertragen. „Het lot van het socialisme", schrijft W. H. Vliegen (Neue Zeit, XXV, I, 7), „hangt gelukkig niet af van de omstandigheden, die door een plotselinge daad van het proletariaat of van de heerschende klassen in het leven geroepen of uit den weg geruimd kunnen worden. Reactionaire regeeringen hebben voor sociale hervormingen moeten wijken, anti-socialistische regeeringen zullen socialistische daden moeten volbrengen wanneer de economische verhoudingen het eischen. De overwinning van het socialisme is een economisch ontwikkelingsproces, waarop de regeeringen in groote, beslissende oogenblikken eenigen, maar niet veel, bevorderenden of belemmerenden invloed kunnen uit-

oefenen. De algemeene werkstaking kan niets anders bewerken, dan dat voor eenigen tijd het economische leven gestoord wordt. Aan het socialisme kan een stoornis van het economisch leven slechts schade toebrengen."

Het grootste toekomstoptimisme kan echter de oogen niet sluiten voor de feiten van het huidige economische en politieke leven. Het is mogelijk te gelooven, dat de economische ontwikkeling er toe zal leiden, dat anti-socialistische, d.w.z. burgerlijke regeeringen de socialistische maatschappij-orde invoeren. Het is echter onmogelijk niet te zien, dat deze ontwikkeling er tot dusver de burgerlijke regeeringen slechts toe geleid heeft, — behalve nu en dan een beetje slappe sociale wetgeving — anti-proletarische, anti-socialistische daden te volbrengen: militairisme, koloniale politiek, graanrechten en zoo meer.

Maar niettemin ontkiemt ook uit de huidige politieke toestanden voor de tegenstanders van de politieke massa-staking de plant der hoop. Zij zien overal den sterken aanwas van het socialistisch stemmental en het toenemen van het aantal vertegenwoordigers van het proletariaat in de parlementen. Zoo niet de economische ontwikkeling „van zelve" het socialisme brengt, dan zal de door de „methode der wettelijkheid" verworven poliliek-parlementaire overwinning van het proletariaat het toch zeker brengen. Het aantal socialistische stemmen zal groeien tot zij de meerderheid van het volk, het aantal socialistische afgevaardigden tot zij de meerderheid in het parlement vormen: waartoe nog de discussie over de onzekere, gevaarlijke methode der politieke werkstaking, als de „methode der wettelijkheid" het aan het proletariaat mogelijk maakt zonder storing der productie, zonder maatschappelijke crisis en zonder persoonlijk gevaar zijn doel te bereiken — door de verovering der parlementaire meerderheid? Voor de staking als proletarisch wapen in den beslissenden strijd tusschen burgerlijke en proletarische wereld — een strijd die niet in het parlement, doch slechts in de maatschappij door de groote massa der belanghebbenden zelven kan uitgevochten worden — vervalt iedere aanleiding. De kapitalistische maatschappij, door hervormingen „uitgehold", glijdt, zoodra de verschuiving der partijverhoudingen in het parlement bereikt is, als een schip van de werf, zacht in de kalme, heldere zee der socialistische maatschappij.

Het is vooral Jaurès, die in zijn verhandeling over de alge-

meene werkstaking [1]) de methode der wettelijke verovering van de parlementaire meerderheid tegenover de methode der revolutionaire staking stelt en de opvatting bepleit dat gene deze overbodig maakt. Wel wendt Jaurès zich haast uitsluitend tegen de idee der economische algemeene werkstaking, maar hij onderscheidt niet nauwkeurig tusschen deze en de revolutionair-politieke staking. Zijn argumenten ten gunste van de „wettelijke methode" gelden echter natuurlijk even goed tegen deze laatste soort van staking. „Behalve de stuipachtige schokken," besluit Jaurès zijn beschouwingen, „die men niet voorzien kan, die buiten allen regel staan en menigmaal het uiterste hulpmiddel der geschiedenis zijn, is er thans voor het socialisme slechts één souvereine methode: de wettelijke verovering der meerderheid."

Het parlementair illusionisme von Jaurès, dat de mogelijkheid eener proletarische revolutie geheel schijnt uit te sluiten, rekent dus toch met de mogelijkheid, dat de algemeene werkstaking eenmaal als „stuipachtige schok", als „uiterste hulpmiddel der geschiedenis" zou kunnen uitbreken. En wel, zooals de volgende passage bewijst, als verdedigingsmiddel tegen een aanval op de rechten van het proletariaat. „Als de heerschers zoo krankzinnig waren, de bestaande schamele vrijheden, de zwakke middelen tot actie van het proletariaat aan te tasten, als zij het algemeen kiesrecht bedreigden of schonden, als zij door de patroons en de politie het vereenigings- en stakingsrecht tot een illusie lieten maken [2]), dan zou de algemeene werkstaking zeker de spontane vorm van het arbeidersoproer zijn, een laatste en vertwijfelde middel, minder geschikt tot eigen redding dan om den vijand te benadeelen. Maar de arbeidersklasse zou het slachtoffer zijn van een rampzaligen waan en van een ziekelijke dwangvoorstelling, wanneer zij datgene, wat slechts een taktiek der vertwijfeling zijn kan, voor een methode der revolutie aanzag." (Blz. 228—229.)

In weerwil van zijn overschatting van het parlementa-

---

[1]) Enquête van den Mouvement socialiste, blz. 229 en vlgg.

[2]) De uitbarsting der politieke massastaking als spontaan arbeidersoproer tegen „het illusoir maken van het stakingsrecht door de politie," is voor Italië intusschen een feit geworden. Het heeft echter niet den schijn, dat de italiaansche arbeiders de staking als „taktiek der vertwijfeling" beschouwd hebben.

risme rekent Jaurès er dus niet op, dat de heerschende klassen nimmer een aanval zouden wagen op de „schamele vrijheden en zwakke middelen tot actie" van het proletariaat. Voor zulke mogelijkheden, die intusschen de „wettelijke verovering der meerderheid" zeer zouden dwarsboomen, ziet hij in de politieke massa-staking echter minder een doelmatig wapen dan wel een soort zielkundige noodzakelijkheid.

Er bestaat echter nog een ander optimisme dan deze opvatting dat het proletariaat mechanisch langs wettelijk-parlementairen weg zijn doel bereiken zal. Dat ander optimisme is de opvatting, dat, indien ook al het proletariaat zijn „schamele vrijheden en zwakke middelen tot actie" ontnomen of verkort worden, dit slechts een onbelangrijke onderbreking van zijn overwinningstocht beteekent, zoodat het volstrekt geen reden heeft in zulk een geval het uiterste te wagen.

Deze opvatting wordt o. a. door Ed. David gedeeld. In zijn opstel over „De verovering der politieke macht" uit hij zich als volgt over het — voor hem zeer onwaarschijnlijk — geval, dat het een reactionaire regeering zou kunnen invallen, de sociaaldemocratie met uitzonderingswetten, verkorting van politieke rechten enz. te bestrijden:

„Maar wanneer ons op dezen weg tot de vreedzame macht *mannen van de daad* het pad versperren, wanneer men poogt ons met *repressieve maatregelen* te onderdrukken, wanneer ons een *beslissende strijd* wordt opgedrongen: wat moeten wij dan doen?

„Nu, dan zullen wij tegenover de onwettigheid de wettigheid stellen, het geweld met vreedzaamheid beantwoorden. Dat is de eenige weg om het geweld ten slotte te breken, het eenig strijdmiddel tegen bajonetten. Wij hebben er voor te zorgen, dat het gansche wicht der moreele veroordeeling valt op hen die de poging doen om met toepassing van geweld het voortschrijden der sociaaldemocratische cultuurbeweging te verhinderen.

„Het is den geweldenaars welkom koren op hun molen leveren, wanneer men onzerzijds de mogelijkheid eener andere houding bespreekt. Ook behoeven wij niet naar andere middelen, die zich onfeilbaar tegen ons zouden keeren, te grijpen, zoolang wij in de rechtvaardigheid, juistheid en doelmatigheid onzer eischen den waarborg hebben, dat zij niet van de agenda der

menschheid verdwijnen zullen." (Sozialistische Monatshefte, 1904, Bd. I, afl. 3, bl. 206.)

En in dezelfde aflevering der „Monatshefte" zegt in gelijken geest W. Kolb in een opstel „Over de algemeene werkstaking", dat zich vooral tegen de idee der toespitsing van den klassenstrijd richt: „Wij verlaten ons op de *organische ontwikkeling* der dingen. Deze organische ontwikkeling trachten wij met alle krachten te beïnvloeden en te verhaasten. Onze beproefde taktiek is de in de theorie (?) overgebrachte evolutie. Uit dit feit moeten zonder vrees de consequenties getrokken worden, opdat de tegenstrijdigheid verdwijne die thans bestaat tusschen onze taktiek en de katastrofentheorie. Hic Rhodus, hic salta. Daarom draait het heele geschil. Met de oplossing van deze kwestie is ook over de algemeene werkstaking beslist." (Bl. 209.)

Het proletariaat, meent dus David in zijn tolstoïaansch gekleurde beschouwingen, behoeft zich om de onderdrukkingsmaatregelen der „mannen van de daad" niet veel te bekommeren. Waarom naar „andere middelen" te grijpen, zich met gevaarlijke proefnemingen in te laten? Het proletariaat is er toch zeker van, dat zijn eischen, zoolang zij niet vervuld zijn, niet van de „agenda der menschheid" zullen verdwijnen.

Deze zekerheid, gelijk ook de gedachte dat de moreele veroordeeling geheel terugvalt op hen die met geweld de ontwikkeling der sociaaldemocratie verhinderen, mag aan burgerlijke ideologen en tolstoïaansch voelende dweepers troost bieden. Maar het strijdende prolctariaat is, gelukkig voor de zaak der menschheid, voor zulk een troost niet toegankelijk. Het brandt van begeerte om zoo snel mogelijk zijn doel te bereiken. Het wil handelen en vindt voor den roof zijner rechten geen vergoeding in ethische beschouwingen over de „eeuwige gerechtigheid" zijner zaak.

Met welke middelen zal dus het proletariaat, wanneer de huidige rechtsgrond van den klassenstrijd ingeperkt of vernietigd wordt, het heerschende regime omverwerpen en een nieuw in de plaats daarvan stellen, zoo van een revolutionairen opstand in de gedaante van de massastaking moet worden afgezien? Dat is de vraag die zich opdringt zoodra men de onderdrukkingspoging der „mannen van de daad" tot redding der burgerlijke maatschappij mogelijk acht en noch het proletariaat met goedkoope praatjes troosten, noch zijn overwinning tot Sint Juttemis verschuiven wil.

Het proletariaat bezit daartoe, antwoorden sommige tegenstanders van de politieke staking, een onfeilbaar middel in zijn *organisatie*. Wanneer deze eerst eenmaal verreweg het grootste deel van het proletariaat zal omvatten, is de krachtproef van de algemeene werkstaking, waartoe slechts een groote rijpheid der organisatie in staat kan stellen, overbodig geworden: voor zijn gesloten rijen zal de vijand zonder strijd wijken en daaraan zal de macht in den staat toevallen, zonder moeite en geheel van zelf. Het argument: „zonder superieure organisatie van het proletariaat is de algemeene werkstaking onmogelijk; is deze echter bereikt, dan hebben wij haar niet meer noodig," is het vaakst gehoorde argument voor de onnoodigheid der werkstaking als politiek-revolutionair strijdmiddel.

De opsomming der argumenten, die voor deze beweerde onnoodigheid aangevoerd worden, toont aan, dat zij in geen enkel geval hun grond vinden in het noemen van andere, doelmatiger of minder gevaarlijke strijdmiddelen, die het proletariaat, voor het geval dat het overweldigd of rechteloos gemaakt wordt, beter kansen van verzet en tegen-aanval bieden. Steeds wordt enkel de behoefte aan zulk een wapen, aan een dwang- of geweldmiddel geloochend en gepoogd het bewijs te leveren, dat ook zonder zulk een wapen de overwinning van het proletariaat niet te stuiten is. Dit geldt ook ten opzichte van het argument der superieure organisatie. Want de organisatie op zich zelve kan onmogelijk als een uiterste wapen in den klassenstrijd beschouwd worden, doch zij maakt het slechts het proletariaat mogelijk zulk een wapen aan te wenden, ten einde den klassenstrijd nadrukkelijk te voeren.

Het onderzoek naar de vraag, in hoeverre de argumenten voor de beweerde onnoodigheid der politieke massa-staking steekhoudend zijn, wordt het beste ten uitvoer gelegd als een onderzoek naar de kansen van den proletarischen klassenstrijd en naar de waarschijnlijkheid dat het proletariaat zijn doel langs wettelijken weg zonder toepassing van dwangmaatregelen zal bereiken. Blijkt die waarschijnlijkheid uit dit onderzoek niet, dan ware over te gaan tot een onderzoek van de beslissende wapenen die het proletariaat ten dienste staan.

F. Politieke massastaking en proletarische klassenstrijd.

De historische ervaring leert, dat een nieuw opkomende klasse

de macht in staat en maatschappij slechts kan veroveren, wanneer het voortbestaan van de heerschappij van verouderde klassen geworden is tot een belemmering voor de ontwikkeling der maatschappelijke productiemiddelen. Zoodra dit echter het geval is en de overgang van de oude tot de nieuwe, hoogere productiewijze in het belang der maatschappij is, wordt de politieke overwinning der nieuwe klasse, wier economisch beginsel deze productiewijze is, de historische voorwaarde voor de normale verdere ontwikkeling van het maatschappelijk organisme. Zij alleen is in staat alle mogelijkheden der nieuwe productiewijze te benuttigen: gelukt het haar niet haar tegenstanders te overwinnen en het staatsgezag te veroveren, om zich daarvan als hefboom tot doorvoering van belangrijke politieke en economische wijzigingen te bedienen, dan kan de maatschappelijke ontwikkeling zich niet verder voltrekken: de maatschappij verschrompelt. De geschiedenis levert geen voorbeeld dat een uitgeleefde, ten ondergang gewijde klasse haar politieke macht aangewend heeft om een economische revolutie mogelijk te maken; zij zou daartoe tot haar eigen ondergang besloten en dien verhaast hebben.

Wel hebben vervallende, den ondergang nabij zijnde klassen vaak *hervormingen* bewerkstelligd, d.w.z. gepoogd zich aan de nieuwe verhoudingen aan te passen, aan den drang naar omvorming van oude levensvormen halverwege tegemoet te komen. Deze hervormingen hadden steeds een conservatief doel, haar uitwerking was echter gemeenlijk het tegendeel. Zij leidden ertoe dat de verouderde klassen nog meer verzwakt en de nieuwopkomende gesterkt werden, dat deze laatste tot verderen strijd aangevuurd en met vertrouwen op de overwinning vervuld werden. De bewering dat de politieke omwenteling tot invoering van de socialistische productiewijze onnoodig zou zijn, aangezien de economische ontwikkeling anti-socialistische regeeringen tot socialistische daden zal dwingen, mist iederen historischen grondslag. Sociale hervormingen, zij het ook recht schrale en vaak slechts schijnhervormingen zonder waarde voor het proletariaat — die bewerkstelligen de anti-socialistische regeeringen en zij zullen het ook in de toekomst doen, om door concessies den zegetocht der sociaal-demokratie tegen te houden. Maar te meenen dat een burgerlijke klasseregeering het socialisme zal brengen, wijl de economische verhoudingen het eischen, dat is een naïeviteit zon-

der voorbeeld. De kapitalistische klasse in haar hoogste machtsontplooiïng, d.w.z. in haar organisatie als trust, zal er zich niet licht toe leenen, door vermaatschappelijking der voortbrengingsmiddelen aan haar maatschappelijke macht, aan haar voortbestaan als klasse een einde te maken. De groepen die in haar meer en meer den doorslag geven: de groote bankiers, de mijneigenaars, de industriëelen in staal- en ijzerfabricage, de koloniale kapitalisten, zullen niet de minste neiging hebben om zich zelf den doodsteek te geven. Wel zou in dit geval het socialisme een noodzakelijkheid zijn voor *de verdere maatschappelijke ontwikkeling*, maar wat gaat dat den monopolisten aan? Er is zeer goed een maatschappij mogelijk, waarin de samentrekking der belangrijkste voortbrengingsmiddelen haar hoogtepunt bereikt heeft, de monopolisten staat en maatschappij volkomen beheerschen en de massa der bevolking als producenten en consumenten volkomen van hen afhankelijk is. Er bestaat zelfs een land, Noord-Amerika, waar de maatschappelijke toestanden snel tot zulke verhoudingen naderen. En ook hier zal de trust niet „van zelf" in het socialisme omslaan, maar de nieuwe maatschappij zal door de arbeidende klasse in lange, moeilijke worstelingen bevochten moeten worden.

Wel werkt de economische ontwikkeling der maatschappij *in de richting* van het socialisme; de stand der productiekrachten maakt voor het eerst in de geschiedenis een maatschappij-inrichting op socialistischen grondslag met deelneming van ieder menschelijk wezen in de vruchten der beschaving mogelijk. Maar slechts de bij het socialisme belanghebbende klassen, in de eerste plaats de talrijkste, dapperste en strijdvaardigste, het proletariaat, kunnen de politieke, juridische en economische beletselen uit den weg ruimen, die de ontplooiing der socialistische productiewijze verhinderen. De overwinning van het proletariaat is de onontbeerlijke voorwaarde voor de verwezenlijking van het socialisme.

De kapitalistische ontwikkeling heeft echter tot resultaat dat zij het proletariaat tot een steeds grooter deel der bevolking maakt, het concentreert en organiseert, het met haat tegen het kapitalisme vervult en voor de socialistische propaganda toegankelijk maakt. De kapitalistische ontwikkeling maakt dus *hierdoor* het socialisme onvermijdelijk, dat het *die* klasse steeds meer doet aanzwellen en versterkt, wier gansche openbare en politieke werkzaamheid in steeds stijgende mate erop gericht

moet zijn om het kapitalisme te overwinnen en het socialisme in zijn plaats te stellen.

Zal echter het proletariaat deze overwinning met wettelijke middelen door geleidelijke verovering der meerderheid in de wetgevende lichamen kunnen behalen? Neemt men dit aan, dan is de voorwaarde daartoe, dat de burgerlijke klassen — zij het ook pure waanzin te denken dat *zij* het socialisme zullen doorvoeren — allengs hun verzet ertegen zullen staken en het oogenblik hunner parlementaire overvleugeling gelaten zullen tegemoet zien. Een verdere voorwaarde is dat zij de ter handhaving hunner heerschappij geschapen vormen van wettelijkheid in acht zullen nemen, ook wanneer deze uit dienaars en helpers van den burgerlijken staat tot dienaars en helpers der revolutie worden.

Geschiedde dit, dan zou de politiek-revolutionaire massastaking, gelijk elk ander dwangmiddel, inderdaad overbodig zijn. De sociaaldemocratie zou haar doel kunnen bereiken door de politieke democratie; de eenige onder deze omstandigheid gepaste strijdwijze zou de voortdurende bewustmaking en organisatie van het proletariaat zijn, opdat het zijn politieke rechten op juiste wijze, d.w.z. ter bevrijding van zijn klasse zou leeren gebruiken.

Hier zou een onderzoek naar de kansen van het proletariaat om zijn doel langs den vreedzamen weg van de democratie en het parlementarisme te bereiken, op zijn plaats zijn. Alleen op grond van een onderzoek van de tendenzen der maatschappelijke ontwikkeling valt de vraag te beantwoorden of deze ontwikkeling de arbeidersklasse met waarschijnlijkheid geleidelijk tot de politieke heerschappij zal brengen. Zulk een onderzoek is hier echter overbodig, wijl men slechts zou kunnen herhalen wat reeds vaak betoogd is. Dezelfde vraag immers vormde in de laatste jaren het eigenlijke onderwerp van de groote partijdiscussie tusschen revolutionair Marxisme eenerzijds, theoretisch revisionisme en praktisch reformisme anderzijds, een discussie die naar onze meening buiten twijfel gesteld heeft dat de reactionaire groepen, neigingen en tendenzen in de heerschende klassen toenemen en dat het burgerlijk parlementarisme in verval is. Wie over deze vraag licht wenscht, vindt daartoe rijkelijk gelegenheid in de internationale partijlitteratuur, in 't bijzonder in de duitsche. In dit boek zal niet gepoogd worden het bewijs te leveren, dat de toespitsing der tegenstellingen tot de catastrofe de weg der ge-

schiedenis moet zijn. Slechts uit zulk een bewijs zou — ondersteld dat het proletariaat andere dwangmiddelen mist — de *noodzakelijkheid* van de politieke massastaking voortvloeien. Zulk een wiskundig bewijs is echter niet te leveren, aangezien het niet op de feiten, maar op den *uitleg* der feiten aankomt. Dit boek wil hier dus niet de *noodzakelijkheid* van de politieke massastaking bewijzen, doch enkel de opvatting bestrijden en afwijzen dat zij onmogelijk zou zijn.

Maar om nog een andere reden is het hier niet noodig dieper in te gaan op de kwestie der kansen van het proletariaat om langs vreedzamen weg allengs het kapitalisme te overwinnen. Bij de uiteenzetting der feiten omtrent de politieke massa-staking hebben wij reeds eenmaal de conclusies getrokken waartoe zulk een onderzoek noodzakelijk moest leiden. Een der voornaamste oorzaken van het steeds vaker voorkomen van pogingen tot politieke werkstaking, hetzij als eenvoudige betooging of als middel tot pressie, bleek te zijn de toenemende tegenzin van de heerschende klassen om de democratie verder te ontwikkelen en de daaruit voortvloeiende noodzakelijkheid voor het proletariaat om de uiterste krachtsinspanning te wagen, ten einde een zij het ook slechts verminkt kiesrecht te veroveren. Het bleek verder hoe weinig de „schamele rechten en vrijheden" van het proletariaat, vooral het vereenigings- en stakingsrecht, veilig zijn, zoodra de toepassing ervan de heerschende klassen in ernstige verlegenheid brengt en hun politiek-sociale macht bedreigt. Het ontoereikende der politiek-parlementaire wapens heeft de arbeiders er reeds vaak toe gebracht de politieke werkstaking te ondernemen, niet wijl zij meenden parlementarisme en verkiezingsstrijd door de toepassing dier staking overbodig te maken, maar integendeel om in het parlement de kibbelarijen van heerschende klieken, maatschappelijke minderheden, door den strijd tusschen de burgerlijke en de proletarische klassen te verdringen.

Het is niet waarschijnlijk dat in de toekomst de heerschende klassen en de onder haar invloed staande regeeringen de omheiningen der democratie nog verder zouden slechten, als zij maar half zeker waren dat de eerste daad van het binnentrekkende proletariaat zou zijn, aan den burgerlijken staat zelven met behulp der wetgeving een einde te maken. Integendeel: waarschijnlijk zal de heerschende klasse niet aarzelen om de vormen der wettelijkheid te verbreken, zoodra

deze haar gevaarlijk worden. De bourgeois zweert bij de wettelijkheid, d. w. z. bij het in bindende vormen gebrachte geweld, zoolang zij hem een middel tot heerschappij is en blijft. Dat hij haar echter geenszins als een talisman beschouwt, die in alle gebeurlijkheden rein moet behouden blijven, blijkt uit talrijke voorvallen der laatste jaren. En zoodra er voldoende reden zou zijn tot de vrees dat de revolutie van onderen op het parlementarisme uit een werktuig tot bedrog in een wapen tot bevrijding zou kunnen omzetten, zou de revolutie van boven af niet aarzelen juist zooveel parlementarisme aan kant te doen, als in het belang van het voortbestaan van den burgerlijken staat geboden schijnt. De „mannen van de daad" zouden zonder bedenken de wettelijkheid opruimen, die het kapitalisme dreigde te dooden, en een nieuwe scheppen die het zou versterken.

Wie anders denkt, dien moet de gang der huidige ontwikkeling onverklaarbaar voorkomen. Want het staat immers buiten twijfel, dat de vermeerdering van de maatschappelijke macht der proletarische organisatie en van het aantal aanhangers der sociaal-democratie den stijgenden tegenzin der heerschende klassen ontmoet en ten gevolge heeft dat aan de arbeidersklasse geen verdere rechten en vrijheden verstrekt worden. Waar de arbeidersklasse het algemeen en gelijk kiesrecht niet bezit, zooals in België, Zweden, Holland, Oostenrijk-Hongarije, heeft het thans tot zijn geleidelijke verovering tientallen jaren van den heftigsten klassenstrijd noodig! Slechts stuk voor stuk, met den uitersten tegenzin, laten de heerschers van hun politieke voorrechten af, zij moeten hun ontrukt worden, zooals een leger den vastberaden vijand elke voetbreed gronds ontrukt.

Waar echter deze rechten het proletariaat voor den tijd van den haast uitsluitenden klassenstrijd toevielen, als vrucht van de voorhanden klassentegenstellingen en tengevolge van de hoop eener regeering om het proletariaat tegen alle politieke partijen afwisselend uit te spelen en ze in evenwicht te kunnen houden — daar gaat de ontwikkeling een anderen weg. Het algemeen kiesrecht is niet zoo licht af te schaffen; waar het sedert geruimen tijd bestaat, vormt het den politieken grondslag van den staat. Het verzekert zijn eenheid, houdt particularistische stroomingen en neigingen in bedwang, leidt den klassenstrijd in kalme, ordelijke banen. Zijn afschaffing zou de grootst denkbare innerlijke schok aan den staat toebrengen. Daarom

pogen de heerschende klassen langs sluipwegen het doel te bereiken. Zij behoeven niet aanstonds het algemeen kiesrecht te vernietigen, het is hun voorshands voldoende de uitwerkingen ervan te neutraliseeren. Deze neiging vertoont zich uiterlijk als achteruitgang van het burgerlijk parlementarisme, achteruitgang van zijn glans, zijn bevoegdheden en zijn macht. Hiermee gaat samen een voortdurend knagen aan het kiesrecht in zijn minder-belangrijke, locale of locaal-nationale vormen, in zekeren zin als proefneming, hoeveel de volksmassa's zich zullen laten welgevallen. Iedere verbetering van het kiesrecht, iedere democratische hervorming in het algemeen, is in dit stadium natuurlijk uitgesloten.

Deze schijnbaar achterwaartsche ontwikkeling kan natuurlijk niet in alle eeuwigheid voortgaan. Het uur moet slaan waarin hetzij ook de rest der politiek-parlementaire rechten van het proletariaat den heerschers gevaarlijk wordt en zij de hand eraan slaan, hetzij den arbeidenden klassen zelven de inkrimping van hun recht en van het gevechtsterrein ondragelijk schijnt en zij zelven — wellicht door een groote gebeurtenis, door een oorlog of door een heftige crisis opgezweept — tot den aanval overgaan.

Met deze beschouwingen willen wij geenszins den gang der gebeurtenissen naar vast model aangeven en allerminst beweren dat een dergelijke ontwikkeling *in ieder geval* moet plaats grijpen, ook waar aan de betrekkelijke macht en vrijheid van het proletariaat het ontstaan van democratische levensvormen en instellingen voorafging. Er is echter tot dusver geen voorbeeld van zulk een groei der moderne arbeidersbeweging tot een hoogte waarop zij de klasseheerschappij zelve ernstig bedreigt. Dit is ook zeer verklaarbaar, daar democratische vormen immers zelve een factor uitmaken, die de zelfstandigheid van het proletariaat tegenhouden en keeren kan. Er is echter een land waarin de ontwikkeling geheel den hier beschreven weg nam. Dat is Duitschland, een der economisch meest ontwikkelde, politiek leidende staten der wereld, wiens arbeidersbeweging voor het internationale proletariaat dezelfde beteekenis heeft als de strijd en zegepraal van de fransche burgerij voor de internationale bourgeoisie had. In Duitschland schijnt de toespitsing der verhoudingen snel een punt te naderen waar het tot een scherpe sociaal-politieke crisis komen moet. Zeer zeker kunnen ook hier uiterlijke omstandigheden: de uitkomsten van een omwenteling

... staten, het uitbreken van een oorlog met zijn ... politieke gevolgen — den gang der gebeurtenissen ... en verwikkelen. De toestand echter, die voor de ...klasse uit haar eigen machtspositie en de met hun ...toenemende vastberadenheid harer vijanden ontstaat, is ..., dat zij verplicht is met de mogelijkheid van een staatsgreep, ... een revolutie van bovenaf, ten einde aan de evolutie van onderop paal en perk te stellen, te rekenen.

Zou het proletariaat in zulk een geval den staatsgreep zoo kalm kunnen aanvaarden, als de tegenstanders van de politieke werkstaking dit aanbevelen, in de overtuiging dat de eischen van het proletariaat „niet van de agenda der menschheid kunnen verdwijnen, voordat zij vervuld zijn," en zich, ongeacht zijn politieke ontrechting, op de organische ontwikkeling der dingen kunnen verlaten? [1])

Zulk een opvatting miskent geheel zoowel het karakter van den proletarischen ontvoogdingsstrijd, als ook het wezen van het proletariaat. Zij verkeert in een gevaarlijke dwaling omtrent de beteekenis die de staatsgreep en de roof van het belangrijkste politieke recht — het kiesrecht — bij den huidigen stand der proletarische beweging in de meest ontwikkelde landen zou hebben. Het welslagen van een staatsgreep, die hetzij het algemeen kiesrecht ophief, hetzij de regeering onafhankelijk maakte van het parlement, zou niet anders beteekenen dan een welgeslaagde uitval van de reactie eenerzijds, en voorts een ontruiming van stellingen die het proletariaat sedert langen tijd inneemt.

[1]) Met de opvatting der bovenaangehaalde geschriften stemden geheel overeen de beschouwingen die Bömelburg in zijn rede over de algemeene werkstaking op het Keulsche vakvereenigingskongres hield. „Men vraagt, wat wij zouden aanvangen, als wij geen kiesrecht meer hadden. Wij zouden dan in den strijd de middelen aanwenden die wij op dat oogenblik geschikt achtten. En wanneer de reactionairen ons niettemin het kiesrecht ontnamen, denkt gij dat wij dan aan het einde van ons latijn zijn? (Talrijke interrupties: Neen, nog lang niet!) En wanneer men ons ook nog het vereenigingsrecht ontnam, denkt gij dat wij dan aan het einde van ons latijn zouden zijn? (Hernieuwde interrupties.) Thans heeft in de arbeidersklasse het gevoel wortel geschoten dat wij onrechtvaardig behandeld worden. Wij weten wat wij voor menschenrechten hebben en geen reactie zal in staat zijn deze gedachte in de bevolking uit te roeien. Als wij de organisaties versterken en haar leden tot klassebewuste, trouwe kameraden opvoeden, kunnen wij rustig de toekomst tegemoet zien. Dan zal, als het eenmaal heet: strijden, de arbeidersklasse op haar post zijn, zij zal overwinnen en het doel bereiken dat zij zich gesteld heeft."

De spreker vond levendigen bijval. De David's en Kolb's hebben school gemaakt! Jammer maar dat Bömelburg het kongres niet verried, op welke „op dat oogenblik geschikte middelen" hij zich, indien van politieke werkstaking geen sprake zal zijn, bij verlies van politieke rechten verlaat, om den strijd verder te voeren.

Ook zonder algemeen of zonder eenig kiesrecht kan het proletariaat den politieken strijd voeren en daarin zijn krachten aanwenden en zijn klasse-organisatie leeren ontwikkelen. In de plaats van den strijd met het kiesrecht, van den politiek-parlementairen strijd dus, komt dan de strijd ter verovering van het kiesrecht in het middenpunt van het proletarisch bewustzijn te staan en wordt de school der proletarische organisatie.

Het algemeen kiesrecht is echter het voortreffelijkste middel om de geheele arbeidersklasse politiek te scholen en tot den gemeenschappelijken strijd tegen de heerschende klassen samen te smeden. Waar het proletariaat dit strijdmiddel bezit, beteekent de opheffing daarvan hetzij de inperking van zijn klasse-actie, de belemmering van zijn politieke werkzaamheid, hetzij ook de noodzakelijkheid om tot nieuwe strijdmethoden over te gaan, of in elk geval veel grooter nadruk daarop te leggen dan tot dusver.

Het kiesrecht heeft een andere taak, al naar het stadium van ontwikkeling waarin zich de maatschappij bevindt. Bezit het bij den aanvang van den proletarischen klassenstrijd vooral de beteekenis van *een middel tot verovering* van andere rechten en sociale hervormingen te zijn, zoo treedt het in de laatste stadia van dien klassenstrijd bovenal op als *beschutting*, als middel van het proletariaat om bestaande rechten en vrijheden in stand te houden. Met zijn opheffing worden vrijheid van spreken en van drukpers, recht van vereeniging en van staking in gevaar gebracht. De opheffing van het kiesrecht kan slechts de eerste schakel zijn van een keten van maatregelen, waarvan elke nieuwe een verdere versterking der reactie beteekent. Zij zou het uitgangspunt zijn van een achterwaartsche beweging, wier verdere mijlpalen de beperking der vrijheid van drukpers, van vergadering en van vereeniging, kortom van alle politieke actie zouden zijn. [1])

Er is vaak een vergelijking gemaakt tusschen de socialistenwet en de ontneming van het kiesrecht. Deze vergelijking mist echter allen grond. De socialistenwet was een scherp zwaard tegen het duitsche proletariaat; zij liet echter het algemeen kiesrecht bestaan en daarmee het wettelijke middel tot verwijdering der socialistenwet zelve. Wanneer echter het kiesrecht

---

[1]) Men leze hierover de beschouwingen van Parvus in zijn voortreffelijke reeks artikelen: „Staatsstreich und politischer Massenstreik," Neue Zeit, XIX, II.

opgeheven is, welke wettelijke middelen blijven het proletariaat dan over? Nu, het is daarmee nog lang niet politiek weerloos: bovenal behoudt het de propaganda met de pers en met vergaderingen. De beperking of opheffing van het kiesrecht vermeerdert natuurlijk de beteekenis dezer buiten-parlementaire strijdmiddelen aanmerkelijk; hoe meer het den parlementairen weg versperd ziet, met des te grooter kracht zal het proletariaat zich op de pers en de vergaderingen werpen. Bovenal komen, waar het stembiljet ontbreekt, als de meest geschikte middelen om zijn macht en zijn samenhang te toonen, protestvergaderingen en straatbetoogingen in aanmerking.

Deze middelen hebben echter altijd in de oogen der bewakers van de burgerlijke orde een gevaarlijker, meer revolutionair karakter, dan de methoden van den parlementairen strijd. Bij de verkiezingen schijnt de kracht van het proletariaat in duizend afzonderlijke acties verbrokkeld, alleen in het eindresultaat der verkiezing treedt de proletarische massakracht de maatschappij machtig tegemoet. Bij de protestvergadering daarentegen, bovenal echter bij de straatbetooging, treedt deze massakracht zelve actief op, dit optreden vormt juist de politieke handeling, de politieke werkzaamheid, en de aanwezigheid dezer kracht als een voortdurende bedreiging komt eindelijk scherp tot het bewustzijn der burgerlijke maatschappij.

Reeds dit feit dringt de overweging op, dat een regeering die aan het proletariaat het stemmen onmogelijk zou maken, ook het agiteeren zeer zou bemoeilijken en dat dus in zekeren zin slechts een onwettige, onderaardsche actie zou kunnen voortbestaan. De eerste beperking van de politieke rechten van het proletariaat beteekent de eerste schrede terug op den afgelegden weg die van het constitutionalisme naar het absolutisme daalt.

Natuurlijk is de ongestoorde voortzetting dezer achterwaartsche beweging ondenkbaar. In de economisch meest gevorderde, min of meer constitutioneel geregeerde landen van Europa zou zij de politieke voorwaarden tot verdere ontwikkeling of ook maar tot instandhouding der productie op de tegenwoordige hoogte vernietigen. Haar gevolg zou de maatschappelijke desorganisatie, de ondergang van het kapitalisme zijn. Reeds bij den huidigen stand der proletarische organisatie zou de opheffing van de rechten en vrijheden der arbeidersklasse — trots alle prediking van economisch fatalisme en politiek quietisme — een zoo hardnek-

kig en taai verzet der massa wekken. dat de reactionaire uitval mislukken zou.

Waar dit verzet zou aanvangen, valt natuurlijk niet te voorspellen. Het uitbarsten van revolutionaire massabewegingen valt evenmin van te voren aan te kondigen als haar verloop, gelijk reeds uitvoerig betoogd is. Mogelijk zou het eerste bedrijf der revolutie van bovenaf — zij het de beperking der parlementaire macht, de invoering van het belastingkiesrecht of iets dergelijks — niet aanstonds door de massa met een oorlogsverklaring beantwoord worden; mogelijk zou eerst de uitwerking van hun ontrechting, gepaard met nieuwe dreigende aanvallen, een voortleven in knechtschap als ondragelijken smaad doen gevoelen en de revolutie van onderen op als onvermijdelijke daad opdringen.

Maar dit uur moge vroeger of later slaan, slaan zal het en dit vooruitzicht legt aan de sociaaldemocratie den plicht op, de wegen te onderzoeken die haar ten dienste staan, wanneer de poorten der wettelijkheid voor het proletariaat gesloten worden.

* * *

Om aanvallen op haar rechten af te weren, zoowel als om den door wettelijke hinderpalen afgesloten toegang tot politieke heerschappij te veroveren, moet een klasse over reëele machtsmiddelen beschikken, onvervreemdbare middelen, waarmee zij haar wil desnoods met geweld kan doorzetten. Deze middelen zullen verschillend zijn; zij richten zich geheel naar den graad der economische ontwikkeling en naar de positie der onderhavige klasse in het bedrijfsleven van haren tijd. In laatste instantie berusten zij steeds op den wortel van alle politieke rechten, het geweld, — dit woord echter niet in zijn engeren zin van *enkel physieke overmacht*, maar in zijn ruimere beteekenis van *vermogen om te dwingen.*

Het geweld in dezen zin vloeit geenszins zonder meer voort uit de onontbeerlijkheid eener klasse in het voortbrengingsproces. Reeds het voorbeeld van de antieke slaven en van de middeleeuwsche vroonboeren bewijst dit. [1]) Ook is de physisch-technische meerderheid der wapenen geen onvoorwaardelijke eisch, anders ware de overwinning der stedelijke burgerij op het absolutisme,

---

[1]) G. Eckstein, Neue Zeit, XXII, I, 12.

zooals bijveorbeeld in den nederlandschen bevrijdingsoorlog tegen Spanje, niet mogelijk geweest. Voldoende is het vermogen tot zelfstandige, die van den tegenstander overtreffende organisatie, en het vermogen om die toe te passen tot schade en verderf van den tegenstander. Door de organisatie *op zich zelve*, zonder hare toepassing, d. i. zonder strijd, is nog geen enkele klasse tot heerschappij gekomen, en de onderstelling dat de bourgeoisie voor de proletarische organisatie zou wijken, zoodra deze een zekeren omvang bereikt heeft, miskent elke historische leering. De overmacht der organisatie van een opkomende klasse, zoowel als het organisatorisch verval van ondergaande klassen blijkt slechts door de praktijk, d. i. door den strijd.

Welke praktijk de organisatie volgen, van welke strijdmiddelen de georganiseerde klasse zich bedienen zal, dat hangt met de maatschappelijke ontwikkeling samen. Nieuwe klassen, uit nieuwe productieverhoudingen geboren, kunnen nieuwe strijdmethoden vinden en in toepassing brengen. Het door Eckstein aangewezen feit, dat de staking der economische werkzaamheid tot dusver nog nimmer de politieke strijdmethode eener klasse geweest is, behoeft voor het heden en de naaste toekomst niet de minste beteekenis te hebben. De maatschappelijke verhoudingen zijn thans geheel anders dan tijdens alle vroegere klassenworstelingen en middelen die voor het verleden niet in aanmerking konden komen, kunnen desniettemin voor den proletarischen strijd der toekomst zeer wel doorvoerbaar en nuttig blijken.

Een kort overzicht van de geweldmiddelen die door de verschillende klassen in den loop harer historische klasseworstelingen toegepast werden, zal dit bevestigen.

Den antieken slaven ontbrak met de mogelijkheid der organisatie ook die der afgesproken, gelijktijdige staking van den arbeid.

Gedurende de middeneeuwen overheerschte de naturaaleconomie, de producenten waren onderling onafhankelijke economische eenheden; de sociale verhoudingen berustten niet op economische, doch op persoonlijke afhankelijkheid, op de verhouding van heer tot knecht, op bescherming en behoefte aan bescherming.

Maar ook de persoonlijk afhankelijken en beschermingbehoevenden van de middeneeuwen waren niet bezitloos; de onvrije boer bezat vee, arbeidsgereedschap, kortom productie-

middelen. Zoodra een klasse deze bezit, heeft zij eenerzijds bij den ongestoorden voortgang der productie belang, anderzijds echter kunnen de heerschers zich bij arbeidsweigering door inbeslag-neming schadeloos stellen. Slechts de loonarbeider, de proletariër, die in het geheel geen productiemiddelen bezit, kan de nederlegging van den arbeid wagen; het stilleggen van de productie vormt zijn bizondere methode van verzet, die aan den bizonderen aard van zijn afhankelijkheidsverhouding beantwoordt.

Gedurende de middeneeuwen bestond daarentegen voor alle strijdende klassen in meerdere of mindere mate de mogelijkheid om den tegenstander door weigering van de *persoonlijke verplichtingen* schade toe te brengen; dientengevolge werd *deze* weigering een wapen in den klassenstrijd. De heirban was een der belangrijkste verplichtingen van den adel jegens de vorsten, de weigering daarvan een gebruikelijke daad van noodweer, als de adel zich in zijn rechten verkort of bedreigd voelde.

Wel vormde deze weigering van den heirban vaak slechts de inleiding tot het gewapend verzet. De adel had echter geen reden de beslissing met de wapenen te ontwijken. De moderne staat als centralisatie van machtige heerschappij-middelen was nog niet opgekomen; de ongelijkheid der wapenen die aan de verschillende klassen ten dienste stonden, was oneindig geringer dan in later tijden; het physieke geweld, het gewapend verzet was voor iedere klasse een mogelijkheid, zelfs voor de onderste klasse, de horige boeren.

De weigering der economische functie had echter ten tijde der overheerschende naturaal-economie voor deze boeren, de massa der bevolking, geen zin. Zij was slechts mogelijk voor de weinig talrijke klasse der stedelijke loonarbeiders, der gezellen. In den economischen strijd tegen de meesters wendden de gezellen vaak met goed gevolg zoowel staking als boycot aan, doch als politieke strijdmiddelen zouden deze methoden geheel onvoldoende geweest zijn. Beter kansen in den politieken strijd bood hun, zoowel als den anderen deelen der burgerij, het physieke geweld, daar het hun noch aan lichamelijke energie, noch aan organisatie en bewapening ontbrak.

De strijd van de opkomende burgerij tegen het absolutisme en de feodale klassen speelde zich onder andere, nieuwe economische en maatschappelijke verhoudingen af. De naturaal-economie was door de eenvoudige warenproductie teruggedrongen,

en deze wederom begon voor de kapitalistische productiewijze plaats te maken. De onderlinge economische afhankelijkheid der producenten had groote vorderingen gemaakt, de meerderheid van hen beschikte echter nog over hun eigen productiemiddelen en dientengevolge over het product van hun arbeid.

Zoolang deze verhoudingen in stand bleven, d.w.z. zoolang de voortbrenging de meerderheid der voortbrengers zelven verrijkte, kon de arbeidsweigering in het tuighuis der politieke wapenen geen plaats vinden. Het moest toen voor de hand liggen, niet *de economische werkzaamheid zelve*, maar haar *vruchten* den tegenstander te weigeren, d.w.z. den absolutistischen staat de belastingen te onthouden, die hij voor zijn legermacht en zijn bureaucratie noodig had en aan de welgestelde burgerij ontnam. Zoo werd de belastingweigering tot een gewichtig, vaak toegepast wapen in den klassenstrijd der opkomende bourgeoisie.

Daarnaast echter kwam ook voor haar, evenals vroeger voor den adel, het gewapend verzet in aanmerking. Vaak vond het toepassing, al wijzigden zich de vormen in den loop der tijden. De rebelsche vasal, aan de spits zijner mannen optrekkend, kon met goeden grond hopen, zijn souverein in het open veld te verslaan, diens burchten te bestormen en in te nemen; hij beschikte over geweldmiddelen met die van zijn heer steeds gelijksoortig, vaak ze evenarend, menigmaal, als meerdere edelen zich verbonden, zelfs ze overtreffend.

Reeds bij de stedelijke burgerij van de middeneeuwen was dit niet meer het geval. De bewapening van de ridderlijke en vorstelijke legers was geheel anders dan die van de stedelijke militie. De zware wapening en rusting echter, stammend uit tijden toen de veldslag zich in een reeks tweegevechten oploste, strekte den ridders niet steeds tot voordeel tegenover de bewegelijkheid der stedelijke voetgangers. En overal waar vorstelijke soldeniers-legers tegenover de strijdvaardige stedelijke militie stonden, bleek, bij ongeveer gelijke wapening, het zwaarwichtige onderscheid tusschen dwangorganisatie en vrijwillige organisatie.

Wederom waren de voorwaarden van het gewapend verzet gewijzigd, toen het „volk" van het einde der achttiende en de eerste helft der negentiende eeuw — d.w.z. de ten strijd verbonden arbeiders, ambachtslieden, kleinburgers en intellectueelen — het straatgevecht als een wapen in de revolutie tegen absolutisme en geprivilegeerde klassen vaak met goed gevolg

aanwendden. Uit den modernen staat en de ontwikkeling der techniek was het modern bewapende leger voortgekomen. Werden ook al aan het uithoudingsvermogen steeds hooger eischen gesteld, lichaamskracht speelde toch geen beslissende rol meer, de technische uitrusting was een belangrijke, vaak doorslaande factor geworden; het verschil in bewapening tusschen volk en leger werd steeds grooter. De nieuwe verhoudingen, de technische meerderheid van het leger vooral, leidden tot een nieuwe taktiek. Het te willen verslaan in het open veld, zou dwaasheid geweest zijn, maar de smalle, bochtige straten en stegen der steden, een erfenis van vroeger eeuwen, boden den opstand nog een uiterst gunstig gevechtsterrein. Niettemin was de technisch-militaire meerderheid van het leger zoo ontzaglijk, dat, zooals Engels in zijn beroemd voorwoord bij Marx' „Klassenkämpfe" duidelijk gemaakt heeft, een werkelijke zegepraal van den opstand over het leger, een zegepraal als tusschen twee legers, reeds toen tot de groote zeldzaamheden behoorde. In weerwil van zijn militair-technische minderheid kon echter de opstand niettemin overwinnen, wijl hij vele malen de meerdere van het leger was in eigenschappen van anderen — moreelen — aard, in taaiheid, eensgezindheid en geestkracht.

„Op de economische overwinning", schrijft Engels, „legden de opstandelingen het slechts zelden aan. Het was er hun slechts om te doen, de troepen door moreele invloeden, die bij den strijd tusschen de legers van twee oorlogvoerende landen in het geheel niet of ten minste in veel geringer mate in het spel komen, murw te maken. Gelukt dat, dan blijft de troep in gebreke of de bevelhebbers verliezen het hoofd en de opstand zegeviert.... Zelfs in den klassieken tijd van de straatgevechten werkte dus de barricade meer moreel dan materieel. Zij was een middel om de hechtheid van het leger te schokken. Hield zij het uit tot dit gelukte, dan was de overwinning bereikt; zoo niet, dan was men verslagen."

In zijn reeds vroeger vermelde reeks artikelen over „Staatsgreep en politieke massastaking" geeft Parvus een aanschouwelijke voorstelling van de wijze waarop barricadegevechten tot stand kwamen en van de moreele middelen die de overwinning ook menigmaal aan den kant der opstandelingen brachten. Wij ontleenen aan zijn scherp-omlijnde beschouwingen de volgende passage (Neue Zeit, XIX, II, bld. 308—310):

„De barricade-revolutie, zooals de geschiedenis haar vertoont, blijkt ons bovenal de afsluiting van de geschetste ontwikkelingsreeks van politieke uitingen en tevens haar samenvoeging en verheffing tot de hoogste kracht en uitwerking. Maar zij was meer dan dat. Zij was de maatschappelijke desorganisatie. De fabrieken, werkplaatsen, woonhuizen liepen leeg, de straten en pleinen waren overvuld. De winkels werden gesloten. De voortbrengingswerkzaamheid, de handel, het verkeer stonden stil. De vele duizenden draden van het maatschappelijk poppenspel waren losgeknoopt. En met het alledaagsche werk verdween ook de alledaagsche doezeligheid. De gemakzucht hield op, de laksheid oefende haar invloed niet meer uit, de traditie was vergeten, de sleur gebroken, de kleingeestige levenszorgen werden op den achtergrond gedrongen en slechts één ding bezielde de schuivende, dringende, stuwende, golvende menigte — politieke belangstelling. In den opgewonden menschenchaos verloor zich de individueele wil en de wetten der massabewegingen gingen gelden. Politiseerende menschenhoopen vormden zich aan de hoeken der straten. Het waren de zenuwknoopen der tot een groot monster versmolten volksmenigte in de vrije lucht, de gevoelskluwens, die in trillende haast indrukken, berichten, geruchten, gedachten, woorden, stemmingen verderdroegen, voortbrachten, opbliezen, in gang hielden. De onzekerheid, het ongewone, perverse van den toestand, de zenuwachtige spanning, de samentrekking van de belangstelling op één punt, het dicht bijeenzijn van een groote volksmassa verhoogden het bevattingsvermogen, schiepen als 't ware in de plaats van de gewone geestelijke ontvankelijkheid een verfijnd, opgevoerd, revolutionair massa-intellekt. Vandaar het snelle om-zich-grijpen van een revolutionairen opstand — let wel, als hij terechter tijd kwam.

„De staat werd in den algemeenen maalstroom meegesleept. De regeeringsmachinerie liep voortreffelijk, zoolang het geheele maatschappelijke mechanisme ongestoord functioneerde.... Maar zoodra de beroepswerkzaamheid ophield, de correcte zakenman zoowel als de gauwdief en zwendelaar buiten verdienste gezet werden, wanneer ernstige volksmenigten zich in de straten bewogen en op de huizen opschriften verschenen: „Dood aan de dieven" — dan werden de regeeringsorganen, van den nachtwachter tot den koning, aangegrepen door een bange bezorgdheid, een beklemmende onzekerheid, een schuwe radeloosheid. Gaven

zij zich vroeger voor de beschermers van het volk uit, nu bleken zij tegen het volk bescherming te behoeven. Want tegen hen richtte zich de lang verbeten toorn van het uit zijn geweldige rust wakkergeschudde volk. Bovenal echter was het streven der regeering om de orde te herstellen, d.w.z. het volk met geweld ertoe te brengen dat elk zijn plaats in den maatschappelijken tredmolen weer innam, het met geweld weer in den gewonen sleur te wringen. Doch de politie verdween in den menschenstroom en werd machteloos. Zoo bleef de eenige toeverlaat — het leger.

„De taak, die aan het leger toeviel, was, het volk uit de straten te verjagen, het uiteen te drijven, ten einde daardoor de toovermacht der samenscholingen te vernietigen, in de verwachting dat de uiteengestoven menigte, zonder onderlingen samenhang, ontmoedigd zou worden en haar ontbonden deelen, aan zich zelve overgelaten, zouden zwichten en weer onder het juk kruipen, om in het oude spoor verder te draven. Daartegen verzette zich het volk. Zoo ontstonden de barricaden.

„De beteekenis der barricade is in twee richtingen te zoeken. Vooreerst was zij een verzamelpunt en organisatiemiddel. Juist waar het een ongeorganiseerde massa betrof, zooals dat bij de historisch bekende gewelddadige revoluties steeds het geval was, is dat een zeer belangrijk punt. De samenscholingen kregen daardoor een doel en een bindmiddel. Een bizonder goede uitwerking bleek dat te hebben bij de door hun beroepsbezigheid van elkaar gescheiden, maar toch in het enge bestek der straat, der stadswijk in zeer aanzienlijk aantal voorhanden kleine kooplieden, ambachtslieden, huisindustrieelen enz. Door den barricadenbouw werden deze lieden uit hun winkels, werkplaatsen, achterhuizen gelokt en vereenigd. Voor allen was de barricade de proclamatie, de openlijke afkondiging der omwenteling, de geheschen banier, om de revolutionaire krachten te verzamelen. Men bedenke, hoe talrijk nog in 1848 de kleinburgerij en de ambachtsstand waren, hoe ongeorganiseerd de arbeidersklasse zelve was, en men zal de belangrijkheid van dit punt begrijpen. Daarom toont iedere revolutie aanvankelijk een opgaande beweging. Zij had tijd noodig om zich te ontplooien. En zoolang dit uitbreidingsvermogen aanhield, was de overwinning aan de zijde van het volk. Terecht wijst Engels erop, dat de overwinning van het volk te Berlijn in 1848 onder meer aan den sterken

toevloed van nieuwe strijdkrachten in den nacht en den ochtend van den 19en Maart valt toe te schrijven.

„In de tweede plaats was de barricade een borstwering: dekking voor het volk en hindernis voor het leger. De macht dezer belemmering voor het leger lag niet altijd in haar materieele, maar nog meer in haar *moreele* uitwerking. De opmarsch der troepen werd tegengehouden, daardoor ontstond wanorde in de rijen, de stramme spanning van den militair optrekkenden stoet verslapte; er verliep tijd; de soldaten, door gewoonte en militaire tucht bijeengehouden, door het tromgeroffel verdoofd, door den gemeenschappelijken colonnemarsch meegesleept, kregen gelegenheid om rond te zien, na te denken, zich rekenschap te geven van hun handelingen. En daar het geen strijd in het open veld tegen een vreemden vijand gold, doch een aanval in de enge ruimte der straat, onder de oogen der bevolking, op het volk waarmee de soldaten gisteren nog vreedzaam verkeerden en waaruit zij zelven stamden, maakte zich gebrek aan geestkracht, onwil, verwarring van de troepen meester, zij werden „gedemoraliseerd", en wel te meer naarmate zij van te voren meer sympathie voor den opstand koesterden. Het is bekend, dat men daarom bij revolutionairen strijd de ontbrekende geestdrift der soldaten door rijkelijke oorlammen placht te vervangen. In den jeneverroes lag dus in laatste instantie het heil van den staat."

* * *

Uit dit overzicht der verschillende, gedurende vele eeuwen in den klassenstrijd toegepaste middelen volgt, dat de strijdende klassen in hun verleden over bepaalde, met de geheele maatschappelijke ontwikkeling en de maatschappelijke toestanden samenhangende strijdmiddelen beschikten. De weigering eener belangrijke *maatschappelijke*, indien ook al niet noodzakelijk *economische* functie bleek ons een der historische methoden van verweer. Daarnaast komt dan het eigenlijk geweld in den vorm van het gewapend verzet in aanmerking. De neiging van de historische ontwikkeling is echter, de geweldmiddelen in de handen van den staat te centraliseeren, het volk te ontwapenen, alsmede den opstand tusschen de strijdende klassen in militairtechnisch opzicht steeds grooter te maken en het gewapend verzet steeds moeilijker. Gelukkig voor de opkomende klasse van onzen tijd, voor het proletariaat, beslist echter steeds minder

de enkele technisch-militaire meerderheid. Daarentegen wint een andere factor steeds meer in beteekenis: de hechtheid, taaiheid en weerstandskracht der organisatie.

Wij willen nu de mogelijke strijdmiddelen toetsen, die voor het moderne proletariaat uit de richting der maatschappelijke ontwikkeling en uit zijn eigen positie in het productie-proces voortkomen.

In de productie vervult het proletariaat een hoogst belangrijke rol, daar zijn arbeid de gansche gemeenschap in stand houdt. Daarnaast heeft het ook in het staatswezen zekere verplichtingen te vervullen, waarvan de gewichtigste zijn het belastingbetalen en de militaire dienst, en welker weigering het misschien als dwangmiddelen in den klassenstrijd zou kunnen aanwenden. Eindelijk is het, zooals alle andere klassen, ook consument.

In de economisch hoog ontwikkelde landen vormt het proletariaat de talrijkste klasse der bevolking en derhalve overal, waar de algemeene dienstplicht den persoonlijken grondslag van het moderne militarisme uitmaakt, het grootste deel van het leger. Als belastingbetaler draagt het, tengevolge van zijn armoede, een aanmerkelijk deel der openbare lasten slechts daar, waar indirecte belastingen op verbruiksvoorwerpen gelegd zijn, dat is in haast alle europeesche landen behalve Engeland. Zou het proletariaat, gelijk eenmaal de bourgeoisie, de belastingweigering als politiek wapen trachten toe te passen, dan zou het dit dus slechts kunnen doen in zijn rol van consument, door zijn eigen verbruik te verminderen. De indirecte belastingen op verbruiksvoorwerpen, invoerrechten en accijnzen, die het proletariaat betaalt, treffen zoowel zijn eerste levensmiddelen (graan, vleesch, aardappelen, verder katoen, huisraad, petroleum enz.), als zijn genotmiddelen (suiker, tabak, thee, alcoholische dranken). Algemeen is de neiging der (reactionaire) ontwikkeling in de richting van verhooging dezer belastingen, aangezien de uitgaven voor militarisme en marinisme ontzaglijk aangroeien, de heerschende klassen echter weigeren de geldmiddelen voor deze politiek door progressieve belastingen op inkomens en erfenissen op te brengen. Het verbruik zijner eerste levensmiddelen gedurende langer tijd belangrijk te verminderen, zou voor het proletariaat, gelijk voor elke andere klasse, onmogelijk zijn. Vrijwillige beperking van het verbruik van genotmiddelen is daarentegen wel mogelijk en een poging daartoe is reeds ondernomen door volken die door belas-

ting uitgebuit werden, zooals door de Noord-Amerikanen vóór den onafhankelijkheidsoorlog tegen Engeland. Het resultaat van een dergelijke actie van het proletariaat zou echter hoogstens van moreelen aard kunnen zijn; in elk geval zou zij hoogstens pas bij langer duur een zekere economische benadeeling van enkele groepen uit de bezittende klassen kunnen bereiken. Zij zou dus slechts als een versterkte vorm van betooging kunnen werken.

De belastingweigering kan een bruikbaar wapen zijn, als zij toegepast wordt door een klasse die over het product harer economische werkzaamheid zelve beschikt en dus den staat de voor zijn bestaan noodige geldmiddelen weigeren kan, zonder haar eigen verbruik te beperken. Bij klassen, waar dit niet het geval is, dus voor de praktijk van den proletarischen klassenstrijd, komt de belastingweigering niet ernstig in aanmerking.

Behalve de belastingweigering is nog de boycot als economisch wapen in den politieken strijd reeds toegepast. Voor eenigen tijd werd, hoewel in geringen omvang, door de afrikaansche Boeren gepoogd hem tegen engelsche waren aan te wenden. In den laatsten tijd vindt hij onverwacht toepassing bij de inboorlingen van Bengalen, waar hij zich schijnt te ontwikkelen tot een dreigende beweging tegen de engelsche heerschappij. Door middel van den goederenboycot kan men echter slechts een nationalen vijand treffen. In den politieken strijd is hij voor het proletariaat onbruikbaar, daar hij het element der internationale solidariteit volkomen buiten werking zou stellen. Het proletariaat zou, om den nationalen vijand te kunnen treffen, de vijanden zijner internationale broeders moeten bevoordeelen. Buitendien zou een verhooging der invoerrechten aan de bourgoisie een middel leveren om het doorzetten van den boycot onmogelijk te maken.

Naast de betaling van belasting is de belangrijkste staatsplicht van het proletariaat de *militaire dienst*. De weigering van dezen dienst zou de moderne herleving zijn van de middeneeuwsche weigering van den heirban. Haar gevolgen voor den enkelling echter zijn, in overeenstemming met den geweldigen afstand in machtsverhouding tusschen den modernen staat en den rebelleerenden individu, voor dit individu van geheel anderen aard. De middeleeuwsche baroen lokte door zijn leenplicht te weigeren den openlijken strijd uit, maar hij vreesde dien niet al te zeer, daar hij over qualitatief, zij het ook niet altijd quantitatief gelijke wapenen als zijn heer beschikte; hij kon den strijd aanvaarden

met kans op overwinning. De moderne arbeider daarentegen, die het waagt dienst te weigeren, komt in botsing met het gansche machtstoestel van den staat en wordt door dezen platgedrukt als een lastig insect.

Omdat zij practisch geen kans op welslagen aanbiedt, en om haar ernstige persoonlijke gevaren is de individueele dienstweigering door de sociaaldemocratie altijd bestreden. De zekere agitatorische uitwerking, die haar niet ontzegd mag worden, weegt nauwelijks tegenover haar bezwaren.

Anders dan met de individueele dienstweigering staat het met de georganiseerde. Door het proletariaat op groote schaal toegepast, zal zij in revolutionaire tijden aan de regeeringen bij binnenlandsche onlusten groote verlegenheid kunnen bereiden, wellicht ook bij buitenlandsche oorlogen. In Finland is kort geleden een zwakke poging in deze richting ondernomen; in den allerlaatsten tijd werd de georganiseerde dienstweigering door de poolsche socialistische partij, in verband met andere revolutionaire middelen, in den strijd tegen het absolutisme niet geheel zonder succes toegepast.

De georganiseerde dienstweigering is echter niets anders dan een eenigszins verzwakte vorm van de *militaire staking*, d. i. van de beslist meest revolutionaire staking die in de burgerlijke maatschappij mogelijk is. Blijft deze staking beperkt tot hen die voor het eerst tot den militairen dienst worden opgeroepen, breidt zij zich niet allengs uit tot hen die zich reeds in militairen dienst bevinden, tot het leger, dan worden in de onvermijdelijke geweldadige botsingen die zij verwekt, de stakers onverbiddelijk overweldigd. Alleen wanneer de staking zich ook tot het staande leger uitstrekt, de dienstweigering van de recruten tot de soldaten overslaat, tot algemeene insubordinatie wordt, kan zij gunstige kansen opleveren.

Het is echter volkomen onwaarschijnlijk, dan in den loop der ontwikkeling een politieke gisting, machtig genoeg om de banden der militaire discipline los te maken en het leger tot insubordinatie mee te sleepen, bij dit laatste zal aanvangen. Volksopstanden plegen niet met het leger te beginnen; veeleer biedt het leger aanvankelijk aan het zegevierend doordringen van den opstand gewoonlijk een zeker verzet, ook wanneer het zich ten slotte erdoor laat meesleepen.

De georganiseerde weigering tot recruteering en militairen

dienst zal als proletarisch strijdmiddel ongetwijfeld toepassing vinden, maar slechts als deel, als element van een *algemeene* revolutionaire beweging der arbeidersklasse, waarvan de inleiding en het belangrijkst middel van uiting niet anders zijn kan dan een machtige stakingscrisis. Tot de militaire staking kan het slechts komen in dagen van revolutionaire gisting, als het heerschende regime reeds ernstig bedreigd wordt en schijnt weldra ineen te zullen storten. Zoolang recruten en soldaten moeten vreezen dat het politiek gezag, waartegen zij in verzet komen, na het einde van den strijd nog hetzelfde zal zijn, zullen zij zich ervoor wachten een strijd te aanvaarden, die voor hen het verlies van de vrijheid en van het leven zou beteekenen. Zij kunnen den strijd slechts wagen, als hij kans biedt, de bestaande staatsmacht omver te werpen en een nieuwe ervoor in de plaats te stellen. Maar om deze hoop te kunnen voeden, moeten zij niet geïsoleerd staan, doch een deel vormen van de gansche proletarische klasse, die zich eveneens in openlijken strijd tegen de staatsmacht bevindt.

Onder deze voorwaarde *kan* niet slechts, doch *zal* waarschijnlijk de recruteerings- en dienstweigering een belangrijke rol spelen in den beslissenden strijd van het proletariaat. Reeds hierom zal dit het geval moeten zijn, daar de staat, in zijn verweer tegen een machtige politiek-revolutionaire stakingsbeweging, ongetwijfeld zoowel de arbeiders van den spoorwegdienst en andere belangrijke takken van bedrijf zal *militariseeren*, als de in het leger en in de reserve dienende beroepsarbeiders tot beroepsarbeid zal commandeeren. Staking en dienstweigering zullen op deze wijze ineengeschakeld worden, onverbiddelijk in elkaar overgaan.

De recruteerings- en dienstweigering kan dus de politieke massastaking niet vervangen, doch vloeit noodzakelijk uit de revolutionaire stakingsbeweging voort, verhoogt haar intensiteit en zal vermoedelijk een voorwaarde tot haar zegepraal zijn.

Hiermee zijn de mogelijke dwangmiddelen uitgeput, die voor het proletariaat ontspruiten uit zijn positie in het voortbrengingsproces in de burgerlijke maatschappij. Er rest nog slechts het eigenlijk geweld, de gewapende opstand. Een uitvoerig onderzoek naar de kansen daarvan is hier niet noodig, gelijk ook Parvus in zijn meermalen aangehaalde reeks artikelen uit 1896 en Kautsky in zijn verhandeling uit 1904 van zulk een onderzoek hebben

afgezien. Friedrich Engels heeft met klassieke helderheid en nauwkeurigheid de redenen uiteengezet waarom het gewapende oproer met barricadengevechten en dergelijke krijgsverrichtingen in de hedendaagsche revolutiebewegingen geen beslissende rol meer kan spelen, en deze redenen nogmaals uiteen te zetten zou slechts een herhaling van Engels' beschouwingen worden.

Evenwel is in den laatsten tijd toch in het internationaal socialisme weer twijfel uitgesproken of het gewapende oproer werkelijk geenerlei kans op welslagen biedt; de twijfel is geuit zoowel door een fractie van het russische socialisme, als door bekende woordvoerders der italiaansche en engelsche sociaal-democratie. Daarbij komt, dat de russische gebeurtenissen der laatste maanden een nieuwe, belangrijke, zij het nog lang niet afgesloten ervaring aan het feitenmateriaal der proletarische revolutiebewegingen toegevoegd hebben, waaraan toch wellicht nieuwe gezichtspunten te ontleenen vallen. Om deze beide redenen schijnen eenige beschouwingen over de mogelijke rol van het geweld in den proletarischen ontvoogdingsstrijd hier niet misplaatst.

Het is bekend dat de partij der russische sociaal-revolutionairen van meening is, dat het georganiseerde geweld een voor het proletariaat nuttig wapen kan blijken, en wel voornamelijk om zijn moreele uitwerking. [1]) Het gewapend verzet tegen politie en leger bij werkstakingen, optochten, straatbetoogingen enz. schijnt hun een geschikt middel om het proletariaat tot grooter strijdensmoed op te voeden, zijn zelfbewustzijn te versterken en de langdurige gewoonte van gehoorzaamheid en onderwerping aan het gezag tegen te gaan.

De russische revolutionairen hebben het gewapend verzet bij straatoptochten enz. vaak in toepassing gebracht. Het eenig mogelijk succes bestond, behalve in de opvoedende werking van het dapper standhouden tegenover de gewapende macht, in den indruk op de publieke opinie. De gedachte aan de mogelijkheid om het russische staatsgezag te schokken, het absolutisme omver te werpen door een guerilla tegen de politie, gevoerd met de primitieve wapens die den arbeiders ten dienste staan, kon bij niemand opkomen. De moreele uitwerking van het verzet, het

[1]) Het terrorisme, de gewelddaad van den enkeling (zij het ook volgens besluit der organisatie) tegen enkellingen, behoeft hier niet besproken te worden, daar zij door de sociaal-revolutionairen uitdrukkelijk beschouwd wordt als een middel, dat slechts onder de huidige russische verhoudingen in aanmerking komt.

vermeerderen van den strijdlust en de strijdvaardigheid van het proletariaat, kan zijn nut gehad hebben onder omstandigheden als de russische waren, waarbij elke regelmatige massa-actie onmogelijk was, elke werkstaking en elke betooging het ingrijpen der autoriteiten uitlokte, doch heeft slechts reden van bestaan bij zulk eene het proletariaat tot volkomen rechteloosheid veroordeelende orde van zaken.

Het uitbarsten en de ontwikkeling der revolutionaire beweging in Rusland hebben echter bewezen, dat zoodra het proletariaat de guerilla tegen politie en leger tot den grooten oorlog tegen de heerschende staatsorde uitbreidt, niet in de eerste plaats het eigenlijk geweld, doch de massa-staking de feitelijke draagster der politieke en sociale klasse-revolutie wordt. De werkstaking vloeit als noodzakelijkheid, van zelve, uit elke werkelijke huidige revolutiebeweging voort, daar zij uit den economischen toestand der arbeidersklasse voortkomt. Zonder de fabrieken, werkplaatsen en mijnen te verlaten, waar het, aan den keten van het kapitaal gesmeed, in afzondering en verbrokkeling vastgehouden wordt, *kan* het proletariaat geen algemeene politieke actie voeren. De staking is de inleiding, de eerste schrede van elke revolutionaire massa-actie, hoe ook haar verdere ontwikkeling zich moge afspelen. Zij is bovendien de eenige vorm van actie, die alle groepen van het proletariaat wakker schudt en in de politieke beweging meesleept, omdat zij het allen mogelijk maakt, tegenover den economischen en socialen druk van het kapitaal, die de algemeene grondslag der moderne maatschappij is, hun eischen te stellen.

Niet met het straatgevecht, doch met de massa-staking is de revolutionaire opstand in Rusland begonnen. Wel echter zijn in vele gevallen straatgevecht en gewelddadig verzet de tweede phase der beweging geweest: oproeren, straatgevechten, botsingen met politie en leger zijn overal uit de werkstaking voortgekomen en hebben duizenden offers geeischt. De straatgevechten echter vormen in den regel slechts heldhaftige episoden in de revolutionaire stakingsbeweging, bijkomstige verschijnselen van ondergeschikte beteekenis vergeleken bij deze beweging zelve, d. w. z. verschijnselen wier resultaat niet beslissend was voor het lot der revolutie. Over dat lot beslist, voor zoover het proletariaat als een factor der russische revolutie in aanmerking komt, — en dat is in zeer hooge mate, indien ook lang niet uitsluitend het

geval, — in de eerste plaats het verloop der stakingsbeweging zelve, de omstandigheid of het proletariaat in staat is, de beweging in de diepte en in de breedte steeds grootscher te doen worden, haar met korte tusschenpoozen, die het absolutisme niet op adem laten komen, steeds opnieuw te herhalen, de economische en maatschappelijke verhoudingen dientengevolge steeds dieper te schokken, het uit het volk voortgekomen deel van het leger steeds nader tot insubordinatie te brengen, de regeering steeds meer in verwarring, haar machtsmiddelen te verlammen, haar tot werkeloos weifelen of tot vertwijfelde werkeloosheid te doemen.

De russische revolutie heeft op dit oogenblik nog geen besliste winst op den vijand behaald,[1] maar niettemin heeft de revolutionaire stakingsbeweging in den loop van de laatste maanden zoo goede vorderingen gemaakt met de desorganisatie van den absolutistischen staat, dat uit de russische gebeurtenissen duidelijk blijkt, welk een uitnemend wapen de werkstaking als de natuurlijke vorm der proletarische revolutie is, zelfs in de handen van een weinig talrijk en weinig geschoold proletariaat. Een algemeene poging der arbeiders en intellectueelen tot een gewapenden opstand zou ongetwijfeld met een vreeselijke nederlaag geëindigd zijn en het proletariaat jarenlang verzwakt en machteloos gemaakt hebben. Na een verscheidene maanden volgehouden, met betoogingen, oproeren en straatgevechten verbonden stakingsbeweging is het proletariaat niet alleen nog ongebroken en onverzwakt, in staat om den strijd naar goedvinden, zoo het uitgeput is, af te breken en weer te beginnen, — het heeft in den strijd ook zijn krachten leeren kennen en het bewustzijn van zijn maatschappelijke onmisbaarheid verworven. In eenige maanden van strijd heeft het aan het absolutisme veel grooter schade berokkend dan het revolutionair intellect dit in een worsteling van tientallen jaren vermocht. Het heeft door de staking elke vastheid van bedrijf en bestaan onmogelijk gemaakt, in de maatschappij een ondragelijken toestand van onrust en onzekerheid teweeg gebracht, de inkomsten van den staat sterk verminderd, hem tot hooger uitgaven genoopt, aan andere revolutionaire klassen gelegenheid gegeven de desorganisatie van staat en maatschappij door het staken hunner eigen wetenschappelijke en administratieve werk-

[1]) Geschreven in April 1905.

zaamheid te bevorderen. Het proletariaat heeft binnen den tijd van een jaar een aanmerkelijke feitelijke, zij het ook niet wettelijke vrijheid van propaganda en organisatie verworven en voor de gansche maatschappij in verschillende deelen des rijks een nooit gekende vrijheid van drukpers veroverd. De strijdkrachten der revolutie zijn ontzaglijk toegenomen, de onwettige pers heeft geweldige verbreiding gevonden. Bovenal echter is, wellicht als belangrijkst resultaat van dit eerste tijdperk der revolutie, een vloedgolf van militaire oproeren komen opzetten, wier aanhouden het tsarisme in het leven zelf bedreigen zou. Deze militaire woelingen moeten, behalve aan de nederlagen in het oosten, zonder twijfel toegeschreven worden aan de aanrakingen, die het leger weken en maanden lang met de stakende arbeiders had, als ook aan het ellendige beulswerk, waartoe de regeering de soldaten misbruikte en dat hun op den duur walgen moet. Eindelijk is gedurende deze periode in den vorm van de Doema een nieuw, waardevol uitgangspunt verworven voor de verdere revolutionaire propaganda onder de rechtelooze volksmassa's, bovenal onder de boeren.

Het russische proletariaat heeft deze resultaten slechts met zeer bloedige offers gewonnen. Bij het Petersburger bloedbad zijn duizenden gevallen en bij de botsingen tusschen arbeiders en leger te Warschau, Lodz, Riga, Odessa, Moskou enz. zijn nogmaals duizenden op het slagveld der vrijheid gebleven.

Bij de straatgevechten, die van de stakingsbeweging niet scherp te scheiden zijn, stroomde in gansch Rusland het bloed der revolutionairen. Er is schier geen plaats van eenige beteekenis, geen industriestad, geen mijn, waar niet heldhaftige proletariërs het offer geworden zijn van de bloeddorstige onderdrukkingspogingen der alleenheerschappij. Een revolutie zonder slachtoffers, en dan nog wel tegen het aziatisch-barbaarsche absolutisme, is echter onmogelijk. *Doch ware niet de werkstaking, maar de poging tot gewapenden opstand aanstonds de algemeene verschijningsvorm van den strijd geweest, dan zouden niet gelijk thans eenige honderden of duizenden proletariërs gevallen zijn, maar het russische proletariaat zelf zou, uit ontelbare wonden bloedend, ter aarde liggen, gelijk het parijsche proletariaat na de onderdrukking der Commune.*

De politieke massastaking, hetzij als gelijktijdige opstand van het gansche proletariaat, hetzij in den gewijzigden, sleependen vorm zooals zij zich thans in Rusland afspeelt, is blijkens

de russische gebeurtenissen het beste middel om tegenover het staatsgezag een weliswaar niet altijd ongewelddadig, maar evenmin voornamelijk van het eigenlijk geweld afhankelijk verzet te stellen, een verzet dat juist hierom tegen de machtige geweldmiddelen van den staat niet het onderspit behoeft te delven, omdat hare machtsmiddelen grootendeels van anderen aard zijn. Zij is de eenig mogelijke vorm van burgeroorlog, waarin tegenover de met de meest verfijnde middelen der moderne techniek uitgeruste soldaten, van den anderen kant slechts „de open borst en het onbeschutte hart" gesteld worden en niettemin niet het gewapend regeeringsgezag, doch de ongewapende heldenmoed der massa beslist.

* * *

Ook door een deel der italiaansche en engelsche sociaaldemocratie wordt vaak de meening geuit, dat in den beslissenden strijd van het proletariaat het gewapend geweld de belangrijkste rol zal spelen. Hyndman verwerpt, naar men zich herinneren zal, de revolutionair-politieke massa-staking, wijl deze naar zijn oordeel geen kans op welslagen biedt tegenover het geweld der politieke machthebbers; hij aanvaardt haar hoogstens als inleiding tot den gewapenden proletarischen opstand. Dezen stelt hij zich echter niet voor in den ouden, door de technische en maatschappelijke ontwikkeling sinds lang onmogelijk gemaakten vorm van een strijd der volksmassa's tegen het leger, maar hij wil het leger zelf in den dienst der vrijheid stellen, het gebruiken als middel ter omverwerping van de kapitalistische heerschappij. Daarom beveelt hij onzen duitschen partijgenooten aan, in het leger socialistische en anti-militaristische propaganda te voeren. Daarom staat hij een legerorganisatie voor, die met socialistisch bewustzijn doordrongen kan worden, waarvan hij verwacht dat zij zich in zoo hooge mate één zal voelen met het volk, dat dit haar als werktuig van den revolutionairen opstand zou kunnen aanwenden : het volksleger.

Ongetwijfeld zou het volksleger — d. w. z. de tot militaire doeleinden georganiseerde, maar niet als zelfstandig orgaan buiten en boven het volk staande geheele mannelijke bevolking — de politieke massastaking als vorm en middel der proletarische omwenteling overbodig maken. Wel zou ook in dit geval het

onderbreken der voortbrenging, de uittocht van het proletariaat uit fabrieken, werkplaatsen en mijnen de onmisbare voorwaarde zijn tot de actieve ontplooiing zijner militaire macht. Aan deze echter zou de taak toevallen om het burgerlijk régime door direkt geweld omver te werpen, inplaats van het voornamelijk, zooals de politieke werkstaking wil, door indirecte desorganisatie en demoralisatie uit den weg te ruimen.

Maar het is hoogst onwaarschijnlijk, dat onder verhoudingen die de politieke werkstaking, dus de toepassing van geweldmiddelen door de arbeidersklasse ter doorvoering van haar bebevrijding noodzakelijk maken — waar haar dus de volledige democratie niet of niet meer ten dienste staat — een militaire organisatie op democratischen grondslag ontstaan of standhouden zal.

Het volksleger, zooals de sociaal-democratie dat opvat — niet in den tweeslachtigen vorm, gelijk het uit technisch-militaire overwegingen ook van militaire zijde verlangd wordt —, is geen op zichzelf staande legervorm, doch het verstrekken van een uiterst gewichtig politiek recht van nog grooter draagwijdte dan het kiesrecht; het is de voorwaarde en consequentie van een ontwikkelde democratie. Het kan slechts bestaan hetzij in een kleinburgerlijke of boersche democratie, of in een moderne democratie waarin het proletariaat den vollen politieken invloed uitoefent, die aan zijn belangrijke positie in het economisch raderwerk en aan zijn politieke rijpheid beantwoordt. Maar zijn socialistisch doel zal het proletariaat immers in zulk een democratie langs wettelijk-parlementairen weg bereiken kunnen en daarmee verdwijnt de noodzakelijkheid der toepassing van de politieke werkstaking, zooals trouwens van elk geweldmiddel. Bereikt echter de democratische ontwikkeling dezen graad van rijpheid niet, grijpt de heerschende klasse integendeel naar het middel der politieke ontrechting van het proletariaat, ten einde zich staande te kunnen houden, dan is de democratische leger-organisatie, de volksmilitie, niet als strijdmiddel voor het proletariaat, doch pas als resultaat zijner overwinning te verwachten.

Het proletariaat is thans reeds zoozeer de schrik zijner vijanden, dat de regeeringen geen schrede naar de volksmilitie wagen te doen, hoe gewenscht dit op technisch-militaire gronden ook zijn zou. De weerkracht eener rechtelooze klasse is den heerschers steeds gevaarlijk; en waar het proletariaat politiek in staat is de omzetting van het staande leger in een volksleger door

te zetten, is het des te eer in staat de politieke democratie te verwerven en te behouden.

In elk geval is tot dusver in de belangrijkste landen van Europa van een ontwikkeling van het staande leger tot volksmilitie niets te bespeuren. Waar, zooals in de kleinere landen, op grond van financieele overwegingen de diensttijd niet langer of nog korter dan een jaar is, staat niettemin het kazernestelsel, de militaire rechtspleging in vollen bloei, kortom, er wordt alle moeite gedaan om in weerwil van een korten diensttijd den „militairen geest" aan te kweeken. In de oude noorsche boerendemocratie, waar van oudsher een soort volksleger bestond, slaat de legerontwikkeling den weg naar het militarisme in. Alleen in Zwitserland, het oude type eener kleinburgerlijke en boersche democratie, staat het volksleger nog vast, hoewel ook daar een begin van militarisme aanwezig is.

Rest nog Engeland. Daar echter zijn de legerverhoudingen zeer verschillend van die van het vasteland, gelijk ook zijn maatschappelijke verhoudingen in het algemeen veel eigenaardigs vertoonen. Een staand leger op den grondslag van algemeenen of persoonlijken dienstplicht bestaat er niet, de legerorganisatie is een mengsel van beroepssoldaten en vrijwillige militie. De groote legerhervorming, waarvan sinds jaar en dag sprake is, maar die het liberale ministerie waarschijnlijk even ongaarne zal uitvoeren als de conservatieve unionisten het deden — deze steeds weer verschoven „grondige" hervorming moet in elk geval tot een soort militieleger leiden; want het engelsche volk, dat nimmer persoonlijke militaire lasten gekend heeft, zou in verzet komen tegen een diensttijd, zoo lang als het staande leger eischt. Engeland is echter onder de kapitalistisch ontwikkelde landen van Europa dat land, waar de bourgeoisie de uitbreiding der rechten van het proletariaat het minst behoeft te vreezen, daar dit tot dusver zijn politieke rechten toch niet tot zijn bevrijding aanwendde. Het Engelsche proletariaat bezit vrijheid van vereeniging, maar het heeft geen sterke zelfstandige politieke organisatie; het heeft vrijheid van drukpers, maar de onafhankelijke arbeiderspers heeft geen politieken invloed en geen beteekenis; het heeft een zoo goed als algemeen kiesrecht, maar het stuurt bijna geene van helder klassebewustzijn vervulde strijders naar het parlement. Zoo zou het ook wel de militaire macht, die het door de instelling der militie verwierf, in het tegenwoordig stadium van zijn

politieke rijpheid of liever onrijpheid niet aanwenden om het staatsgezag te bestrijden, maar zich waarschijnlijk laten verleiden om voor de belangen der bezittende klassen zijn leven te wagen. Ontwaken echter de Engelsche arbeiders toch nog tot klassebewustzijn, leiden hun herhaalde pogingen van de laatste jaren om zich een van de burgerlijke partijen onafhankelijke vertegenwoordiging in het Lagerhuis te verzekeren, ten slotte tot de vorming van een sterke sociaal-democratische partij, dan zal vermoedelijk ook in Engeland de invoering der militie wel bezwaren ontmoeten, of daarnaast zal een beroepsleger gevormd worden, dat niet slechts als koloniaal leger zou kunnen fungeeren, doch in geval van nood ook tegen den „binnenlandschen vijand" ware aan te wenden.

Alles te zamen genomen is de kans niet groot, dat het proletariaat, door den staat militair georganiseerd, met deze organisatie den staat in den beslissenden strijd zal kunnen verslaan. Veeleer zal de invoering der volksmilitie een der eerste politieke maatregelen van de zegevierende arbeiders-klasse zijn, ten einde hare heerschappij tegen het gevaar van reactionaire woelingen te beveiligen.

Indien er echter weinig kans is, dat het militie-stelsel vóór de proletarische revolutie tot stand komt, dan zal deze rekening hebben te houden met de huidige legerorganisatie, met het staande leger. Het staande leger van den nieuweren tijd verschilt even veel van het beroepsleger uit vroeger tijden, als van een werkelijk volksleger, het houdt het midden tusschen die twee. Het is die legervorm, die het den burgerlijken staat mogelijk maakt de weerkracht der geheele natie te benuttigen, doch haar tevens aan te wenden voor zijn eigen oogmerken, d.w.z. ook tot oogmerken, die in strijd zijn met de belangen van het proletariaat. Het proletariaat echter levert tengevolge van zijn groot aantal het hoofd-contingent van het leger. Dat deel van het proletariaat nu, dat, op het platteland opgegroeid en werkzaam, nog van eerbied voor de autoriteiten van den staat bevangen is, is het gemakkelijkst door de heerschende klassen voor hun oogmerken te gebruiken. De stedelijke elementen daarentegen, die niet in autoriteitsgeloof opgegroeid zijn, reeds vroeg zelfstandig hebben leeren denken en voor het burgerlijk gezag eer geringschatting dan eerbied gevoelen, zouden er veel eerder toe te vinden zijn om zich tegen haar te verzetten. Een aantal dezer elementen

staat, maatschappelijk en politiek bewust, wantrouwend en onverschillig, zoo niet vijandig tegenover de autoriteiten. De regeering, die hen zou willen gebruiken tot gewelddadige onderdrukking van een proletarischen opstand, b.v. van een politieke stakingsbeweging, waarbij de massa zich in het algemeen vrij hield van gewelddadigheden, zou een uiterst gewaagd spel spelen, waarvan de consequenties haar noodlottig konden zijn.

De stedelijke elementen echter vormen thans reeds een belangrijke meerderheid in de legers der voornaamste beschaafde landen en de verhouding van stedelijke en landelijke bevolking verschuift steeds meer ten gunste van de eerste. In zijn verhandeling over de politieke werkstaking geeft Kautsky eenige cijfers die aantoonen dat voor Duitschland de stedelijke bevolking in het leger de meerderheid heeft. Volgens de officieele opgaven waren in 1902 van elke 100 valieden 29,36 in den landbouw en 70,64 elders werkzaam. In Duitschland wordt dus nog nauwelijks een derde van het leger uit de achterlijke agrarische bevolking gerecruteerd. Wel is de verhouding tusschen deze en de stedelijke bevolking niet voor het geheele leger dezelfde, gelijk uit de volgende cijfers blijkt; bij de verschillende corpsen waren:

legercorps	valieden	in den landbouw volstrekt	werkzame valieden in percenten
1e Beiersche	11.041	4560	41,5
7e Pruisische	34.959	5810	16,6
2e Saksische	14.888	1847	15,5

De staat beschikt dus nog over streken waar haast de helft van het leger gerecruteerd wordt uit in den landbouw werkzame personen. Deze streken krimpen echter steeds meer ineen: in alle kapitalistische landen is de agrarische bevolking relatief, d.w.z. in verhouding tot de totale bevolking, in enkele ook absoluut achteruitgaande. Dit proces voltrekt zich tamelijk snel.

In Holland, waar de kapitalistische ontwikkeling zwak is en door vele omstandigheden belemmerd wordt, bedroeg de in den landbouw werkzame bevolking in 1899 niet meer voluit 30 percent van de totale bevolking, tegen 35 percent in 1889. In het oudste land van het kapitalisme, in Engeland, is de agrarische tot op een zestiende van de totale bevolking ineen gekrompen.

Behalve aan deze voortdurende betrekkelijke vermindering in aantal is echter de landelijke bevolking tengevolge van verschillende omstandigheden ook aan een wijziging van karakter

onderworpen. De lichamelijke zoowel als de geestelijke afzondering der bewoners van het platteland verdwijnt meer en meer, zij het ook dat deze vooruitgang met toenemende afhankelijkheid en toenemende uitbuiting van het land door de stad verbonden is. Hieruit echter, zoowel als uit het in verschillende vormen zich uitende verkapitaliseeringsproces van den landbouw in het algemeen, komt weer het steeds verder doordringen van het socialisme op het platteland voort.

Hoe meer deze ontwikkeling toeneemt, des te minder zullen de regeeringen in staat zijn troepencorpsen, die in hun meerderheid uit zuiver landbouwende streken gerecruteerd worden, tegen de stedelijke arbeiders te doen optrekken; hoe meer ook in zulke streken een nieuwe geest zich baan breekt, des te moeilijker zullen zij er toe overgaan, het leger tegen niet-gewelddadige massa's aan te wenden, aangezien de gevolgen van zulk een waagstuk steeds meer onberekenbaar zullen blijken. In België, waar de in den landbouw werkzame personen nog slechts 29,4 pct. van alle in eenig bedrijf werkzame personen uitmaken en waar bovendien tengevolge van het plaatsvervangingsstelsel de samenstelling van het leger haast zuiver proletarisch is, dus de bodem voor een sterke antimilitaire agitatie aanwezig was, houden de heerschende klassen het leger thans reeds voor in hooge mate onbetrouwbaar. Zij wagen het nauwelijks, het leger bij stakingen, straatbetoogingen, enz. te hulp te roepen: tot dit doel is de stedelijke middenstand in een soort burgerwacht georganiseerd.

Hoe koel en afwijzend echter de gevoelens van de in het leger tredende personen tengevolge van hun stedelijke herkomst, alsmede van de sociaal-democratische propaganda meer en meer ten opzichtte van de heerschende organen zijn mogen, het staatsbestuur bezit krachtige middelen om te verhoeden dat deze rebelsche gezindheid zich in daden omzet. Deze middelen moeten bewerken dat, hoe ook de hoofden der soldaten mogen denken, hun geweren schieten in de richting die de commandant beveelt.

Wel is het niet mogelijk het leger voor maatschappelijke invloeden af te sluiten en waar de algemeene politieke gezindheid der arbeidersklasse een revolutionairen opstand dreigt te doen ontbranden, zal in het leger — met uitzondering van de buiten het volk staande elementen, zooals de koloniale soldaten der europeesche staten en de half-barbaarsche russische kozakken —

dezelfde ontevreden stemming voorkomen. Deze stemming zal zelfs door den druk van den militairen dienst in het leger eer sterker dan zwakker zijn. Aan het militair bestuur echter staan drie machten ter beschikking om het leger, in weerwil van alle ontevredenheid, uiterlijk te handhaven, zooals het dat wenscht: vooreerst de militaire organisatie, dan de militaire tucht en eindelijk de militaire leiding. In zijn reeds vaak aangehaalde verhandeling ontleedt Parvus den aard en de rol dezer machten op uitnemende wijze. Hun gemeenschappelijk doel is „het opgaan van de persoonlijkheid van den soldaat in het geheel der troepenafdeeling, die zich instinctmatig aan het commandowoord onderwerpt", in één woord: de blinde gehoorzaamheid.

Voor de proletarische zoowel als voor elke revolutie komt het er op aan, een weg te vinden, om deze betoovering der willooze gehoorzaamheid te breken, in den soldaat den mensch vrij te maken, te bewerken dat hij uit een automatisch deel van een raderwerk tot een bewust, verantwoordelijk deel van een organisch geheel wordt, dat zijn werkelijke gezindheid en zijn wil in daden omzetten kan.

Wij weten dat deze taak, om het leger als zoodanig te verwarren en te desorganiseeren, d. w. z. het bewustzijn van mensch en burger te wekken, in de vroegere revoluties door de barricade vervuld werd; wij weten echter ook, dat deze in de proletarische worstelingen van heden en toekomst deze taak niet meer vervullen kan. In de plaats van de materieele hindernis, die der kleinburgerlijke revolutie als „mechanisch bindmiddel" diende, treedt de moreele hindernis van de niet gewelddadig optredende massa, die geen ander bindmiddel dan haar klassebewustzijn en haar organisatie behoeft.

De geschiedenis van den proletarischen klassenstrijd levert reeds thans eenige ervaringen op, waarbij soldaten weigerden, de wapens tegen hun broeders te gebruiken. Dit betreft echter meestal gevallen uit den vakbewegingsstrijd, waarbij het slechts om speciale beroepsbelangen gaat, die de gansche arbeidersklasse, hoe sterke sympathieën zij in haar ook mogen wekken, toch niet zoo diep omwoelen, als dit bij een politiek-sociaal vraagstuk het geval is. Slechts uit zulk een geweldige, algemeene ontroering der massa's echter kan de politiek-revolutionaire staking voortvloeien. Bovendien heeft zij de omverwerping van het burgerlijk en de invoering van een proletarische régime ten doel en waar-

borgt dus den soldaten die zich bij de staking aansluiten, in geval zij overwint, straffeloosheid.

Reeds vroeger is betoogd, in hoe hooge mate het in het algemeen niet gewelddadig karakter der proletarische revolutie de ontplooiing van geweldmiddelen van den kant der heerschers zou kunnen verhinderen. De staking als zoodanig, die het middenpunt, den voornaamsten verschijningsvorm der revolutionaire beweging uitmaakt, is niet met militaire macht te grijpen. Intusschen sluit dit in het algemeen niet gewelddadig karakter op-zich-zelf-staande botsingen, alsmede de toepassing van geweld van den kant van het proletariaat niet uit, waar dit voor den goeden voortgang der beweging, voor de verdere desorganisatie van den staat noodig blijkt. Er is in dit opzicht een belangrijk verschil tusschen de economische beroepsstakingen en de politiek-revolutionaire staking, waarop mijns inziens vaak volstrekt niet genoeg acht geslagen wordt. Bij de huidige economische stakingen kan de arbeidersklasse door geweld slechts verliezen, in den strijd om de macht in den staat echter zal het geweld een factor van overwinning kunnen vormen. Men zou zich een geheel verkeerde voorstelling van de proletarische revolutie maken, indien men aannam dat daarin alles even rustig zou toegaan als b. v. bij de laatste staking in het Roergebied.

In het algemeen echter is reeds hierom de afwezigheid van gewelddaden een kenmerk van den proletarischen revolutiestrijd, wijl de strijders, de stakers, ongewapend zijn. Het leger staat tegenover louter opeenhoopingen van weerlooze menschen, het heeft geen met stoffelijke middelen strijdende tegenstanders, geen revolutionair leger tegenover zich, uit welks rijen het zelf dood en verderf te vreezen heeft. Het moet, als tot den aanval wordt overgegaan, op een ongewapende menigte vuren, die wellicht door smeekbeden en kreten invloed op de aanrukkende macht poogt uit te oefenen. Komt het daartoe echter niet — en geen enkele regeering zal het daartoe laten komen —, dan wordt het leger slechts tot vervelenden, vermoeienden, eentonigen politie- en bewakingsdienst gebezigd. Den ganschen dag brengt het op straat door, deels te midden van het volk, niet in grootere troepencorpsen, waar de tucht onverzwakt gehandhaafd kan worden en de afstand de kreten uit de massa onverstaanbaar maakt, maar verspreid in zeer kleine troependeelen. Want het verzet is niet op bepaalde plaatsen samengetrokken; de vijand, de massa, is alom tegen-

woordig, en elk openbaar gebouw, elk station, elke fabriek moet met pijnlijke zorg bewaakt worden. Hoe langer deze vermoeiende, schijnbaar doellooze bewakingsdienst duurt, die de troepen aan alle zedelijke invloeden van den vreedzamen opstand blootstelt, des te meer verslapt de werking van de militaire organisatie en tucht. Deze kunnen wel, bij een onverwachte botsing, de soldaten tot meedoogenloos optreden ook tegen ongewapenden en weerloozen drijven, maar op den duur zullen zij toch bezwaarlijk weerstand kunnen bieden aan de menschelijke gevoelens van vermoeidheid, van moreelen weerzin, van eenheid met het volk.

Zoo blijkt de politieke staking voortreffelijk geschikt om de macht der blinde gehoorzaamheid te breken en daarmee den laatsten stut te ondermijnen, die der zinkende burgerlijke maatschappij nog ten dienste staat: het militair geweld. De politieke staking is *tegelijkertijd* weigering van de maatschappelijk-economische functie en strijd tegen de geweldmiddelen van den staat en wel in den nieuwen vorm, waarin de hedendaagsche verhoudingen dezen strijd gewijzigd hebben: tot een worsteling waarin niet de grof-materieele middelen, maar de moreele voordeelen der hoogere, op vrijwilligheid berustende organisatie beslissen. De politieke massastaking wordt de samenvatting van de verschillende strijdmiddelen van het verleden en hun vervanging door een methode, die aan het fundamenteele feit der moderne maatschappij, aan de kapitalistische uitbuiting en aan het wezen van het proletariaat beantwoordt.

* * *

Uit het onderzoek van de politieke massastaking, van haar feiten, van de voorwaarden tot haar overwinning, zoowel als van de waarschijnlijkheid en noodzakelijkheid harer toepassing in den klassenstrijd, spruit vanzelf de positie voort die de sociaaldemocratie te haren opzichte heeft in te nemen. Zij heeft geen reden een wapen weg te werpen, dat de arbeidersklasse haar doel — de verovering der politieke macht als hefboom voor de omvorming der kapitalistische maatschappij in een socialistische — nader brengen kan. Zij ziet in de politieke massastaking geen *tegenstelling*, doch een *aanvulling* van haar huidige middelen en methoden, een aanvulling, die aan de arbeidersklasse in het verloop en als gevolg van de sociale ontwikkeling — van haar

eigen groei in kracht en zelfbewustzijn inbegrepen — als *historisch* product van den klassenstrijd opgedrongen wordt. Bovenal scheidt geen tegenstelling de politieke massastaking van het parlementarisme. Het parlementarisme blijft een geschikt, wellicht onontbeerlijk middel, om de massa inzicht te geven in den aard van den modernen staat, haar uit doffe onverschilligheid op te wekken en tot den proletarischen bevrijdingsstrijd te voeren, den burgerlijken partijen hervormingen af te dwingen, hen voorwaarts te drijven en de tegenstellingen in hen ten eigen nutte aan te wenden. Het blijft het eenige middel om het *geheele* proletariaat voortdurend tegen de geheele heerschende klasse te organiseeren en in het veld te voeren. De politieke massastaking, die een slechts zelden, in bepaalde historische situaties bruikbaar wapen is, kan het parlementarisme nimmer geheel of gedeeltelijk overbodig maken. Zij kan het geenszins vervangen, zooals dit thans door de uiterste linkerzijde der fransche en italiaansche partij, waarschijnlijk als reactie op het parlementair illusionisme der laatste jaren, gepredikt wordt. Wel echter zal zij vermoedelijk in aanmerking komen als een middel om de parlementaire actie van het proletariaat pas mogelijk te maken, te behouden en uit te breiden.

Wel is waar leerde ons een nader onderzoek, dat dit slechts in bepaalde phasen van den proletarischen bevrijdingsstrijd en onder bepaalde voorwaarden het geval zou kunnen zijn. Maar indien deze voorwaarden ook al vermoedelijk niet overal aanwezig zullen zijn — want de huidige maatschappelijke ontwikkeling heeft niet plaats naar een vast model, doch op zeer verschillende wijze, al naar het resultaat van vroegere gebeurtenissen en worstelingen —, zoo zal toch waarschijnlijk in een aantal landen de politieke massastaking een bruikbaar middel blijken, dat door dergelijken, maar sterkeren druk dan de volksvergadering en de straatbetooging de heerschers beweegt om in aangelegenheden, die niet rechtstreeks het wezen der klasseheerschappij raken, toe te geven, uit de overweging dat een al te uitdagende houding veel meer met hun belangen in strijd is, dan een gedeeltelijke tegemoetkoming.

Daarnaast echter heeft de sociaaldemocratie de politieke massastaking nog voor zijn andere, veel grootscher taak en doel te aanvaarden, *namelijk als vorm der proletarische, d. w. z. sociale revolutie.* De sociaaldemocratie heeft van het recht op revolutie

nimmer afstand gedaan, zij heeft altijd openlijk de idee van den opstand beleden, voor het geval dat de heerschende klassen het den arbeiders onmogelijk zouden maken, het doel dat dezen zich gesteld hebben, langs wettigen en vreedzamen weg te bereiken

Maar zij heeft de proletarische revolutie slechts als „een droom en een hoop" kunnen zien opblinken, zoolang de proletarische klassestrijd enkel op de verovering van *eenige*, niet van *de* macht gericht was, aangezien het proletariaat terecht begreep dat het daartoe nog te zwak was. Wel heeft de sociaaldemocratie met Marx begrepen, dat de sociale revolutie haar poëzie niet uit het verleden, maar slechts uit de toekomst scheppen kan, maar zij heeft van den inhoud dezer poëzie langen tijd niets stelligs geweten. Uit de werkelijkheid van het proletarische leven, uit het volle machtsgevoel, dat in dé arbeidersklasse als draagster der productie woont, uit het toenemend vermogen om deze machtsvolheid door middel van zijn organisatie, tucht, inzicht en geestdrift ook *aan te wenden*, te verwezenlijken — uit deze gezindheid, die op toenemende reactie stoot bij de heerschende klasse in de landen der ontwikkelde tegenstellingen — spruit de idee der politieke massastaking als vorm der proletarische revolutie voort.

Zoolang de revolutionaire idee geen duidelijke vormen aannam, bleef zij, zoo zij ook al nimmer verdween, in de sferen van een nevelachtige onzekerheid, van een onzekere mogelijkheid gebannen. Zij bleef *gedachte* en won niet de levende kracht der *voorstelling*. Eerst in het laatstverloopen jaar heeft de revolutionaire praktijk — de russische revolutie — het nevelachtige aan de gedachte ontnomen. Den nieuwen, specifieken vorm der proletarische revolutie gevonden, in zekere mate uitgevonden te hebben, haar reuzengestalte dag aan dag in dappere worsteling, in steeds hernieuwd pogen aan het licht gebracht te hebben, dat is een der onschatbare diensten, die het russische proletariaat aan de internationale arbeidersklasse bewijst.

Zoo kleeft thans aan de propaganda van de politieke massastaking voor het proletariaat niet meer iets toekomstigs, in den zin van iets nevelachtigs en verwijderds. Het gaat er nu niet meer om, het proletariaat in de kwelling van den dagelijkschen strijd door de verwijzing naar de politieke massastaking „droom en hoop" te geven, een fata morgana te toonen. De propaganda der massastaking is tot een verbinding van heden en toekomst ge-

worden, tot een verlichten en verkennen der wegen, die — ruw en hard en vol gevaren — den droom tot werkelijkheid maken en de hoop in vervulling brengen kunnen.

Kunnen, niet *moeten*. Want de vorm der revolutie aanvaarden, als de ijzeren macht der geschiedenis haar die oplegt, beteekent voor de sociaaldemocratie geenszins dat zij bij de revolutie zweert, aan haar de voorkeur geeft boven den vreedzamen weg, of ook met haar dreigt.

De opvatting van de organisatie en verheffingsarbeid door den dagelijkschen politiek-parlementairen strijd beteekent dus slechts een *deel* van de taak der sociaaldemokratie, zooals de praktijk van het dagelijksche vakvereenigingswerk tot verbetering der arbeidsvoorwaarden niet de geheele taak der vakvereenigingen uitput. De opwekking der massa tot revolutionair bewustzijn, tot het inzicht dat slechts zij zelve belangrijke politieke en sociale omwentelingen kan doorvoeren, de verbreiding der socialistische beginselen en idealen in de massa, — deze tweede voorname taak der sociaaldemocratie is tegelijk de andere kant der voorbereiding tot de politiek-revolutionaire massastaking, d.w.z. de voorbereiding der arbeidersklasse voor groote historische oogenblikken, voor ernstige keerpunten.

In zulke oogenblikken echter zal de sociaaldemocratie in des te grooter mate het actieve plan en de bewuste leiding van den strijd in handen hebben, naarmate de breede volksmassa's meer geleerd hebben, haar als hun natuurlijke leidster bij alle belangrijke politieke en sociale gebeurtenissen te beschouwen, naarmate zij zich meer vastberaden toont, om de historisch gegeven situatie krachtig te benuttigen ten einde de arbeidersklasse zonder vrees en vastberaden door allen strijd heen tot de overwinning te leiden.

AANHANGSEL

De algemeene werkstaking, de politieke massastaking en de houding der sociaaldemocratie.

Sedert de dagen der Internationale heeft de sociaaldemocratie altijd afkeurend over de anarchistische algemeene werkstaking geoordeeld. In haar opvattingen over de staking als politiek strijdmiddel heeft zich echter allengs een groote ommekeer voltrokken. Een korte beschouwing van de wijzigingen in de opvattingen der nationale sociaaldemocratische partijen over de politieke werkstaking, zoowel als van de belangrijkste uitingen van het internationale socialisme op de internationale congressen, zal ons richting en oorzaken van dien ommekeer doen kennen.

Het anarchisme steunt niet, zooals het wetenschappelijk socialisme, op de waarneming en het stelselmatig onderzoek van economische, sociale en politieke gebeurtenissen, doch, als iedere burgerlijke ideologie, op absolute begrippen van recht, vrijheid en dergelijke. Daardoor komt het noodzakelijk op de gedachte van de algemeene, onbegrensde nederlegging van den arbeid als het eenig, maar ook toereikend middel om de kapitalistische maatschappij *met één slag* overhoop te gooien. Het ziet daarbij slechts den eenen kant, ziet slechts de machtsvolheid, die in de arbeidersklasse als draagster der productie woont, ziet slechts de solidariteit die uit den toestand van het proletariaat voortspruit. Het ziet echter al de veelvuldige omstandigheden over het hoofd, die deze macht tegenwerken, verminderen en gedeeltelijk weer opheffen.

De burgerlijke maatschappij kweekt het anarchisme steeds opnieuw. Daarom duikt ook de idee der algemeene werkstaking sedert de dagen der Internationale steeds weder op. In het derde

hoofdstuk van dit boek drukten wij de verklaring af, die het Brusselsche congres van 1868 in zake de algemeene werkstaking formuleerde. De groote strijd in de Internationale tusschen Marx en Bakoenin, d. w. z. tusschen sociaaldemocratie en anarchisme, uitte zich echter niet in een strijd over de algemeene werkstaking, maar over den vorm der organisatie. De vraag, op welke wijze de burgerlijke maatschappij het best te overwinnen was, kon niet in het middenpunt der belangstelling staan, zoolang de voornaamste voorwaarde van den strijd, een bewust en met socialistischen geest vervuld proletariaat, nog ontbrak. Toch bestreed reeds Engels in den „Volksstaat" met groote scherpte de idee der algemeene werkstaking, zooals zij door de aanhangers van Bakoenin na de ontbinding der Internationale in Spanje gepropageerd en in dwaze oproertjes verwezenlijkt werd..

Met de opleving der Internationale in nieuwen vorm trachtten de anarchisten opnieuw zonder dralen aan de strijdende arbeidersklasse de idee van de economisch-sociale algemeene werkstaking op te dringen. Reeds aanstonds het Parijsche congres van 1889 moest tegen een dusdanig streven ingaan. Van anarchistischen kant werd gepoogd aan de vreedzame Meibetooging, waartoe daar besloten werd, de algemeene werkstaking te verbinden. Een voorstel van Tressaud-Marseille zeide, dat de Meibetooging zonder meer geen invloed kon hebben en men haar moest ondersteunen door de algemeene werkstaking, waartoe het congres „als aanvang der sociale revolutie besluiten moest".

Het voorstel beweegt zich, naar men ziet, volkomen in de ideologische sferen, waar de stoutste gedachte gemakkelijk uitvoerbaar schijnt. Het ging uit van de onderstelling dat het congres maar had te „besluiten", om de sociale revolutie in gang te brengen.

De bestrijding van het anarchisme echter was een zeer wezenlijk deel van de taak der vier eerste internationale congressen. Het meest besliste afwijzen van de idee der algemeene werkstaking scheen derhalve geboden, en deze taak werd door Liebknecht vervuld. Zijn beschouwingen op het Parijsche congres zijn ontelbare malen herhaald door de onvoorwaardelijke tegenstanders van elk nederleggen van den arbeid met politieke oogmerken, doch betreffen in het geheel niet deze vraag die toenmaals voor het proletariaat lang niet de beteekenis had die zij thans bezit. Het allerminst echter kon de behoefte aan een uit-

breiding van haar politieke machtsmiddelen toentertijd opkomen in de Duitsche arbeidersklasse, die mooi op weg was, om door toepassing van het algemeen kiesrecht de socialistenwet en haren vader Bismarck ten val te brengen. In de andere Europeesche landen echter, zoo in Frankrijk, België, Italië, Holland, Oostenrijk, Denemarken, Zweden en Noorwegen, bevond zich hetzij de zelfstandige proletarische organisatie nog in haren aanvang, of haar macht was nog lang niet zoo groot, dat zij in staat scheen gewichtige politieke beslissingen uit te lokken. Onder deze omstandigheden moest het propaganda- en organisatiewerk, het opwekken van de socialistische gezindheid in de massa, alsmede het leiden dezer gezindheid in de banen van den geordenden, politieken en industrieelen klassenstrijd niet slechts de naaste, maar de eenige taak der sociaaldemocratie schijnen. In dit licht moet Liebknechts betoog over dit punt beschouwd worden; het luidt in hoofdzaak als volgt:

„De algemeene werkstaking is iets onmogelijks, daar zij een zoo sterke organisatie onderstelt, als thans nog niet bestaat en in de burgerlijke maatschappij in 't geheel niet bestaan kan. Hebben de arbeiders eerst een zoo sterke organisatie, dat zij de algemeene werkstaking kunnen doorzetten, dan zullen zij zich hopelijk daarmee niet tevreden stellen, maar een beter gebruik van hun organisatie maken. Dan zijn zij de meesters der wereld. En dan den arbeid staken, zou eerst recht een grenzenlooze dwaasheid zijn."

In den tijd toen Liebknecht zoo sprak, had zich uit den nevelvorm der anarchistische algemeene-werkstakings-idee nog niet de vaste kern der politieke massastaking afgezonderd. Stakingspogingen ten einde sociaalpolitieke eischen door te voeren, waren nog nergens voorgekomen, al was ook de tijd niet verre meer, dat België de eerste dergelijke poging zich zou zien voltrekken. In de toenmalige situatie kon het internationaal congres niet anders doen dan met Liebknechts beschouwingen zijn instemming uitspreken en Tressauds voorstel met groote meerderheid verwerpen; het vervulde daarmee volkomen de taak die de omstandigheden stelden.

Een tweede poging om de internationale arbeidersklasse op de algemeene werkstaking vast te leggen, deden de anarchisten op het congres van 1891 te Brussel. Wel stelden zij zich ditmaal slechts ten doel de algemeene werkstaking voor een bepaald geval

te doen aanvaarden, nl. tot afweer van den oorlog. De resolutie die Nieuwenhuis tegenover het Duitsche voorstel in dezen indiende luidde als volgt:

„Overwegende dat de nationale verschillen nooit in het belang van het proletariaat zijn, maar in het belang van zijn onderdrukkers;

„overwegende dat alle moderne oorlogen, uitsluitend te voorschijn geroepen door de kapitalistenklasse in haar belang, een middel in hun handen zijn om de kracht van de revolutionaire beweging af te leiden en de suprematie der bourgeoisie te consolideeren door de bevestiging der schandelijkste uitbuiting;

overwegende dat geen enkele regeering zich verontschuldigen kan dat zij getart is, aangezien de oorlog het resultaat van den internationalen wil van het kapitalisme is;

besluit het internationaal socialistisch congres van Brussel, dat de socialisten van alle landen een eventueele oorlogsverklaring beantwoorden zullen met een oproep tot het volk om algemeen den arbeid te staken."

De absolute, metaphysische denkwijze, waarop het voorstel-Tressaud gegrond was, keert in de resolutie-Nieuwenhuis ongewijzigd terug. Zij vraagt niet naar de *voorwaarden* der staking, de economische en politieke zoowel als de organisatorische en psychische, zij rekent niet met de vraag of het mogelijk is om den oorlog te verhinderen, doch stelt den *wil* gelijk met de *daad* en denkt dat het kongresbesluit voldoende is om een wereldberoerende gebeurtenis te verwekken.

De resolutie-Nieuwenhuis, door Liebknecht scherp bestreden, werd tegen de stemmen van de Hollanders, de Engelschen en de meerderheid der fransche gedelegeerden verworpen en een duitsch voorstel werd aangenomen, dat den sociaaldemokratischen gedachtengang in de kwesties van het militairisme en den oorlog scherp en duidelijk formuleerde.

In hetzelfde jaar echter, waarin het internationaal socialistisch congres de idee der algemeene werkstaking voor de tweede maal afwees, vond de eerste poging tot politieke demonstratiestaking plaats. In Mei 1891 staakten ongeveer 100.000 belgische mijnwerkers verscheidene weken lang met het doel om Kamer en Regeering er toe te brengen dat zij met de grondwetsherziening een aanvang maakten. In April 1903 werd daarop de politieke massastaking, toen het voorstel-Janson tot invoering van het algemeen

kiesrecht door de Kamer verworpen was, door de belgische arbeiders voor de tweede maal en in ruimer omvang toegepast en, zooals wij weten, met gedeeltelijk gevolg.

Wel waren het bijzondere verhoudingen, die het belgische proletariaat reeds vroeg, reeds voordat er een uitgebreide vak- en politieke organisatie bestond, vertrouwd maakten met de gedachte van de werkstaking ter beïnvloeding van den staat. Gelijksoortige verhoudingen kunnen echter door de kapitalistische ontwikkeling overal geschapen worden. Voor het internationaal socialisme ontstond de taak te onderzoeken of en in welke verhoudingen en toestanden de werkstaking met politieke oogmerken bruikbaar is. In het bewustzijn van deze taak besloot het congres van 1893 te Zurich zich met de bespreking van de algemeene werkstaking bezig te houden en droeg aan een commissie op de besprekingen voor te bereiden. Deze commissie stelde de volgende resolutie voor:

„Overwegende, dat werkstakingen slechts onder bepaalde verhoudingen en met bepaalde oogmerken met succes kunnen worden ondernomen, doch deze niet van te voren vastgesteld kunnen worden;

overwegende, dat een wereldstaking reeds wegens de zoo ongelijke economische ontwikkeling in verschillende landen onuitvoerbaar is, doch op het oogenblik dat zij uitvoerbaar is, niet meer noodig is;

overwegende voorts, dat zelfs een zich tot één land beperkende algemeene staking, indien vreedzaam doorgevoerd, geen kans op welslagen kan hebben, aangezien de honger de stakers zelven in de eerste plaats zou treffen en tot overgave zou dwingen, terwijl een gewelddadige staking door de heerschende klassen onbarmhartig neergeslagen zou worden;

verklaart het congres, dat onder de huidige sociaal-politieke verhoudingen in het beste geval een algemeene werkstaking over eenige industrieën doorgevoerd kan worden; verder, dat massastakingen onder zekere omstandigheden een hoogst wettig wapen niet slechts in den economischen, maar ook in den politieken strijd kunnen zijn, een wapen echter welks nuttig gebruik een goede vak- en politieke organisatie der arbeiders tot voorwaarde heeft. Het congres beveelt derhalve den socialistischen partijen van alle landen aan, deze organisatie met alle kracht te bevorderen en gaat omtrent de kwestie der wereldstaking tot de orde van den dag over."

In deze resolutie,die echter niet meer in de algemeene congres-vergadering in bespreking kwam, wordt voor de eerste maal van sociaaldemocratische zijde de gedachte geuit, dat de werkstaking een wapen kan zijn in den politieken strijd. De idee der *organisatie*, die tot dusver steeds in *tegenstelling* tot de uitsluitend in het licht gestelde en afgewezen algemeene-werkstakingsidee gebruikt werd, wordt in deze resolutie met de nieuw-opkomende gedachte van de politieke massa-staking verbonden, tot een harer voorwaarden verklaard. Zoo weerspiegelt zich in de resolutie de toenemende bewustwording en organisatie van het proletariaat en laat zoo de mogelijkheid blijken van de aanwending dier organisatie tot scherper methoden van den klassenstrijd. De resolutie toont echter ook het inzicht, dat deze scherpere methoden in de toekomst wellicht noodzakelijk zouden kunnen blijken.

Het Londensch kongres van 1896 ging niet verder dan dit voorstel. Het bezigde een resolutie over de economische politiek der arbeidersklasse om de utopisch-anarchistische algemeene-werkstakings-idee nogmaals in de volgende woorden af te wijzen: „Het kongres acht staking en boycot een noodzakelijk middel ter vervulling van de taak der vakvereenigingen, doch acht de mogelijkheid tot een internationale algemeene werkstaking niet aanwezig. De naaste eisch is het organiseeren der arbeidersmassa's in vereenigingen, aangezien van den omvang der organisatie de uitbreiding van de staking over geheele industrieën van het land afhangt." Deze resolutie spreekt, naar men ziet, in tegenstelling tot die van de Züricher commissie, zich over de kwestie der politieke massastaking weder niet uit.

Ook het congres van Parijs in 1900 hield zich niet grondig met de stakingskwestie bezig. Dat had zijn goede redenen. Dit congres viel in een tijdperk van grooten industriëelen voorspoed; in zulke tijden verliest de overtuiging van de toenemende verscherping der klassentegenstellingen terrein, een tot de katastrofe leidende ontwikkeling schijnt uitgesloten, de hoop dat het mogelijk zal zijn de kapitalistische maatschappij geleidelijk in een socialistische te veranderen, neemt toe. Derhalve schijnen scherper wapenen in den klassenstrijd onnoodig. Het Parijsche congres viel samen met het hoogtepunt der revisionistische en reformistische neigingen, met het streven van op den voorgrond tredende partijgenooten, om in de beginselen en de taktiek der partij belangrijke wijzigingen aan te brengen. Het ministerialisme,

de waan dat de arbeidersklasse stuk voor stuk het regeeringsgezag zou kunnen veroveren, moest bestreden worden; het kwam er meer op aan, de oude en beproefde methoden en middelen van den strijd te beveiligen, dan over nieuwe te beraadslagen.

De algemeene toestand en stemming verklaart dus voldoende, waarom het congres van 1900 geen behoefte gevoelde om zich grondig met de algemeene werkstaking bezig te houden en haar mogelijke kern, de politieke massastaking, nader te onderzoeken. Ook was sedert de belgische staking van 1893 geen nieuwe poging gedaan om haar te verwezenlijken. Evenwel bleek het gewenscht, nogmaals alle anarchistische en antiparlementaire stroomingen, die in de idee der algemeene werkstaking haar toppunt vinden, af te wijzen. Het Londensche congres had wel definitief met de anarchisten afgerekend, maar daarmee nog niet de jegens den politiek-parlementairen strijd ongezinde of althans dien onderschattende richting in de italiaansche en fransche arbeidersklasse overwonnen. Het debat over de algemeene werkstaking tusschen deze richting en de meerderheid van het congres vond in de commissie plaats. Haar meerderheid, als wier referent Legien optrad, stelde zich ermee tevreden, de onderhavige passage van de Londensche resolutie over de economische politiek te herhalen, welke de mogelijkheid van de „internationale algemeene werkstaking" bij meer gevorderde organisatie niet verwerpt, doch zonder haar aard nader te omschrijven. De resolutie van de minderheid der commissie, met Briand als referent, luidde als volgt:

„Het congres raadt het proletariaat aan, van geen enkel middel afstand te doen, geen enkel der wapenen te verwaarloozen die het voor zijn ontvoogdingsstrijd ten dienste staan, vordert de arbeiders in alle landen op, zich voor de algemeene werkstaking te organiseeren, zij het dat deze organisatie in hunne handen een middel van druk zal zijn, een hefboom om de kapitalistische maatschappij tot politieke en economische hervormingen te dwingen, zij het dat deze organisatie bij gunstige verhoudingen in den dienst der sociale revolutie gesteld zal worden."

Deze resolutie was een niet onhandige poging tot een compromis tusschen de anti-parlementaire, met de volstrekt algemeene werkstaking dweepende richting en die andere richting die enkel de betoogingsstaking als middel tot politieke hervormingen in overweging neemt. Het standpunt der minderheid van de com-

missie werd ook door Jaurès bepleit. De resolutie is in werkelijkheid nog van den ouden utopistischen geest vervuld, zij het dan ook dat deze minder openlijk aan den dag treedt. Alle overige middelen en methoden van den klassenstrijd zijn er geheel ondergeschikt aan de algemeene werkstaking, terwijl deze als het eigenlijke doel der proletarische organisatie wordt voorgesteld. Wat ontbreekt is het inzicht, dat het ontketenen van revolutionaire gebeurtenissen, het aanbreken van een tijdperk van beslissenden strijd, het resultaat moet zijn van een lange ontwikkeling, in wier verloop echter aan de *organisatie* van het proletariaat een groote en *zelfstandige* beteekenis toekomt.

De resolutie der meerderheid, herhaling van de Londensche passage, werd door het congres met 27 tegen 7 stemmen aangenomen.

Intusschen had de kwestie der algemeene werkstaking naast hare internationale beteekenis ook nationaal belang verkregen. Voor de fransche sociaal-demokratie bleek het reeds vroeg noodzakelijk, de anarchistische en anti-parlementaire neigingen, die zich in de algemeene-werkstakings-idee belichaamden, te bestrijden. Dit geschiedde herhaaldelijk op de congressen der Fransche Arbeiderspartij (Guesdisten), zoo in de jaren 1890 en 1895. Daarentegen nam de Revolutionair-Socialistische Arbeiderspartij (Allemanisten), die met de vakvereenigingen in één vaarwater voer, op haar congressen in 1892, 1894 en 1895 resoluties ten gunste van de algemeene werkstaking aan.

Daarnaast echter begon tegen 1900 de idee der politieke massastaking onder de arbeiders van verschillende landen op te komen. De politieke en economische organisatie van het proletariaat versterkte gedurende de laatste tien jaren der eeuw geweldig; de strijd voor het algemeen kiesrecht nam in een aantal landen groote afmetingen aan. Onder de heerschende klassen echter steeg de tegenzin om dit recht toe te staan. Waar de economisch-sociale voorwaarden haar gunstig waren, zooals in Oostenrijk en België, schoot de idee der massastaking met bepaalde politieke oogmerken, onder de sociaal-demokratische arbeiders diep wortel.

Niet slechts tegenover de algemeene werkstaking, maar ook tegenover de idee der politieke massastaking stond de partij der Guesdisten vijandig, dus die organisatie van het fransche proletariaat, waarin de beginselen van het wetenschappelijk socialisme het sterkst leefden. Ook thans nog houdt zij min of

meer aan het oude standpunt vast. Nog kort geleden, op het congres van 1904 te Rijssel, verkondigden de geestelijke leiders van den „Parti Socialiste de France", de uit de vereeniging van Guesdisten en Blanquisten voortgekomen richting in het fransche socialisme, hun wantrouwen tegenover de werkstaking als politiek wapen.

Deze houding valt volkomen te verklaren uit de fransche verhoudingen. Frankrijk is een land, waar de arbeiders eerder tot politieke dan tot economische rechten geraakt zijn. Het bezit van politieke rechten ging aan het klassebewustzijn vooraf; het onjuist, d.w.z. onzelfstandig gebruik ervan leidde tot bittere ontgoochelingen. De fransche arbeidersklasse ging tot economische organisatie over, nadat haar eerste politieke hoop ijdel gebleken was. De wortels van de idee der algemeene werkstaking reiken tot in het Bonapartisme, tot in den tijd van Napoleon III.

Tusschen '80 en '90 begon het Marxisme zijn propaganda onder de massa. De opkomende vakbeweging stond aanvankelijk sterk onder zijn invloed. De voortdurende scheuringen der socialistische partijen werden echter noodlottig voor dezen invloed. Juist omdat het den vakvereenigingsmannen aan socialistische scholing ontbrak, werden zij het offer van de verleidelijke algemeene-werkstakings-idee. Deze vond weldra tal van aanhangers; om haar kwam het in 1894 op het congres van Nantes tot een openlijke breuk tusschen de vakvereenigingen en de Guesdistische Arbeiderspartij. Sinds dien geschiedde de propaganda dezer idee steeds ten koste en in tegenstelling van de politieke organisatie en den politiek-parlementairen strijd. Holle opwinding, de heerschappij der frase, gebrekkige vakorganisatie, meer leverde dit niet op. De taak van het fransche proletariaat was in politiek opzicht niet in de eerste plaats het veroveren van nieuwe rechten; het kwam er veel meer op aan, het juiste gebruik der bestaande rechten te leeren. Vooral gold dit het kiesrecht. Den arbeiders leeren dit kiesrecht zelfstandig te gebruiken, hen los te maken van de kleinburgerlijke radikale partijen: dit moest het hoofddoel der sociaaldemokratische propaganda zijn. De politieke staking als middel tot betooging of druk had dus voor het fransche proletariaat geen oogenblikkelijk belang, door de propaganda voor de algemeene werkstaking echter werd het op verkeerde wegen geleid. Dit is de sleutel tot de houding der Fransche Arbeiderspartij (later P. S. de F.) en haar geestelijke

leiders. Van den beginne aan, verklaarde Guesde op het kongres te Rijssel, „is de idee der algemeene werkstaking een middel geweest om de politieke actie van het proletariaat te bestrijden.... Het woord „algemeene werkstaking" wordt als wapen in den strijd tegen alle richtingen van het socialisme gebezigd."

Enkel uit de speciale fransche verhoudingen valt het te verklaren, dat juist de van marxistischen geest vervulde organisatie het langst zich er tegen verzet om de politieke staking als deugdelijk middel van buiten-parlementairen strijd en als vorm van de proletarische revolutie te erkennen, hoewel zij de idee van den opstand steeds hooggehouden heeft en in theorie nimmer de mogelijkheid ontkend heeft, dat de parlementaire methode eenmaal onvoldoende zou kunnen blijken.

In een aantal landen werd de politieke massa-staking sedert 1900 voor de sociaaldemocratie tot een vraagstuk der praktijk. Verschillende omstandigheden werkten daartoe samen. In het algemeen kan men dit zeggen: Omstreeks met het aanbreken der nieuwe eeuw treedt in den economischen bloei een teruggang in, depressie en crisis breken aan; bij afwisseling heerscht vreeselijke werkeloosheid in Duitschland, Oostenrijk, Denemarken, Frankrijk, Engeland. De sociaal-politieke tegenstellingen treden weer duidelijker aan den dag, de klassenstrijd wordt scherper, zoowel in economisch als in politiek opzicht. In verschillende landen uit zich dit door de herleving van den strijd voor het algemeen kiesrecht, in de economisch het meest gevorderde staten echter, vooral in Duitschland, waar het socialisme de heerschappij der bourgeoisie reeds ernstig bedreigt, als toenemende haat van de heerschende klassen tegen het kiesrecht. De vakstrijd staat bij den politieken strijd niet ten achter. In de jaren van welvaart zijn de organisaties der arbeiders sterk gegroeid; dit prikkelt de patroons tot den aanval. Zij zelven sluiten zich steeds meer aaneen, de onafgebroken toenemende kartelleering van belangrijke takken van industrie geeft hun steeds grooter macht. De gewelddadige en reactionaire neigingen der patroons worden sterker, omvang, duur en hevigheid der worstelingen op economisch gebied nemen toe, het blijkt duidelijker dat zij episoden van den klassenstrijd zijn, niet enkel botsingen van tijdelijke belangen; zij hebben vaak politieke gevolgen. Deze ontwikkeling der verhoudingen verklaart het snelle toenemen van het aantal econo-

mische en politieke massa-stakingen in de laatste jaren; het verklaart eveneens het feit, dat de sociaaldemocratie in de nieuwe eeuw stijgende belangstelling toont voor de politieke staking, in haar pers en op haar congressen te dien opzichte stelling neemt.

In België werd de politieke staking reeds sinds 1890 door de sociaaldemocratie beschouwd als eventueel wapen tot verovering van belangrijke rechten, zoo alle andere middelen onvoldoende blijken. Daarbij speelde, naast de goede verstandhouding tusschen de politieke en de economische organisatie, het ook door Rosa Luxemburg in de „Neue Zeit" aangewezen voordeel van een op betrekkelijk geringe oppervlakte samengetrokken grootindustrieele arbeidersbevolking een niet onbelangrijke rol. Het mislukken van de poging van 1902 wijzigde de opvatting der Belgen niet, ofschoon natuurlijk door deze gebeurtenis het vertrouwen in de staking als politiek wapen eenigszins daalde en de Belgische Arbeiderspartij zich onder den indruk dezer nederlaag sedert dien in toenemende mate tot de versterking der organisaties en de propaganda onder de massa gewend heeft.

In Zweden waar, gelijk in België, van ouds de band tusschen partij en vakvereenigingen zeer nauw was en gemeenschappelijk optreden regel, vond eveneens de politieke staking, zij het in haar zachtsten vorm als betooging van bepaalden duur, in de sociaal-democratie geen principieel verzet. Het is echter opmerkelijk, dat in weerwil van den bevredigenden afloop der staking van 1903, bij den verderen kiesrechtstrijd geen poging tot herhaling gedaan werd. De strijd werd weder op de oude wijze gevoerd, door demonstraties, optochten enz. De zweedsche arbeidersbeweging erkent ten volle de gevaren die een herhaling der staking als versterkte betooging noodzakelijk zouden te voorschijn roepen; voor scherper, meer revolutionaire vormen van staking schijnen echter de omstandigheden niet aanwezig. Uit een schriftelijke stemming in den loop van het vorige jaar onder de leden der partij-organisatie bleek, dat de arbeiders niet van meening zijn dat de sociaaldemocratie de verantwoordelijkheid voor een hernieuwde poging op zich moet laden. De versterking der democratische en sociaal-democratische groepen in het parlement bij de laatste verkiezingen zal voor Zweden wel tijdelijk de kwestie der politieke werkstaking als aktueel vraagstuk op den achtergrond doen treden.

In Oostenrijk daarentegen is de vraag of dit een deugdelijk wapen voor verovering van het kiesrecht is, in den laatsten tijd steeds meer een brandende kwestie geworden. Zij leidde tot een levendige bespreking op het laatste algemeene congres van alle oostenrijksche organisaties (November 1903) te Weenen. In zijn inleiding bepleitte Vanek voorbereiding tot de massastaking als het beste middel om het algemeen en gelijk kiesrecht te veroveren. Viktor Adler verklaarde zich niet principieel tegen de massastaking, doch wees erop dat de noodzakelijke psychologische voorwaarden in de massa nog ontbraken. Van de diepe ontroering, de revolutionaire stemming, die het bewustzijn van een historisch keerpunt wekt, was nog geen sprake. De schitterend ten uitvoer gelegde terugtocht der belgische arbeiders had hem echter overtuigd, dat een verloren politieke werkstaking niet noodzakelijk een katastrofe behoefde te beteekenen. Door den partijdag werd het voorstel-Vanek aangenomen, dat wel de politieke staking niet uitdrukkelijk noemt, maar toch wijst op de noodzakelijkheid om de scherpste middelen ter verovering van het kiesrecht toe te passen.

De revolutionaire situatie, die zoo terecht in 1903 door Viktor Adler als een noodzakelijke, toen echter nog ontbrekende voorwaarde tot de politieke massastaking genoemd werd, is intusschen, en wel niet alleen voor Oostenrijk, maar ook voor Hongarije ingetreden. De massastaking is thans voor Oostenrijk-Hongarije weer aan de orde, voor beide landen is zij een bij uitstek praktische kwestie geworden en, naar de stemming der arbeiders te oordeelen, zal het binnenkort weer samenkomende algemeene congres der oostenrijksche socialistische organisaties niet nalaten de leuze der massastaking als uiterste middel in den aangevangen veldtocht voor het algemeen kiesrecht te proclameeren. De strijd is in de provincie reeds begonnen. Bij de onlangs gehouden massabetooging van 50.000 arbeiders te Brünn was de lucht als 't ware vervuld van revolutionnair gezang en het woord „massastaking" zweefde op aller lippen. In Weenen zal de opmarsch der georganiseerde arbeiders zich den 21sten November, op den dag van de opening van den Rijksraad, voltrekken. Een eendaagsche werkstaking zal daarmee gepaard gaan.

In Holland sproot uit de poging tot de politieke werkstaking haar theoretische bespreking door de sociaaldemokratie voort. Evenals de Guesdisten en onder eenigszins gelijksoortige ver-

houdingen had de hollandsche partij in den strijd tegen anarchisme en enkel-vakvereenigingsaktie steeds scherp tegen de propaganda voor de algemeene werkstaking moeten optreden. Het is licht verklaarbaar, dat onder deze omstandigheden de gedachte aan een werkstaking met politieke oogmerken slechts moeilijk aanhangers kon vinden. De mislukte, in groote verwarring en tweedracht ten-onder-gegane proteststaking van April 1903 was niet geschikt om dezen tegenzin te verminderen. Wel was haast de geheele partij, ook na den ongelukkigen afloop van den strijd, het hierover eens, dat de sociaaldemokratie goed eraan gedaan had zich niet verre te houden van den strijd der massa's. Een motie in dien geest werd kort na het einde van den strijd op het congres van Enschede met algemeene stemmen aangenomen. Doch de verklaring, dat de partij goed had gedaan zich van die stakingspoging niet afzijdig te houden, beteekende lang niet hetzelfde als de erkenning van de politieke werkstaking als een onder bepaalde verhoudingen passend wapen in den klassenstrijd. Het debat daarover nam een groot deel van het congres van 1904 te Dordrecht in beslag, waar de bedenkingen en bezwaren tegen de politieke staking zeer nadrukkelijk, vooral door Vliegen, opgesomd werden. Met 135 tegen 39 stemmen werd intusschen de motie aangenomen, die eenige maanden later bij het internationale congres te Amsterdam ingediend werd. Zij luidt als volgt:

„Het congres, overwegende, dat de noodzakelijke voorwaarde voor het slagen eener werkstaking op groote schaal, is een sterke organisatie en een zichzelf opgelegde disciplineder arbeidersklasse,

acht de volstrekt algemeene werkstaking, in dien zin dat alle arbeiders op een gegeven oogenblik den arbeid nederleggen, onbestaanbaar, omdat zij elk bestaan, dus ook dat van het proletariaat, onmogelijk maakt;

overwegende, dat de ontvoogding der arbeidersklasse niet het resultaat kan zijn van een zoodanige plotselinge krachtsinspanning, dat het daarentegen mogelijk is, dat een werkstaking, die zich over enkele, voor 't ekonomisch leven gewichtige of een groot aantal takken van bedrijf uitstrekt, een uiterste middel kan zijn om belangrijke maatschappelijke veranderingen door te zetten of zich tegen reaktionaire aanslagen op de rechten der arbeiders te verzetten,

waarschuwt de arbeiders, zich door de propaganda voor de algemeene werkstaking, die van anarchistische zijde wordt gedreven, om hen af te houden van den wezenlijken strijd, dag aan dag, door middel der vak- en politieke aktie en der coöperatie, niet op sleeptouw te laten nemen,

en wekt hen op, door ontwikkeling hunner organisatie hunne eenheid en macht in den klassenstrijd te versterken, daar, indien de werkstaking voor een politiek doel te eeniger tijd noodig en nuttig mocht blijken, haar welslagen daarvan zal afhangen."

Deze resolutie was inderdaad een compromis tusschen al de verschillende richtingen in de hollandsche partij, die de politieke werkstaking niet voor *alle* gevallen onvoorwaardelijk verwierpen. Op haar bewoordingen vereenigden zich de richting die deze werkstaking alleen maar niet onder alle omstandigheden verwerpelijk acht en niet *geheel* ervan willen afzien, met de richting naar wier oordeel de politieke werkstaking waarschijnlijk geroepen zou zijn, eenmaal een belangrijke rol in den proletarischen ontvoogdingsstrijd te spelen. De compromis-oorsprong der resolutie geeft de verklaring van haar zeer gewonden vorm. Opzettelijk evenwel werd geheel afgezien van hollandsche verhoudingen; de vraag, of de politieke staking speciaal voor Holland, d. w. z. bij zwakke industrieele ontwikkeling, doorvoerbaar is, kwam niet in aanmerking. Het opstellen der resolutie geschiedde immers in opdracht van het internationaal bureau en de hollandsche partij had bij de vervulling dier taak niet op bizondere nationale, doch enkel op de algemeene internationale verhoudingen te letten.

Het internationale congres van 1904, dat zich verder met het onderzoek van het vraagstuk der politieke werkstaking zou bezig houden, vergaderde onder geheel andere omstandigheden dan het congres van Parijs. Vier jaren waren voldoende geweest om de revisionistische en reformistische neigingen te doen verouderen en de ijdelheid harer verwachtingen aan het licht te brengen. De fransche proef — het bereiken van belangrijke hervormingen voor het proletariaat als loon voor het afstanddoen door het proletariaat van zelfstandige klassepolitiek — was volkomen mislukt. Crisis en werkeloosheid hadden de arbeiders van een aantal landen bezocht; in Duitschland was den groot-agrariërs en groot-industriëelen een nieuwe plundertocht op de zakken van het volk gelukt; de sociaal-politieke tegenstellingen, zoowel

tusschen de kapitalistische klassan der verschillende landen, als tusschen proletariaat en bourgeoisie, waren scherper geworden. Het was de plicht van het congres, dat te constateeren, de groote lijnen van de internationale regelen der socialistische politiek aan te wijzen, kortom, op internationale schaal hetzelfde te doen, wat de partijdag van Dresden voor Duitschland gedaan had. De opneming van de politieke massastaking onder de strijdmiddelen van het proletariaat, wel als uitzonderingswapen, maar toch als een wapen welks waarschijnlijke noodzakelijkheid eenmaal steeds duidelijker uit de maatschappelijke ontwikkeling blijkt, vormde de tegenhanger, de aanvulling dezer taak. Het constateeren van het feit, dat de reactionaire groepen en neigingen in de burgerlijke klassen en partijen steeds sterker worden en daardoor de bestaande volksrechten steeds meer in gevaar gebracht worden, noopt het internationale proletariaat de vraag te beantwoorden, welke onvervreemdbare machtsmiddelen het zoo noodig ten dienste staan, als de proletarische wapens stomp blijken of ontnomen worden.

De taak werd vervuld door de aanvaarding van de door de Hollandsche delegatie ingediende resolutie. Haar aard van compromis-resolutie maakte haar daartoe bizonder geschikt, aangezien dezelfde schakeeringen in de waardeering van de werkstaking als politiek wapen, die in de Hollandsche partij voorkwamen, zich ook in het internationaal socialisme bevonden. Wel waren tijd en kracht van het congres niet voldoende, om dit punt tot een onderwerp van even grondig debat te maken, als met de internationale regeling der socialistische politiek geschied was. Maar toch bewees de aanvaarding der resolutie, hoe groote vorderingen de gedachte der politieke massa-staking onder de internationale sociaaldemokratie gemaakt had; hoe de opvatting zich baan brak, dat juist de succesvolle toepassing van de gewone strijdmiddelen van het proletariaat situaties zou kunnen in het leven roepen, waarbij deze strijdmiddelen tegen de reactionaire neigingen van een zich in haar heerschappij bedreigd gevoelende bourgeoisie door de arbeidersklasse verdedigd moeten worden, al zet zij daarbij haar geheele bestaan op het spel.

De door het congres te Amsterdam aangenomen resolutie beperkt zich ertoe, de politieke staking te noemen als mogelijk middel en haar welslagen van de eenheid en macht der arbeidersklasse afhankelijk te maken. Zij onderzoekt noch de bizondere

voorwaarden harer doorvoerbaarheid, noch ook onderzoekt zij nader de verschillende situaties, waarin zij goede kans op welslagen zou kunnen opleveren. Dit te onderzoeken en te constateeren bleef de taak der nationale partijen.

De eerste die deze taak vervuld heeft, is de duitsche sociaaldemokratie. Het besluit van het congres te Jena, dat met groote meerderheid de politieke massastaking onder de strijdmiddelen van het proletariaat opnam, is voor de burgerlijke wereld een groote verrassing geweest. Wel waren de in dit boek geuite opvattingen reeds sedert jaren door theoretici als Kautsky, Parvus, R. Luxemburg, K. Zetkin gehuldigd; de meerderheid der partij echter scheen tegenover de gedachte van de werkstaking tot politieke oogmerken een koel afwijzende houding aan te nemen.

Nog op den partijdag te Bremen had de partij, met weinige uitzonderingen, zich in het minst niet overtuigd getoond van de noodzakelijkheid om de politieke werkstaking te bespreken. Een diep-gewortelde tegenzin beriep zich met voorliefde op de wijze waarop Liebknecht in 1889 te Parijs de anarchistische algemeene werkstaking bestreden had, ten einde de gedachte der politieke massastaking voor ijdelen waan te verklaren. Deze tegenzin werd eenerzijds gedragen door de voortreffelijke ervaringen die de duitsche arbeiders hadden opgedaan met het algemeen kiesrecht, waarmee de duitsche sociaaldemokratie zich prachtig ontwikkeld, de socialistenwet verpletterd, Bismarck terneergeslagen en de eene overwinning na de andere bevochten had. Daarbij echter voegde zich het karakter van den duitschen staat, het straffe militarisme, het centralisme van het bestuur, de vaak genoeg geuite begeerten van de jonkers en hun geestverwanten om de arbeiders tot geweldddaden te tarten en voor de geweren te drijven. Zoo is de tegenzin der duitsche arbeidersklasse tegen de idee der politieke werkstaking langen tijd in zekeren zin de tegenhanger geweest van haar bezonnenheid, van haar juiste erkenning der werkelijke verhoudingen.

Deze bezonnenheid mocht echter niet in bangelijkheid ontaarden, de juiste erkenning der bezwaren en gevaren van de massastaking niet tot overschatting, de hooge waardeering der parlementaire en vakvereenigings-strijdmiddelen niet tot het geloof aan hun onfeilbaarheid verleiden. Deze fouten zijn op het vakvereenigingscongres te Keulen gemaakt. De taak van den sociaal-

demokratischen partijdag was het om den anderen kant aan te toonen, te bewijzen dat het duitsche proletariaat zich niet met holle frasen tegen werkelijke gevaren blinddoekt, doch moedig besluit om liever aan onvermijdelijke gevaren het hoofd te bieden, dan afstand te doen van den strijd voor zijn ontvoogding.

De door Bebel ingeleide resolutie in zake de politieke werkstaking luidt:

„I. Bij het streven der heerschende klassen en machten om aan de arbeidersklasse een wettigen invloed op de openbare ordening der dingen in de gemeenschap te onthouden of, voor zoover zij door haar vertegenwoordigers in de parlementaire lichamen zulk een invloed reeds verkregen, haar dien te ontrooven en zoo de arbeidersklasse politiek en economisch rechteloos en machteloos te maken,

acht de partijdag het plicht uit te spreken, dat het de gebiedende taak van de gezamenlijke arbeidersklasse is, zich met alle haar ten dienste staande middelen tegen elken aanslag op haar menschen- en staatsburgerrechten te verzetten en steeds weer volkomen gelijk recht te eischen.

In het bizonder heeft de ervaring geleerd, dat de heerschende partijen tot diep in de burgerlijke linkerzijde, tegenstanders van het algemeene, gelijke, directe en geheime kiesrecht zijn, dat zij dit slechts dulden, maar aanstonds trachten af te schaffen of te verslechteren, zoodra zij meenen, dat hierdoor hun heerschappij in gevaar komt. Vandaar hun verzet tegen een uitbreiding van het algemeene, gelijke, directe en geheime kiesrecht tot de bondsstaten (Pruisen enz.) en zelfs de verslechtering van bestaande achterlijke kieswetten uit angst voor een zij het nog zoo geringen invloed van de arbeidersklasse in de parlementaire lichamen.

Voorbeelden hiervan zijn de kiesrechtberoovingen door een heerschzuchtige en mateloos laffe bourgeoisie en een bekrompen kleinburgerij in Saksen en in de zoogenaamde republieken Hamburg en Lubeck, en de verslechteringen van het gemeentelijk kiesrecht in de verschillende duitsche staten (Saksen, Saksen-Meiningen) en gemeenten (Kiel, Dresden, Chemnitz enz.) door de vertegenwoordigers der verschillende burgerlijke partijen.

Overwegende echter dat in het bizonder het algemeene, gelijke, directe en geheime kiesrecht de voorwaarde is voor een normale politieke verder-ontwikkeling van de gemeenschap, gelijk

het volle coalitierecht het is voor de economische verheffing der arbeidersklasse;

overwegende verder, dat de arbeidersklasse door haar voortdurend groeiend getal, haar intellect en haar werken voor het economische en sociale leven van het gansche volk, zoowel als door de materieele en persoonlijke offers, die zij voor de militaire verdediging van het land te brengen heeft, den hoofdfactor uitmaakt in de moderne maatschappij, moet zij niet alleen het behoud, doch ook de uitbreiding van het algemeene, gelijke, directe en geheime kiesrecht voor alle vertegenwoordigende lichamen in den zin van het sociaaldemokratische program en de verzekering van de volle coalitievrijheid eischen.

Derhalve verklaart de partijdag, dat het in het bizonder in het geval van een aanslag op het algemeene, gelijke, direkte en geheime kiesrecht of op het coalitierecht, de plicht van de geheele arbeidersklasse is, elk geschikt schijnend middel tot afweer nadrukkelijk toe te passen.

Als een der beste strijdmiddelen om zulk een politieke misdaad jegens de arbeidersklasse af te weren of om zich een belangrijk fundamenteel recht voor hun bevrijding te veroveren, beschouwt in het gegeven geval de partijdag *de meest uitgebreide toepassing der massastaking.*

Opdat echter de toepassing van dit strijdmiddel mogelijk zij en zoo vruchtbaar mogelijk worde, is de uitbreiding van de politieke en de economische organisatie der arbeidersklasse en de voortdurende onderrichting en verheldering der massa's door de mondelinge en schriftelijke agitatie onvermijdelijk noodig.

Deze agitatie moet de belangrijkheid en noodzakelijkheid van de politieke rechten der arbeidersklasse, in het bizonder van het algemeene, gelijke, directe en geheime kiesrecht en van de volle coalitievrijheid uiteenzetten, onder verwijzing naar het klassekarakter van staat en maatschappij en naar het dagelijksch misbruik dat de heerschende klassen en machten door het uitsluitend bezit der politieke macht aan de arbeidersklasse begaan.

Elk partijgenoot is verplicht, als voor zijn beroep een vakorganisatie voorhanden is of gesticht kan worden, daarvan lid te worden en het doel en streven der vakvereenigingen te ondersteunen. Maar elk klassebewust lid van een vakvereeniging heeft ook de plicht, zich bij de politieke organisatie van zijn klasse

— de sociaaldemokratie — aan te sluiten en voor de verbreiding van de sociaaldemokratische pers te werken.

II. De partijdag draagt aan het partijbestuur op een brochure te laten samenstellen, waarin de in de bovenstaande resolutie gestelde eischen gemotiveerd worden. De massale verbreiding dezer brochure moet in de geheele duitsche arbeidersklasse georganiseerd worden."

De aanvaarding dezer resolutie toont aan, welk een groote ommekeer zich in de sociaaldemokratie ten opzichte van het vraagstuk der politieke werkstaking voltrokken heeft. Een ommekeer echter, waarover slechts hij zich verwonderen kan, die niet geleerd heeft historisch-materialistisch te denken, d. w. z. te onderscheiden hoe de wijzigingen in het bewustzijn der menschen zich ten gevolge van de wijzigingen in de economische en sociale verhoudingen voltrekken. Bebels inleiding tot de resolutie is een heldere uiteenzetting der redenen waarom de partij, wilde zij in overeenstemming blijven met het te Dresden genomen besluit, de massastaking als mogelijk wapen in den politieken strijd moest erkennen. De ommekeer der inzichten is een gevolg van de gewijzigde verhoudingen, een gevolg van de politieke wijzigingen, die de Rijksdagverkiezing van 1903 in het leven riep. Een gevolg van het vastleggen der oude beginselen en taktiek van de partij te Dresden, dat den waan vernietigde van de vijanden van het proletariaat, als zou de sociaaldemokratie aan het „ruien" zijn. Een gevolg van het scherper worden der verhoudingen in den Rijksdag sedert het tijdperk der groote worstelingen om de invoerrechten, waarin alle burgerlijke partijen hun volle erbarmelijkheid onthulden. Een gevolg van de stijgende macht en beteekenis der patroonsbonden, van de verscherping der economische tegenstellingen, zooals die zich in de massa-uitsluitingen der laatste jaren, in de talrijke aanvallen der patroons op de vakvereenigingen uitte. De ommekeer der inzichten is een gevolg van de politieke verscherping, die o. a. aan den dag treedt in de aanvallen van het pruisische Heerenhuis op het algemeen kiesrecht en het coalitierecht, en op de erfenisbelasting, en in zijn positie ten opzichte van het ontwerp tot wijziging der mijnwet. De staat wordt meer en meer door de bourgeoisie beheerscht; uit de verscherping van den klassenstrijd echter, uit de vrees voor de stijgende macht der arbeidersklasse groeit de haat tegen het algemeen kiesrecht. In Noord-Duitschland, waar de industrie

het sterkst is, in de bolwerken der sociaaldemokratie, in Saksen, Hamburg, Lubeck, is men tot invoering van het drieklassenkiesrecht, tot verslechtering van het kiesrecht overgegaan.

Zoo leidde Bebel uit de werkelijkheid, uit tal van verschijnselen in het economische en politieke leven, de toenemende verscherping der tegenstellingen tusschen bourgeoisie en proletariaat af, zoomede de voortdurende vermindering der tegenstellingen onder de burgerlijke partijen. Zoo kon hij zijn beschouwingen daaromtrent besluiten met de woorden: „Zoo is de toestand, waarin ieder opmerkzaam partijgenoot zich moet afvragen, nu de tot dusver gebezigde middelen niet voldoende geweest zijn om zekere aanslagen op de rechten der arbeidersklasse onmogelijk te maken: Zijn de taktische en agitatorische middelen, die wij tot dusver toegepast hebben, voldoende of moeten wij er nieuwe aan toevoegen?" Zoo kon hij uit de gezamenlijke feiten de slotsom trekken, dat de massastaking als verdedigingswapen tegen de revolutie-van-boven aan de arbeidersklasse zou kunnen worden opgedrongen, indien zij zich niet zonder verzet wilde laten ontrechten.

Noch op de door Bebel aangevoerde feiten, noch op den door hem gegeven uitleg konden de tegenstanders der massastaking in de discussie aanmerking maken. Het is ook onmogelijk voor Duitschland nog te beweren, dat de richting der ontwikkeling niet die van voortdurende verscherping van den klassenstrijd is en dat de vormen waarin die strijd gevoerd wordt, de middelen die er in toegepast worden, niet in hooger mate van de tegenstanders dan van de arbeiders afhankelijk zijn.

Evenmin werden in de discussie andere, meer geschikte en minder gevaarlijke middelen aangewezen, waarmee de arbeidersklasse zoo noodig haar belangrijkste rechten zou kunnen verdedigen. De tegenstanders der werkstaking stelden zich ermee tevreden, in de discussie de oude bezwaren en bekende redenen te herhalen, die de „ondoorvoerbaarheid" van de politieke massastaking bewijzen moeten, doch in werkelijkheid slechts bewijzen, dat aan haar doorvoering en welslagen groote bezwaren in den weg staan — wat wel door geen enkel sociaaldemokraat betwijfeld wordt. En volkomen terecht kon dan ook partijgenoote Zietz tegen de opmerking dat aan de arbeidersklasse de middelen ontbraken om zich tegen het geweld van den staat te beschermen en haar armoede het haar onmogelijk maakte de staking vol te

houden, op Rusland wijzen, waar sedert maanden het practische bewijs geleverd wordt, hoe noch de brutaalste gewelddadigheid der regeering, noch de grootste armoede van het proletariaat verhindert dat telkens weer opnieuw de politieke staking uitbarst en aanzwelt, als de hoogste spanning der revolutionaire tegenstellingen ertoe leidt.

Uit den geest van de discussie en uit de overweldigende meerderheid waarmee de resolutie-Bebel door den partijdag aanvaard werd, bleek hoe groot het besef van den ommekeer der verhoudingen, van den zich steeds meer toespitsenden toestand in de duitsche sociaaldemokratie geworden is.

Wel zou men kunnen zeggen, dat in de resolutie van Jena vooral de nadruk gelegd is op het verdedigend optreden, de massastaking uitsluitend als verweer tegen aanvallen op bestaande rechten aanvaard is, terwijl de Amsterdamsche resolutie de staking ook erkent als middel om belangrijke maatschappelijke veranderingen te voltrekken, als ook om de heerschappij der arbeidersklasse in den staat te veroveren. Op den duitschen partijdag moest echter noodzakelijkerwijs bovenal op het verdedigend karakter van de politieke werkstaking gewezen worden, wijl de resolutie voortvloeit uit de verhoudingen waarin de duitsche arbeiders te leven en te strijden hebben.

Terwijl de resolutie aanvallen op het kiesrecht maakt tot de aangelegenheid waaruit een politieke staking zou kunnen voortkomen — wat niet hetzelfde is als zich bij eventueele aanslagen op het kiesrecht onder alle omstandigheden op de staking vastleggen — noemt zij met koene vastberadenheid de meest nabije materie van botsing met de heerschende klassen. Het was zooveel te minder noodig nog verder te gaan en op den aanvallend-revolutionnairen kant der politieke werkstaking nadruk te leggen, daar niet de sociaaldemokratie, doch hare tegenstanders door hun daden een zoodanige ontwikkeling brengen die tot de katastrofe leidt. Of de staking bij zulk een ongehoorden aanslag, als een aanslag op het kiesrecht zijn zou, slechts naar herstel van den vroegeren toestand zou kunnen streven, dat hangt niet in de eerste plaats van de sociaaldemocratie af, doch van hare vijanden. De sociaaldemocratie toch heeft altijd verklaard, dat het haar niet anders dan welkom zou kunnen zijn, wanneer zij haar doel zonder katastrofen zou kunnen bereiken; het revolutionaire van haar wezen ligt niet in de middelen, doch in het doel.

Daarom: als het de sociaaldemokratie mogelijk zou zijn, door de verdedigende werkstaking de politieke democratie en daarmee de verdere geleidelijke, vreedzame ontwikkeling te verzekeren, zeer zeker zou niets haar meer welkom kunnen zijn. Maar de vraag is, of dit mogelijk zal zijn, of niet de logica der feiten voor Duitschland den strijd om een enkelen maatregel tot den strijd om de geheele politieke macht zal uitbreiden. Dit te onderzoeken, de ervaringen van het internationale proletariaat, benevens de eigen politieke en sociale verhoudingen voortdurend te doorvorschen, schijnt voor de duitsche arbeidersklasse na de aanvaarding der zwaarwichtige resolutie van Jena dringende plicht.

De eensgezindheid en vastberadenheid echter, waarmee de duitsche sociaaldemokratie getuigde van het gewijzigd inzicht, dat aan den ommekeer der dingen beantwoordt, zal op het internationale proletariaat een machtigen indruk maken. Friedrich Engels heeft eens geschreven, dat de duitsche arbeidersklasse aan de internationale arbeidersklasse den onmetelijken dienst bewezen heeft, haar te toonen, hoe men het algemeen kiesrecht gebruikt, om het uit een werktuig van bedrog tot een werktuig van bevrijding te maken. Bij de resolutie van Jena bewijst het duitsche aan het internationale proletariaat een nieuwen gewichtigen dienst: het doet voor zijn oogen, benevens voor die der burgerlijke wereld, het wapen schitteren, dat de arbeidersklasse in den hoogsten nood kan aanwenden om haar politieke rechten te verdedigen. Een *vreeselijk* wapen — zooals de russische gebeurtenissen van de laatste dagen met ongedachten nadruk bewijzen, een wapen welks wonden met die van de meest verwoestende natuurverschijnselen, van de bloedigste oorlogen te vergelijken zijn. Maar een Siegfriedzwaard, dat aan het proletariaat een onvergelijkelijk gevoel van trotsche waardigheid geeft, wijl het van dit wapen in den tijd van het uiterste gevaar zeker is en weet dat het dit te beter voeren kan, naarmate het in klassebewustzijn en eensgezindheid toeneemt, naarmate het meer leert de hoogste bezonnenheid met de hoogste geestdrift te vereenigen.

„Nietswaardig, erbarmelijk is echter ook de arbeidersklasse, die zich als hondsvotten zou laten behandelen, die haar belagers niet het hoofd zou wagen te bieden", — met dit trotsche woord, dat met stormachtigen bijval ontvangen werd, gaf Bebel

uiting aan het gevoel van *recht* en *plicht*, dat een van zelfbewustzijn en vertrouwen in de overwinning vervulde klasse ertoe brengen moet elk gevaar en elk lijden in den strijd tegen de onderdrukking te trotseeren. Het internationale proletariaat herinnert zich echter bij het besluit van Jena nog een ander woord vol beteekenis. Het schijnt niet uitgesloten dat, zooals het juiste gebruik van het kiesrecht de duitsche arbeidersklasse de eene overwinning na de andere gebracht heeft, het aanvaarden van den strijd tot verdediging van dit recht de inleiding zal zijn tot de laatste phase van den proletarischen klassenstrijd, van den strijd om algemeene politieke en sociale gelijkheid. Een voorspelling komt het proletariaat daarbij in den zin, geen mindere dan Marx heeft haar uitgesproken: „De duitsche arbeiders zullen de gidsen van het proletariaat naar het socialisme zijn."

INHOUD.

REGISTER.

